EXPLICATIO

Grauiſsimae Quaeſtionis

vtrùm Excommunicatio, quatenùs Religionem intelligentes & amplexantes, à Sacramentorum vſu, propter admiſſum facinus arcet; mandato nitatur Diuino, an excogitata ſit ab hominibus.

Autore Clariſs. viro THOMA ERASTO D. MEDICO.

Opus nunc recèns ex ipſius Autoris authographo erutum, & in lucem, prout moriens iuſſerat, editum.

AD OPERIS CALCEM ADIECTAE ſunt clariſsimorum aliquot Theologorum Epiſtolae, partim ad ipſum Autorem ſcriptae, partim ad alios, quibus ſuum rogati, de hac re iudicium ac ſententiam proferunt.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

PESCLAVII

Apud Baocium Sultaceterum Anno Salutis.
CIↃ. IↃ. LXXXIX.

TYPOGRAPHVS, VERITATIS STVDIOSO LECTORI. S. D.

Vm iam multos annos, de THOMAE ERASTI Medici, ac Philosophi, nostra tẽpestate clarissimi, Tractatu quodam à pluribus rogitarer; quem de Ecclesiastica Disciplina, déque Excommunicatione scripsisse illum dictitabant; cuius etiam in manibus multorum eiusdam argumenti Theses, nescio quas, manu-scriptas, vidisse sese affirmabant; quae quidem Theses à viris & doctis & pijs, atque partium studijs alienis, mirum in modum probarentur; Ego his cognitis, animum ad hanc rem adiungere coepi; ponereque in perquirendo libro quantum poteram diligentiae, operae, atque industriae. Quem vbi nondum euulgatum, sed delitescentem inter alias huius viri schedas, tineis & blateis escam, comperissem; quòd autore vita functo, Haeredes eius nõ eam, quae par fuisset, rationem haberent: elaboraui, ac denique perfeci, vt pretio Haeredibus depenso, Liber cui extremam Auctor manum imposuerat, in meam deueniret potestatem. Hunc postea, vbi primum per tempus licuit, diligenter typis meis excudendum tradidi. Quod autem operaepretium fecerim, hactenùs animi pendeo. Illud quidem certè mihi minimè du-

bium est, complures fore, qui studijs partium magis quàm veritati addicti, meum hoc institutum accusabunt, reprehendent, ac miris deniquè modis exagitabunt: quasi ego auaritia inductus & rerum nouarum studio, Ecclesiae statum, his praesertim iniquis temporibus; tanta rerum omnium perturbatione, bellicis tumultibus, malorum colluuie, & doctrinarum labyrinthis; satis superque iactatum; nouo dogmate nouisque contentionibus exagitandum adhuc magis proposuerim. Quae quidem res, magnum sanè mihi dolorem, grauémque sollicitudinem allatura fuisset; nisi me laborantem erexisset, atque consolata fuisset ipsa veritas; cui accedebat auctoritas praecipuorum nostri temporis Theologorum; quorum etiam Epistolas ad libri calcem adiecimus: ac deniquè quòd à quam plurimis etiam alijs eruditis viris, & veritatis amantibus, hoc scriptum, summis extolli laudibus viderem. Quamobrem, etiamsi mihi in odium offensionémque incidere cuiusquam, acerbum erat; tamẽ ne veritas per me diutiùs oppressa diceretur, neque tanto bono pios omnes defraudarem, quos multo iam tempore libri huius editionem vehementer expetisse intelligebam; nil moratus paucorum odium, peruersãmque imperandi cupidinem, qua maximè hoc genus hominũ flagrat; operi me summo studio accinxi, praestitiqué quod videtis. Igitur vos, qui procul à liuore, & maleuolentia, rectum animi sensum in iudicando sequimini, nostram hanc diligentiam, & bonis omnibus gratificandi

ficandi ſtudium æqui bonſque conſulite: noſtríq; patrocinium defenſionémque aduerſus maleuolos, & obtrectatores libenter ſuſcipite: quo nobis animũ faciatis, alios deinceps, in veſtrum commodum, libros bonos, typis noſtris excudendi. Qua quidem in re dabimus operam, ne diligentiam officiúmque noſtrum deſideretis. Interim fruimini doctrina tanti viri; ſummas immortali Deo gratias agentes, quod is tales operarios in meſſem ſuam extruſerit, qui in colligendis denique frugibus, non autem diſsipandis, omnem curam, diligentiam, operam, aç ſtudium collocant. Valete foeliciſsimè.

Ex officina noſtra Peſclauienſi Cal. Ian. Anno nouiſsimi temporis LXXXIX. ſuprà M. D.

THOMAS ERASTVS MEDICVS, pio & veritatis ſtudioſo lectori, S. P. D.

VT ne miretur aliquis, in haec noſtra ſcripta incidens, quae me cauſae impulerint, adeóque permouerint, vt hanc diſputationem de Excommunicatione mouerim; originem & occaſionem motae diſceptationis, breuiter & verè exponam. Anni exacti ſunt plus-minus ſexdecim, ex quo nonnulli febre quadam excommunicatoria, (quam titulo diſciplinae eccleſiaſticae ornabant, & ſanctam atque à Deo praeceptam Eccleſiae, contendebant) correpti ſunt, quam vehementer toti Eccleſiae maximè affricare cupiebant. Rationem eius hanc eſſe aiebant, vt certi Presbyteri Eccleſiae totius nomine ſederent, & qui ad coenam dignè, vel indignè accedere poſſint, iudicarent. Mirabar eos tum haec agitare conſilia, cùm neque excommunicandos, neque excommunicatores idoneos haberemus. Etenim vix trigeſima populi pars doctrinam intelligebat, & approbabat: coeteri omnes hoſtes nobis erant infeſtiſſimi: adeò vt nullus mente praeditus non proſpiceret, periculoſam multitudinis ſciſſionem neceſſariò ex ea re conſequuturam. Proinde non hoc mihi tunc videbatur quaerendum, quo modo è ſocietate Eccleſiae aliqui exturbarentur: ſed contrarium potius agendum iudicabam, vt quo modo plurimi ad veritatis cognitionem adducerentur, inque Eccleſiam includerentur, ratio iniretur. Quos verò praeeſſe oportuiſſet, neque aetate & vſu, neque ingenio & iudicio, neque moribus & auctoritate tantùm caeteris praeſtabant, vt rem tan-

tam cum dignitate sustinere posse viderentur. Quocirca cum absque pernicie & euersione Ecclesiae obtineri non posse viderem, quod vehementer illi cupiebant, monui soepiùs, vt rem accuratè perpenderent, nec temerè aliquid inchoarent, cuius eos deinde frustrà poeniteret. Etsi autem in sacris literis præceptam excommunicationem tunc opinabar, modum tamen, quem nobis proponebant, mandatum in eis non reperiebam. Quare cum modum nobis liberum reliquisse videretur Christus, de via & ratione, quae nostris rebus esset aptior, minúsque turbarum secum traheret, ipse quoque sedulò cogitabam. Quod eò faciebam studiosiùs, quo exitiosiorem Christianitati hanc rem non olim tantùm, sed etiam hodiè fuisse obseruaueram.

Dum in hac versor cogitatione, & quid veteres super hac re scripsissent, exquiro, infirmioráque apud eos omnia cõperio, quàm mihi persuaseram, de tota re nonnihil dubitare coactus sum. Consului mox etiam Scholasticos, apud quos nihil inueni melius. Ab his ad Recentiores me contuli. Sed ne apud hos quidem exactius & firmius aliquid deprehendi: imò manifestè eos inter se in quibusdam dissentire animaduerti: quod me multò reddidit attentiorem. Ergò relictis interpretibus ad sacras literas redij: atque inter legendum pro captu meo diligenter notaui, quid dissentaneum vel consentaneum receptae opinioni esset. In qua re non vulgariter me adiuuit contemplatio status Reipublicae & Ecclesiae Iudaicae. Sic enim apud me cogitabam: Deus ipse testatur Deut. 4. populum suum statuta, & leges habere tam iustas & sapientes, vt cum illis nullarum gentium instituta, nullius Reipublicae sanctiones, nullae ordinationes,

tiones, quantumuis sapienter excogitatae, contendere possint. Proindè necesse est, vt praeclarissimè, sapientissiméque disposita sit Ecclesia, quae ad Iudaicae formam proximè accedit. At in hac ita fuerunt constitutae res à Deo, vt duo diuersa de moribus iudicia, Politicum, & Ecclesiasticum, nusquàm reperiantur. Quid igitur prohibet, quominùs nunc quoque Ecclesia, cui clementissimus Deus Christianum largitus est Magistratum, vna gubernatione contenta esse possit?

Contuli deindè cum viris bonis, pijs, & doctis cogitationes meas, eósque, vt non obiter tantùm causam expenderent, hortatus sum. Videri enim mihi minimè necessarium, vt duo ponantur capita in vno visibilis Ecclesiae corpore, quorum imperia, decreta, & gubernationes diuersae sint hactenùs, vt vnius rectio alterius curationi non sit subiecta, sed vtriusque gubernatio in suo genere summa existat. Equidem Senatum Ecclesiasticum siue Presbyterium, sic volebant ordinari, vt summum ius haberet vitia puniendi, in ipsis etiam Magistratibus: attamen poenis non corporalibus, sed prohibitione Sacramentorum priuata primùm, deinde, si parùm sic proficeretur, solenni & publica. Ego verò putare me dixi, vnum à Deo constitutum Magistratum, flagitiosos non minus hodiè coërcere omnes posse, quàm olim potuerit. Exemplo mihi proponebam illustrissimum Salomonis Regnum, quod Ecclesiae Christi in hac terra regnantis, veluti quidam typus esset. Neque sub hoc, neque sub Mose, vel Judicibus, vel alijs Regibus, vel optimâtum vocata procuratione duo nos ita discrepantia iudicia inuenire. Natura negat, (inquit Musculus) in eodem populo duas authenticas gubernationes, quarum vna non sit alteri subiecta. Non sum ab illis, quibuscum contuli,

parùm

parùm adiutus: partim quia nonnulla quàm ego rectiùs obseruarunt, partim quia de alijs quibusdam exactiùs cogitandi occasionem praebuerunt.

Interim quietum me continui: nec cum quoquam hac de re contendi, à quo non prouocarer. Prouocatus etiam moderatißimè semper respõdi: propterea quod neque vtile, neque necessarium videbatur Ecclesias nostras hac disputatione turbare, dum nemo illis palàm formulam istam administrationis obtrudere sciretur. Illi verò qui longè putant esse suauius ac dulcius imperare, quàm parere, non sic quiuerunt, sed quibuscunque potuerunt artibus (quod postea cognoui) sanctißimo Principi conati sunt persuadere, vt aliquid tale conaretur in Ecclesias nostras inuehere. Ac nisi obstitissent alia quaedam, fortè persuasuri fuerãt. Quibus interim cõuitijs me (quẽ sibi nõ consentire, & ne voti cõpotes fierent, operã da re non nesciebant) vbique prosciderint, nõattinet hoc loco referre.

Accidit deinde, vt Anglus quidam, qui propter rem vestiariam, ex Anglia ferebatur excessisse, Doctoris titulo cuperet insigniri, & de adiaphoris ac vestibus disputationem proponeret. Hanc Theologi admittere noluerunt, nè scilicet Anglos offenderent, (tametsi quaedam in posterioribus quoque thesibus de hac re continerentur) vt autem nostrae res turbarentur, pro nihilo, vt videtur, duxerunt. Quare inter alias hanc thesim proposuit, oportere in quauis rectè instituta Ecclesia hanc seruari procurationem, in qua ministri cum suo delecto ad eam rem Presbyterio ius teneant, quos suis peccantes, etiam Principes excommunicandi. Quanquam metuebam decertationem hanc non frustra institutam fuisse, sperabam tamen nihil aliud fore, quàm ordinariam disputationem, quales non ad decidendas controuer-

sias,

ſias, ſed ad iuuentutem exercendam, & ad dijudicanda ingenia eorum, qui publicos petunt honores, inſtitutae ſunt. Itaque nec ego aliquid mouere volui, nec propter negotia, intereſſe potui. Hortatus quoque ſum alios, quos contrà diſputaturos videbam, vt maiorem haberent Eccleſiae rationem, quàm imprudentiae paucorum. Diſputauit nihilominus vnus atque alter: quos ſi deinde viâ mecum non vocauiſſent profanos, Satanicos, Diabolicos, turbatores, hoſtes pietatis, phanaticos, &c. nil aliud, quàm ordinaria diſceptatio fuiſset.

Equidem, quod ad me attinet, ſanctè affirmare poſſum, me nunquam induxiſse in animum meum de hac re, & controuerſia aliquid ſcribere, priuſquam eos tam intemperanter publicè, priuatímque agere audiui, & vidi. Quippe putaui diutius ſilere, nil eſse aliud, quàm veritatem prodere. Quia verò tunc eram praeter ſolitum occupatiſsimus (propter milites, qui tunc, anno videlicet 1568. cum Duce Caſimiro &c. ex Gallia varijs morbis affecti, redibant) cogitationes meas fruſtillatim, vt in tantis negotijs, quouis tempore quaelibet occurrebat, annotaui. Quas licet perturbatè congeſsiſsem nulloque ordine certo, propter dictam cauſam diſtribuiſsem, partim dum tranſcribebantur, partim mox atque tranſcriptae fuerant, nonnullis quorum iudicio plurimum tribuebam, & à quibus me nō vulgariter amari non ſine cauſa quidem, & falsè tamen, credebam, examinandas, iudicandáſque dedi: ſimúlque rogaui, vt ſi quid non rectè affirmatum, firméue probatum inuenirent, melioribus rationibus liberè confutarent. Si nihil aliud, hoc ſaltem impetraturum me ſperabam, vt viſis argumentis noſtris miteſcerent aliquātum, & non ſine argumentis ab ipſis diſſentire, cogitarent. Vnus ex duobus primis, quibuſcum

cum decreuer am praecipuè conferre , de quatuor partibus, tres vidit, ac legit, priusquàm omnia descripta fuissent. De quibus sententiam rogatus , postmodùm se dicturum promittebat, vbi totum perlegisset. Obiter tamẽ de fermento nescio quid proponebat , ac veteris Ecclesiae consensum magni aestimandum putabat: demùm alia quaedam talia adferebat, ex quibus facillimum mihi erat de sententia animóque eius iudicare. Intellexi eodem ferè tempore hunc-ipsum de Excommunicatione Tractatũ scripsisse, in quo sententiam cõmunem probaret. Quo cognito dubium nõ erat, quid respõsurus esset. Nôram enim eum ab eo, quod semel affirmauisset absque periculi metu non discessurum. Itaque cùm haec ipsa, quae opponebat, in parte postrema confutata essent, alteri totum obtuli : quo mihi amiciorem viuere neminem putabã. Is non tantùm fastidiosè (nescio vtrùm admonitus prius fuerit) librum à me accipiebat, sed apertè negabat se legere velle : etsi vrgerem, inuitum huc se adigi, affirmabat. Reliqui ei nihilominus per aliquot dies, & quanto studio, quantísque precibus potui, vt perlegeret, mihíque suum de eo iudicium exponeret, oraui. Quod cùm frustrà me ab eo flagitare certis argumentis cognouissem, post dies plus-minus duodecim ab eo repetiui, vt aliorum iudicia exquirerem. Caeterùm, quia scriptum illud longius erat, quàm vt breui tempore à pluribus perlegi posset, in theses quasdam contraxi : quò facilius pluribus communicari posset. Cecidit consilium hoc in parte non infoeliciter. Nam & complurium per Germaniam clarissimorum & summorum Theologorum sententias perspexi, quod vnicè cupiebam : & sic inter studiosos sparsae fuerunt, vt, qui me rogante legere noluerant, contra suam voluntatem deinde legere coacti sint.

Vt

Vt porrò constaret omnibus, me praeter nudam veritatem nihil quaerere aliud, Praefationem praefixi, in qua duo haec petiui: Primum quidem, vt omnes diligenter singula examinarent, & ad sacrarum literarum trutinam expenderent, ac si me in errore esse viderent, ab eo me liberarent, quò ipse quoque alios liberare possem. Pollicitus sum ex toto corde (testor Deum cordium scrutatorem) me ei, qui errorem mihi monstrasset, coràm Deo & hominibus gratias acturum. Quoniam autem futurum praeuidebam, quod postea accidit, rogaui secundo loco, vt si quid reprehendere constituissent, illis modis ac locis facerent, quibus & mea interpretari, & iniustè damnata, iustè tueri mihi liceret. Etsi enim me constantissimum sibi amicum, & ad omnia officia paratissimum experti semper fuissent, vix tamen sperare ex antegressis poteram, eos sic mecum acturos, vt cum ipsis ego egeram. Nec opinione mea sum falsus. Etenim ex amicissimis, vt stultè credideram, hostes mihi repentè facti sunt, adeò, vt ne alloquio quidem suo dignarentur amplius, quantumuis nec dicto, nec facto eos vllo per omnem vitam laesissem, sed optimè de eis mereri semper studuissem, quod adhuc facere cogito. Deo interim gratias agebam, quòd in re tali potius, quàm alia quapiam, de fide, & beneuolentia eorum periculum facere contigisset.

Non quieuerunt interim: sed postquàm se per Magistratum frustrà viderunt tentauisse, Theses ex studiosorum manibus extorquere, aliud ausi sunt: nempè sub specie legum, quae nullibi extant, petiuerunt, vt, quemadmodum Theologi in dogmata & iura aliorum nihil tentent, ità etiam alijs professoribus mandaretur, vt à Theologorum schola abstineant. Si fuisset hoc antè

annos

annos ſexaginta petitum, tolerabile videri poterat: nunc quo modo ferri poſsit, iudicent alij. An ſolis illis, qui pro aliquot centenis florenis annuis Theologiam docent, dictum eſt, Scrutamini Scripturas: Probate Spiritus num ex Deo ſint. Omnia probate, quod bonum eſt tenete? & quae huius generis alia legimus? Putaui communem eſse doctrinam Theologiam Chriſtianorum omnium, ideóque publicè eam vbique doceri. Quid aliud petunt, cum, vt ab eorum ſchola ſic abſtineamus, petunt, quo modo ipſi in iura, & dogmata aliarum facultatum nihil tentent? Non puto eos hoc velle, vt non audiamus eorum praelectiones, aut in locum illum non intremus diſcendi gratiâ: praeſertim cum propter meas theſes modeſtiſsimè propoſitas id petiuerint. Quis quaeſo illis Medicinae, Philoſophiae, Linguarum, & Iuris ſtudio interdixit? An quia haec ipſi ſtudia non curant, nos Theologiae ſtudium negligere ſimiliter debemus? Si non plus incommodi ex ignoratione Sacrarum litterarum, quàm ex inſcitia illarum rerum acciperemus, gratificari ipſis fortè poſsemus. Facilè vicerint, ſi contradicere ſtatutis eorum nulli conceſsum ſit. Idem iam olim Romanenſes à nobis petiuerunt, ac paulò meliore iure petiuerunt. At ego neutris gratificari poſsum, dum aliud me iubet Seruator meus Chriſtus.

Nihil interim me mouet, quod dicunt, dedecere me Theologica tractare: méque ſic exiſtimationi meae parum rectè conſulere: fortè quia ſine mercede veritatem inquiro. Etenim ſi ſtipendio conductus Theologica docerem, nihil, ſecundùm ipſos, ab officio, & munere meo in hac parte alieni facerem. Ego verò nihil aliud cupio, quàm veritatem intelligi, Deum glorificari, & me pudefieri potius, quàm vt veritas prematur. Non fruſtrà

dixit

dixit alicubi Christus, illos credere non posse, qui mutuam gloriam quaerunt, neglecta Dei gloria.

Ergo cum ne hoc quidem ex sententia cecidisset, conceptumque odium continere non possent, argumentis oppugnare coeperunt: quae non sine atrocibus criminationibus, quauis opportunitate oblata, proposuerunt. Quae etsi mihi à pluribus indicarentur, facilè tamen, pacis causa, contempsi, & speraui futurum, vt, cum impetus ille animi languescere coepisset, atque ira aliquantulum deferbuisset, aequiores nobis redderentur. Veruntamen nimis falsus hic etiam sum. Etenim post quintum ferè mensem, neque de odio aliquid remiserunt, neque impugnare nostra partim conuitijs, partim calumnijs, partim nescio quibus ratiunculis sophisticis, destiterunt. Quam ob rem Theses centum sub incudem reuocaui, quas redegi ad septuaginta quinque, & suo ordine collocaui, quae de principio, non vbi oportebat posueram, sed vbi occurrerant. Exposui in ijsdem nonnulla planiùs: & probaui etiam quaedam firmiùs: deniquè operam dedi, vt veritatis amantibus, plenè satisfacerem, quod in scripto tam breui, hoc à me praestari potuit.

EXPLICATIO

Grauissimæ quæstionis, vtrùm excommunicatio, quatenùs religionem intelligentes, & amplexantes, à Sacramentorum vsu propter admissum facinus arcet, mandato nitatur Diuino, an excogitata sit ab hominibus?

Thesis prima.

EXcommunicationis nomen videtur ex 1. ad Corinth. cap. 10. desumptum esse: atque amotionem significare à communione illa, quæ ibidem corpus Christi nominatur. Sanè Excommunicatio nunc ab omnibus ferè definitur exclusione è societate & communione fidelium.

II.

Est autem duplex fidelium societas, interna scilicet ac spiritualis, & externa seu visibilis, ac politica. Quam recentes quidam Pontificij tertiam comminiscuntur, nec aptè fingitur, nec ad præsentem causam pertinet.

III.

Tantum verò inter vtramq; discrimen est, vt, qui in alterutra continetur, non etiam comprehendatur necessariò in altera. Nam vt membrum Christi esse potest, qui iniustè ex visibili aliqua Ecclesia eiectus est, aut inter infideles latere, habitaréue cogitur: ita qui in visibili cœtu numerantur, non omnes etiam membra viua sunt Christi. Ex quo sequitur, discrepare res illas posse, quæ vni nos coniungunt, non alteri: & ab vna nos abiungunt, non ab altera.

IIII.

Ac membra quidem Christi efficimur, id est, internæ spiritualiq; Christi, & fidelium societati coniungimur, per solam fidem, quæ per charitatem est efficax: & ex eadem hac per solam infidelitatem excidimus. Proindè non potest nos huic inserere, aut ex eadem excludere, nisi qui fidem viuã nobis donare, eandémque nobis iterùm auferre potest.

V.

Externæ verò visibiliq; ecclesiæ consortes reddimur, eiusdem fidei professione, eiusdémque doctrinę approbatione, deniq; eorundem Sacramentorum vsurpatione. In quo tria haec insunt: is tantisper, dum ei insunt, inter membra externi fidelium coetus computatur: etiamsi ad internam spiritus & mentis communionem non pertingat.

VI.

Ergo qui ex Ecclesiae communione externa eijcitur, (id est, qui excommunicatur) vel ab omnibus hisce tribus: vel à duobus: vel ab vno tantùm remouetur. Sed à duobus primis, nempe à confessione fidei, & à Christianae doctrinae approbatione (sub qua volo comprehendi etiam verbi seu doctrinae auditionem) repelli nullus debet: quin potius hûc inuitandi & quauis ratione adducendi sunt omnes. Quocircà relinquitur, vt, qui excommunicatur, à sola (ex tribus commemoratis) Sacramentorum participatione prohibeatur. Huic, vtrùm inseparabiliter cohaereat priuati commercij negatio, an separari possit, postea considerabimus. Alias poenas non pertinere ad substantiam excommunicationis huius, certum est. Etenim possunt eandem etiam non excommunicatis infligi: & excommunicatis non infligi.

VII.

VII.

Itaque malè Pontificij praeter hanc excommunicationem (quam ipſi minorem appellarunt: ac ſola Sacramentorum negatione rectè definierunt) aliam inſuper addiderunt, quam maiorem & Anathema vocarunt: atque contra apertam ſcripturam interdictione Templorum, priuati commercij, & actus cuiuſuis liciti definierunt. Quoniam Apoſtolus in 1. Corinth. 14. palàm oſtendit, neque Ethnicos, neque alios quoſlibet à Diuini verbi auditione, lectione, gratiarum actionibus ac precibus Chriſtianorum prohibitos fuiſſe.

VIII.

Ex dictis liquet, excommunicationem nihil aliud eſſe, quàm publicam & ſolennem Sacramentorum, praeſertim cœnae Dominicae (quam priuatim Apoſtolus communionem (κοινωνίαν) appellat: vt de principio dictum fuit) interdictionem, præeunte Seniorum cognitione: quò peccantes reſipiſcant, rurſuſque ad Sacramentorum perceptionem admittantur.

IX.

Hîc iam oritur quaeſtio, vtrùm aliquis propter commiſſum peccatum, aut vitam impurè actam, ſiquidem, vſurpare Sacramenta cum caeteris Chriſtianis cupiat, ab eorundem vſu & perceptione ſit remouendus? Quaeſtio de eo proponitur, qui eandem fidem nobiſcum profitetur: Eccleſiae per Baptiſmum inſertus eſt: atque in doctrina ab eadem non diſſentit, (vt in 5. poſuimus) ſed in ſola vita & moribus errat. Hoc ergò quæritur, vtrùm in ſacris litteris vel mandatum vel exemplum aliquod exſtet, quo tales iubeantur aut doceantur à Sacramentis ſubmoueri?

X.

Responsio nostra est, nullum exstare: sed contraria potiùs tum exempla, tum praecepta passim in Biblijs occurrere. Etenim apud Mosen lib. Exodi cap. 12. & 23. & 34. Num. 9. Deut. 16. scriptum legimus, ter debere coràm Deo singulis annis comparere omnem masculum circumcisum: videlicet in festo Azymorum, Hebdomadum, & Tabernaculorum. Nam & peregrinos (modò essent circumcisi) iubebat lex celebrare Pascha vnà cum Iudaeis. Mandatur etiam immundis, & peregrè profectis, vt eodem die secundi mensis, eodémque modò cum Iudaeis Pascha edant. Additur quoque capitis pœna afficiendum esse illum, quicunque Paschae celebrationem neglexerit: qui, scilicet, neque peregrinetur, neque immundus sit. Quocirca voluit ac iussit Deus, omnes circumcisos celebrare Pascha: nec vel ab hoc Sacramento vel ab alijs ritibus, ceremonijs, ac sacrificijs quenquam excluſit, immundis exceptis.

XI.

In Leuitico diuersa imperantur Sacrificia pro diuersitate peccatorum (siuè per ignorantiam & errorem, siue voluntate, & studio commissorum) quibus eiusceмodi peccata expiarent, qui ea admisissent. Similiter iubet Deus Deut. 14. sine exceptione malorum, OMNIBVS, vt decimas suas Hierosolymis edant coràm Domino: causamque addit, vt sic discant timere Dominum Iehouam omnibus diebus suis. Erant ergo Sacramenta incitamenta ad pietatem: & proindè ab ijs nemo arcebatur, sed ad ea magis inuitabantur omnes.

XII.

Equidem nullum vnquam propter dictam causam legimus

legimus apud Iudæos à Sacerdotibus, Leuitis, Prophetis, Scribis, Phariſæis, prohibitum venire ad ſacrificia, ceremonias, & Sacramenta. Sacerdotum principes, & Phariſæi pro peſſimis habuerunt Chriſtum, & Apoſtolos: at nuſquam hoc tentauiſſe vel viuo vel mortuo Chriſto inuenimus, vt à ſacrificijs & Sacramentis à Deo inſtitutis eos repellerent. Sed nec Publicanum aliquem Iudæum, nec alium circumciſum improbè viuentē à templo & ceremonijs abegerunt. Non enim neſciebant, hoc ſibi per legem non licere. Chriſtum reprehenderunt quidem apud Mat. 9. quòd cum Publicanis ederet ac biberet. At quòd cum eis, in templo oraret: quòd ſacrificijs & ritibus intereſſet: quòd cum his alijſq; omnibus Hieroſolymam ad paſchæ celebrationē aliásq; ſolęmnitates quotannis aſcenderet: nuſquā, & nunquam ei exprobrarunt. Quemadmodum etiam Sadducæos crudeliſſimos nebulones & ſceleratiſſimos hæreticos adeò non conati ſunt à ceremonijs ſuis repellere, vt eos, ad ſummi ſacerdotij honorem conſcendere permitterent. Quanto interim odio alteri alteros proſequerentur, ex Ioſepho, & act. Apoſt. patet. Obuijs vlnis amplexati fuiſſent (ſi eis licuiſſet) occaſionem hanc vlciſcendi ſuos hoſtes.

XIII.

Quinimò ne potuiſſent quidem malos à Paſchatis eſu arcere: cùm non coràm Sacerdotibus, ſed in priuatis domibus ederetur: vt Chriſtum quoque cum Diſcipulis ſuis celebrauiſſe poſtremum Paſcha legimus. Fungebantur tunc omnes quodammodo Sacerdotis munere, vt de paſchate loquens Philo Iudæus, his verbis teſtatur: ἐν ᾗ (ἑορτῇ) δύνατ᾽ ἀπομεῖναί τινας ἀνὰ οἴκους· τοὺς ἱερᾶς ἀνὴρ ὁσίας οὐκ ἀναμένοντας· ἱεραρχοῦσιν ἐν νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει πάντι μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀπὸ πάντος τοῦ ἀδιαφόρου χρόνου. Quod ſi in vna domo pauciores eſſent, quàm vt integrum agnum peredere poſſent, ex vicinis alios ſibi quiſque adiungere iubebatur, Exodi. 12. vt totum abſumerent. Ratio ſimilis in circumciſione obſeruata fuiſſe videtur: niſi

quòd non oportuit Hierosolymis tantùm circumcidi infantes, sicut pascha ibi celebrandum erat. Non memini enim me legere, sacerdotis praesentiam ad eam rem fuisse necessariam.

XIIII.

Idem praecursor ille Christi Iohannes Baptista constanter obseruauit: cùm ad se venientes Pharisæos, & Sadducæos (quorum mores prę clarè nouerat: vnde progeniem Viperarum eos palàm nominabat) vnâ cum Publicanis, aliisque cunctis baptizaret. Math. ac Luc. 3. cap. quò pœnitentia prioris vitæ ducti seipsos emendarent, iráque venturam Dei iram effugerent. Parùm verisimile est, hunc tantum virum, tot sceleribus coopertos, imò resurrectionem mortuorum impiè publicéque negantes, admissurum fuisse, nisi scisset à lege neminem talium excludi. Lex enim neminem arcet circumcisum, præter leprosos aut immundos, vt antè dictum est.

XV.

Porrò immunditia hæc, erat legalis ceremonia, non erat vitæ morúmq; impuritas. Quippe non qui peccatũ admisisset, aut scelus perpetrasset, immundus erat: sed qui funus, cadauer, excrementũ, gonorrhœa vel menstruis laborantem, aliúdue simile attigisset, immundus erat. Hanc ob causã noluerunt prætorium ingredi Pharisæi, cùm Christũ Pilato traderent occidendũ, ne impedirẽtur Pascha edere. Certè non sic figurauit Mosaica immunditia nostra flagitia, vt, quemadmodum illa inquinati arcebantur à Tabernaculo & consuetudine aliorum, ita hæc significârit Sacramentorum negatione seu ex visibili Ecclesia exclusione coercenda puniendáque esse: quod ex sequentibus clarissimè liquet. Primò, non punichantur tunc scelerati eadem pœna cum immundis, dum vigeret illa legis immunditia,

& ſceleratorum ſimul magna eſſet turba. Quomodò ergo veriſimile fuerit poſt ſublatas, ſeu deletas hasce ceremonias, ſic punienda ſignificauiſſe? Secundò pugnauiſſet ſecum Moſes apertè, dum, quos per ceremonias indicabat pellendos, eos reipſa ad templum & ceremonias admittebat. Certum namque eſt, à Tabernaculo & cœtu aliorum nullum propter vitioſitatem morum depulſum: ſi iuxta legis præſcriptum nec cadauer tetigiſſet, nec alia ratione conſimili ſeipſum contaminauiſſet. Proindè figuram immundorum gerentes puniuiſſet, ac reipſa immundos impunitos (quod ad hanc pœnam ſpectat) reliquiſſet. Sic rem eandem ſimul negaſſet ac affirmaſſet. Tertiò, erat impuritas legis qualitas & macula quædam corporis, cùm ſcelera ſint operationes, atque in actione conſiſtant. Cauſa namque radixque ſcelerum congenita nobiſcum eſt, nec ab hominibus punitur, dum nullos profert fructus: alioquin omnes excommunicandi eſſent homines. Quippe non liberabimur ab hac animorum labe, quantiſper in hac vita mortali ſuperſtites erimus. Altera verò macula corporis exiſtens impuritas, ſecluſione à conuictu aliorum punitur: etiamſi fructum nullum ediderit, ſine, qui maculatus eſt, nihil contra legem egerit. Opera ſeu peccata immundorum, ſi, quatenus immundi erant, contra legem aliquid admitterent, inſtar aliarum tranſgreſſionum à magiſtratu coercebantur. Quartò confitentur aduerſarij non quaelibet peccata excõmunicatione vindicanda eſſe, cùm quamlibet immunditiam lex iubeat punire excluſione à Tabernaculo & ſacrificijs publicis. Quare non omnia ſcelera poterant figurare. Quintò non poteſt quiſquam inuitus peccans excommunicari: cùm frequentiſſimè homines immundi fierent inuiti, & abſque culpa ſua, imò magno ſuo cum dolore. Quae culpa haerebat in eo, cui noctù nolenti ac dormienti ſemen fortè profluxiſſet? cuius vxori praeter ſpem menſes erupiſſent? cui liberi, vxor, parentes, moriebantur? aut alia talia vſu veniebant? Quod autem voluntaria ſint flagitia, propter quae à Sacramentis depellendos eſſe aliquos

nonnulli opinantur, nullius eget probationis. Sextò constituta fuit pœna multò grauior hominem contra & praeter voluntatem suam occidenti, quàm dierum aut septimanarũ aliquot depulsio à Sacramentis: quae grauissimae fermè immunditiej pœna erat. Quoniam igitur peccatum inuoluntarium, ac proinde leuissimum, acerbiore pœna castigabatur, quàm foedissima impuritas legalis, facilè apparet, huius poenam non esse transferendam ad punienda flagitia. Septimò persaepè euenicbat, vt sanctissimus atque integerrimus quisque immundus fieret, & à Templi aditu & sacrificiorum vsu arceretur, dum scelerosissimus aliquis ad eadem, nemine impediente, admitteretur. Quod si eadem debebat esse in Ecclesia Dei vtrorumque pœna, multò magis hic, quàm ille, arcendus fuerat. Octauò constat Deum nullo vel loco vel tempore absolutè prohibuisse omnem impuritatem legis. Quia enim voluit aliquos adesse morientibus: & aliàs morbo immundo infectis: item qui mortuos sepelirent: denique etiam, qui immundos purgarent (qua ratione ipsos etiam inquinari contingebat. Num. 19.) hoc etiam voluit, vt non omnis immunditia legis caueretur. At flagitia Deus omnia & omnibus & semper prohibuit: nec vllo vel tempore vel loco flagitiosè agere permisit. Nonò, mandat Deus, vt scelera igne, gladio, laqueo, lapidibus, plagis, mulcta, carcere, aliisque pœnis similibus reprimantur: impuros iuxta legem aqua lustrari, ac similibus alijs rationibus purgari praecipit. Decimò non fuit pro scelerato damnatoque reputatus, qui iuxta legis definitionem factus fuisset, immundus, adeóque ad mortem vsque talis permansisset: vt cum feminae mensibus laborantes, aut viri gonorrhaea affecti, vel lepra, morerentur. At qui sic viuit, vt etiam moriens Excommunicatione dignus iudicari à viris bonis ac iustis possit, non potest non improbus & impius censeri. Vndecimò, non habuit locum legis immunditia, praeterquam vno in populo & certo quodã tempore. At scelera vbique pullularunt apud omnes gentes, omniq; loco & tempore. Quocirca cùm & punita sint & punienda

iudicata

iudicata fuerint scelera, cùm apud gentes alias, tum apud Iudaeos, priusquam legis impuritas introducta fuerit, aliud certè significauit, quàm flagitiosorum poenam hanc multò certè leuiorem, quàm qua Dei voluntati satisfiat. Duodecimò, purgabatur vnusquisque certo temporis aut dierum spacio, certis quibusdam vsurpatis ceremonijs, qualisqualis animo esset, hoc est, siue volens siue nolens immundus factus fuisset. At à sceleribus nullus liberatur, nisi ex animo doleat, ac verè serioq; cupiat melior esse ac fieri. Decimotertiò, erat vnusquisque suo iudicio purgatus, (exceptis leprosis cum alijs paucis quibusdam) nec opus habebant iudicibus aut senioribus, qui, vtrum purificati essent, aut non essent, decernerent. De excommunicatis aliter censent aduersarij. Etenim Seniorum suorum iudicio standum in hac parte volunt: non eorum affirmatione, qui se poenitere peccatorum asserunt. Decimoquartò sanus & mundus pronunciandus erat, quisquis à vertice vsque ad pedis plantam totus erat leprosus, sic vt vniuersi corporis cutis vnius esset coloris. Contrà verò, qui in parte vna vel pluribus solùm foedatam cutim habebat, impurus habebatur. In sceleribus longissimè alia est ratio. Non enim qui totus est sceleribus coopertus (quomodo sus in cœno volutata tota lutulenta est) melior eo est, qui honestatis ac pietatis vmbram aliquam retinuit. Decimoquintò, nihil imperatur leprosis, quod pro emundatione sui moliantur, sed tantùm iubentur se ostendere sacerdoti: vt is pronuntiet, vtrùm purificati sint, an non sint. Sceleratis autem hoc praecipitur, vt vitam corrigant, animique dolorem bonis sanctisque operibus testatum faciant. Decimosextò, permulti reddebantur impuri ex contactu illarū rerum, quibus alij purificabantur, & dum alios repurgabant, Num. 19. At nullus meretur excōmunicari per id, quo alios sceleribus ac vitijs inquinatos studet sanare ac purgare. Quod si respondere figuram contendas, omnes illos excommunicandos concedere te oportet, qui per hanc poenam alios in viam reuocare conantur. Decimoseptimò non interdicebatur immundis iuxta legem Sacramentis omnibus.

bus. Quippè ritus patrios omnes priuatòs custodire, Sabbathum seruare, festum expiationis, quo præcipuè Christi operum fructus exprimebatur, celebrare, sub pœna capitis cogebantur, Leuit. 16. & 23. Non enim pro condemnatis & deplorate salutis hominibus (vt suprà dixi) habebantur. Vtrùm alia sit excommunicatorum secundùm aduersariorum sententiam ratio, non est cur pluribus tentem ostendere. Decimo octauò contaminabant legaliter immundi vestes, domos, loca, homines, quibuscum agebant. Vitiosi autem nec templum, nec res alias, nec homines, præterquàm vitijs communicantes inquinabant. Non est infectum Templum quoties introducte fuerunt adulteræ, Num. 5. & Ioh. 8. Telonius quoque seu Publicanus non fœdauit sua præsentia cùm ascenderet cum Pharisæo comprecatum. Luc. 18. Certè Pharisæus qui cum improbum existimabat præ se, non se putauit contaminari. Cùm Iudas in templo abijceret nummos proditionis, non legimus Templum ab eo sordidatum fuisse; nec inuenimus Pharisæos hac de re quæstos: qui in prætorium tamen ingredi noluerant, ne immundi redderentur. Quod si vel mensibus, vel profluuio muliebri laborans femina, vel qui funus curauisset, aut cadauer etiam inuitus attigisset, in templo conspectus fuisset, immunda fuissent omnia: nec licuisset vel sacrificare, vel alium cultum exercere, antequàm fuisset repurgatum. Eodem modo non maculauit cœnam vltimam Iudas suis facinoribus: quod tamen accidisset, si vel ipse vel alius ex Discipulis rem mortuam tetigisset. Demùm fuit immunditia legis figura distortæ corruptæq; nostræ naturæ, quæ nisi sanguine Christi purissimo abluta purificataque fuerit, in cœlum non intromittetur. Etenim sicut Tabernaculum significauit cœlum, depulsio ab hoc, damnationem seu exclusionem è cœlesti Ierusalem, ita purificatio per aquam communem vel lustralem, emundationem per mortem Christi prefigurauit. Non igitur fuit qualitas operis figura, sed qualitatis, seu depraui ingenij nostri: nec premonstrauit quomodò scelera essent coercenda (hoc enim apertis & explicatis verbis docuit Moses)

sed

sed quę futura esset conditio nostra in altera vita, scilicet in cœlesti regno, quod terra Chanaan adumbrabat: quæ omnia ex 21. cap. Apocal. manifestè satis perspiciuntur. Augustinus aduersus Donatistas scribens putauit significare haereticorum exclusionem. Ex multis & magnis inter vtramque impuritatem differentiis etiam caecus videat, non sic potuisse alteram figurare alteram, quomodò aduersarii contendunt.

XVI.

Quanquàm praeter dictam exceptionẽ Moses aliam nullam ponat, attamen ad aliam obiectionem, quae ex verbis Mosis strui posset, respondebo: Sic enim fortè arguetur aliquis: Iudaei per Mosen iussi sunt Pascha sine fermento edere: quod Paul. in 1. Corin. 5. interpretatur spurcitiam vitae. Consentaneum igitur videri alicui possit, vt cœna Domini, quae Paschati succesit, exclusis facinorosis celebretur.

XVII.

Respondeo primùm quidem parùm verisimile esse, Deum apertis verbis aliquid mandare, & idem eodem tempore figuratè rursus prohibere. Praecipit apertè, mandato aliquoties repetito vt omnis masculus (exceptis immundis & haerentibus in via) Pascha celebrent. Non igitur per figuram fermenti voluit aliquos alios absterrere. Erant tunc mali satis multi praesentes, vt non fuerit opus per fermentum eos figurare. Nec minùs in sensus incurrebãt flagitiosi, quàm fermentum. Proindè cùm figurae non proponantur rerũ praesentium, & in sensus aequè incurrentium, (praesertim si ipsis figuris notiores sint ac frequẽtiores res figuratæ) frustra hìc figura quaeritur. Deindè non iubet Moses illum à Paschatis esu arceri, qui fermentũ ederit: sed occidi iubet. Quare facinorosi non à cœna arcendi, sed capite plectendi fuerint:

fuerint: quam ego consecutionem haud aegrè admisero: & vt fiat opto. Nihil enim desidero magis, quàm vt seuerissima in ecclesia morum disciplina seruetur: sed quam Deus instituit, non quam finxerunt homines. Tertiò, licebat Iudaeis fermentum edere toto anno (exceptis septem illis diebus Azymorũ) quos cum paschatis esu inchoabant. Si ad cœnam Domini accommodare velis, concedere oportet, vt toto anno impurè viuatur, tantùm tempore celebrationis cœnae Dominicae à sceleribus caueatur. Quartò loquitur Moses hîc tantùm de Paschate, non de alijs Sacramentis. Proinde à sola domini caena, non à Baptismo forent prohibendi facinorosi. Quintò non comparat Apostolus festum Iudaeorum cum cœna Domini, sed cum tota nostra vita. Nos dicit esse Azymos (vt qui Christi sanguine abluti & ab omni fermento expurgati simus.) Ideóque conuenire ait, vt in Azymis sinceritatis & veritatis, non in fermento malitiae viuamus. Longè differunt fermentum simpliciter dictum: & fermentum malitiae seu veritatis. Sic sumptum aut positum fermẽtum nullus nescit esse figuratè sumptum. Sensus analogicus seu figuratiuus, dicunt Scholastici, non est argumẽtatiuus. Certè quidquid per fermentum intelligamus, non hinc potest Excommunicatio contra apertum Dei praeceptum stabiliri aut fulciri.

XVIII.

Attamen mentionem, inquiat aliquis, hîc facit Paulus Paschatis. Sed hoc ad rem nostram quid facit? Quasi vero nomen hoc, Pascha, in nouo Testamento pro cœna Domini positum sit. Christus, inquit Apostolus, est Pascha nostrum immolatus pro nobis: non cœna eius. Sensus est, sicut Iudæi suum festum Azymorum ab agni esu inchoantes tantum, per totam deinde septimanam infermentata ederunt: Sic & vos, qui in Christum credere incepistis, eiusque sanguine purgati & Azymi redditi estis, totam reliquam septimanam, hoc est, totum vitæ spacium, purè castèque transigere debetis.

XIX.

Iam quòd neque in alijs veteris Teſtamenti voluminibus aliquid reperiatur diuerſi, vel ex hoc ſolo intelligitur, quòd iuxta Moſis inſtituta ac leges viuendum poſteris fuit: Contraq; ea inſtituere nihil licuit, quod ad cultum Dei pertineret. Equidem Iudices pij, Sacerdotes, Prophetæ, ac Reges nullos à Sacramentis & ſacrificiis abegerunt: ſed ſummo potius ſtudio vniuerſos ad ea inuitarunt. Nota eſt ſanctiſſimi Regis Ioſiæ hiſtoria 2. Par. 30. qui cunctos Iſraëlitas (quos nuper Diis alienis ſeu Dæmonibus thura adoleuiſſe non neſciebat) & præter hos, illos quoque qui propter breuitatem temporis mundari non poterant, ad Paſchæ celebrationem conuocauit. Ex quo loco etiam perſpicitur, Sacramenta, incitamenta ſeu inuitamenta eſſe ad pietatem: Et horum frequenti vſu potiùs, quàm priuatione homines reddi meliores: ſiquidem rectè & fideliter ſimul doceantur.

XX.

Quamobrem non poterit excommunicatio ex capit. 1. Eſaiæ. Pſal. 50. & ſimilibus alijs compluribus locis, in quibus dicitur, Deum nolle ſacrificia & oblationes malorum defendi. Quippè in talibus omnibus locis reprehendit Deus abuſum: quod præclarè ſe Dei voluntati ſatisfeciſſe putarent, ſi externa iſta perfeciſſent, quomodocunque tandem animus affectus eſſet. Deindè non iubet vel Prophetam, vel per hunc alium quendam, malos à ſacrificijs & ceremonijs repellere: ſed ſe non auditurum eos indicat, niſi etiam vitam corrigant. Alia eſt ratio externæ in Eccleſia politiæ: & alia voluntatis Dei erga nos noſtra vel probantis vel improbantis. Poſtremò, ex ijſdem locis eodem præciſè modo demonſtrabitur, nemini malo licere inuocare nomen Domini. Sed nec laudare Deum, nec gratias ei agere

gere licebit: quoniam ministros & seniores interdicere facinorosis omnia hæc oportebit. Nam similiter in impijs hęc auersatur Deus: vt ex citatis & similibus omnibus locis manifestum est. Quòd si hoc est absurdum, etiam illud absurdum est.

XXI.

Ne illud quidem nobis aduersatur, quod in lib. 1. Esdræ cap. 10. legitur. Etenim res illa politica fuit: ad Sacramenta non pertinet. Nam magistratus, non sacerdos Esdras solus (qui tamen erat pars Magistratus. Nam Iosepho teste, regebantur optimâtum gubernatione: licet Ducem haberent) edictum promulgauit, vt sub pœna confiscationis bonorum, & exclusionis, non à Sacramentis & sacrificijs, sed à populo, qui ex captiuitate redierat, omnes intrà triduum Hierosolymis adessent. Non hîc quærimus, vtrùm Magistratus ius habeat hoc vel illo modo puniendi: sed an sacerdotes potuerint dissolutè & turpiter viuentes à sacrificijs remouere? Non potuit hoc Esdras contra mandatum Dei facere. Adde, quòd hanc pœnam, remotionem scilicet à Sacramentis, Moses non iussit illis infligi, Deut. 7. qui alienigenas duxissent vxores. Et quomodò Esdras punire legis transgressores debuerit, cap. 7. eiusdem libri habetur: morte, exilio, corporis cruciatibus, multatione bonorum, vinculis seu carcere. Deniquè longè aliud erat ex illorum cœtu, qui ex captiuitate redierant, excludi, quàm à templo & sacrificijs arceri. Constat enim ex ca. 12. Exo. & Num. 9. etiam peregrinos ad Paschatis celebrationem admissos fuisse: modo circumcisi essent. Tunc etiam plurimi ex illis, qui vel in Iudæa permanserant, vel ex incolis deserta impuritate Gentilium ad Iudæos transierant, vnà cum cæteris omnibus Pascha concelebrârunt: vt in fine cap. 6. eiusdem libri scribitur. Hi tales à sacrificijs, templo, vel ceremonijs non prohibebantur: quamuis in illorum numero, qui ex Babylone redierant, nequaquàm recenserentur. Sic & sacer-

dotes

dotes aliquos à ſacerdotij munere amouerunt, propterea quòd genealogias ſuas docere non poſſent, vt ex cap. 2. Eſdræ liquet. Ex omnibus patet impoſſibile eſſe, vt hinc iuuetur Excommunicatio.

XXII.

Supereſt vnica illa è Synagogis eiectio, qua nonnulli ſibi mirè placent: dum pro Excommunicatione aſſerenda producunt, quæ Ioh. 9. & 12. & 16. de hac re ſcribuntur. Sed multiplex ac vera hîc quoque ſuppetit reſponſio. Nomen Synagogæ, aliquandò ſignificat locum, vt quandò Ieſus in Synagogam introijſſe, inque ea docuiſſe ſcribitur: aliquandò verò concionem ſiue conuentum, ſiue is in ipſa Synagoga haberetur, ſiue alibi: vt cùm Phariſæi primos accubitus in cœnis, & primos locos in Synagogis appetiuiſſe leguntur. In eodem hoc ſignificato (vel vtroq; ſimul) ponitur Math. 10. & 23. Cùm Chriſtus pios in Synagogis, flagris cædendos prædicit: Et Math. 10. Marc. 13. Luc. 12. & 21. quibus in locis publicum iudicium ſignificat, in quo ſignificato ſæpè à 70. Interpretibus hoc nomen poſitum eſt: vt deindè monebimus opportuniore loco. In prædictis proximè locis, vt Math. 10. & Mar. 13. apertè συνέδρια & συναγωγὰς ſic ponuntur, ac ſi idem per vtrumque intelligi debeat: in cæteris locis τῇ συναγωγῇ mox adduntur ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς vt Luc. 21. (pro quibus idem Euangeliſta cap. 12. poſuerat τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας) Marc. 13. & Math. 10. Ex locorum collatione manifeſtiſſimè demonſtratur, Euangeliſtas ſiue Chriſtum his poſtremis locis nihil aliud intellexiſſe per nomẽ συνέδρια & συναγωγὰς quàm iudicia Iudæorum, quæ à conſeſſu plurium exercebantur: ſicut Gentilium iudicia nominibus ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, ἡγεμόνων & βασιλέων exprimuntur: quibus ferè vnus præerat aliquis: aut ſi plures adminiſtrarent, vnius nomine adminiſtrabant. In his conuentibus ſiue Synagogis, virgis, flagris, pugnis cædebantur nocentes iudicati, Math. 10. 23. Act. 17. & 26. & 2. Corint. 11. quem locum ex Deut. 25. quiuis facilè intelligit. Ex tali Synagoga

nagoga eiectio, erat politica quaedam ignominia & pœna, adeóque veluti localis quaedam relegatio: vt ex 4. cap. Luc. conijcimus. Ad Sacramenta non potest traduci, quae in templo (quod vnicum erat) & Hierosolymis (excepta circumcisione atque alijs quibusdã) duntaxat celebrabantur. Haud dissimilis videtur pœna fuisse illi, de qua proximè dictũ est in explicatione sententiae apud Esdram scriptae. Synagogae tales in singulis fuisse vrbibus, nullus est qui nesciat. Ergò siue pro loco, siue pro ipsa concione nomen Synagogae accipi dicatur apud Ioh. nostrae sententiae nulla in parte repugnat. Quod si maximè negetur politicum fuisse, saltem hoc constaret, ad religionem pertinuisse. Ego autem hîc non disputo, vtrùm qui prauè de religione vera sentit, excommunicandus sit. Etenim Pharisaei, inquit Ioh. 9. conspirauerant in hoc, vt è Synagoga illi eijcerentur, qui Iesum haberent pro Christo. Ac quod in Synagoga esse honor tantùm, & ex ea eijci, ignominia fuerit, ex eo videtur posse colligi, quod Ioh. 12. scribitur principes quosdam Iudaeos (in quorum numero fortasse Nicodemus ille quoque fuit) in Christum credidisse, at non ausos fuisse confiteri propter Pharisaeos: ne ab eis è Synagoga eijcerentur: atque additur ratio haec: Magis enim gloriam hominum, quàm Dei dilexerunt. Praetereà constat publicanos circumcisos non fuisse admissos in Synagogas: quomodo in praesentia de Synagoga disputamus: Etenim Pharisaei ne colloqui quidem sustinebant cum illis: Christúmque hoc nomine sugillabant, quòd familiariter cum eis ageret. At eosdem, hos ad Pascha, templum, sacrificia, non admissos fuisse, nullus sanae mentis, opinor, affirmabit. Quocirca longissimè differunt ex Synagoga excludi, & à Sacramentis & ceremonijs à Deo institutis repelli: vt ex omnibus iam dictis constat, & ex 5. cap. Act. clarè perspicitur. Quippe discipuli acriter à Synagoga obiurgati, nihilominùs in templo quotidiè docebant. Ex quot Synagogis fuit eiectus Paulus Apostolus? Hunc tamen nunquam Iudaei reprehenderunt, quòd in templum ingressus fuerit, & pro se atque alijs oblationem fieri curârit. Ad extremum hoc etiam libet addere. Si quam maximè doceri posset, è Synagoga exclu-

excludere, & à Sacramentis arcere, eadem apud Phariſæos fuiſſe (id quod nullo vnquam tempore verum fuiſſe, eſſe, fore, demonſtrabitur) feciſſent nihilominùs hoc, quemadmodum alia multa, contrà manifeſtum Moſis præceptum: ideóque factum eorum non imitari, ſed damnare cogeremur. Non enim exemplis, ſed legibus viuendum eſt nobis: nec imitandum quicquam cum lege Dei pugnans, niſi confundere omnia velimus. Exempla bonorum & bona, non malorum aut mala damnatáue expetamus. Haec ideò tam multis, attamen breuiter attigi, quia hoc argumento ſibi quidam mirificè blandiuntur, cùm interim ſeipſos atque alios fallant.

XXIII.

Manet igitur hoc firmum, immobile, & inconcuſſum, in veteri Teſtamento nullum fuiſſe propter delicta morum à Sacramẽtis remotum: ſed ad eorundem celebrationem cunctos ſecundùm legem à pijs ſacerdotibus, Prophetis, Iudicibus, Regibus, tandémque ab ipſo quoque antecurſore Chriſti clariſsimo & ſanctiſsimo Iohanne Baptiſta, fuiſſe inuitatos magis quàm repulſos.

XXIIII.

Cœterùm Sacramenta veterum & noſtra, quod ad res ſignificatas attinet, eadem ſunt, vt in 1. Cor. 10. Paulus clarè oſtendit. Quarè niſi legem Moſis hac in parte vel abolitam vel mutatam conſtet, contrarium inducere nulli homini licebit.

XXV.

Vt enim aduerſus Anabaptiſtas firmiſſimo hoc rectè vtimur argumento, quia circumciſioni Baptiſmus ſucceſſerit, & Chriſtus infantes nullibi baptizari vetuerit, non minùs

nùs nobis licere nostros infantes baptizare, quàm Iudæis suos licuerit circumcidere: Ita hîc etiam non minùs firmiter possumus hoc pacto ratiocinari: Paschatis esui successit cœna Dominica. At Paschatis negatione vitia non puniebantur, nec propter hæc vlli arcebantur: sed potius omnes, masculi præsertim, ad eius celebrationem inuitabantur à lege. Quæ cùm nullibi legatur antiquata & abolita, ne cœnæ quidem Dominicæ negatione punienda sunt, aut hoc nomine reijciendus aliquis fuerit. De veteri Testamento satis multa: nunc ad Christum & apostolos, id est, ad nouum Testamentum descendere nos conuenit.

XXVI.

Christus seruator ac Dominus noster eodem modo nulli vsu Sacramentorum interdixisse legitur: quinimò nec Apostolis alicubi iussisse, vt tale quid facerent, inuenimus. Etenim non venit in hunc mundum Christus, vt legem solueret, sed vt eam impleret atq; perficeret. Proindè cùm iuberet lex omnes Pascha celebrare præter immundos, prohibere ipse nulli voluit.

XXVII.

Constat etiam, Christum nullos vnquam reprehendisse, quòd Sacramentis vterentur, & frequenter adessent in templo, & Sacrificijs: sed vt rectè eadem iuxta Dei voluntatem atq; legem vsurparent, solummodò monuisse. In idem semper templum ingressus est cum Pharisæis, Sadducæis, Publicanis alijsq; cunctis, malis pariter & bonis: ijsdem cum his Sacrificijs astitit: eadem cum vniuerso populo Sacramenta vsurpauit: eodem quoque baptismate à Ioanne baptizatus est, quo nequissimi illi iam nominati baptizati sunt.

XXVIII.

Hac eadem de causa Iudam quoque proditorem suum à postremi agni esu non arcuit, sed vnâ cum 12. discipulis suis

ſuis diſcubuit. Quanquam verò ſunt, qui probare conentur, Iudam nouae Chriſti cœnae non interfuiſſe (quod perdifficile, ne dicam impoſsibile, fuerit ex ſacris literis clarè oſtendere) ſed priùs abijſse, quàm à Chriſto inſtitueretur: nullus tamen puto negare audebit, eum iuxta legem ad Paſchatis eſum admiſsum fuiſse. Quo poſito immotum perſtat argumentum noſtrum. Etenim ſiuè antè alterius cœnae inſtitutionem exierit, ſiue non exierit, (quod eſt probabilius, & à pluribus ſemper creditum) hoc ſemper conſtat, eum primae adfuiſse, áque ſecunda non iuſsum eſse apertè abſtinere. Quinetiam nullibi legitur à Chriſto iuſsus exire, vt nouae cœnae non intereſset. Quod ſi ergo exijt, ſuapte ſponte exijt, nec ob eam cauſam exijt. Nos autem quid Chriſtus fecerit, quærimus, non quid Iudas egerit. Sufficit nobis, quòd Chriſtus eum non iuſsit à ſua coena abſtinere.

XXIX.

Friuolum & leue eſt, quod pro excuſatione adfertur, crimen non fuiſse publicum, ideóque non debuiſse amoueri. Quippè cum Phariſæis iam pactus precium fuerat. In ipſa quoque cœna Chriſtus diſcipulis aperuit, publicúmque fecit: quo magis exemplum fuiſset ſtatuendum. Poſtremò, vt aliquid hoc ſit, ſaltem pro fure antè notus erat. Et quanquàm talis eſſet, nihilominùs miniſterium ei commiſit Dominus: poteſtateque Daemones eijciendi, aegros ſanandi, aliáque miracula faciendi ornauit: denique omnibus annis, quibus cum Chriſto fuit, Paſchatis celebrationi eum, ſicut caeteros, adhibuit. An non ſatis argumenti hoc eſt, eum non velle, vt flagitioſi negatione Sacramentorum puniantur? Certè maius quiddam eſt, malum in miniſterium cooptare, quàm ad cœnam talem quempiam admittere. Vtrumque Iudae contigiſſe à Chriſto videmus.

XXX.

Obseruandum illud quoque est, quòd discipuli in ipsa cœna prima inter se contendere cœperunt de eminentia & dignitate, attamen eam ob caussam nullus ex ipsis remotus est. Quinimò iussit ac voluit vt OMNES ex calice biberent (par ratio est calicis & panis: quod ad hanc rem attinet) teste Math.26.cap. quod Marc.14. factum testatur. Quid aliud his verbis voluisse Christus credi potest, quàm confirmare ea, quae per Mosen Deus olim praeceperat? vt videlicet à publica & solenni ista gratiarum actione nullus excluderetur baptizatus, qui interesse vellet? Ex quo apparet nullum à mensa Domini remouendum, qui Christi doctrinam amplectitur, ac se doceri à Christo patitur.

XXXI.

Non vult angustioribus in his terris finibus regnum suum circumscribi Christus (de externo loquor) inter Christianos, quàm voluerit olim concludi & definiri inter Iudaeos. Proindè sicut iussit Deus omnes circumcisos externè participare eisdem Sacramentis ac ceremonijs, sceleratos autem gladio alijsque pœnis coerceri plectíque mandauit: Ita vult hîc etiam Christus omnes baptizatos seu Christianos, rectè puréque de Religione sentientes, ijsdem externis ceremonijs & Sacramentis vti: flagitiosos autem à magistratu morte, exilio, carcere, alijsque pœnis talibus puniri. Hûc spectare videntur similitudines illae, retis, nuptiarum, zizaniae.

XXXII.

Apud Apostolos, Paulum inprimis, haud pauciora, nec minùs plana & firma argumenta inuenimus. Primùm

mum hoc eſt, quod nullo in loco reperiuntur Excommunicationem hanc vel docuiſſe vel exercuiſſe Apoſtoli. Quod argumentum per ſe inualidum indiſſolubile redditur, ſi cogitemus, eos Moſaicarum legum, quas non aboleuiſſet Chriſtus, ad mortem vſque obſeruantiſſimos fuiſſe: vt vel ex vnico cap. 21. & vltimo Act. cognoſcere vnuſquiſque poterit. Quocircà nunquam tentauerunt vel tentare voluerunt à noſtris Sacramentis, (quae à veterum Sacramentis, ſignis tantùm & ſignificandi tempore differunt) aliquem arcere, qui ſe Chriſtianum eſſe, & de doctrina rectè ſentire profiteretur. Nuſquam enim contra Moſis praecepta aliquid fecerunt aut docuerunt, quae ſublata à Chriſto non fuiſſent, ſed non minore ſtudio legem deindè ſeruarunt, atque ante mortem Chriſti ſeruauerant: vt loco nuper citato teſtantur Apoſtolorum principes. Quippè gentibus tantùm permiſerunt ſine lege Moſis viuere, non Iudaeis ad Chriſtum conuerſis: quod diligenter hîc propter ſequentia etiam notandum eſt. Et quod ad ſubſtantiam doctrinae attinet, nihil à Moſe & Prophetis abhorrens docuerunt. Quoniam ſi aliter docuiſſent, non fuiſſet eorum doctrina ſcripturis iudicata conſentanea à Berrhoenſibus. Act. 17.

XXXIII.

Dicam aliquid amplius, pro ſententia Moſis, quae eadem etiam noſtra eſt, plurima: pro diuerſa opinione nulla apud Paulum inueniri argumenta. Quippe in 1. ad Cor. 8. neque illos excluſit Apoſt. qui adhuc aliquid putabant eſſe idola: neque Gnoſticos illos elatos & tumidos, qui palàm Idolothytis in ipſo εἰδωλείῳ, id eſt, templo, vel certè triclinio ad ſolenne publicúmque idolorum epulum deſtinato, cum profanis impijſque idolorum cultoribus veſcebantur: id quod Deus per Moſen apertè vetuit Exod. 34. per Apoſt. Act. 15. denique per Iohan. 2. cap. Apoc. Non fuit minùs graue peccatum hoc, quàm ſi quis hodiè intereſſe

Pontificiae auderet Missae: quod ex 10. eiusdem epistolae cap. vnicuique colligere promptum est. Quoniam hoc in loco citato probat Paulus, illos tales non minùs declarare facto illo suo, se socios & κοινωνοὺς esse Diaboli, quàm coenae Dominicae vsurpatione testentur, se mystici corporis Christi membra esse.

XXXIIII.

Deinde cap. 10. sic ratiocinatur Paulus. Quemadmodũ Deus non pepercit olim res malas appetentibus: Idololatris: stupro se inquinantibus: Christi tentatoribus & murmuratoribus: tametsi eodem cum caeteris omnibus Baptismate baptizati fuissent, eundémque cibum spiritualem edissent ac potum bibissent: sic ne vobis quidem, quicunq; talibus estis contaminati vitijs, parcet, quantumuis similiter de vno omnes pane edatis, & de eodem omnes poculo cum omnibus sanctis bibatis. Ex his perspicitur, primùm quidem, nostra & veterum Sacramẽta eadem esse (quod ad rem internam seu coelestem attinet) aliàs argumentum Apost. nullum foret. Deindè liquet vtrobique multos flagitiosos & quidem publicè notos admissos fuisse. Tertiò illud etiam constat, neminem iussum esse abstinere quomodo excommunicati abstinere iubentur. Apostolus non dicit, illos tales arcendos esse: sed à Deo sic praedicit puniendos, vti veteres puniti fuerint. Etenim partem eorum Moses cum Leuitis trucidauit, Exod. 32. partem Deus igne, serpentibus, gladio, terrae hiatu, consumpsit: quod etiam Corinthijs vsu-uenit. Quoniam multos eorum morbis tunc conflictatos, multos etiam mortuos fuisse affirmat.

XXXV.

Sequente capite neque rixosos & Sectarios, neq; in ipsa celebratione cœnae factos ebrios, alijsque sceleribus pollu-

tos,

tos, ab vſu eius imperat abiungi. Huius certè interdictionis nullo verbo meminit: cùm longè minora corrigat, vt quod quiſque domi edere debeat. Quomodò hoc in loco potuiſſet hanc rem tacere, ſi eam approbauiſſet, neceſſariamque Eccleſiae putauiſſet? Sciebat Apoſt. aliter legem iubere: aliumque in Eccleſia Sacramentorum vſum eſſe: quàm vt eorum negatione morum vitia punirentur. Ideo mandat, vt vnuſquiſque ſeipſum probet: non hoc praecipit, vt alij alios examinent ac probent. Hortatur praetereà omnes, vt dignè ſtudeant edere, ne quis ſibi iudicium edat: Indignè edentes nequaquam iubet arceri, ſed caſtigationē Domini interminatur. Edentium genus diuidit per oppoſitas differentias in duas ſpecies, in eos ſcilicet, qui dignè edunt, & eos, qui indignè edunt; neutros iubet non edere, ſed omnes cupit dignè edere.

XXXVI.

Poſtmodùm in ſecunda Epiſt. cap. 12. & 13. non minatur illis, quos poſt admonitionem non pœnituerat impuritatis, libidinis, & impudicitiae, quam patrauerant, amotionem à menſa Domini: ſed pro authoritate poteſtateque à Deo ſibi tradita, rigidè duriterque ſe in eos animaduerſurum oſtendit: quod in ſuis ſcriptis ſaepè fecit: interdictionem Sacramentorum, de qua praeſens eſt quaeſtio, nullibi docet: neque vel presbyteris vel alijs vllis hoc vt faciant imperat. Quòd ſi hoc modò coercere facinoroſos voluiſſet, iuſſiſſet eos à Sacramentis, vſque ad emendationem, amoueri; praeſertim cùm anteà in eadem eccleſia Seniores ordinaſſet 1. Cor. 6. & cœnae celebrationem correxiſſet. Sed hac de re poſteà plura dicemus fortaſsè.

XXXVII.

Sicut in Sacramentorum celebratione nullam videmus Excommunicationis mentionem fieri, ſic neque in eorundem inſtitutione aliquid huiuſmodi deprehenditur. Sed

nec in finium & vſus eorum explicatione meminit ipſius ſcriptura. At ſi ad hunc etiam finem data Eccleſiae fuiſſent, vt eſſent ſcelerum aut ſceleratorum pœnae quaedam, alterutro in loco mentio eius aliqua facta fuiſſet. Cœnae Dominicae fines, propter quos inſtituta fuit, hi ſunt: vt ſolenniter celebremus mortem Domini, publicéque gratias ei agamus pro liberatione noſtri: vt admoneamur & teſtemur noſtra praeſentia, nos cibum & potum vitae alium nullum habere, quàm Chriſtum crucifixum, & ſanguinem ipſius pro nobis effuſum: vt declaremus nos pœnitere vitae anteactae: cogitare de meliore: amplecti doctrinam Chriſtianam: membra Chriſti eſſe: ad eccleſiam ipſius pertinere: in qua piè & ſanctè deſideremus viuere deinceps ac mori. An haec aliquem facere alicubi ſcriptura prohibuit? At aliqui, inquies, ſaepè redierunt ad ingenium: & nihilo meliores ſunt redditi. Reſpondeo illum, qui ſic in praeſentia cogitat, vt iam dixi, impulſore ſpiritu ſancto, à ſcriptura non repelli. Vtrùm & quandò tandem ſit perſeueraturus in ſancto illo propoſito, nouit Deus. Noſtrum eſt ſemper benè ſperare de omnibus, etiamſi ſaepè falſi fuerimus: & praeterea à Deum ex animo comprecari, vt illum & nos ſimul in bono confirmet. Interim obiurgandus & admonendus eſt, qui malè agit, vt ſeipſum probet, ne iudicium ſibi edat & bibat, vti Apoſt. docet.

XXXVIII.

Poſtremò, an ſunt Sacramenta vel authoritate & dignitate verbo praeſtantiora? vel vſu magis neceſſaria? Abſque verbo qui ſeruarentur nulli fuerunt: abſque Sacramentis, praeſertim abſque cœna, ſeruatos ac ſeruari potuiſſe multos (qui tamen non contemnerent) nullus dubitat. Haud aliter ſenſiſſe videtur Apoſt. quandò non ad baptizandum, ſed ad praedicandum verbum miſſum ſe fuiſſe ſcripſit. An non pleriq; omnes viſibilia verba dicunt eſſe? atque oculis proponere, quae verba auribus ſignificant?

cant? Cur ergo à verbo neminem, à Sacramentis, præſertim à coena Domini, aliquos arcere ſtudemus? idque contrà, vel ſaltem citrà expreſſum Dei mandatum? Quia, inquiunt, verbum omnibus, Sacramenta ſolis conuerſis inſtituta ſunt. Scio: nec ego de Turcis, aut non conuerſis loquor: ſed de vocatis à Deo in Eccleſiam ſuam, & huic inſertis: doctrinam probantibus: & Sacramentis ritè vti externè ſaltem cupientibus.

XXXIX.

Firmè hucuſque demonſtraui, neque apud Chriſtum, neque apud Apoſt. huius facinoroſorum caſtigationis, aut potiùs coercitionis, verbum aut exemplum exſtare. Quocircà cùm nec vetus nec nouum Teſtamentum hanc puniendi rationem imperârit, ſed contrarium in vtroque ſaepè occurrat, meritò putamus, humanum potiùs inuentum eſſe Excommunicationem (quatenùs propter vitae morumque ſcelera homines ab vſu Sacramentorum repellit) quàm diuinam quandam legem. Itaque conſequens nunc eſſe videtur, vt, quae aliter ſentientes pro ſe adducunt, inſpiciamus, & nihil habere in probando virium demonſtremus.

XL.

Praeceptum, inquiunt, exſtat apud Math. 18. cap. & in Epiſt. D. Pauli: exemplum autem in 1. Cor. 5. cap. reperitur: item in 1. Timoth. 1. De his ordine agemus: & primùm de loco qui apud Math. habetur.

XLI.

Propoſitum Chriſti non fuit in hoc capite nouam gubernationem, aut exercendæ Excommunicationis formam inſtituere, ſed Diſcipulos erudire, quomodò in depellendis priuatis iniurijs offenſionem cauerent. Quoniam enim qui

ius

ius suum mox persequuntur apud Magistratum (præsertim Gentilem & profanum, quali tum suberant Iudaei) sæpenumerò infirmos offendunt, primùm eos hortatur, vt condonent potiùs iniurias, quàm in qualibet causa ad Magistratum accurrant. Hac in parte nil aliud facit, quàm quod mandatum Mosis 19. Exodi (quod Syracides cap. itidem 19. fusiùs repetiuit) in memoriam reuocat. Deindè præcipit, si fortè ad Magistratum deferre causam cogantur, ne fratres suos Iudæos apud Romanos accusent, priusquàm proprij Magistratus auxilium frustrà implorauerint: si modò scandalum euitare velint. Praeceptum simile tradit Corinthijs Apost. in 1. ad Cor. 6. (qui locus præsentis est velut expositio quaedam) ne videlicet temerè inter se litigent Christiani apud Gentiles. Ergo genuinus huius loci & cap. sensus talis est: Cùm frater, hoc est, Iudæus, iniuriam tibi facit, solus eum tibi reconciliare studeto. Si solus nihil profeceris, duobus aut tribus alijs assumptis idem tentato. Si ne sic quidem te liberare ab iniuria poteris, Synedrio, id est, tui populi aut tuae religionis Magistratui indicato. Quòd si hunc etiam audire nolit, sic aduersus eum citrà cuiusquam offensionem agere poteris, quomodò aduersus Publicanum aut Gentilem iniurium tibi inferentem (qui ad aliud quàm Romanorum Tribunal se pertrahi non patiuntur) ageres.

XLII.

Hanc esse propriam & legitimam huius loci interpretationem, ex tota orationis serie, præsertim verò ex conclusione, atque circumstantijs omnibus, manifestè ostenditur. Primùm non de grauibus & publicis sceleribus ad religionem patriosque ritus attinentibus (quorum coercitio penès Synedrium erat) differit hoc loco Christus: sed de priuatorum iniurijs, quorum remittendorum potestas penès quemuis est, loquitur. Euidenter, quod dixi, hoc probat, quòd tota oratio in singulari numero contexitur. Si peccauerit frater Tuus in Te (ὁ ἀδελφός σου) corripe Eum inter Te & ipsum solum:

ſolum: Dic Eccleſiæ: ſit tibi &c. Eodem modo Luc. quoq; 17. loquitur, ſi frater Tuus ἁμαρτήσῃ εἰς σέ. Et mox, ſi ſepties vno die peccet in Te, ac reuerſus ad Te dicat, ſe pœnitere, remittito Ei. Non poſſumus εἰς σὲ interpretari, in Eccleſiã. Quippè cùm poſteà dicit, dic Eccleſiæ, ſenſus foret, O Eccleſia, dic Eccleſiæ. Neque idem ſignificare poteſt, quod, te conſcio. Nam neq; verborum orationiſq; natura, neq; circumſtantiæ hoc patiuntur. Additur enim mox, inter te & ipſum ſolum. Quomodò ergo, ſi me conſcio, & non in me priuatim & ſolum peccauit, ſolus ſolum cogor monere, non potiùs vnà cum illis, in quos peccauit propriè obiurgare eum iubeor? At Chriſtus non concedit, vt primò cum alijs eum adeam. De iniuria ergo loquitur mihi priuatim à fratre meo facta. Quomodò etiam Luc. verba huic interpretationi congruunt, cùm dicit, ſi reuerſus fuerit ad te, remitte ei? An etiam hîc dicemus, ad te, poſitũ eſſe pro, te conſcio? Sed quid ſignificabit tunc remittere ei? An hic etiam dicere oportebit, eſto conſcius remiſſionis? An Prodigus Luc. 15. peccans in cœlum, conſcio cœlo peccauit? Quomodò in fratres malè faciendo peccemus, ex. 1. Cor. 8. patet, ſed huius loci ratio eſt alia. Certè oratio & verba non ſinunt nos de alijs, quàm priuatis iniurijs exponere: quas ipſe poſſis pœnitenti remittere. Quòd ſi non ſua ſponte eum pœniteat, hoc agere debes, vt pœniteat. Secundò probat idem, quod Apoſtoli aliter verba Chriſti non intellexerunt, vt ex Petri interrogatione patet, cùm ſic quaerit: ſatis ne eſt, ſi fratri meo in me ſepties peccanti, toties remiſero? Non ignorabat Petrus iniuriam, quæ ad Eccleſiam aut ad plures alios pertineret, ſe ſolum remittere neque poſſe neque debere. Tertiò probat vox, TIBI. Non dicit Chriſtus, ſit nobis, ſit Eccleſiæ, ſit alijs: ſed ſit tibi ſoli, qui ab eo iniuriam paſſus es vel pateris, velut Publicanus. Chriſtus etſi omnes ex æquo Apoſtolos alloquatur, iubet nihilominùs, iniurioſum illi ſoli velut Publicanum haberi, qui ab eo læſus fuit: idque poſt Eccleſiæ admonitionem. Proindè non de illis rebus loquitur, quae ad totam Eccleſiam, ſiue ad alios plures ſpectant: ſed quae

ad

ad singulos pertinent. Quartò loquitur de talibus peccatis, quæ toties remittere fratribus debemus, quoties illi se poenitere dicunt. Et hanc transactionem seu remissionē inter solos duos factam litem omnem finite, apertè in his verbis dicitur, πάλιν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν &c. At graue facinus, quod ad plures totámue Ecclesiam pertinet, non poterit ab vno solo remitti. Notandum hîc obiter est, aduerbium πάλιν, quo se idem iam antè dixisse indicat, tametsi alijs verbis vsus fuerit. Quintò, loquitur Christus de eiusmodi peccatis, quorum, qui ea commisit, non pudet: quæue coram quouis non sit negaturus. Si de alijs grauioribus, & ad Ecclesiam aliósue plures spectantibus loqueretur, locum testes non haberent. Nullus enim tale factum, si occultum sit, coràm testibus confitebitur. At in omnibus, de quibus hîc sermo est, gradus à Christo positi seruandi sunt. Quocircà de priuatis iniurijs, ad alios nihil pertinentibus, loquitur. Sextò loquitur de talibus, quae Ecclesia, de qua hîc loquitur Christus, non punit, sed iniuriosum verbis duntaxat castigatum dimittit. Frustrà enim diceretur, si non audierit Ecclesiam, siquidem peccatum publica pœna coercere posset. Septimò, probat idem luculentè admodùm parabola mox sequens, qua docetur, Deum non remissurum illis peccata sua, quicunque fratribus suis pœnitentibus non remittunt ex animo iniurias citrà mulctā & poenam. At Ecclesia sic non debet, vt illi aiunt, remittere, sed à Sacramentis, saltem ad tempus, arcere: dum Presbyteris ad hanc rem delectis pœnitentiam suam probent. Ergo non volet septies in die remittere dicentibus se pœnitere: sed volet argumenta videre, de quibus hîc Christus nihil dicit. Non vult alia argumenta quàm confessionem errati: quam qui non simulat, non redibit in die septies. Perspicuè ex his demonstratur, Christum in hoc 18. Math. cap. non de erroribus Excommunicatione vindicandis, sed de leuibus & priuatis iniurijs, earumque componendi modo disserere: ideóque ad excommunicationis negotium non pertinere. Si vel sola conclusio Christi in fine capitis inspiciatur,

ciatur, ablata erit omnis dubitatio.

XLIII.

Qui opinatur Chriſtum in hoc loco & cap. Excommunicationem inſtituiſſe, oſtendere cogitur, in quibus verbis mandatum hoc comprehenſum ſit. Si demonſtrare non poterit contineri, fruſtrà dicet hîc eam mandari. Ergo vel in his verbis ineſt, Dic Eccleſiae: vel cùm dicitur, ſit tibi velut Publicanus: vel in illis, quæcunque ligaueritis. At omnia haec nihil tale complecti certiſſimis argumentis probabo. Quocircà cùm in alijs nullis quaeri poſſit, fruſtrà in hoc capite quaeritur.

XLIIII.

Verba Chriſti, Dic Eccleſiae, hoc tantùm probant, poſſe eum qui iniuria affectus eſt à fratre ſuo, ac fruſtrà reconciliari cum eo ſtuduerit, de iniuria queri apud Eccleſiam ſiue Eccleſiæ Rectores aut praeſides. Praetereà quòd Eccleſia eadem ius & poteſtatem habeat iniurium hominem obiurgandi & monendi, vt iniurius eſſe deſinat. Non plus poteſtatis tribuitur hîc Eccleſiae, quàm teſtibus antè datum eſt: ſi vnum hoc excipias, quòd ſine teſtibus cauſa non defertur ad Eccleſiam. An non igitur inepta fuerit ratiocinatio hæc, Eccleſia ius habet illum, qui alios iniuria afficit, obiurgandi: Ergo ius habet eum excommunicandi, ſiue à Sacramentis arcendi? At verò, inquiat aliquis, Eccleſia non habet ius pœnis corporalibus aut gladio plectendi nocentes: proinde prohibitione Sacramentorum punire cogitur. Reſpondeo, non ſequi connexum hoc, etiamſi verùm eſſet, quod antecedit (falſum eſſe antecedens de viſibili Eccleſia acceptum, totum vetus Teſtamentum, omnium ſeculorum hiſtoria, noſtrimet oculi & ſenſus, nobis demonſtrant) neque probari vnquam poterit iſta rectè cohærere. Non poteſt punire gladio, ergò arcere debet à communibus Sacramentis eandem religionem profitentes.

XLV.

XLV.

Si respondeat, qui diuersum sentit, hoc verba illa velle, sit tibi velut Publicanus & Ethnicus: respondebo ego falsum esse. Quippè nulla oratione, nulla persuasione, nullis argumentis in sempiternum demonstrabitur, hanc orationẽ Christi, sit tibi velut Ethnicus & Publicanus, eandem esse cum hac, sit excommunicatus, siue à Sacramentis exclusus. Etenim Christi ætate Publicani circumcisi, siuè Iudęi essent, siuè Gentiles, non arcebantur à Sacrificijs, templo, cæremonijs & Sacramentis. Sanè videtur Christus cum Ethnico ideò coniunxisse Publicanum, ne quis istam Sacramentorum interdictionem, hîc iuberi arbitraretur. Quomodò potuissent secundùm legem arceri à Templo & cultu Diuino, cùm vectigalium redemptorem esse peccatũ non esset? nec à Deo vspiam prohibitum inueniretur? Christus certè nullo in loco vetuit. Ioannes Publicanis interrogantibus quid facere necesse haberent, vt salui fierent, non mandat vt officiũ deserant, sed ne plus exigant, hortatur, quàm constitutum fuerat, Luc. 3. Christus quoque Principi Publicanorum Zachæo non præcipit muneris huius abdicationem: nec isto nomine ipsum reprehendit Luc. 19. Nec de illo, qui in Templũ ascenderat oratum, & Christo iudice iustus domum redierat, legimus quòd Publicanus esse desierit. Luc. 18. Sed nec alios illos, qui Deum laudabant & prædicabant, Luc. 7. & 15. & Christo atque Apostolis erant charissimi, mutauisse conditionem reperimus. Summatim dicam, sacras literas, hoc est, Deum nullo tempore & loco Publicanos hoc nomine condemnare aut vituperare, quoad Publicani sunt, hoc est, vectigalium redemptores: quod omnes sani mecum libenter confitebuntur. Quo posito, sic argumẽtor. Deus nullum Publicanũ, quia Publicanus, condemnat in sacris literis. Quem porrò Deus non damnat, is non potest ex lege Dei excommunicari. Nullus igitur Publicanus potuit iure Diuino prohiberi ab aditu Templi & cultu

cultu diuino. Pergo iam, ſic concludens. Nullus Publicanus ex lege potuit damnari ſeu excommunicari. At Chriſtus non audientem Eccleſiam, de qua ibi loquebatur, iubet haberi vt Publicanum. Ergo iubet pro eo haberi, qui ex lege Dei non poſsit haberi execrabilis: hoc videlicet nomine, quia Publicanus ſit. Quod Excommunicatores dicunt verba hæc, ſit tibi velut Publicanus, idem ſignificare, ac ſi dixiſſet, ſit tibi qualis Publicanus eſt Phariſæis, abſurdum, falſum, & impoſſibile eſt. Non enim eſt credibile, Chriſtum in eo loco, in quo decreuit rem adeò magni momenti, adeoque vtilem & neceſſariam (vt dicunt aduerſarij) Eccleſiæ inſtituere, voluiſſe Regulam, quæ ſeruanda deinceps ab omnibus eſſet, ab impio facto improbiſſimorum hominum ſumere. Deindè probatum iam fuit, nullum vnquam apud Iudæos fuiſſe excommunicatum: quomodò nunc de hac re diſputamus. Denique pugnant omnia verba Chriſti cum eorum interpretatione. Etenim Chriſtus hic non de Phariſæis (aut cum his) loquitur, ſed cum diſcipulis agit: & de ratione cauendi ſcandala diſſerit. Hoc dicit, ſi iniurius homo Eccleſiam non volet audire, ſit tibi, quomodò Publicanus, ſcilicet tibi eſt: non quomodò Phariſæis eſt. Cæterùm conſtat Publicanos Chriſto & Diſcipulis ac religioſis omnibus non fuiſſe exoſos: certè non habuerunt pro dignis Excommunicatione, ſed cum eis quotidiè edebant ac viuebant. Quòd verò Ethnicum & Publicanum coniungit, cogit nos fateri, Chriſtum de re quapiam loqui, quae vtriſque communis eſſet. At hi in Templum ingredi poterant, non illi. Quarè de excommunicatione hîc nihil dixit Chriſtus. Longè ergo aliud ſignificant verba haec, Sit tibi tanquàm Publicanus, quàm haec, ſit tibi tanquam Excommunicatus. Senſus ergò huius loci hic eſt: Si Eccleſiam non audiat, poteris (in hac cauſſa) ſine offendiculo cuiuſquam ſic cum eo agere, ac ſi cum Ethnico vel Publicano negotium tibi eſſet. Qui cum talibus controuerſiam habebat, cogebatur apud Romanum

Magiſtra-

Magistratum causam suam disceptare: (de ethnicis constat: de Publicanis ex eo patet, quòd Romanorum iurati essent ministri contra suam gentem: quodq; à Pharisæis & principibus Iudæorum, qui eos pro deploratis & nebulonibus habebant, nihil æqui poterant expectare) quod Christus nulli permittit aduersus fratrem Iudaeum, priusquàm eo modo reconciliationem requisierit, qui ab ipso est propositus, & olim fuerat in lege prescriptus. Hûc excusatio Pauli Act. vltimo pertinet: scilicet non se appellauisse Caesarem, nisi coactum: nec vt Iudaeos accusaret, sed vt seipsum à vi & iniuria defenderet. Si quid habebat Christianus aduersus fratrem apud Cor. iubet Apost. vt coràm delectis arbitris tentet transigere: non statim litiget coràm profano magistratu. Quòd si Christianus cum Ethnico negotium haberet, quis dubitat, quin apud Gentilem magistratum ius suum persequi potuerit? Eodem modo si quis Seniorum in Ecclesia iudicium & sententiam contemneret, poterat, qui laedebatur iniuriámue patiebatur, ad Gentilem Magistratum prouocare, sine offensione proximi.

XLVI.

Clarior euadet tractatio, si quae & qualis fuerit illa Ecclesia, cui iussit dicere, consideretur. In cuius rei declaratione hoc pro initio & fundamento pono, quod ab omnibus probatum iri confido, & à nemine negatum scio: Christum scilicet de Ecclesia loqui, quae tum esset. Quomodò namque iussisset eos Ecclesiae dicere, quae nullibi reperiebatur? & de cuius constitutione nihil adhûc audierant? Si nouam fundare Ecclesiam, aut nouam gubernandi formam Apostolis incognitam voluisset, mutilam valdè tradidisset institutionem. Quippè neque qui sint illa Ecclesia, neque ex quibus & quomodo colligenda, neque modum iudicij pœnásque docuit: neque de omnibus peccatis locutus est, vt iam probaui: & illi, ipsi, qui ex hoc loco Excommunicationem exstruunt, confiteri nobiscum coguntur: dum de occultis

occultis duntaxat erratis hîc agi palàm asserunt. Vbi noui aliquid instituit Christus, nihil omisit eorum, sine quibus consistere res illa non potuisset. Hîc tantùm iubet Ecclesiæ dicere: quam si non audiat, permittit eum veluti Publicanum haberi ab accusatore: pœnam propterea nullam addit. Lucas cùm in hunc locum incidisset, ne illa quidem sigillatim commemorat, quae Math. recensuit: reliqui Euangelistæ mentionem nullam faciunt: non tacituri rem tantam & tam necessariam, si tum primùm à Christo institutam cognouissent. Adde, quòd Apostoli Christum non morituru tituſq; Iudaicos non mutaturum persuasissimũ habebant: quodque nullo verbo, nullo signo aut indicio declararunt, se Christi doctrinam non satis percipere: aut quasi inusitatum aut incognitũ aliquid audirent, vel interrogare voluisse vel admiratos fuisse. Hoc solùm mirabatur Petrus, quòd toties fratri iuberetur ignoscere. Proindè non acceperunt hæc verba Christi de noua gubernationis forma ipsis incognita: sed se doceri crediderunt (& rectè quidem) quandò sibi liceret Iudæum fratrem apud prophanũ magistratum accusare absque offendiculo. Hodiè quoque non temerè videas Iudæum cum Iudæo apud Christianum magistratum litigare.

XLVII.

Ergo non pertinet ad omnes hoc mandatum, interroget fortè aliquis? sed ad illos solos qui sub impio magistratu degunt? Respondeo priorẽ partem de tentanda reconciliatione antequã veniatur ad iudicem ad omnes Christianos pertinere: posteriorem hunc habere locum quandò sub magistratu non Christiano degunt pij. Idcircò Paul. Corinthios quoque hortatur, vt aliquos ex suo ordine eligant, qui lites dirimant, ne cogantur coràm profano magistratu litigare. Quis dubitat Corinthijs, si qui stare delectorum iudicio nollent, vel si iniuriosus propter horum sententiam nihilo fieret melior, licuerit demùm ad Romanum Gentilemque

magistratum venire? Equidem Paulus, cùm se à Iudaeis iniquè premi cerneret, Cæsarem appellauit, Act. 25. Quod factum vt excusarit apud Iudæos Romæ degentes vltimo cap. Act. indicatur. Planiùs intelliget ac certiùs videbit omnia hæc, qui locum Leuit. 19. Eccles. 19. & 1. Cor. 6. cum hoc capite Math. diligenter conferre tentabit: & quàm apertè omnia sibi respondeant, obseruabit: inprimis verò qui Pauli & Christi verba de postrema parte attentè notabit: quæ quia sub Mose & Ecclesiastico non habebant locum (quòd nulli tunc extero principi sic parerent, vt Romanis deindè paruerunt) ab vtroque hoc meritò omissa fuerunt.

XLVIII.

Et hactenus quidem, vt opinor, facilè conuenit omnibus, nempè Christum de Ecclesia loquutum, quæ in rerum natura seu in Iudæa tunc exstaret: at mox diuaricantur sententiæ, cùm quid per Ecclesiæ nomen intellexerit Christus, inquiritur. Quippè aliquando pro tota concione seu multitudine ponitur: nonnunquam verò pro Senatu siuè Senioribus, qui eam gubernabant, accipitur. Hoc modo vsurpata reperimus nomina Hebraica significantia Ecclesiam & concionem siue congregationem (quæ Septuaginta nomine συναγωγῆς expressérunt) Num. 35. Ios. 20. Psal. 82. atque alibi. Porrò Christum hoc in loco per Ecclesiam, non multitudinem vel turbam, sed Iudaicum senatum (συνέδριον, χειροτονίαν, συναγωγὴν) intelligere nos voluisse, argumenta sunt valida. Primum est, quòd constat Christum formam iudiciorum & gubernationis, quæ secundùm leges administrabatur, non nouasse: nec contrà ea, quæ Moses iubente Deo rectè sanxerat, aliquid fecisse, aut discipulis permisisse. Iusserat autē Moses causas tales proponere dijudicandas, non turbæ, sed cuiusque loci senatui siue τῷ συνεδρίῳ: quod, in singularum vrbium portis,

tis ſinitio conſidere ſolebat. Si contrà hoc Moſis inſtitutum hîc aliquid inſtituere cogitauiſſet Chriſtus, fuiſſent ea re non leuiter offenſi diſcipuli: qui per omnem vitam legis obſeruantiſſimi fuerunt. Cogitent apud ſe ſinguli, quos Phariſæi triumphos acturi fuiſſent, ſi verè Chriſtum arguere huius criminis potuiſſent: quod ſcilicet contrà doctrinam Moſis populum aduerſus magiſtratum incitauiſſet? Quem poterant illuſtriorem prætextum optare, ipſum vt ſeditioſum accuſandi, quàm ſi probauiſſent, eum contrà Dei praefinitionem tentauiſſe populũ aduerſus magiſtratum armare? teſtium examinationes permittere? poteſtatem ad ſe vocandi, quos vellent concedere? cauſas cognoſcendi ac iudicandi facultatem tradere? Alterum eſt quod Chriſtus ei Eccleſiæ iuſsit dicere, quæ poteſtatem habet accuſatum ad ſe vocandi, cauſam audiendi, teſtes examinandi (ideò enim in ſecunda admonitione iubet nos duos aut tres adiungere, vt factum idoneè probetur) & demùm pronunciandi ſeu iudicandi. Hæc autem à turba & multitudine fieri non poſſe, niſi certos quoſdam eligat qui omnia moderentur, nullus ignorat. (Valdè puſillum oportet cœtum eſse, qui absque Senatoribus per ſe res & cauſas tales poſsit expedire. Hac de cauſa rectè aliqui iudicarunt, hoc præceptum Chriſti, ſi de tota concione ſeu turba accipiatur, locum habere non poſse, niſi cum ex valdè paucis Eccleſia conſtat.) Proindè cùm, qui hoc modò præſunt, nihil aliud ſint, quàm Senatus ſiue συνέδριον quoddam, rurſus efficitur, Chriſtum non turbæ, ſed Synedrio iuſsiſse indicari. At verò populus Chriſti tempore non habuit poteſtatem eligendi ſibi magiſtratum & principes. Quocircà per Eccleſiam Iudaicum ſenatum nos intelligere oportet: quemadmodum diſcipulos intellexiſſe ex ſuprà dictis conſtat. Ergò ſi per Eccleſiam intelligamus ipſam turbam, Eccleſiæ dicere oportebit, quæ ius habeat eligendi ſibi ſenatum talem, qualis erat tunc Iudaicæ Eccleſiæ ſenatus. Noſtræ autem Eccleſiæ non habent poteſtatem talem ſenatum eligendi, qualis erat

Synedrium Iudaeorum: imò apud Iudaeos quoque non habuit eam facultatem populus ætate Christi: vt paulò antè dixi. His iam addamus, quòd scriptura, cùm de turba loquitur, ferè vtitur nominibus, populi, multitudinis, turbæ, Filiorum Israel, aut idem significantibus alijs, vt cùm in tota Synagoga, vel in tota congregatione aliquid dictũ factúmue scribitur. Taceo quòd hic loquendi modus hodiè etiam vsitatus est. Quippè Imperio aut Reipub. indicauisse dicimus, quod Imperatori alijsque Imperij Rectoribus aut Reipub. Senatui exposuimus. A Republica donatos dicimus, qui ab eius Senatu donum acceperunt. Huiusmodi phrases tam sunt vsitatæ, vt mirum sit à tam paucis in hoc loco obseruatum fuisse. Summa est. Christus non mutauit morem sui temporis, nec in iudicijs aliquid mutauit: sicut discipuli nullam mutationem aut nouationem suspicari videntur. Quamobrem Synedrio dicere iussit, priusquàm ad profanum magistratum iretur.

XLIX.

Cæterùm constat ex sacris literis & historijs, Synedrium illud legitimum fuisse magistratum: atque ius gladij tempore Christi adhuc retinuisse & exercuisse. Demonstrant hoc primùm, quae in historia Passionis Christi leguntur. Deindè alia quoque testimonia. Emittit armatos ad comprehendendum Iesum: Testes contrà eum examinat secundùm præceptum legis: vt videri volebat: Iubet Christum coràm se iudicio sisti: Vinctum tradit Pilato, publicè prius à se condemnatum: Stephanum palàm condemnat, occidique iubet: Apostolos in carceres abduci publicos imperat: eosdem caedi mandat, habito super hac re consilio publico: Paulo mandatum dat potestatemque ex alijs vrbibus pios Hierosolymam vinctos pertrahendi, vt ibidem occiderentur: Act. 24. ipsimet Iudaei & iudices, siue τὸ συνέδριον explicatissimis verbis hoc affirmat per Tertullum Oratorem, cùm

cùm Paulum apud Felicem accuſantes ſic loquitur Tertullus, ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρίνειν. Iuxtà noſtram legem, inquit, voluimus eum condemnare: niſi Lyſias eum (vt additur) nobis per vim eripuiſſet è noſtris manibus. Act. 23. ait Paulus ad Pontificem, túne ſedes vt ſecundùm præſcriptum legis me iudices, & contrà legis voluntatem me iubes percuti? Pòſt Act. 26. idem fatetur coràm Agrippâ Rege & Feſto, ſe multos ſanctos Hieroſolymis atque alibi carceribus incluſiſſe: poteſtate huius rei à ſacerdotum principibus accepta: ſe item ſententia & ſuffragio ſuo eos occidiſſe: per omnes quoque Synagogas cruciatibus & pœnis coëgiſſe ad blaſphemiam: deniq; ἐξουσίαν & ἐπιτροπὴν à principibus ſacerdotum accepiſſe ſimiliter in exteris vrbibus, & inter has Damaſci, pios tractandi. Sciebant, opinor, Agrippa & Feſtus vtrùm haec Synedrio liceret facere, an non liceret. Niſi hæc poteſtas penès ipſum fuiſſet, non abſoluiſſent Paulum ſuis ſententiis: vt mox faciunt. Quippè non minus fuiſſet Pauli peccatum contrà Cæſarem, quàm Phariſæorum. Non leuius enim peccat, qui illicita facit, permiſſu & iuſſu eorum, quorum non eſt iubere ac permittere, quàm qui talia iubent. At neutri accuſantur: ſed Paulus diſertè abſoluitur: tanquam nihil vinculis dignum admiſerit. Sed nec Pilatus dixiſſet Ioh. 18. tollite eum vos, & ſecundùm legem veſtram iudicate eum: ſi non habuiſſent hanc facultatem. Ergo cùm ſibi non licere aiunt interficere aliquem, intelligendum hoc eſt de die feſto, propter metum populi: vt Auguſtinus exponit: vel de mortis genere, quo Chriſtum affici optabant: vt Chryſoſtomus interpretatur. Huic ſententiæ verba Iohannis ſine medio conſequentia pulchrè conſonant. Facta hæc ſunt, inquit, vt adimpleretur, quod dixerat Ieſus, ſignificans qua morte eſſet moriturus. Huc etiam ſpectat, quod 26. Math. Chriſtus ait, ſe alijs temporibus capi ab eis non potuiſſe, cùm in Templo ſubinde ſedens doceret: quia ſcripturam oportuerit adimpleri. Tum igitur cœperunt eum, cùm

propter instans festum, & populi metum. Math. 26. Marc. 14. occidere non possent. Quarè cùm viuentem ferre diutius nollent, nec occidere ipsis integrum esset, consequens erat, vt Romanis traderetur: vt sic euenirent omnia, quomodò Math. 20. discipulis prædixerat euentura: quod Ioh. primùm verba, deindè Augusti. & Chrysostomus innuunt. Eodem illa quoque turbæ vociferatio pertinet, crucifige, crucifige eum. Math. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioh. 19.

L.

Liquet ex his, non esse verum, quod à nonnullis affirmatur, Synedrium potestatem gladij seu ius occidendi nullum habuisse: ac Stephanum ab eo per tumultum lapidibus obrutum fuisse. Potestatem habuisse, indissolubilibus argumentis probaui. Per tumultum non fuisse occisum Stephanum, ex eo patet, quòd accusatus est coràm consessu: quòd testes auditi, quanquam falsi: quod extrà vrbem eductus: quòd ijdem testes lapides primi in eum iecerunt secundùm legis mandatum: vt ex depositione vestium ad pedes Pauli perspicuè intelligi potest. Idem hoc ex historia æquè dilucidè probatur. Permiserunt Romani omnibus populis, nominatim autem Iudaeis, intrà & extrà Iudaeam habitantibus, in rebus ad religionem pertinentibus, suis vti legibus, suisque ritibus & moribus liberè viuere, teste Ioseph. lib. Antiq. 14. cap. 12. 16. & 17. iuxta distinctionem exemplarium Græcorum. Et in 12. quidem cap. Strabonem citat authorem de Cyrene vrbe scribentem, habuisse ibi principem, qui causas eorum audiret: Rempub. non aliter curaret, ac si perfectae reipub. princeps esset. Faciunt hûc etiam, quæ Act. 18. cap. de Gallione Corinthiorum præfecto legimus. Recitat idem auctor lib. 16. cap. 4. & 5. quomodò Herodes Iudaeis per Asiam ab Agrippa impetrauerit, vt secundùm priuilegia à Romanis iam antè concessa viuere ipsis de-

inceps

inceps etiam liceret. Commemoro haec ideo, quòd Herodem Synedrium occidiſſe, poteſtatemque ei omnem eripuiſſe aliqui obijciunt: quaſi non fuerint alij in locum occiſorum ſubſtituti. Quomodò Herodes illis facultatem de rebus ad religionem pertinentibus iudicandi & decernendi ſecundùm legem ademiſſet Hieroſolymis, qui Aſiaticis eandem conſeruare & procurare ſtuduit? Deinde non ſub Herode vel Archelao docuit Chriſtus, ſed ſub Pilato. Sanè Iudæi ipſum quoque Pilatum coëgerunt ſigna militaria, quæ clam in vrbem curauerat importari, iterum ex vrbe tollere, ne contrà præceptum Dei imagines in vrbe ferrent. Seruarunt hanc ſibi poteſtatem ad excidium vſque vrbis, quod oratione Ioſephi, quam ad obſeſſos habuit, clariſſimè intelligitur. Romani, inquit, lib. de bello Iudaico 5. cap. 26. tributum petunt, quod maiores noſtri patribus eorum perſoluere ſoliti ſunt. Quod ſi impetrauerint, neque vrbem diripiunt, neque ſacra omnino tangunt. Concedunt autem vobis familias liberas & poſſeſſiones veſtras tenere: legesque ſacras ſaluas manere patiuntur. Eadem hæc poſt captam ferè vrbem ipſemet Titus Iudæis dixit lib. de bello Iud. 6. apud Ioſeph. cap. 34. Ergo ſiue ſacram ſiue Iudaicam hiſtoriam conſulamus, certo certius conſtat, Synedrium, cui Chriſtus iuſsit dicere, ius gladij ſiue necandi poteſtatem habuiſſe, præſertim eos, qui contrà religionem aliquid feciſſent. Nam in politicis rebus & cauſis iniuriarum, vbi lex nihil certi ſtatuiſſet, non ambigo, quin ad ſe Romani vel omnia vel certè pleraque rapuerint ſibique vſurpârint: vt ex hiſtoria facilè animaduertimus: & ex cap. 18. Act. illuſtri coniectura colligimus.

LI.

Non pugnat cum dictis, quòd ex Iudaeis aliqui Albino dicunt apud Ioſeph. lib. Antiq. 20. cap. 7. non

licuisse Pontifici Synedrium absque permissione sua conuocare. Etenim quid aliqui fecerint, historicè narrat: factum non laudat. Deindè non debuit tempore interregni, dum scilicet Festo mortuo Albinus in itinere adhuc esset, antequàm nouus praeses potestatem ei confirmauisset, cogere iudicium ad rem tanti momenti agendam. Curauit enim Iacobum fratrem Domini, qui vulgò vocabatur Iustus, interfici: quòd, cùm charus esset omnibus, plurimi iniquissimè tulerunt. Fuerat etiam nuper creatus Pontifex, necdum à Romanorum praefecto confirmatus. Auidissimè eum arripuisse hanc interregni occasionē ostendit Eusebius 2. Eccles. hist. cap. 23. Sed quid hoc ad rem nostram? An ideò Archelaus in Testamento sui patris Herodis, Rex appellatus (idque concessione Cæsaris) Rex non fuit, quia nomen regis admittere, regiamque potestatem exercere noluit, priusquàm à Cæsare esset confirmatus? Ideóne Magistratus vrbis alicuius quae principem habet, quales in Germania multae sunt, Magistratus verus & legitimus non est, quia mortuo principe suorum priuilegiorum confirmationem à successore petere cogitur? Quòd enim Pontifex habuerit potestatem conuocandi iudices Synedrij, confirmatione prius accepta, ex eo liquet, quòd non dicunt Albino, hoc ei simpliciter non licuisse: sed tantùm eum non debuisse inscio Albino fecisse.

LII.

Demonstratum est nunc solidissimè, Die Ecclesiae, non aliud significare, quàm dic populi tui Magistratui (seu qui eiusdem tecum sit religionis) antequam apud profanum Magistratum cum fratre tuo litiges: vt Apost. Paulus in 1. ad Cor. 6. cap. vbi propter hanc caussam arbitros ex suo ordine eos iubet eligere, pulcherrimè exponit. Quis autem dubitat, hoc locum habere non posse, vbi magistratum Deus nobis largitur pium?

Equidem

Equidem Auguſtinus in 2.cap.lib.de fide & operibus, apertè ſatis indicat, ſe exiſtimauiſſe excommunicationem viſibilis gladij vicem ſupplere debuiſſe illo tempore, quo Eccleſia eo caruit. Quippè factum Moſis in tranſgreſſores gladio animaduertentis : & Pinehae adulteros occidentis praeſignificaſſe aut praefiguraſſe ſcribit malorum coercitionem per degradationem & excommunicationem; illo videlicet tempore, quo in Eccleſia viſibilis gladius fuerit ceſſaturus. Memini recentiores quoſdam ſcribere : ideò Iudaeos hunc morem obſeruaſſe excommunicandi (quod falſum eſſe indiſſolubilibus rationibus, argumentis, ac teſtimonijs probaui) quia gladius ipſis fuiſſet ereptus. Id ſi verum eſſet, ſequeretur locum ei non eſſe in Eccleſia, quæ ius gladij retinet: quemadmodùm neque iudices & arbitros nunc neceſse habemus nobis creare praeter legitimos magiſtratus. Certo igitur certius eſt, Eccleſiam apud Math. nihil minùs ſignificare, quàm Senatum Eccleſiaſticum: qui poteſtatem obtineat à Sacramentis arcendi.

LIII.

Obijci duo adhùc nobis poſsunt: quomodò aliquis poſſit Eccleſiam non audire, ſi magiſtratus ſit, ac ius gladij poſſideat? Item, quomodò, quae de ligando & ſoluendo dicuntur, cauſae aptentur? Ad prius eſt iam antè reſponſum: Iudaeos non habuiſſe tunc poteſtatem de quibuſuis rebus iudicandi: ſed pertinebant omnes propè controuerſiae, quae ad religionem non attinebant, ad Romanorum iudicia. Si ergo in talibus rebus quis Synedrij authoritatem negligeret, concedit ei, qui laeditur, Chriſtus, vt ius ſuum perſequatur apud Gentiles: ac ſi cum Gentili vel Publicano diſceptandum ei foret. Adde, quòd multae tales cauſſae occurrant, quas Lex ſpeciatim non punit: aut nulla certa pœna prohibet: quo tempore facilè contingit, vt reus verbis caſtigatus dimittatur. Quod ſi ergo nondum deſiſtat iniurius eſſe, poterit, qui ab eo offenditur, ius ſuum perſequi,

atque

atque apud Ecclesiam siue Magistratum instare, vt pœnas luat petulantiae suae. Etsi haec quoque responsio vera est, tamen videtur mihi prior, instituto Christi, temporibus, locis, ac reliquis circumstantijs, magis consentanea esse.

LIIII.

Ad alterum æquè facilis est responsio. Nam cum loquendi hîc modus & verba propè eadem hîc repetantur, quae 16. cap. Math. Christus dixerat, necessarium prorsus est, vt si non idem omninò, simile tamen aliquid significent. At ligare & soluere apud Math. 16. aliud nihil significant, quàm Euangelium annunciare: quo, qui ei credit, à peccatis & morte solutus sit. Proinde hîc quoque aliud non significant, quàm orare fratrem, vt ab iniuria desistat ac pietatem potius colat: propterea quòd hoc Deo sit gratum: & contrà mandatum ipsius facientem puniturus sit. Qui fratrem hoc modo ab inferenda iniuria dehortatur, vt simul ei voluntatem atque iram Dei proponat, is, si persuaserit, eum lucratus est, hoc est, soluit: si non persuaserit, manet ira Dei super ipso: quemadmodum super illo manet vel non manet, qui auditae Euangelij praedicationi vel credit, vel non credit. Vt autem prompti & faciles simus ad ignoscendũ pœnitentibus, elegantissima illa parabola nobis persuadere tentauit Christus: ex qua propositi ipsius in hoc loco ratio facillimè perspicitur.

LV.

Miror suprà modum, quomodò in praesenti loco ligare & soluere aliqui exponant, pro arcere à Sacramentis, atque ad eadem admittere: cùm in totis Biblijs nusquam reperiantur verba illa pro hac re posita: nec Apostoli vnquàm ostenderint vllo verbo aut signo, se ita Christi verba intellexisse. Exstat Christi mandatum, vt ab illis, qui Euangelium nollent recipere, excusso priùs pedum puluere, exirent,

rent, Math. ac Luc. 10. quod etiam factum ſcimus, Act. 13. & 18. Vt autem verbo credentibus, & in Chriſtum baptizatis, Religionémque & doctrinam amplexantibus, quia non reſponderet vita doctrinae, Sacramenta negarent, nullo in loco vel ipſis mandatum, vel ab ipſis factum reperimus: vt abundè neruoſeque ſuprà monſtratum fuit. Hîc autem ſufficit monere, nunquam futurum, vt ex ſacris literis oſtendatur, ligare, pro eo poſitum eſſe, quod eſt, à Sacramentorum perceptione credentes arcere: aut ſoluere, idem ſignificare, quod eſt, propter flagitium à Sacramentis amotum, ad eadem iterùm admittere: & hoc modo veluti Eccleſiae iterum inſerere.

LVI.

Sic ergo firmè & verè probatum eſt, Chriſtum cap. 18. Math. non de excluſione à Sacramentis, ſed de priuatarum iniuriarum pia tranſactione compoſitionéque diſſerere. Viderunt idem hoc etiam alij: vt Auguſtinus in Sermon. 16. de verbis Domini ſuper Mathaeum. Et compilator ille Chryſoſtomi Theophilactus (quem nemo dubitat hanc ſententiam, vt alia ſua propè omnia, à Chryſoſtomo habuiſſe.) Inter recentiores Theologos plurima in huius capitis explanatione ſcribit D. Iohannes Brentius, noſtrae ſententiae admodùm conſentanea.

LVII.

Poſtulat nunc res, vt factum Apoſtoli Pauli in 1. Cor. 5. deſcriptum, ad excommunicationem hanc non pertinere demonſtrem. Primùm conſtat Apoſtolum Moſaicae legis obſeruantiſſimum fuiſſe: & contrà eam nihil feciſſe, vt ipſe de ſeipſo teſtatur Act. 25. Quinimò ex Act. cap. 18. & 21. apparet, eum cæremonias etiam legis quaſdam, vnâ cum caeteris Apoſtolis obſeruauiſſe: atq; ideò malè audiſſe

à Iu-

à Iudaeis, non quòd Gentes docuisset legis obseruationem non esse necessariam, sed quòd Iudæis hoc fuisset conatus persuadere: cùm omnes in Iudaea fideles nihilominus legem seruarent. Caeterùm quis nescit Christum legem Mosis de celebrando paschate pro ea parte, qua iubet omnes circumcisos adesse, non mutauisse? Proinde, neque hunc, qui incestum commiserat, neque alium quempiam, qui vellet inter Christianos numerari, à cœna Domini arcuit. De Iudaeis certum est, vt qui non fuissent hoc passuri contra legem & inueteratum morem suum fieri: Gentiles autem quis credat deteriore fuisse hac in re conditione?

LVIII.

Si tradere Satanae aliud non fuisset, quàm interdictio Sacramentorum ad resipiscentiam vsquè, cur se tanto studio, tamque exquisitis verbis Paulus excusauisset Corinthijs, & quasi deprecatus esset cap. 2. & 7. post. Epist? Deindè cur Corinthij fuissent tam magna tristitia affecti, vt qui iam scirent hanc in Ecclesia rationem coercendi malos fuisse, manere, exercerique debere? Potiùs propter exemplum sibi datum, quod deinde ipsi sequerentur, gaudere debuissent. Si aliud nihil fuit, quàm inuitatio ad pœnitentiam, salutaréque contrà damnationem remedium, cur tristati, & non potius gauisi fuerunt? Christus aserit angelos Dei super vnius peccatoris conuersione plus gaudere, quam super 99. iustis. Ex quo sequitur, Corinthios non fuisse spiritu Christi praeditos, si tantum ex eo conceperunt dolorem, quòd Apostolum id vnum & solum agere viderunt, vt errantem fratrem reuocaret in viam: & periclitantem seruaret. Quis non perspicit aliud fuisse, quod Apostolus moliebatur? Tertiò, quid opus erat Apostolum scribere ὁ κρείσσων ἐν καὶ μεμιχθῆναι? aut quomodò huius eum facti quouismodo poenitere potuit, si vbique & in omnibus Ecclesijs obseruari voluit? ac nihil aliud fuit, quàm remotio à Sacramentis ad tempus aliquod solum, siue ad resipiscentiam

ſcentiam vſque tantùm? Quartò, quid opus erat, vt tanta diligentia Corinthij apud Apoſtolum pro illo miſero intercederent, quem mox, vbi reſipuiſſet, iterùm in ſocietatem ſuam recipiendum ſcirent? Portò quod pro eo ſeriò rogarint ex his Apoſtoli verbis euidens eſt: cui condonatis vos, ego etiam condono: ſi quid enim condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui in conſpectu Chriſti. Quintò legimus cap. 2. ſic ſe excuſantem, quod periculum facere voluerit obedientiæ ipſorum: & cap. 7. quod ſic voluerit patefieri ſtudium eorum pro ipſo. Quomodò haec dixiſſet, aut ſcripſiſſet, niſi maius aliquid mandauiſſet, quàm flagitioſum illum à Sacramentis repellere? Sextò, quo pacto conuenire verba hæc oſtendemus, ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων, ὥστε τοὐναντίον ὑμᾶς μᾶλλον χαρίσασθαι καὶ παρακαλέσαι, μή πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος? Mulctam ſeu damnum, ſeu detrimentum ex ſua eos triſtitia nullum paſsos fuiſse, ait: quod moerore ſuo miſero & infælici illi veniam impetrauerint. Hoc ſi factum non fuiſset, damnum fuiſsent perpeſſi: nempè amiſiſſent illum. Si tantùm erat arcendus à Sacramentis donec reſipiſceret, cuius quaeſo rei damnum paſſuri fuiſsent? Septimò, nō loquitur ibi Paulus de cœna, ſed de tota Chriſtiana vita. Proindè non è cœna excludi, ſed è medio eum vult tolli: ne parùm fermenti totam corrumpat maſsam. Congruit hoc verbis Apoſtoli, & figurae fermenti: Excommunicatio neque verbis Apoſtoli, neque Moſis aptari facilè poteſt. Octauò notandum eſt, quod non ſcribit ſimpliciter, vt collecti eum in nomine domini, ſiue iuxtà mandatum Chriſti, Satanae tradant, aut à Sacramentis arceant: ſed ego, inquit, abſens corpore, ſpiritu autem praeſens, decreui in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, collectis vobis cum meo ſpiritu, & cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti, hunc tradere Satanae &c. Manifeſtè indicans opus eſse ad hanc rem virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti: ideoque maius aliquid eſse, quàm ad tempus à Sacramentis remouere. Adde, quod ſe decreuiſse hoc facere ſcribit (etſi non ſine ipſis ſtatuerit facere: fortè quia aberat) non autem Eccleſiae praecipit, vt per ſe ſola hoc faciat: quaſi non

si non Ecclesiae, sed Apostoli haec fuerit potestas: quae certè non sunt oscitanter praetereunda. Vltimò nusquam legimus Apostolum vni aut pluribus mandauisse, vt se aut viuo aut mortuo aliquem Satanae traderent ad carnis interitum: vt qui sciret hoc esse Apostolicę potestatis proprium, alijsque nullis conuenire. Nam vt sanandi, ita etiam percutiendi facultatem habuerunt: vt ex 5. & 13. cap. Act. apparet. Hac de causa nullos ordinauisse leguntur Apostoli, qui hanc potestatem exercere iuberentur. Quocircà passim scribit Apostolus se cum authoritate venturum: asperum & rigidum futurum: pro potestate sibi à Deo tradita acturum: aut cum virga se venturum: peccantes sibi per Epistolam notari praecipit: presbyteris hoc nullo in loco imperat: vt dubium non sit, hanc potestatem Apostolis, non alijs concessam tunc fuisse. Hûc spectat, quod in 1. ad Tim. 1. de Hymenæo & Alexandro scribit, se (Non Ecclesiam: Non presbyteros: Non alios quosdam) ipsos Satanae tradidisse.

LIX.

Ex circumstantijs atque argumentis euidenter ostendi, aliud fuisse Satanae tradere, quàm à Sacramentis arcere: quod nunc ex ipsis etiam verbis & proprietate naturáque sermonis clariùs adhuc commonstrabo. Primùm non dicit Apostolus, cur non interdixistis huic scelerato vsu cœnae? Sed hoc dixit, cur non luxistis, hoc est, cur non luctu & precibus vestris à Deo petiuistis potiùs, vt hunc quacunque ratione tolleret è medio? Sic interpretatur hunc locum Augustinus lib. 3. contra Parmen. Sed luctum, inquit, vt tolleretur, id est, vt lugentium dolor ad Deum ascenderet, & ipse tolleret hoc opus de medio eorum, sicut ipse sciret. Exponit eodem modo, quae de luctu idem Apostolus cap. 12. scripsit. Cum Augustino & veritate illi quoque faciunt, qui Apostolum alludere putant ad locum lib. 1. Reg. cap. 21. Ex quo loco conijcimus hunc apud priscos Iudaeos morem fuisse obseruatum, vt enormia scelera

lera per ieiunia, preces, luctumque publicum inueſtigarentur & punirentur inuenta ſecundùm leges. Quarè cum gladio careret Eccleſia, hortatus eos fuit, vt à Deo hoc impetrarent, vt è medio tolleretur: quod longè aliud fuit ab eo, quod nos vocamus, aliquem excommunicare. Praeterea, quo quaeſo authore idoneo monſtrabitur vnquàm, ἐξαιρεῖν ἐκ μέσου τινῶν, idem eſſe, quod à Sacramentis arcere? E medio ſublatus is dicitur duntaxat propriè, qui interficitur. Nam etſi qui in exilium agitur, profligatus è medio aliorum dici poſſit, nec vſitatè tamen, nec propriè hoc Graecis dicitur: aut ſaltem in Sacris literis poſitum non inuenitur. Quod ſi ex conſortio fidelium iuſſit extrudi, quid publico luctu opus fuit? Deindè fuiſſet ad Gentiles ablegandus. At obſtat, quod additur, vt anima ſalua ſit ἵνα πνεῦμα σωθῇ: quae extra Eccleſiam ſalua eſſe non potuit. Si à Sacramentis duntaxat priuatoque commercio amotum dicas, non fuit è medio eorum ſublatus. Nullus enim, puto, vnquam monſtrabit, Apoſtolum eum iuſſiſſe à ſolis Sacramentis & priuato conuictu ſocietatéque Chriſtianorum arceri. Proinde aſſuitur hoc Apoſtoli verbis: quod ipſe nunquam cogitauiſſe poterit doceri. Sanè nullus, opinor in ſacris literis earúmque interpretibus antiquioribus verſátus dubitat, quin hanc ſententiam, adeóque verba haec Apoſtolus ex Moſis Deut. mutuatus fuerit. Ponitur autem à Moſe pro occiſione, pro re alia nulla, in citati libri cap. 17. 19. 21. 22. 24. In his omnibus locis eadem verba habentur, cùm 13. cap. pro ἐξαιρεῖτε poſuiſſet eodem ſenſu & mente ἀφανιεῖτε. Impoſsibile igitur eſt, vt è medio tollere, hoc loco ſignificet, excommunicare: vt nunc intelligitur Excommunicatio. Tertiò videtur ex textu probari illum miſerum tunc non perſeuerauiſſe in illo ſcelere. Nam dicit ὁ τὸ πονηρὸν τοῦτο ποιήσας: Et τὸν ὕστερον τοῦτο κατεργασάμενον: quae feciſſe eum probant, at facere non docent. Sic ergo infligere ei poenam voluiſſe videtur propter patratum facinus, quomodò Deus fieri iuſſit, & Magiſtratus bonus facere ſolet. Sanè cùm dixit, vt anima ſit ſalua, ſciuiſſe videtur,

detur, cum pœnituiſse facti. Quomodò enim de eo, de cuius animo erga ſcelus tantum nondum conſtaret, hoc ſcribere potuiſset? Quartò ait ſe decreuiſse παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου. An quid verbum παραδίδωμι ſignificet necdum ſcitur? Quis vnquam vel apud prophanum ſcriptorẽ, vel in ſacris literis hoc verbum ſic poſitum reperit, vt hîc ponitur, vt non idem ſignificaret, ac concedere, permittere, ſiuè dedere? Praecedit perſona dans: ſequitur perſona, cui datur: & quod datur, etiam perſona eſt: poſtremò adijcitur hoc quoque, cur & in quem finem detur. Sermo eſt talis, ac ſi ego dicerem, me filium tradere praeceptori, vel ad inſtitutionem, vel ad caſtigationem. Quis hominum dubitabit ſic loquentem, filium ſuum praeceptoris poteſtati permittere, vt eum vel inſtituat, vel caſtiget? Qui exempla videre cupit inſpiciat cap. 1. ad Timoth. 1. Act. 27. 28. Math. 5. & 18. 27. Marc. 13. Ioan. 19. Simillimum eſt, quod Math. 24. habetur. παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλῖψιν: Et Mar. 15. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον. Item 2. Pet. 2. de malis loquens angelis, ait, παραδόντας εἰς κρίσιν τετηρημένους. In lib. Iob cap. 2. alloquitur Deus Satanam his verbis: ἰδοὺ παραδίδωμί σοι αὐτὸν: μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον. An non hi loci docent, tradendos eſſe, vt affligantur, occidantur, condemnentur? Summa eſt, in ſempiternum nullus oſtendet, talem phraſim poſitam eſſe pro eo, quod eſt, à Sacramẽtis arcere: niſi interitus carnis & interdictio Sacramentorũ ſint res eadem. Quintò impoſſibile eſt, vt nomen hoc, ὄλεθρος, in nouo teſtamento oſtendatur poſitum pro exſtinctione cupiditatum carnis. Etenim vbicunque reperitur, pro morte reperitur vel animae vel corporis ſcriptum: ſiue nomen carnis additum ſit, ſiue non ſit. Poſſem etiam dicere, nullum authorem Graecũ exſtare, qui ſic vſurparit, quomodo aliquos exponere indicaui: ſed de ſacris nobis ſermo eſt. Vſus eo eſt Apoſtolus in 1. ad Theſſ. cap. 5. & in 2. Epiſtola ad eoſdẽ cap. 1. deniq; in 1. ad Tim. vltimo. Nomen verbale, vt ſic vocẽ, ὀλεθρευτὴς in 1. Cor. 10. & participium ὀλοθρεύων in 11. ca. ad Hebræos ſcriptum legitur (quemadmodum cõpoſitũ ἐξολεθρευθήσεται ex

Deuter.

Deuter. ſumptum 3. Act. ponitur) & paſſim interitum, ſeu mortem, omnia ſignificant. ἐξολοθρεύω apud ſeptuaginta Interpretes frequenter occurrit: ac paſsim ferè Pagninus cõuertit, excindẽdi verbo. Hoc certum eſt, mortem vbique ipſis ſignificare. Scio apud Apoſtolum θανάτου ad Ro. 8. & νεκρόω ad Col. 13. demùm σαρκόω ad Gal. 5. & 6. pro occiſione carnis affectuum poni: at ὄλεθρον aut ὀλεθρεύω nec apud ſacros nec profanos auctores ſic reperitur vſurpatum. Quinimò neque hoc nomen θάνατος in nouo Teſtamento in hoc ſignificato me legiſſe memini. Friuolum ergo eſt, quod dicitur, Paulum affectus carnis hîc diſtinguere contrà ſpiritum: quum mortem carnis ſeu corporis opponat ſaluti animae ſpiritúſue: vt verborum natiua ſignificatio, Pauli inſtitutum, orationis ſeries, circumſtantiae, & verbum παραδοῦναι ſic probant, vt veritatis amantes amplius nihil deſiderent. Sextò, declarant idem haec verba, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Ieſu, hoc eſt, in die Iudicij. Equidem clarè demonſtrant, ipſum de miſero illo, vt de morituro loqui. Septimò, & vltimò probat nomen τῆς ἐπιτιμίας non fuiſſe illum à ſacramentis reiectum. Quippe in ſua natiua ſignificatione poſitum videtur, ſcilicet pro increpatione, correctione, comminatione, obiurgatione, vt etiam verterunt interpretes: non autem pro poena ſeu mulcta. Ratio duplex praeterea eſt. Prima, quòd in ſacris literis nuſquam pro poena ponitur ſacramentorum interdictio: altera quòd ipſa verba ſatis docent, pro obiurgatione poni: qua eum non vnus aliquis, ſed plurimi corripuerunt. Etenim Paulus in 12. Epiſt. cap. 3. ſcribit ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη, ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων. Abſoluit eum à ſola comminatione, quae ab Eccleſia ſiue à pluribus fuerat profecta, fore vt Diabolo traderetur excarnificandus: hanc ergo ſolam adhuc expertus fuerat. Non enim ex parte ſolummodò abſoluit: ſed omnino. Dum ergo obiurgationem & comminationem ſufficere ait, plura eum perpeſſum non fuiſſe ſimul indicat. Verbum ἐπιμᾶν legimus Mat. 16. 17. 19. 20. & apud alios Euangeliſtas, apud Paulum in 2. ad Timoth. 4. ἔλεγξον, ἐπίμησον, παρακάλεσον. In quibus omnibus locis pro increpatione ſemper, pro poena nunquam poſitum eſt.

LX.

Verùm hic quæri potest, si ἐπιπλήξιν duntaxat persensit, quo pacto dicetur Satanæ ad excruciandum interficiendumque traditus fuisse? Duplex est responsio. Veteres aliqui dicunt, eum traditum quidem fuisse, vt vel morbo vel alia ratione torqueret, paulatimque eum sic conficeret: liberatum autem ab Apostolo iterum fuisse, priusquam res eo vsque perduceretur. Quæ responsio si vera est, significare potuit ἐπιπλήξις poenam. Etsi verò tolerari eam posse non inficior, aliam tamen verbis Apostoli non magis conuenientem adferam. Non statuerat D. Paulus hunc hominem tradere Satanae per se solum, sed voluit hoc fieri congregata ad eam rem tota Ecclesia. Iam cùm Ecclesia tanta infelicem illum mœstitia affici cerneret, vt moerore tantùm non absorberetur, distulit hanc rem, dum tentaret Apostoli mentem, an veniam ei posset impetrare. Interim comminata est, se facturam officium, si nihil impetrauisset. Sic ille miser multis mensibus afflictus fuit: donec Apostolum condonauisse poenam cognouit. Sic ferè fuisse rem gestam ex posteriore Epistola videtur apertè satis colligi posse.

LXI.

Ex omnibus iam dictis, & alijs quæ adduci poterunt, sic est apertè solidéque demonstratum, hanc Satanae traditionem longè aliud fuisse ab eo, quod hodie appellant excommunicare, siue à Sacramentis depellere, vt negari à nullo veritatis amante ac intelligente possit. Ex veteribus paulò supra dixi aliquos ita hunc locum exposuisse: inter quos Augustinus fuit, cuius testimonium antè produxi. Extat huius viri aliud praeterea testimonium in lib. 1. De verbis Domini in monte. Ante hunc Athanasius sic interpretatus est: & post hunc Chrysostomus: ac demum huius Compilator Theophilactus.

LXII.

Iam & alios locos, quos pro se adducunt, qui à nobis dissentiunt, inspiciamus, breuiter tamen. In Apostoli Pauli sen-

tentia

tentia ad Timoth. qua presbyteros in doctrina & verbo laborantes duplici honore dignos præ alijs eſſe ait, roboris aliquid ac firmamenti ponunt. Putant enim ex hoc loco probari, aliquos fuiſſe præsbyteros, qui non eſſent docendo occupati: ſed his aliud munus tribuunt: nempe cenſendi mores, peccatores obſeruandi, monendi pertinaces, compresbyteris ſuis, hoc eſt, Eccleſiae indicandi, & cum his excommunicandi illos, qui Eccleſiam non audierint.

LXIII.

Nos verò ex ſcriptis Apoſtolorum Petri & Pauli liquere putamus, miniſtrum, Epiſcopum, & presbyterum, (ſi hoc nomine officium & munus, non ætas, ſignificetur) eundem fuiſſe tempore Apoſtolorum. Proinde nullus tunc fuit preſbyter, qui non doceret etiam: niſi fortè hoc nomine illos etiam comprehendi quis velit, qui in 1. Cor. 6. Iudices & Arbitri litium cauſarumque conſtituuntur. At de his in præſentia nobis ſermo non eſt, cum officium eorum longè aliud fuerit. Noſtram ſententiam, quam veram eſſe ſatis conſtat, confirmant Hieronymus in 1. cap. Epiſt. ad Titum, & Ambroſius: niſi quòd hic primum ex presbyterorum ordine ſcribit Epiſcopum fuiſſe nominatum. Ergo talis eſt orationis Paulinæ forma, ac ſi dicerem: Ego omnes miniſtros & paſtores amo, maximè verò illos, qui indefeſſo ſtudio intentiſsimaque cura oues ſuæ fidei concreditas paſcunt: Omnes ſtudioſos diligo, eos inprimis, qui dies ac noctes ſtudent. Cum ſic loquor, non id dico, aliquos paſtores eſſe qui non paſcant, aut ſtudioſos, qui non ſtudiant: ſed alios alijs eſſe magis ſedulos, neque munere ſuo diligentiores affirmo. Hanc eſſe genuinam mentis ac verborum Apoſtoli interpretationem, probant primùm quidem verba mox ſequentia, de mercede. Non enim veriſimile eſt, idem fuiſſe vllo tempore conſtitutum in Eccleſia præmium Miniſtris, & non docentibus presbyteris. Etenim illi duplex, hi vnum & ſimplex munus obiuiſſent: ac nihilominus dicit Apoſtolus vtroſque duplici honore dignos eſſe.

Deinde producit Apoſtolus teſtimonium de boue triturãte: quo alibi miniſtris verbi ſuſtentationem deberi oſtendit. Poſtremò confirmat participium κοπιῶντες, quo hîc vtitur. Etenim κοπιάω vel κοπιάζω non tantum ſignificat operor, ſed operando ſeu laborando defatigor: ſiue magno ſtudio, cura, labore, aliquid ago. Hinc Graeci κόπον vocant, quod Latini laſſitudinem nominant. Sicut differunt ἔργον, κόπος, πόνος: ſic etiam differunt ἐργάζεσθαι, κοπιᾶν vel κοπιάζειν, & πονεῖν. Frequẽter occurrit hoc verbum in nouo Teſtamento, ſemperque ſedulitatem, diligentiam, & defatigationem conſignificat. Mat. 11. Venite ad me omnes. & Luc. 5. tota nocte. Ioh. 4. Erat autem Ieſus. In prima Cor. 4. Colaphis cædimur & Ephe. 4. Qui furabatur, & in 1. Theſ. 5. Rogamus autem vos fratres εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους, & hic locus egregiè praeclareque alterum illum in 5. cap. ad Tim. in cuius expoſitione verſamur, declarat. Reperitur præterea ad Tim. 4. & 1. ad Cor. 15. & alibi.

LXIIII.

Chriſtus, inquiunt inſuper, vetuit margaritas abijcere porcis: & ſancta dare canibus. Reſpondeo, Chriſtum de illis loqui, qui margaritas contemnunt, ac pedibus calcant: & conuerſi nos laniant: hoc eſt, de Euangelij hoſtibus: de quibus nos nequaquam agimus. Loquimur vtique non de aliis, quàm Chriſtianis in doctrina rectè inſtitutis, eamque approbantibus, & ſacramentis eiſdem cum caeteris participare deſiderantibus, tametſi non ſic, vt eos decebat, vixerint. Praeterea loquitur hîc Chriſtus, non de ſacramentis, ſed de doctrina Euangelij canibus & porcis, hoc eſt, nolentibus & conculcantibus non proponenda. (Hûc etiam non incommodè refertur parabola de margarita. Mat. 13. Vbi regnum coelorum ſimile facit Chriſtus mercatori precioſam margaritam ementi.) Quocircà nullo modo ad praeſens noſtrum inſtitutum facit.

LXV.

Quod deinde aiunt D. Paulum Timotheo præcipere, vt pec-

peccantes coram omnibus arguat, non inficiamur: ſed ad cauſam noſtram pertinere negamus. Nolo iam alia adferre multa, quae id probent, ſed vnum hoc dicam, nullum hominem probaturum vnquam, in conſpectu aut praeſentia Eccleſiae aliquem corripere vel arguere, idem eſſe, quod à ſacramentis arcere. Si eadem eſſe non demonſtrabis, fruſtrà obijcies nobis: Quis Apoſtolum hîc de interdictione ſacramentorum cogitauiſſe docebit? Non agit etiam de peccatis publicè ſiue palàm perpetratis: ſed peccantes, inquit, id eſt, in peccando perſeuerantes, in omnium conſpectu argue, quò & is qui peccauit, & cum ipſo caeteri timeant peccatáque fugiant. Non hîc diſcrimen ponitur leuium & grauium peccatorum: multo minus publicorum & occultorum, ſiue omninò, ſiue ex parte publica dicas. Obiectio, vt ſemel dicam, pluſquàm plumbea eſt: & inſtar cerae ad ignem veritatis diffluit, inque fumum abit. Quinimò verba Pauli oppugnant excommunicationem, dum peccantem coràm alijs iubet reprehendi: & non iubet excommunicari. Addit vt caeteri timeant, quaſi diceret, ſi nolet ille reſipiſcere, ſaltem alij meliores hinc efficientur. Significat hoc loco vox, peccantem, non illum, qui iam deſijt peccare: ſed in peccando perſeuerantem: & poſt admonitionem non reſipiſcentem. Hunc, inquam, ἁμαρτάνοντα coram alijs obiurgare & increpare imperat: excommunicari non mandat.

LXVI.

Apoſtolus, inquiunt, hactenùs iubet flagitioſos vitari, vt ne communem quidem cibum nos cum eis capere permittat: multò minùs voluit nos Coenam Dominicam cum eijſdem concelebrare. Nego connexum hoc. Etenim plurimùm omninò differunt priuatae familiaritatis prohibitio, & ſacramentorum negatio: nec qui illam vetat, haec etiam negat. Illa poena quaedam eſt politica, haec ſacra eſt. Illa praecepta nobis eſt, haec mandata non eſt. Illius & finis & cauſſa à D. Paulo expoſita eſt, huius neque finem neque cauſſam reperimus expreſſam: imò neque ipſa res in ſacris literis imperata

vel nominata etiam inuenitur. Ac quòd altera ſine altera fuerit eſséque poſsit, Phariſaei ſuo facto probarunt: qui, vt caeteris volebant videri ſanctiores, ita cum Publicanis vitae commercium nullum habebant. (An idem omnes alij fecerint, nunc me legiſſe non recordor.) At à Sacrificijs, templo, paſchate, aliiſque Sacramentis nullus in aeternum oſtendet eoſdem excluſos fuiſſe: ſiquidem circumciſi eſſent, nec à Iudaiſmo defeciſsent. Hodie quoque multis in locis à conuictu aliorum arcentur quidam mali feriati, quibus tamen ideò Sacramentis nemo interdicit. Ex quo illud etiam perſpicitur, politicam potiùs eſſe poenam priuati conuictus negationem, quàm Eccleſiaſticam: nec haberi poſse pro traditione Satanae, quam aliqui putant Excommunicationem eſse. Iubet Apoſtolus bonis, vt malorum ſocietatem fugiant, quo pudefacti reſipiſcant: non interdicit malis bonorum conuictu, ſi qui eos admittere velint ad ſuam familiaritatem. In conuictu priuato confabulantur homines de quibuſuis rebus: nec is tantum non corrigitur, qui peccauit, ſi poſt peccatum aequè charum ſe omnibus eſse putet, verumetiam caeteri facilius corrumpuntur. Quod ſi quis ſe vitari ac fugi videat, non poteſt non cogitare cur id fiat: ac de meliore vita inſtituenda conſilium capere, ne inuiſus ſit, quibus anteà erat gratus. Proinde ſicut priuati commercij negatio nos à vitijs & impuritate abſterret: ita familiaris conuictus eadem in nobis alit ac fouet. Longè diuerſiſsima eſt ratio perceptionis & negationis Sacramentorum. Etenim frequens horum vſurpatio nequaquam ſic alit & confirmat vitia, vt priuata familiaritas. Nam in templis, vbi ea adminiſtrantur, nō de priuatis aut vanis rebus agitur, ſed verbum Domini proponitur. Ibi cum audiunt homines Chriſtum pro ſe mortuum eſſe, ac pro eo beneficio publicam à nobis gratiarum actionem ſibi poſtulare, nec dignum eſſe conuiuam, qui ſe non rectè explorârit, ſed iudicium ſibi comedere omnes, quicunque indignè ſe inter conuiuas ingerant, omninò coguntur, qui accedere ad menſam Domini apud ſe decernunt, cogitare, quid ibi fiat, quid Deus velit, & quomodo vitam ſic deinceps inſtituant, vt ea Deo placere poſsit: qualisqualis antè vnuſquiſque fuerit.

Hoc

Hoc inuitamento qui priuatur, ſemper deterior, nullo modo melior, redditur: cuius rei cauſſa tamen, Deus tot ſacrificia, cæremonias, oblationes, inſtituiſſe imperauiſſéque videtur. Sanè Apoſtolus nuſquam iuſsit illos tales, quibuſcum familiariter viuere bonis non permittitur, à Sacramentis arcere. Et cum alibi per epiſtolam ſibi illiuſmodi homines indicari præcipit, ſenioribus non imponit hoc, vt excommunicent eos, ſiue à Sacramentis arceant. Quæ omnia manifeſtiſsimè probant, plurimùm illos falli, qui Excommunicationem hîc ab Apoſtolo vel approbatam vel ſignificatam opinantur.

LXVII.

Attamen Eccleſiam non decet malorum communione polluí, aiunt: idcircò neceſſe eſt, vt à bonis indiſsimulanter mali ſeparentur. Ego ſic reſpondeo, malos non poſſe bonos inquinare in vſu cæremoniarum à Deo inſtitutarum: quantiſper mores ingeniumque eorum non ſequuntur. Etenim neque Prophetæ, neque ſancti Reges ac Iudices, neque Ioannes Baptiſta, neque Chriſtus ipſe, neque ipſius deinde Apoſtoli contaminati ſunt, cùm in eodem templo cum deploratiſsimae vitae hominibus eiſdem adſtarent ſacrificijs, eademque cum ipſis ſacramenta vſurparent. Non maculauit Chriſtum Viperarum illa progenies, cum à Ioanne eodem cum ipſis Baptiſmate tingeretur. Non inquinauit vel Chriſtum & Apoſtolos, vel cœnam vltimam, ſua præſentia Iudas: quamuis & fur eſſet, ac de Chriſto tradendo cogitaret, pecuniamque accepiſset. Apoſtolus Paulus non iubet vt in celebratione vſurpationeque ſacramentorum alius alium examinemus, & num aliquis adſit, qui nos foedare poſsit, circumſpiciamus: ſed hoc mandat, vt vnuſquiſque, non alios, ſed ſeipſum exploret.

LXVIII.

Probatum à me eſt hucuſque efficaciter & verè, nul-

lum circumcisum ante Christum à Caeremonijs & sacramentis à Deo per Mosen institutis, propter peccata morum & vitae prohibitum fuisse: ac ne licuisse quidem hoc alicui facere, simul est ostensum. Monstratum deinde est rationibus & sacrarum literarum euidentibus testimonijs, neque Christum, neque Apostolos aliud vel docuisse vel fecisse. Insuper hoc etiam docui, quae aliter sentientes pro se adferant, patrocinari eorum sententiae non posse. Quocirca nihil impedire nunc amplius video, quo minus rectè veréque concludam, Excommunicationem hanc, quae Christianos propter solam vitae impuritatem à sacramentis arcet, praeceptam à Deo non esse: sed ab hominibus inuentam & excogitatam. Quippe tantum abest, vt ea in sacris literis fundata sit, vt potius prohibita ex eis doceri possit.

LXIX.

Ergóne damnas, inquiat aliquis, tot sanctos Episcopos: qui mox post Apostolorum tempora coeperunt facinorosos excommunicare? Respondeo, aliud essa dogma impugnare, & aliud hominem. Complures aetate nostra viri docti & pij veterum errores catholicos, vt sic vocem, expenderunt & confutarunt: Limbum patrum apud Inferos: Ignem purgatorium: Diuorum intercessionem: Exorcismum in Baptismo: caelibatum sacerdotum: Vnctionem in Baptismo & morte: orationes pro defunctis: & in praesente caussa satisfactiones: quorum neminem tamen accusatum memini, quod propterea antiquos damnauisset. Si hanc excommunicationem vt legem à Deo promulgatam Ecclesijs obtrudi voluerunt, non laudo: tametsi interim studium & voluntatem eorum plurimùm laudem ac probem. Studuerant enim hoc pacto, cum alia eis ratio commodior nulla occurreret, petulantiam hominum malorum coercere. Plerique etiam, vt fieri hodie quoque videmus, publicum illum receptúmque ab omnibus morem secuti sunt: nec vnquam in mentem eis venit inquirere, vtrum consentanea res scripturis esset.

LXX.

LXX.

De origine huius excommunicationis certi nihil adferre nunc poſſum, niſi quod paulo ante bis centeſimũ Chriſti annum tale quid primum factum tentatúmue comperio. Per annos plures centum & 50. nullum à Sacramentorum participatione amotum reperio propter vitam impurè actam. Qui in Patrum lectione & hiſtoria exercitati ſũt, certiora fortaſſe indicare poterunt. Qui attentè legere volent, quae Socrat. lib. 5. Eccleſ. hiſt. cap. 19. ſcripta reliquit, circa Nouati tempora hanc Excommunicandi conſuetudinem in Eccleſiam introductam non grauatè ſibi perſuadere patientur, puto. Sozom. tamen lib. 7. cap. 16. aliam huius inſtituti cauſſam comminiſcitur. Sed & Victorem Romanum Epiſcopum circa annum Dom. 200. legimus Cœnae vſum interdixiſſe iniurias condonare nolentibus. Ante hoc tempus ſolis haereticis, & à Religione exorbitantibus communionem negatam obſeruaui. Sed vtut hoc habeat, illud certè ſatis conſtat, ideo in Eccleſiam inuectam fuiſſe excommunicationem, vt in ea eſſet aliqua vitiorum coercitio & pœna. Deinde cum iam gladium obtineret Eccleſia, id eſt, cum Magiſtratus fuiſſent facti Chriſtiani, manſit nihilominus haec poteſtas penès Epiſcopos: partim quia ordinatio diuina credebatur: partim quia ægrè gladium hunc ſpiritualem (propter quem timebantur à ſummis Regibus) deponebãt. Facilè namq; alijs perſuadebant, quod facilius ac libentius ipſi credebant, ſcilicet Chriſtum huius rei auctorem eſſe. Opinionem confirmauit ſuperſtitio, ſalutem Sacramentis adſcribens. Quippe ſcriptum creditumq; fuit, quoſdam mori non potuiſſe, priuſquam Cœnae participes facti fuiſſent. Itaq; vel propter hunc errorem valdè metuerunt homines Excommunicationem: vel ab Excommunicatione natus eſt hic error. Facilè namq; crediderunt imperitiores in Sacramentorum vſurpatione vitam, in negatione autem mortem eſſe poſitam: quando malos horũ negatione, vt extrema

ſum-

ſummaq; pœna plecti viderunt.

LXXI.

Caeterùm adminiſtratores, quantùm coniectura licet conſequi, initio videntur fuiſſe Seniores illi, de quibus in 1. Cor. 6. legimus (quiq; vicem gerebant in Eccleſia Magiſtratus) vnâ cum miniſtris. Tota deinde poteſtas hæc penes Epiſcopos manſit: qui cauſas omnes cognoſcebant: lites componebant: ius dicebant: ac huiuſmodi omnia adminiſtrabant: vt ex Auguſtino de his laboribus conquerente, & illius temporis hiſtoria perſpicimus. Ambroſius certè affirmat, tunc in Eccleſia Seniores illos, ſine quibus in Eccleſijs nihil fieri ſolitum eſſet, locum habuiſſe, cùm Epiſcopis adhuc carerent. Ex Apoſtolo autem liquet, eos præeſſe ſuo muneri debuiſſe, quantiſper ſub impio Magiſtratu Eccleſia premeretur. Ex quo illud etiam intelligitur, ſicut ſub pio magiſtratu ceſſauit eorum munus, ita ſub eodem excommunicationem quoq; ceſſare debuiſſe: etiamſi eam illi prius exercuiſſent. Notare interim oportet, hos Seniores loco Magiſtratus fuiſſe, & res politicas tractauiſſe: non autem Senatum Eccleſiaſticum, (quem hodie diſcriminant à politico) fuiſſe. Apertè enim dicitur eos debuiſſe tractare lites, & res ad victum & vitæ vſum pertinentes.

LXXII.

Fructus quos Eccleſiæ peperit, vix multis libris explicentur: verſibus certè paucis non poſſunt comprehendi. Primum hoc perfecit, vt Sacramentis ſalutem homines adſcribere cęperint. Sic enim argumentabantur: Negatio Sacramentorum adfert interitum: Ergo eorundem perceptio vitam largitur. De eo quod antecedit ambigere non poterant, dum maxima pœna illos affici audiebant, adeóq; Satanę tradi putabant, quibuſcunq; negata fuiſſent. Hinc aliqui non potuiſſe mori crediti ſũt abſq; cœnę participatione: vt paulò ſuprà dixi. (Auxerunt errorem, magnæ, multæ, longæ

gæ illæ ſatisfactiones & caeremoniæ. Item illud inprimis, quòd duntaxat agentibus animam permiſerunt vſum Cœnę: vt ne ſine cibo animę neceſsario hinc abirent. Quod ſi non contigiſset, damnatus putabatur, cui hoc accidiſſet. Quaſi verò Deus ex animo pœnitentibus non remittat peccata vitámq; reddat, niſi Seniores illi Coena Dominica dignum iudicauerint. Quid poteſt hoc errore horribilius excogitari? Deinde hoc etiam perfecit, vt cuncti ferè crediderint in poteſtate hominis eſſe coelum aperire & claudere, cui cui libuiſſet. Sic Theodoſius Iunior prandere noluit, quia petenti Monacho negauiſset quod petierat, eámq; ob rem ab eodem fuiſset excommunicatus.

Quanquàm vero Epiſcopus vrbis Conſtantinopolitanæ ei diceret, inualidam eſse talem excluſionem, acquieſcere tamen noluit, priuſquàm ille tandem eum abſoluiſset, qui eum ligauerat. Sic ſenior ab Ambroſio coactus eſt per 8. menſes abſtinere templo & concionibus. Peccauerat ille quidem, at multò leuius Ambroſio: id quod ex hiſtoria Nicephori, & Chron. D. Philippi Melanth. Vnuſquiſq; non deſtitutus iudicio cognoſcere poterit. Hac ratione perfectũ deniq; eſt, vt Romanus pontifex ſibi totum ſubegerit Occidentem: ac Principes, Reges, Imperatores ſuę coegerit libidini inſeruire. Et propter excõmunicatos Imperatores & reges aliquot centena millia hominum trucidata ſunt in Imperio Germanico. Religionẽ inſuper pro arbitrio ſuo mutauit & conſpurcauit: dum huius fulminis metu nemo contrà eius ſtatuta & leges hiſcere auſus eſt. Et ſanè qui rectè volet rem expẽdere, nihil aliud Deum illum fortitudinum apud Danielẽ ſignificaſse comperit, quàm Excõmunicationem: ſiue à Sacris, preſertim verò à Coenæ Dominicę vſu prohibitionẽ. Hæc enim Excõmunicatio verè Deus fuit, & hodiè quoq; eſt, fortitudinũ: quo Pont. Rom. ſibi omnia ſubiecit: atq; alij nunc ſibi ſimiliter ſubijcere imperia quorũlibet ſtudent. Sed ſpero agnitũ fore falſum hunc Deũ minúſq; deinceps Eccleſiæ nociturũ. Poſtremò rẽ eo perduxit, vt pleriq; omnes crederent, quos æterna vita iudicauiſſet indignos,

illos

illos diuina gratia excidisse: & contra quoscunq; saluos esse cuperet, saluos omnino fore. An speramus nostrae ætatis homines meliores aut continentiores esse antiquis? Fallitur qui credit: & nec scripturas benè examinauit, nec vsum rerum aliquem habet.

LXXIII.

Non video cur hodie non debeat Magistratus Christianus idem facere, quod in Repub. Iudaeorum facere à Deo iussus est. An putamus nos Reipub. & Ecclesię formam meliorem constituere posse? In 4. cap. Deut. legimus propter iudicia & statuta, quae populo Israelitico Deus dederit, omnes gentes admiraturas & praedicaturas sapientiam & intelligentiam eorum. At illi caruerunt hac Excõmunicatione: ac potestas coercendi spurcos & facinorosos penes Magistratum fuit: cuius erat non modo hos ex praescripto legis Dei punire, verumetiam religionem omnẽ externam constituere. Quippe non Aaron, sed Moses hoc fecit: Deo sic iubente. Quam deinde potestatem ad Iosuam, non ad Eleazarum translatam scimus: Iosuae praecipit Deus, non Eleazaro, vt secundò curaret Israelitas circumcidi: nec iussit excipere eum quenquam: tametsi plurimi inter eos essent pessimi. Idem mox Pascha quoq; iussit celebrari, ac Iordanum transijssent: nec legimus eum aliquem repulisse propter vitam non satis piè honestéq; actam. Ad huius imperium arca Dei portabatur, & ad religionem pertinentia fiebant: Vt ex lib. toto Iosuae manifestum est. Samuel & Heli cum vtrumq; munus administrarent, vt sacerdotes offerebant, vt iudices Rempub. pariter cum Religione ordinabant. Et veteris quidem Testamenti summis sacerdotibus licuit etiã politîam gubernare: quòd Christi Regis & Sacerdotis typum gererent: nostris autem dictum est, Vos autem non sic. Vide 1. Pet. 5. quod hûc etiam pertinet.

LXXIIII.

LXXIIII.

Ad reges peruentum vbi fuerit, æquè manifeſta res eſt. De Dauide nullus dubitat: quem omnia miniſteria & officia diſpoſuiſſe conſtat. Legat qui vult 1. Paralip. à 22. cap. vſq; ad 27. Templum deinde non ædificauit ſolum, ſed inaugurauit etiam Rex Salomon: non ſacerdos. Hûc illuſtris illa de Ioſaphato hiſtoria ex 19. cap. lib. paral. 2. pertinet: quę diligenter expenſa prędarè cauſſam hanc illuſtrat: necnon Regis ſanctiſſimi Ezechiae: denique totum vetus Teſtamentum. Proinde ſi Reſpub. & Eccleſia illa ſapientiſſimè fuit fundata, ordinata, inſtituta, non poterit non ea laudari, quae quantum circumſtantiae, ac res prędentes patiuntur, proximè ad illius formam accedit. Vbicunque igitur magiſtratus eſt pius & Chriſtianus, ibi alio nullo eſt opus, qui alio nomine ac titulo vel gubernet vel puniat: quaſi nihil à profano magiſtratu pius differet. Omnium reuera nocentiſſimus error eſt (inquit D. Wolfgangus Muſculus in locis ſuis communibus de Magiſtratu: ex quo proximè dicta tranſcripſi) quod plerique de Magiſtratu Chriſtiano haud aliter ſentiunt, quàm de dominatu profano: cuius poteſtas tantum in profanis ſit agnoſcenda. Ergo ſi non modo poteſtatem obtinuit pius magiſtratus Religionem ex praecepto Sacrarum literarum conſtituendi, miniſteria officiaque diſponendi (cuius rei cauſa iubet Moſes electum in Regem, librum legis ſiue ſcripta Moſis propria ſua manu tranſcribere: & in illis ſe continenter exercere) ſed & vitia eodem modo puniendi, fruſtrà de noua iudicij forma nunc aliqui apud nos cogitant: quae Magiſtratum ipſum quoque redigat in ordinem aliorum ſubditorum. Etenim iudicium illud Eccleſiaſticum de moribus (de doctrina conſuli à Magiſtratu ſemper debent in ea exercitatiores) in ſacris literis nullo in loco reperitur imperatum.

LXXV.

LXXV.

At in illis Ecclesijs, quæ sub impio magistratu degunt, (videlicet Pontificio vel Turcico) eligi debent viri graues & pij, iuxtà præceptum Apostoli, qui inter litigantes arbitrentur: controuersias componant: aliáq; huius generis faciant. Spurcos & fœdos homines ijdem vnà cum ministris admonere, obiurgareq; debent: ac si nihil proficiant, vel priuati commercij negatione, vel publica reprehensione, vel aliqua tali notatione alia punire, seu potius reuocare ad frugem poterunt: à Sacramentis à Deo institutis, accedere cupientes, arcere non poterunt. Quis enim corda iudicat præter Deũ? Fieri potest, vt ex publica concione susciatus igniculus aliquis sit, quem fouere quouis modo cum pietate non pugnante minimè sit inutile: sed prorsus fructuosũ. Et quomodo quæso te, non sit absurdum, adeóq; impiũ, aliquem à publica & solenni gratiarum actione & commemoratione mortis Domini arcere, qui se in corde suo impelli, sentiat, vt cum Ecclesia eandem concelebret, eiusdem se membrum esse velle declaret, deniq; displicere sibi, anteactam vitam suam testari publicè velit? Finis.

APPENDIX.

Non fuerit fortasse præter rem, si auctarij aut corollarij vice addam, quę ab omnibus Imperij ordinibus Laicis hac de re anno 1523. in Comitijs Norinberg. decreta, Romanoq; Pontifici oblata fuerunt. Quippe hoc pacto patebit, ante annos plus minus 46. cœpisse Theologos de hac disputatione cogitare: nec esse nos primos, qui istæc mouemus. Equidem non puto quenquam esse vel mediocriter rerũ Germanicarũ gnarum, qui horum aliquid putet credátue insçijs Theologis tunc vel decretum vel à Pontifice petitum. Cæterùm quo res esset clarior, placuit Germanicum exemplar in ipsis scriptum Comitijs, cum Latino, quod Pontifici missum est (Ac Matth. Flac. Illyricus cum lib. suo de Sectis & Dissensionibus Papistarum anno 1565. Basileæ iterum excudi

cudi fecit) conferre: & ex vtriuſq; collatione Decretum integrum proponere. Ergo inter onera centum, quæ Norinbergæ, quàm Wormatiæ biennio antè factum fuerat, diſtinctiùs expreſſa ſunt, trigeſimum quartum ſic habet.

Item Chriſtiani complures Romę, & in alijs quoq; locis, per Archiepiſcopos, Epiſcopos, eorúmue ſacros Iudices ob cauſſas profanas & bona temporalia excommunicantur: eóq; multæ infirmæ conſcientiæ affliguntur: inq; deſperationem inducuntur. Sic propter pecuniam, ac res fluxas, & ſæpenumerò propter cauſſas admodũ leues, aliqui, præterquàm quod iacturam faciunt honoris & bonorũ, contra iura mãdataq; Diuina in diſcrimẽ ſalutis animę corporiſq; cõijciuntur: *cùm nemo tamen excommunicari, aut pro excommunicando haberi debeat, ſacris teſtantibus literis, niſi qui hæreſeos eſt conuictus.* Quocircà orãt ſacri Imperij ordines Laici Põtificiam Sanctitatẽ vt pro eo, ac pium Religioſũq; patrẽ decet, hæc Excommunicationis onera Romæ ſeu in Romana Curia prorſus abroget: atq; alibi quoq; paſsim apud Archiepiſcopos, Epiſcopos, eorúmq; iudices tolli curet: ac deniq, mandet, *vt nullus vllam aliam ob cauſam, quàm ob manifeſtum conuictumq; hæreſios crimen ad religionem pertinentis, excommunicetur, aut pro excommunicando reputetur. Omninò enim nullus alioquin vel propter bona temporalia, vel alia humana delicta, excepta infidelitate ſeu hæreſi à Deo eiuſq; Eccleſia ſubmoueri ſeparariue debet.* Hûc etiã pertinet, quod Iohan. Stumpfius in Chronico Heluet. lib. 2. de Germania, cap. 29. ſcribit, Sacerdotes per Sueuiam circa annum Domini 1245. (cum aduerſus Imperatorem Fridericum 2. & eius filium Conradum Papæ inſtinctu Henricus Landtgrafius Turingiæ, & poſt huius mortẽ Wilhelmus Comes Hollandiæ electi fuiſſent) conſtanter cùm alia, tum hoc docuiſſe, *Nemini mortalium ſub hoc ſole poteſtatem conceſſam eſſe Chriſtianis Spiritualia officia cultumq; Dei prohibendi.* Hac de cauſa eos Miſſas cõtinenter celebrauiſſe refert, tametſi Papa interdixiſſet, Excommunicatoſq; pronunciaſſet.

FINIS.

THESIVM (QVÆ DE EXCOMMVNICATIONE POSITÆ FVERANT) CONFIRMATIO.

In qua dilucidè confutantur omnia argumenta, quæ pro asserenda illa D. Beza, & quidam alij in medium adduxerunt, vnâ cum multorum sacrae scripturae ad hanc rem spectantium locorum perspicua explicatione.

Opus in sex libros digestum: Autore clarissimo viro Thoma Erasto, Doctore medico.

LIBER PRIMVS.

ANNO. M. D. LXXXIX.

THESIVM QVÆ DE EXCOMMVNICATIONE POSITÆ EVERANT

CONFIRMATIO.

In qua difficultates conflantur omnia argumenta, quæ pro affirmanda illa D. Bezæ, & quibusdam aliis interpretum adduxerunt, vna cum multorum sacræ Scripturæ ad hanc rem spectantium locorum perspicua explicatione.

Opus in hoc libro digestum: Autore clarissimo viro Theologo Israelita, Doctore medico.

LIBER PRIMVS.

ANNO. M.D.LXXXIX.

IN THESIVM (QVAE DE EXCOMMVNICATIONE POSITÆ FVERANT) CONFIRMATIONEM, PRÆFATIO.

PRincipio reprehendis noſtram definitionem, quod nec à quibus feratur ſententia, nec quibus de rebus, ſatis explicet. Ego in diſſerendi artibus ita ſum verſatus, Deo eſt gratia, vt, quomodò res quæ exſiſtit, cuiuſq; naturâ intelligo, definienda ſit, non prorſus neſciam. At in re ficta definienda, quid mirum, ſi aliquorum opinioni non ſatisfacere videor? Caeterùm, vt priuſquam in hoc certamen deſcendam, rectè intelligatur, de qua re agatur, tria praemonere te volo. Primum, nos de externa tantum viſibilis Eccleſiae Excommunicatione, quae ab hominibus exercetur, diſputare. Alterum, nos hanc praecipuè oppugnare, quoad eos, de quibus nos loquimur, à Sacramentis arcet. Quippe ſi quis per excommunicationem pœnam aliam intelligat, vt priuati conuictus & commercij interdictionẽ aut huiuſmodi rei alius prohibitionem, (quae tamen ſacroſanctis literis non aduerſetur,) cum hoc mihi lis non erit. Ergo cum illis mihi res eſt, qui Sacramentorum negatione coercere peccatores iubent. Tertium eſt, nos de illis ſolis loqui peccatoribus, qui doctrinâ intelligunt, probant, amplectuntur: peccata ſua ſe agnoſcere verè atq; odiſſe aiunt, & Sacramentis ſecundum inſtitutionem Chriſti, cum Eccleſia vti cupiunt. Horum trium te meminiſſe ſemper velim, etiamſi non ſemper ego adiecero. Nunc ad rem venio.

CAP. I.

De Excommunicationis definitione.

DE Excommunicatione, de qua inter nos controuerſamur, in ſanctis ſcripturis nullum exſtat man-

datum, ſed commentum eſt purè humanum. Quocirca cum de executoribus controuerſia ſit, in definitionibus autem ambigui nihil poni conueniat, intactam hanc partem meritò reliqui. Etenim Pontificij hoc ius ſolis ſacerdotibus, praecipuè autem Epiſcopis tribuunt. (Qui mos multis in Eccleſia veteri ſeculis perdurauit.) Alij toti Eccleſiae adſcribũt. Nonnulli Presbyterio ſuo adiudicant. Et horum aliqui Presbyteros illos à tota Eccleſia eligi oportere contendunt. Alij Magiſtratui, vbi is Chriſtianus eſt, hanc poteſtatem authoritatémque deferunt. In hac ſententiarum diuerſitate, cum ex ſcriptura lis dirimi nequeat, ideóque difficile ſit dictu, cuiusnam partis rationes anteponendae ſint argumentis aliarum partium, in definitione mea iure omiſi. Feci nihilominus mentionẽ Seniorũ, partim vt Excommunicatorum, partim vt cauſam examinantium: in quo, praeter Pontificios, cunctos alios vos conuenire videbam. Qui enim totam Eccleſiam volunt Excommunicare, non negãt expedire, vt quidam Seniores quaſi praemanſum cibum Eccleſiae offerant.

Ratio par eſt alterius reprehenſionis. Nam cum Excommunicationem hanc ſcriptura neſciat, ab eámque cauſam non definiat, propter quae peccata homines à Sacramentis arceri debeant, nolui ego me inter diſſentientes arbitrum conſtituere. Quippe alij tantũ grauiora ſcelera Excommunicatione vindicanda putant: alij quodlibet peccatum, quod ex ſententia Presbyterorum non corrigatur, cenſuram hanc mereri exiſtimant.

Ergò cum definitionis partes controuerſia carere oporteat, hæc autem & controuerſa ſint maximè, nec decidi ex ſcripturis res poſſit, non debui ego in definitione ponere. Quoniam enim res ipſa conficta eſt ab hominibus, neceſſarium eſt, vt rationes quoque ſint confictae, quæ ab omnibus partibus ad probandum adferuntur. Quare æque firma ſunt argumẽta omnia: nec facilè poſſunt alia aliis rectè præferri. Quod autem reliquum fuit in hac re, de quo intelligentes viderentur non poſſe dubitare, huius perinde, ac ſi res ipſa exſiſte-

exſiſteret, definitionem arte ac methodo inueſtigaui. Primum poſui nominis definitionem omnibus conceſſam. Mox quàm multas res inter ſe perſpicuè differentes haec comprehenderet, notaui: & quantum earum diſcrimen eſſet indicaui. Poſt haec, an omnibus conuenire poſſet Excommunicatio veſtra, conſideraui. Poſtque internae & ſpirituali cõmunioni aptari non poſſe oſtendi, externae ſolummodò congruere demonſtraui. Hanc cum in tribus potiſſimùm partibus conſiſtere declarauiſſem, atque à duabus ex his neminem repelli debere monſtrauiſſem, concluſi tandem in 8. Theſi, Excommunicationem, (ſi quidem in ſcripturis ſit praecepta) aliud eſſe non poſſe, quàm ſolennem excluſionem à Sacramentorum communione &c. Hanc ſi tu definitionem veris argumentis (ſeruatis hypotheſibus veſtris) refellere poteris, praemium tibi victoriae Leporinum ſtatuo caſeum. Hanc Excommunicationem, quam vos miniſterij externi partem facitis, dico alijs rebus nullis definiri poſſe, quàm interdictione Sacramentorum. Etenim aliae pœnae huic accidunt, quae ad ipſius ſubſtantiam non pertinent: cum & haec ſine illis, & illae ſine hac eſſe poſſint.

Nec tua deſcriptio aliud continet, niſi quod hanc poteſtatẽ aſſignas Senioribus: at nullo argumento. Deinde quod conſcia dicis Eccleſia fieri: at non conſentiente ſententiámque dicente. Quicquid publicè fit, hoc conſcia Eccleſia fit: tametſi concinente ipſa nequaquam fiat. Quamobrem verba ſunt tantùm, res ſubeſt nulla. Tertiò quod explicatè ego nominaui interdictionem ſacramentorum: hoc tu ſub eiectione è ſocietate viſibilis Eccleſiae tegis. Ego verò illos, de quibus ſermo nobis eſt, ex ſocietate externa Eccleſiae aliter eijci non poſſe oſtendi, quàm ſacramẽtorum negatione.

Clarè igitur vides recto & bono conſilio me in mea definitione omiſiſſe, quae tu malè inſerſiſti. Quippe ſi dixiſſem ſententiam eſſe ab Eccleſia latam, damnauiſſes id tu. Nam Iohannes Morellus Gallus propter librum editum, in quo contendit ius Excommunicandi non eſſe penès Presbyteros, ſed penes Eccleſiam, à veſtro Presbyterio excommu-

nicatus, & liber publicè exustus, ac lectione eius omnibus sub graui pœna interdictũ fuit. Facta hæc ita sunt die 6. Septemb. anni 1563. teste scripto istîc edito, in quo praedicta continentur. Hanc autem sententiam, quae à vobis tam atrociter, vt ille conquestus fuit, damnata est, ab illis defenditur, quibuscum mihi lis adhuc fuit. Si à ministro posuissem ferri debere, vnà tecum illi, qui priorem probauissent, me reprehendissent. Si affirmassem ad Presbyteros hoc munus pertinere, te quidem habuissem suffragatorem, at ambos illos aduersarios. Cùm mihi demonstraueris, quae ex recitatis tribus opinionibus vera sit, sciam tunc, quid me facere conueniat. Similis est ratio alterius accusationis. Sed tempus est, vt tuam expendamus descriptionem.

Excommunicatio, inquis, est sententia, qua Seniores in Dei nomine congregati, legitima præeunte cognitione, consciáque Ecclesia, pronunciant quempiam, qui se à Deo alienarit, eiectum quoque videri ab externae Ecclesiae societate tantisper, dum Ecclesiae, quoad eius fieri potest, constiterit, eum esse Deo reconciliatum. Hanc tu descriptionem tuam paulò post his ferè verbis interpretaris. Vt nil aliud sit Excommunicatio in terris, quàm declaratio alterius occultioris factae in caelis: ex qua videlicet meritò colligatur, eum, qui in caelis non habeatur pro Christi membro, indignum esse, qui inter fideles in terris censeatur. Addis haec quoque. Nec debuisti, quod praecipuum erat, praetermittere, ipsam videlicet ab interiore Christi societate seclusionem in cœlis factam: cuius consequens & appendicem esse dico Excommunicationem in terris factam: adeo vt nisi illa praecesserit, ista quoque irrita meritò censeatur. Cum hac descriptionis tuae declaratione pulchrè congruit Petrus Lombardus lib. 4. dist. 18. Nec est inconueniens, vt quemadmodum res est à Pontificijs ad vos deriuata, ita explicationem quoque ab eisdem mutuemini. Verùm Lombardo caeterisque scholasticis, qui deinde vnà tecum non omnes Magistri sui sententiam

proba-

probauerunt, abſque ſcripturis licuit loqui: tibi, qui diuerſum profiteris, non licet.

Ergo miror hoc primum, quod me in definitione putas mentionem debuiſſe facere interioris à Deo in caelis factae excluſionis, cum audieris me in Theſibus de ſola externa Excommunicatione agere, eámque ab occultiore illa diligenter diſtinxiſſe. An quae diſtinxi prius, ne confunderentur, mox in definitione permiſcere iterum debui? Rectè autem veréq; me diſcreuiſſe, arbitror neque te neque alium quempiam dubitaturum. Differentiam hanc Lutherus etiam praeclarè vidit. Nam in 3. cap. Ioëlis tom. Latin. 4. ſic ſcribit. Duplex eſt Excommunicatio, Politica ſeu externa & viſibilis, qua Eccleſia vtitur contra notoriè facinoroſos. Alia occulta & inuiſibilis, non hominum, ſed ipſius Dei eſt. Vides hunc virum affirmantem Eccleſiam politica tantum Excommunicatione vti? Idem in ſerm. de Excommunicat. tomo Germ. 1. duplicē ait eſſe communionem, externam & internam, ſicut duę quoque res ſint in Sacramentis, ſignum videlicet ac ſignatum. Internam, quae & inuiſibilis ſit ac ſpiritualis, in corde eſſe, cum quis per veram fidem, ſpem & charitatem inſertus eſt in Chriſti ſanctorumque communionem. Hanc (addit) nec dare nec auferre vllus homo poteſt, adeóq; nec Angelus nec vlla creatura, ſed ſolus Deus per ſuum ſpiritum infundit in hominis cor Sacramento credentis. Ita huc nulla Excommunicatio pertingit praeter ſolam infidelitatem aut peccata, quibus ſeipſum excommunicat. Probat hoc mox verbis apoſt. ad Rom. 8. Quis nos ſeparabit &c. Hanc externam Excommunicationem cum tu affirmes conſequens & appendicem eſſe illius, quae in caelis facta eſt, confiteri nobiſcum cogeris, humanam à Diuina aliam eſſe. Cur ergò à me poſtulas, vt de ea, de qua mihi controuerſia cum nemine eſt aut fuit, & de qua me non diſceptaturum oſtendi, in definitione ponam? Si ab alterutro hac in re peccatum eſt, certè à te peccatum eſt, qui deſcriptioni humanae Excommunicationis alleuiſti Diuinam.

Grauius peccatum est, quod declaratio, qua tumetipse tuam explanas definitionem, cum eâdem non conuenit. Quoniam in explanatione scribis, nihil aliud eam esse, quàm declarationem occultioris in cœlis factae, ex qua colligatur, eum, qui in cœlis sit excluſus, etiam in terris excludendum esse. At in definitione dicis, eam esse sententiam Seniorum, qua pronuntient aliquem ab externa Ecclesiae societate abscisum esse. Plurimum certè differunt hae duae orationes. Excommunicatio est declaratio iudicij Dei in cœlis facti: &, Excommunicatio est sententia Seniorum, qua quis excluditur è societate externa fidelium. Si respondeas ex illa declaratione hanc sequi, respondebo ego viciſſim, aliud esse id, ex quo aliquid sequitur, ab eo, quod ex illo sequitur: nec illius declarationem posse vlla ratione vocari definitionem huius. Ostendam etiam paulò post, non posse humanam Excommunicationem ex Diuina rectè colligi.

Tertiò haud rectè ponis veluti confeſsum, ius scilicet ferendae sententiæ seu Excommunicandi penès Presbyteros esse. Nam Pontificij ad Sacerdotes suos hoc pertinere dicent: scripturaeque exemplis opinionem suam probare conabuntur. Solus Petrus, inquient, Ananiam & Saphiram, Simonémque Magum excommunicauit. (Nam ex tua sententia fuit Excommunicatio.) Solus Paulus Elymam Magũ excommunicauit: Solus Alexandrum & Hymenæum Satanae tradidit: Soli sibi scelestos indicari per epistolã iubet. Solum se cum authoritate venturũ scribit: & pro potestate sibi à Deo tradita pœnas à nocentibus sumpturum affirmat: Solus Corinthium decreuerat Satanae tradere, tametsi cõgregata Ecclesia vellet fieri. Hanc consuetudinem multis seculis in Ecclesia viguisse addent. Et quamuis aliqui Episcopis Presbyteri fuerint additi, non plus tamen eos habuisse imperij, quàm Consiliarij habere solent. Haec & similia illi pro se adducent: tu pro Presbyteris tuis quid adferes?

Quomodò etiam hæc verba tua defendes? Ius enim Excommunicandi ante Papisticam illam tyrannidem nunquàm

quàm penès vnum fuisse comperietur, sed penès Presbyterium: & quidem non excluso penitùs populo. Hæc tua qua ratione sis cùm nunc dictis conciliaturus, ipse videris. Ego Ambrosium solum excommunicauisse lego Theodosium: imò iam tum Seniores illos non amplius fuisse ait. An tunc Papistica tyrannis obtinuerat? Saltem Petri & Pauli temporibus nondum huc vsque excreuerat. Non ignoro Rufinum ita loqui, ac si cum alijs Ambrosius Theodosium excluisset. Sed mos & consuetudo illius temporis, ipsa res gesta, & scriptores alij omnes, quod dixi, comprobant. Huc facit nonnihil hist. de Theodosio iuniore apud Theodor. lib. 5. cap. 37. Adde quòd in tota historia Ecclesiastica de vestro Presbyterio nihil reperitur: quantum inter legendum ipse obseruaui. Præter paucula illa, quæ apud Tertull. Cyprianum, & Augustinum de Iudicibus nescio quibus legimus, nihil ego de Presbyterorum vestrorum consessu vidi: nisi fortè excidit (Ambrosium de re alia loqui, alibi indicaui) Historia certè Orientis aliter canit. Quare si aliquid huius fuit, in sola Africa fuit.

Quartò dicis conscia Ecclesia ferendam esse à Presbyteris sententiam, cùm ex aliorum quorundam opinione dicere deberes consentiente simulq; suffragante. Producent hi exempla Act. 1. & 14. & 15. cap. Idem Christum voluisse dicent. 18. cap. Math. Idem Paulum in 1. Cor. 5. docuisse contendent. Demùm longo tempore in vetustissima Ecclesia morem hunc seruatum fuisse affirmabunt. Si in magna turba non posse obseruari obijcias, negabunt illi, & factum fuisse, fieriq; posse docebunt. Non enim necessarium esse, vt singuli sentẽtias dicant, sed sufficere, si is, qui aliquid habet, dicere liberè possit, vt de prophetantib. Paul. 1. Cor. 14. scribit. Si rursus obijcias, incommoda nascitura ex multitudine malorum, respondebunt ab homine hoc dici, se verò Dei præscriptum sequi: qui longè homine melius ventura ex re qualibet mala præuiderit. Pro Presbyteris certè nihil tale proferre poteris. Nam si ad 18. Math. caput confugias, plus id sibi, quàm tibi, patrocinari clamitabunt.

mitabunt. Addent se adferre testimonia aperta: te citare vnũ idque dubium: ac dubijs & controuersis locis non esse probandam rem litigiosam. Ingenuè dico, si alterutri locus hic patrocinaretur, magis horum, quam tuam sententiam confirmaret. At suo loco, Deo volente, luculentè ostendam, eum neutris seruire.

Quintò non explicas quando & quomodo peccator satisfeciſſe Presbyteris videri possit. At vbi leges nullæ sunt certæ, Presbyterique ex arbitrio suo agent, non poterit non esse perniciosa hæc potestas. Scio (vt alia nunc sileam) Sodomitam alicubi statim ab Ecclesia (id est, à Presbyteris) absolutum: vbi fortasse alius quispiam qui in templo vel sputauisset solùm, longè fuisset tractatus asperiùs. Quam duriter tractarint veteres illi miseros afflictosque peccatores, nullus hodiè nescit. In summa, nisi leges ponantur hac de re, pœnæ tales erunt semper, qualis erit quouis tempore Presbyterorum illorum affectus: hoc est, miserabilis erit tyrannis. His adde, quod huius tu criminis verè reus es, cuius me immeritò insimulasti: nempe non dicis in tam longa tua descriptione quibus de rebus ferenda sit hæc sententia. Quippè à Deo se alienarit oportet, quisquis Presbyteris vestris talis iudicabitur. Sed hæc ferri adhuc poterant: qui sequuntur errores longè sunt grauissimi.

Sextò, veluti concessum ab omnibus audacter sumis, Deum alicubi imperasse, (locum autem non indicas,) scelere aliquo contaminatos, à conciliabulo quodam Presbyterorum solenni ritu proclamari debere à Deo in cœlis lata sententia excommunicatos. Debet vnusquisque sic declarari à Deo excluſus, quomodo sacræ literæ docent. Faciunt hoc cùm alij, tum verò inprimis Ministri, cum publicè priuatimque omnibus & singulis iram & iudicium Dei contrà peccata antè oculos ponunt: & quæ quoslibet sceleratos pœna maneat (nisi redeant in viam, Deoque reconcilientur) exponunt. Hoc ergo probandum tibi restat sacrarum literarum testimonijs, Deum alicubi mandasse, vt, quos ipse videtur nobis propter cõmissum aliquod facinus

odisse

odiſſe, à conuenticulo Presbyterorum ad hoc delectorum, (cauſa tamen prius, vt in iudicijs fieri ſolet, auditis prius teſtibus, diſceptata) ſolenniter declarentur à Deo in cœlis excluſi è cęleſti regno. Vides quid ſit abſq; ſacris literis loqui?

Septimò fallis teipſum tua illa definitione, cum putas eũ, qui vel à Miniſtro, vel ab alio quopiam, vel à conſeſſu Preſbyterorũ pronunciatus ſit à Deo in cælis condemnatus, niſi reſipiſcat, mox etiã in terris arceri à Sacramẽtis poſſe. Quo ſcripturæ teſtimonio probabis. (Hanc enim ſolã in hac re & cauſa audire parati ſumus) Sacramenta hic in terris neganda illis eſſe, quos Deus videatur ſuo regno indignos iudicare, dummodò eis rectè (de externo ritu loquor. Cor enim ſoli Deo notum eſt) nobiſcum vti deſiderent? Permultos non probauit Chriſtus, plurimis etiam iram Dei denunciarunt & declararunt Apoſtoli, quorum tamen nullum à Sacramẽtis abſtinere iuſſerunt. An non quotidiè miniſtri in publicis concionibus & priuatis exhortationibus teſtificantur multis, non fore eos cæleſtis regni hæredes, niſi reſipiſcant, moresque cum vita mutent, quos tamen neque ipſi neq; alij à ſacramentis repellunt? At non faciunt publicè, inquies & cum authoritate. Nugæ ſunt. Quoniã ſcriptura nullo in loco tradit, maius eſſe, (quod ad Deum attinet) ſi quis à pluribus declaretur malus, quàm ſi ab vno ſolo talis demonſtretur. Si vnum illum non habere hanc authoritatem obijcias, quæram ego viciſſim ex te, quis pluribus iſtis Presbyteris eam donauerit?

Octauò non minus falleris, cum declarationem iudicij in cælis facti idem eſſe putas cum excommunicatione. An idẽ ſunt, declarare aliquẽ à Deo propter peccatũ aliquod odio haberi, & ex viſibili Eccleſia expulſum eſſe? Si idẽ ſunt, tunc cuicunq; à miniſtris hoc ſiue in publico, ſiue in priuato loco prædicatur, is mox pro excõmunicato erit habendus. Vndè nãq; probabitur publicã declarationẽ Presbyterorũ hoc habere, priuatã vnius vel miniſtri vel alterius cuiuſlibet nõ habere? Quod ex verbo Dei rectè iudicatur, id æquè firmũ validũq; eſt, ſiue ab vno ſolo iudicetur & pronũcietur, ſiue à pluribus. Nam

Nam neque à multitudine iudicantium aliquid acquirit veritas, neque à paucitate aliquid amittit. Denique tam est inutilis hæc ratiocinatio, Deus hunc hominem non iudicat dignum cœlesti regno, Ergo est ex visibili Ecclesia pellendus, quàm vicioſa hæc est, Deus hunc non dignabitur vita æterna, Ergò neque caduca & mortali vita eum vult viuere. Sanè Hypocritas æterna vita non donabit: quos tamẽ nullus ideò putet hac vita priuandos esse. An ignoramus Deum multis, quos participare cœlestem vitam non patietur, facultatem nihilominus concessisse dæmonia in suo nomine expellendi, aliáq; miracula faciendi? Math. 7.

9 Scribis etiam te multis de causis non probare, quòd solam Sacramentorum exclusionem vrgeam: cùm vix duas adferas, easq; admodùm lubricas. Vna est, quod excommunicationis pars præcipua sit seclusio ab interiore Christi societate: quam perspicuè ostendi huc non pertinere, inque nullius hominis potestate esse. Altera est, posse aliquem ad cœnæ participationem non admitti, vt tamen non excommunicetur: quæ opus habet consideratione. Si enim de pueris, & in doctrina nondum institutis, ac mysterium hoc non intelligentibus loqueris, libenter assentior. Si autem de illis intelligis (vt intelligere te oportet, si de proposita causa agis) qui propter obscœnitatem anteactæ vitæ remouentur à cœnæ vsurpatione, tibi ipsi contradicis. Tu enim hanc rem gradum excommunicationis fecisti, cum sic scribis. Et varij quoq; sunt Excommunicationis gradus pro varijs non tantùm peccatorum inter se, sed etiam vnius & eiusdem peccati circumstantijs: quò fit, vt nonnulli hactenus tantùm ex communi cœtu eijciantur, quatenùs eis ad tempus interdicitur cœnę participatione. Haec à te cum ibi dicta sint, cur hîc mutes, non video: nisi fortè istud vidisti pugnare cum tua definitione. Quippè conscia Ecclesia excommunicationem fieri, habet definitio: cum ista prohibitio quotidiè possit fieri in solo Presbyterorum consessu. At constat, nullum esse inter hanc & alteram excommunicationẽ discrimen, quàm quod haec priuata quodammodo, illa publica

publica eſt. De Sacramentorum negatione præcipuè ob id diſputo, quia vt à me probatum eſt, Excommunicationis vis in ea principaliter conſiſtit: vt quia in omnem diſciplinam Eccleſiæ facilè conſenſurus ſum, cui non admiſceatur cœnæ Dominicæ prohibitio. Non enim in hunc finem à Domino inſtituta eſt: ſed vt ſit læta gratiarum actio, publica mortis Chriſti prædicatio, pietatis & fidei exercitium, mutuæque dilectionis vinculum. Scelerum coercendorum aliam rationem præſcripſit Eccleſiæ ſuæ Dominus: qua neglecta non decet nos, quam finxerunt ſibi homines, arripere, & mordicus cum Eccleſiæ pernicie defendere. A tua ſententia non diſcedunt alij, qui excommunicationem contendunt eiectione è Regno Dei, (cuius teſtimonium duntaxat ſit negatio Sacramentorum) definiendam. Quippe partem eſſe dicunt miniſterij: quod interiorem hominem per ſe non attingit. Nam miniſter externus rigat & plantat externè: incrementum autem intùs dat ſolus Deus. Deinde fatentur ijdem vnà tecum & cum ſcholaſticis, nullum ritè excommunicari, qui non ſit à Deo prius excluſus. Itaque per Regnum Dei non poſſunt aliud, quàm externum, ſeu Eccleſiam viſibilem intelligere.

Quòd ſi ita eſt, & neque poſſent neque debent vlli homines ab auditione, lectioneque diuini verbi: à precibus, & inuocatione publica nominis Dei: denique à veritatis confeſſione arceri: ſupereſt vt duntaxat à Sacramentorum participatione amoueantur. Quippe quibus iam dictorum nihil deeſt, pro ſecluſis ab externo Eccleſiae cœtu non habentur. Quibus autem aliquid horum deeſt, illi iam ab omnibus pro abiunctis reputantur: etiamſi ſolenniter eos nemo damnauerit. Quae praeter haec ſunt, accidentia ſunt excommunicationis: non ſunt eſſentiae partes. Etenim, teſtibus ſacris literis, inſunt, ac non inſunt (aut ſaltem ineſſe ac non ineſſe poſſunt plurimis) ſiue ad Sacramenta admittantur, ſiue non admittantur.

Caeterùm quod ab interna & ſpirituali coniunctione Chriſti & Eccleſiae nullus homo nos poſsit ſeparare: quódque

quòdque à sola externa societate fidelium excludat excommunicatio, probaui hoc argumento in Thesibus. Is tantùm Christo nos coniungere, aut ab eius societate spirituali auellere abripereq; potest, qui veram in nobis fidem gignere, genitamq; iterum exstinguere potest. Quippè per solam fidem Christo inserimur, viuaq; eius membra efficimur: & è contrà, propter solam infidelitatem membra Christi esse desinimus. At veram in nobis fiduciam accendere, accensamque exstinguere nulli possunt homines nullæque creaturæ. Proindè nulli nos possunt homines ab interna Christi societate separare. His tu præteritis, respondere conaris ad alia quædam in primo scripto, (quod mihi ad memoriam ab initio tumultuariè, vt quouis tempore quodlibet occurrebat, conscripseram, & in quod rudem & impolitam adhuc materiam velut in aceruum conieceram, vt ocium nactus aptè disponerem) contenta: sed non maiore felicitate ea refelliſti, quàm supra definitionem labefactare studuisti.

Ad primum, quod sic habet: Salutem nobis homines neque dare, neque adimere possunt: quapropter non poterit excommunicatio abscissione salutis definiri: ita respondes. Seruare & perdere, soluere & ligare, aperire & claudere, remittere peccata & retinere, etiam hominibus tribuuntur, vt Dei Ministris. Non enim subordinata causa repugnare potest primariæ causæ, cui seruit. Paulò suprà dixisti, excommunicare nil esse aliud, quam denunciare alicui, quod à Deo in cœlis reiectus sit, dum redeat in viam. At hæc denunciatio non est salutis abscisio. Etenim qui salutem mihi à Deo indicat negatam, is eam mihi non aufert: sed ablatam à Deo mihi tantùm significat. Certè minister magistratus sententiam alicui denuncians non fert ipse sententiam, sed latam à Magistratu nunciat. Quod si ergo salutem alicui negare, vel è societate visibilis Ecclesiæ exturbare, seu excommunicare, aliud nihil est, quàm rectè diuinis literis alicui renunciare quod à Deo sit reiect', tantisper dum vitam moresq; suos emendet, sublata è medio est omnis inter nos controuersia.

Sed

Sed ex hac declaratione, inquies, conſequitur, eum, qui in cœlis iudicatus ſit indignus ſocietate Chriſti, ne in terris quidem inter membra externæ Eccleſiæ Chriſti cenſendum eſse. Ego verò hoc ex illo conſequi pernego: & te nullo vnquam tempore probaturum eſſe incunctanter affirmo. Quippè vt ratiocinatio tua valeat, propoſitionem oportet vniuerſalem eſſe (Nam ex ſolis particularibus nihil concludi poſſe) Proindè veram eſſe hanc oportet: quiſquis à Deo iudicatur indignus regno cœleſti, à Seniorib⁹ eſt eijciendus ex Eccleſiæ viſibilis conſociatione. At manifeſtè falſa eſt. Semper enim plus paleæ quam frumenti: plus zizaniæ quam tritici: plus denique malorum, quam bonorum in Eccleſia viſibili fuerunt, ſunt, erunt. Ipſemet Chriſtus Math. 20. & 22. dicit, Multos quidem eſſe vocatos at paucos electos. Et alibi viam ad interitum ſpacioſam eſſe, cum, quæ ad vitam ducit anguſta ſit admodum. Quocirca ſi vera eſſet propoſitio, ſemper oporteret longè plures eſſe excommunicatos quam incommunicatos: quod eſt abſurdum cogitatu.

Quod ſi reſpondeas, parabolas illas non eſſe exponendas de publicè notis peccatoribus, ſed de Hypocritis & occultè peccantibus, te autem loqui de illis, quorum ſcelera ſint nota, tunc propoſitio ſic erit formanda. Quẽcunq; Deus notum Eccleſiæ peccatorem apud ſe in cœlis damnauerit, eundem quoque vult à Senioribus ex viſibilis Eccleſiæ ſocietate eijci. At non plus eſt in hac, quam in illa, firmitatis. Primùm enim falſum eſt, adducta ſcripturæ loca de ſolis occultis & ignotis loqui peccatoribus. Etenim parabola de palea & tritico: itẽ de zizania ſeminata in agro tritici: item de inuitatis ad nuptias, hanc interpretationem manifeſtè reſpuunt. Sanè in parabola de zizania Math. 13. clarè diſerteque ponitur, miniſtros & ſeruos Domini cognouiſſe & diſtinxiſſe zizaniam à tritico. De duabus reliquis id tantùm dicam, imò veluti digito indicabo potius, quod Auguſtinus contrà Donatiſtas diſputans ſcripſit. Cùm enim Donatiſtæ parabolam de malis & bonis piſcibus ſic eluderent, ideo nõ

potuiſſe

potuisse mãlos à bonis seperari à Piscatoribus, quia sub aquis latuerint, respondet eis Augustinus: vt maximè latuerint mali pisces, at non latuit palea, nec latuit aliena veste indutus in nuptijs. De quo idem in lib. contrà Donatistas post collationem cap. 20. sic scribit. Ideò & illum, qui non habebat vestem nuptialem, non illi, qui inuitauerunt, sed ipse Dominus, cuius erat conuiuium, ligari iussit & proijci. Neque enim & ipse sicut piscis, sub fluctibus erat: & sic ab inuitatoribus, quomodò piscis à Piscatoribus, videri non poterat. Proindè ne putaretur sicut isti putant, quod velut vnus in turba latenter subrepsisset ignaris, continuò Dominus in eodem vno, quem ligatis manibus & pedibus ex illo conuiuio in tenebras exteriores proijci iussit, multam societatem malorum esse intelligendam, (inter quos pauciores boni in conuiuio Dominico viuunt) significare non distulit. Nam postquam dixit, ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores vbi erit fletus & stridor dentium, continuò subiecit. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Qui plura cupit, legat eiusdem lib. cap. 10. de palea & zizania, Secundò falsum illud quoque est, Deum in sanctis scripturis alicubi praecepisse, vt quoscunque ipse notos Ecclesiae malos cœlo indignos iudicet, nos è societate externa Ecclesiæ exturbemus. Imperauit quidem Magistratui vt facinorosos excommunicet (qui si negligens in hac parte fuerit, iram Dei nõ effugiet) ac Presbyteris aut alijs quibusdam sub Christiano Magistratu degentibus hoc à Deo munus officiumque commissum esse, tum credam, cum loco ex sacris literis producto mihi demonstratum fuerit.

Ad argumentum quod attinet, breuis, clara, certa est responsio. Homines etiã soluunt, ligant, aperiunt, claudunt, salutẽ dant ac negant, peccata remittunt ac retinent eo modo, quẽ in scripturis Deus expressit. Tuum ergo iam erit nos docere locum in sacris libris, in quo Deus mandet, vt cum aliquis foedè viuit, quidã Presbyteri conueniant, & suis sententijs hominẽ illũ ex visibili caetu Ecclesiae expellant atq; à sacramẽtis abstinere cogant, dũ suã eis pœnitentiã probârit.

Hæc

Hęc niſi probes, inaniter verba fundes hac de re. Ex Dei verbo docendi ſunt homines quæ ſit eius erga nos volũtas, quidq; viciſſim à nobis ille poſtulet. Qui his fidẽ habet, ſoluitur: qui contemnit, ligatur. Qui ſalutis annuntiationem putat eiuſdem eſſe collationem, aut irę Dei aduerſus peccatum declarationem, exiſtimat eiuſdẽ eſſe executionem, nimis turpiter errat. Non enim Prophetæ, cum populum in captiuitatem abductum iri promulgarunt, ipſi eum vinctum abduxerunt. Nec miniſter Principis aut magiſtratus, cum Domini ſententiam aliqua de re latam denuntiat, ipſe eam tulit. Quod ſi ſic remittant ac retineant peccata, ſoluant ac ligent homines, quomodo tu vis, non erunt ipſi ſubordinatæ cauſę Dei, ſed alienæ & extra Dei ordinẽ poſitæ. Ergo cum, non Conciliabulum illud Presbyterorum, ſed alius quiuis ebrioſo conuicto ſic prędicat: Ebrioſos pronuntiat Deus non habere partem in regno Dei, niſi reſipiſcant.

Tu Ebrioſus es. Ergo

Niſi reſipiſcas non habebis partem in regno Dei. Hoc, inquam, qui conuicto denuntiat, Dei iudicium denuntiat, fateor. At cum poſtea annectis Syllogiſmum alterum illũ, nihil aliud facis, quàm petis principium: hoc eſt, ſumis vt probatum, quod nec probauiſti, nec probare in ſempiternum poteris. Syllogiſmus tuus hic eſt: Quos pronunciauit Dominus non habere partem in regno ſuo, quamdiu non reſipiſcunt, indignum eſt alia conditione cenſeri in terris in cœtu fidelium. Hunc conſtat talem eſſe, dum ad pœnitentiam reuocari non poteſt.

Reijciatur ergo ex cœtu fidelium donec poenitentiam egerit.

Poſſem vno me hinc verbo expedire ac dicere, me de illis loqui, qui ſe pœnitere, & vitam emendare cupere affirmant, licet ſubinde vel per negligentiam, vel per incontinentiam etiam inuiti relabantur. Sed repetam nihilominus quędam. Si idem ſignificant omnes hæ orationes: nempe Excommunicari: non cenſeri inter fideles in terris: eijci ex viſibili cœ-

tu fidelium: negare alicui ſalutem: ſi inquam prædictæ omnes orationes idem ſignificent, quod hæc ſignificat, denuntiare ſeu declarare alicui voluntatem ac iudicium Dei ex ſacris literis: libenter admitto argumentum. At ſi hæc phraſis, non cenſeri inter fideles in terris, ſignificat aliud, nempe Sacramentorum interdictionem vel ſolam, vel cum alijs quibuſdam pœnis coniunctam, cogita tu ipſe, an, quæ hîc adfers, digna ſint reſponſione. Quatuor tibi hæc ſcripturis firmè ac ſolidè probanda nôris, ſi aliquid obtinere cupis. Primum eſt, Deum præcepiſſe, vt, quos cœleſti vita ipſe non iudicat dignos, ex viſibili coetu Eccleſiae eijciantur per ſententiam à Presbyteris ad hoc delectis, velut in publico iudicio, per ſuffragia latam. Alterum eſt ad Sacramenta non eſſe admittendos, qui flagitio aliquo ita ſe contaminarunt, vt Presbyteris videantur Deum habere iratum, etiamſi dicant ſe pœnitere, priuſquam Presbyteris illis viſi ſint ſeriò pœnitere. Tertium eſt, Deum velle, vt quos ipſe propter peccata odit, per Senatum Presbyterorũ collecta per ſuffragia ſententia arceantur à Sacramentis. Quartum, cuius ſimiliter probationem abs te expectabimus (vide modo tu, ne fruſtra expectem) hoc eſt, nempe Deum in ſcripturis mandauiſſe talem Senatum Presbyterorum ſub pio Magiſtratu eligere, quorum iuriſdictio alia ſit à Magiſtratus poteſtate: quíq; facultatem habeant turpiter viuentes publica ſententia arcendi à Sacramentis. Quantiſper haec non probaueris, fruſtra tum definitionem tum Theſes noſtras confutare conaberis.

Argumentum ſecundum hoc fuit. (Sic enim recito, vt à te poſita ſunt.) Si excommunicatio definienda eſſet abſciſſione ſalutis, omnes excommunicati perderentur. At multi horum ſeruati ſunt: multi etiam ex illis, qui reſtituti fuerunt ab excommunicatoribus, non ſunt ſeruati. Reſpondes rectè, id tantum eſſe ratum coram Deo, quod Preſbyterium ritè ex verbo Dei decernit. Huic reſponſioni tuæ aſſumptionem hanc addo: At nihil tale ritè ex verbo Dei

Dei geritur à Presbyterio. Quid ſequatur, non ignoras. Quis fuit vnquam excommunicator, (ſiue Epiſcopus, ſiue Presbiter fuerit) qui voluerit videri iniuſtè egiſſe? Et quis, quæſo te, de iniuria conqueratur? An non ſtatim contumax talis reputaretur, & contemptor ordinis Diuini à cenſoribus iſtis cenſeretur? Sed, vt dixi, reſponſio tua valebit, cum & Presbyterium hoc, & excommunicationem à Deo ordinatam demonſtraueris.

Tertium. Is ſolus ex Eccleſia (ſic videlicet vt ſalus auferatur eiecto) exturbare poteſt, qui corda intuetur. At hoc non poſſunt homines. Amplius ergo facere nihil poſſunt, quàm Sacramentis interdicere. Reſpondes, concedimus Antecedens, & id negamus contra eos facere, qui vt Dei Miniſtri agunt, ex ipſius verbo quicquid agunt: imo fideles Domini συνεργοὶ ſumus, quum quos ipſe verbo ſuo ligari vel ſolui in coelis declarat, ligatos vel ſolutos pronunciamus in terris: háncque in terris factam promulgationem ratam eſſe in coelis affirmanti Chriſto credimus. Quorſum haec? Non hoc quaerit argumentum, an, quos Deus verbo ſuo declarat ligatos aut ſolutos in coelis, in terris pronunciandi ſint ſoluti aut ligati? & an haec promulgatio rata ſit in coelis? ſed hoc quaerit, an ſic homines poſſint ex Eccleſia eijcere, vt ſalutem abſcindant? vt argumentum refutes, haec te probare oportebit. Primum quidem, ſententiam Dei in coelo ligantis & ſoluentis non poſſe hic in terris ex verbo eius declarari & pronuntiari ab alijs, quàm à Conciliabulo Presbyterorum. Nam ſacræ literæ docent, hanc ex verbo Dei declarationem à quolibet Miniſtro adeóque priuato, cum res poſtulat, fieri poſſe ac debere. Hoc cum negari non poſſit ab eo, qui ſacras literas concedit non ſolis Presbyteris ſcriptas eſſe, probandũ tibi erit ſecundò, Declarationẽ hanc à Presbyteris factam valere; ab alio quolibet factã non valere. Tertiò, Deum præcepiſſe conſeſſum talem eligi,

qui coacto concilio consentientibus suffragijs solēniter denuntiet ac promulget Dei sententiā in Coelis factam. Magistratum in scripturis institutum reperio, qui de sceleribus cognoscat ac puniat. Presbyterio vestro hanc datam potestatem sub pio magistratu nusquam legi. Quartò, Deum nolle quenquam inuisibilis Ecclesiæ consortio viuere, qui non sit membrum internæ quoq; Ecclesiæ. Suprà ostensum est, multos à Deo in coelis repudiari, quos tamen in externa communione in terris ferat. Quinetiam ἀ'δικιαν & ἀνομίαν operantes, quos se fatetur non cognouisse, non tantum tolerat in Ecclesia, & coràm se epulari ac bibere sinit, verumetiam donis expellendi Dæmonia aliáq; miracula faciēdi ornat. Matt. 7. & Lucæ 13. Quintò, hanc diuini iudicij renunciationem & interpretationē idē esse cum interdictione Sacramentorū. Sextò, promulgationem sententię à Deo latae in coelis idem esse cum eiectione ex Ecclesiae visibilis societate. At hanc non esse idem cum illa, & per se notum est, & ex dictis tuis constat, qui hanc ex illa colligi supra dixeris. Haec, inquam, cum ex scripturis euidenter probaueris, argumentum te nostrum refutauisse fatebor: nunc te ad rem attinens nihil respondisse liberè dico.

Quartum argumentum. Apostoli eos qui fidem retinuerunt, & Christianam doctrinam non vituperarunt ac prosciderunt, propter admissa flagitia non condemnarunt eiectione ex Ecclesia, extra quam salus nulla sit, sed corporalibus quosdam ex his poenis affecerunt. Ad hoc respondendo quaeris, an existimam Petrum, quum à manuum impositione Simonem Magum repulisset, eundē ad κοινωνίαν corporis Domini nisi manifestè resipiscentem, admissurum fuisse? Et quī ob animi peruersitatem, addis, sic repellitur à Spiritussancti donis, vt dicatur nec partem, nec sortem habere in Euangelij prædicatione, quī tandem ad mensam Domini, nisi resipiscentiam testatus, admitti potuit? Iterum nihil ad argumentum respondes.

Quoniam longè aliud fuit manuum impositione Spiritum Sanctum, siue donum edendi miracula donare, &

vsum

vſum Sacramentorum permittere. Sanè Samaritani, de quibus in hoc 8. Act. cap. agitur, Chriſtiani fuerunt facti ac baptizati, priuſquam ad eos Petrus & Iohannes deſcendiſſent, vt impoſitis manibus virtute miracula edendi ſupernè ornarentur. Omnes Sacramentis vti oportuit, qui ſe Chriſtianos eſſe profiterentur: at non omnes miraculis clarere oportuit, 1. Cor. 12. Videtur hoc donum ferè ſolis Apoſtolis, aut certè non multis alijs à Deo conceſſum, vt manuum impoſitione Spiritusſancti vim prædictam hominibus impetrarent. Poſt Apoſtolos ceremonia tantum videtur fuiſſe, qua certi quidam in munere aliquo confirmarentur. Paulus certè hortatur Timotheum, ne facilè vlli manus imponat 1. Tim. 5. Quocirca non ſequitur, negata huic fuit manuum impoſitio. Ergo non eſt ad Sacramenta admiſſus. Itaq; nihil hoc exemplo probas.

At excipies ac dices, Simonem Magum nec partem nec ſortem habuiſſe in prædicatione Euangelij. Reſpondeo tantò minus ſeruire tibi eius exemplum poſſe. Nos enim de illis loquimur, qui doctrinam veritatis perceperunt ac tenent: quam Magum non tenuiſſe aut non retinuiſſe hoc ſatis probat, quod argento Spiritusſancti dona comparari opinatus eſt: quodque non pro ſe petiuit, ſed vt alijs, (accepta pecunia) dare iterum poſſet. Item quod Petrus dicit ſe videre in eo mentem non rectam coram Deo, ſed plenam felle amariſſimo, & ſceleribus irretitam. An & vos hoc pacto hominum animos repentè iudicare poteſtis? Deinde non ſcribit Lucas Petrum ad Magum dixiſſe, eum partem nullam habere in Euangelij praedicatione, ſed in eo, de quo agebatur. Mox enim hortatur ad poenitentiam, quod tuæ aduerſatur oppoſitioni. Praeterea loquimur nos de illis, qui Sacramentis vti cupiunt, non de contemnentibus, aut non ſatis dignè de eiſdem ſentientibus. Quod ſi doctrinam retinuiſſet Magus, atq; verbis primum, deinde etiam Coenę petitione dolorem ſuum teſtatus fuiſſet, (vt cum baptizatus eſt fidem teſtatus fuit) non audeo dicere Petrum Caenam ei negaturum fuiſſe. Equi-

dem hortatur eum ad reſipiſcentiam & ad preces, an forte Deus illi remittere peccatum vellet. Quicquid de hoc ſit, de quo neque ego, neque tu, certi aliquid dicere poſſumus, conſtat exemplum non aduerſari noſtræ ſententiæ, ſed tuę definitioni: quæ ponit excommunicationem eſſe ſententiam Presbyteris in nomine Domini congregatis pronunciatam: quale hîc nihil factum legimus. Hoc legimus, Petrum, Deo nimirum ipſi hoc reuelante, ex vna iſta Magi petitione mentem eius prauam cognouiſſe, quam Philippus antè, cui tamen ſemper adhaeſerat, cognouiſſe non legitur. Multa donauit Deus Apoſtolis, quae ſperperam alijs quoque tributa putemus.

Quintum argumentum. Aliqui ex peccatoribus excommunicatis ſub vitæ finem demum reſipuerunt, piéque mortui ſunt. Ergo cum ex Eccleſia expulſus aliquis dicitur, è ſocietate externa, non interna & ſpirituali, eiectus, eſſe dicitur. Senſus eſt, cum conſtet aliquos morituros demum reſipuiſſe, piéque in Domino occubuiſſe, conſtat illud etiam, tales, ſi ab Eccleſia reiecti cogitentur, non fuiſſe à ſpirituali Chriſti ſocietate expulſos. Non enim fuiſſent ſeruati. Ad hoc reſpondes. Antecedens concedimus, conſequens negamus. Etſi enim intelligere homines non poſſunt, quibus videlicet & quo momento Deus ſit daturus reſipiſcentiæ ſpiritum, tamen ea res nihil officit ordinario Miniſterio: quo iubentur oues paſcere, tum famelicas ad pabulum deducendo, tum aberrantes, ſi patiantur, blandè, ſin minus periculi denunciatione & pabuli moderata ſubductione, in viam reducendo.

Si per ſubductionem pabuli intelligis verbi aut Sacramentorum negationem, de tuo hoc dicis, non loqueris cum ſcripturis, quæ nuſquam iubent pabula haec ſubducere. Venio ad argumentum: Conſequens mei argumenti hoc eſt.

Excommunicato, qui in Domino obdormiuit, per excom-

excommunicationem non fuit adempta ſeu abſciſſa ſalus. Ex hoc deinde ſequitur: illum ab externa tantum, non autem interna Chriſti ſocietate ſecluſum fuiſſe: ac proinde excommunicationem non eſſe definiendam, ſalutis negatione. Quomodo, quaeſo te, conſequens negas, quo verius eſſe nihil poteſt? Homines non intelligunt, ais, quando Deus ſit daturus ſpiritum reſipiſcentiæ: at hoc Miniſterio non officit. Concedo omnia. Addis deinde: At paſtor famelicas oues ad pabulum deducere (Cur ergo petentibus Sacramenta ſiue pabulum, tu ſubducis ac negas? Nos enim de petentibus agere audiſti) errantes aut blandè, aut ratione alia licita, (Nam ſi per ſubductionem pabuli intelligis negationem Verbi & Sacramentorum, toto erras cœlo) reducere debet. Concedo hoc quoque. An propterea, qui in Domino eſt mortuus, ſi fuerat excommunicatus, non eſt ſaluus? Ipſe tu, & rectè quidem, adducis verba mea, quibus probare volui excommunicationem non eſſe abſciſsione ſalutis definiendam: ac proinde excuſare te non poſſum: niſi fortè idem putâris eſſe conſequens negare, & conſequentiam. At hic error nimis craſsus foret. Cogita poſthac diligentius quid & quomodo reſpondeas, ne dormiuiſse puteris. Conſecutionem, quam tu hîc non oppugnas, oppugnare autẽ ſi ſciſses, voluiſſes, puto, breuiter probabo. Faciã eò libentius, quod ſimul etiã reſponſum erit illis, quę contra ſextum & ſeptimum argumentũ adfers. Quiſquis iudicio Diuino in cœlis facto non eſt prorſus ab interiore & ſpirituali Chriſti cõiunctione ſecluſus, is, ſi excõmunicetur, tantũ ab externa eccleſiæ cõmunione abiungitur, ſalute non excidit. Cęterũ quiſquis tandem verè reſipiſcit (ſiue citò ſiue tardè fiat) nunquã fuit à Chriſti occulta ſocietate omnino auulſus. Talis ergo tãetſi excõmunicat' eſſet ab Eccleſia, nõ prorſus exciderat ſalute ſua, hoc eſt, excõmunicatio ei ſalutẽ non ademerat. Niſi hoc modo res habeat, irrita erit electio diuina. Periret enim qui elect' eſt ad vitã ſempiternã. Penderet eadem ex vita factiſq; noſtris.

Falsa esset doctrina de Sanctorum perseuerantia & electione: quam tu infra apertè astruis. Quanquam verò ibi emplastro quodam tegere conaris, nihil tamen efficis apud intelligentes. Et ne hoc quidem excusat, quod non purè, sed cum conditione dicitur ei salus negata fuisse: propterea quod à Deo in coelis abiectus nunquam fuit, quantumuis aliter visum esset hominibus.

Consideretur exemplum Dauidis, qui multis mensibus in scelere suo haesit. Is, si tunc Excommunicatus fuisset, dum sibi adhuc in facto suo blanditetur, non tamen salute sua excidisset. Illustrius adhuc est exemplum Manassis Regis: quo vix vllus fuit nequior. Is tamen piè creditur mortuus. Quapropter non fuit absolutè simpliciterque à Deo in coelis damnatus. Nec refert vtrum excommunicetur aliquis, an dignus sit Excommunicatione. Idem enim semper iudicat Deus, siue Ecclesia loquatur siue sileat. Certè qui hodie simile aliquid faceret, à Presbiteris omninò excluderetur, siue electus esset apud Deum, siue non electus. Quod si electus esset, salutem ei non tollerent sua sententia Presbyteri tui.

Secundò dare alicui salutem, consortium Christi internum, & huius generis alia, an non sunt res spirituales, caelestes, & Diuinæ, quas praeter Deum conferre nobis nulla possit creatura? Sanè ita res habet. Ergo nec auferre talia à nobis possunt homines. Quippe eiusdem potestatis est, dare & auferre haec caelestia dona. Quod etiam homines talia dicuntur dare, ita est accipiendum, vt ex verbo Dei cogitemus foris nuntiare & explicare, quae intus facit Deus, vbi, quando, quantum, quomodo ipse vult. Homo est internus & externus: Minister externus & internus: Ministerium externum & internum: verbum externum & internum: constant etiam Sacramenta rebus externis & internis. Duę ergo sũt συζυγίαι seu συσσυχίαι, vna externorũ, altera internorũ: quę sine pudẽdo & fœdo errore confundi permiscerique nunquã poterunt.

Non

Non ſunt etiam ſic inter ſe nexa externa & interna, vt altera ſine alteris non reperiantur. Non quiſquis externè baptizatur aqua, internè abluitur. Non quiſquis panem Domini edit, Dominum edit. Non quiſquis Chriſtum annuntiari audit, Chriſtum induit. Non quiſquis ſalute excidiſſe pronunciatur ab hominibus, à Deo quoque condemnatur. Non quiſquis ab vſu Sacramentorum externorum repellitur, re Sacramenti à Deo priuatur. Summa eſt, homines plantant ac rigant, Deus ſolus dat incrementum, vbi, quando, quibus, quantum, quomodo, ipſi bonum iudicatur: non quomodo Miniſtris externis placet.

Tertiò, par eſt poteſtas ligandi & ſoluendi, adeò vt qui altera caret, vtraque careat: & qui vnam habet, ambas habeat. Ergo ſi conſtiterit, presbyteros in ſoluendo excommunicatum, non dare ſalutem, conſtat etiam eoſdem ligando non adimere ſalutem. Tam autem certum eſt prius illud, vt Pontificij ſcholaſtici id negare auſi non fuerint. Itaque valdè ſe aliqui torquent, vt ſacerdotem aliquid amplius facere doceant, dum à Deo prius ſolutum abſoluit, quam quòd in externam Eccleſiæ ſocietatem interim recipit. Tandem poſt longas concertationes & varias molitiones in eo ipſo acquieſcunt, internorum bonorum ex eo nihil ei accedere. Hinc aliqui auſi ſunt affirmare, Excommunicationem nil eſſe aliud, quam figmentum presbyterorum: quod ipſimet teſtificantur. Sic igitur concludo. Qui excommunicatum ſoluit, non plus ei dat, quam quod permittit eum externæ Eccleſiæ communicare: Ergo qui excommunicat, nihil aliud facit, quam quod prohibet ritibus Eccleſiæ participare.

Quartò, contradicis tibi ipſe, dum hoc negas. Etenim contendis neminem ritè excommunicari, niſi prius à Deo excommunicatum, adeo vt niſi diuina præceſſerit, humana irrita ſit & fabuloſa. Addis hoc etiam, eam nil aliud eſſe, quam diuinæ in cœlis factæ promulgationem. Quæ ſi ſunt vera, non tollit ſalutem humana Excommunicatio, ſed declarat ſolummodò quid Deus hac in parte fecerit in cœlis. Cæterũ indicare quid alius decreuerit ac iudicârit, non eſt idem illud decernere

&

& iudicare. Supra expoſui, quid interſit inter eos, qui de re aliqua ſententiam cum autoritate ferunt, & eos, qui ab alijs latam promulgant. Euidenter igitur probatum à nobis eſt, excommunicatores amplius nihil facere poſſe, quàm à Sacramentis arcere: quatenus è ſocietate externa Eccleſiæ dicuntur aliquos eijcere. Quocirca facilè ſe tutabitur argumentum noſtrum aduerſus tuas reprehenſiones.

Addam his teſtimonium D. Lutheri, qui in ſermone de excommunicatione Tomo German. 1. folio 239. hæc habet. Excommunicare non eſt, vt quidam opinantur, animam Satanæ tradere, & precum fructu à pijs factarum ſpoliare. Nam vbi vera fides & charitas in corde remanent, etiam vera communio Dei, vt precum Chriſtianitatis fructus permanent: poſtquam aliud eſt excommunicatio, nec fieri aliud poteſt, quàm priuatio externi Sacramenti aut commercij cum hominibus: ac ſi in cuſtodiam traditus externa amicorum conſuetudine priuet, amore & fauore eorundem interea non ſpolier. Audis hîc excommunicationem non damnare, aut interiorem cõmunionem nobis Chriſti & Eccleſiæ inuiſibilis adimere, ſed ab externa tantũ ſocietate excludere? Audis etiam eam nec aliud eſse, nec aliud fieri poſse, quàm externi ſacramenti ſeu viſibilis ſigni (commercij negationem hûc non pertinere firmè probatum videbis, ſi noſtra perleges) ſpoliationem: Si ergo rem internam & cœleſtem, corpus Chriſti pro nobis crucifixum, nobis non eripit, quo pacto ſalutem abſcindit? Non cito D. Lutheri teſtimonia, vt mea eis probem, ſed vt videas adeo eſſe aperta & clara, quæ dico, vt neminem Theologum latere debeant.

Quod deinceps carpere videris, quod Miniſtrorum actiones externum quid eſſe dico, quàm ſit incongruum ex recitatis facilè poteſt perſpici. Verba tua ſunt. Hanc piam & ab ipſo Deo gregis ſui gubernatoribus præſcriptam ſolicitudinem (ſcilicet oues famelicas ad pabulum deducendi, errantesq; in viam reuocandi) externũ quiddam eſſe quàm diu voles, arbitraberis, Ego adhuc putaui Miniſtrum externum, externum verbum, & externa ſigna, externo offerri homini, nunc verò videor mihi videre, vos externis non velle contentos eſſe: tametſi in reſponſione

ſponſione ad 3. argumentum ſcripſeris, vos vſqueadeò amentes, aut impios non eſſe, vt, quod vnîus Dei eſt, vobis arrogetis. Hoc ſi verum eſt, quid mihi ſuccenſes, quod excommunicatores ſalutem nulli præſcindere poſſe affirmo, ſed externa ſolùm agere contendo? An ſalutem dare non ex illis eſt, quæ vnîus ſunt Dei, nullius creaturæ? Dicis legitima veri presbyterij iudicia non ſecus formidanda, quàm ſi ex ore ſuo pronunciaſset Chriſtus. Idem nos etiam arbitramur: ſed tuum illud presbyterium nondum probaſti à Deo ordinatum: nec oſtendiſti iudicia hæc, de quibus inter nos diſputamus, eſſe Dei verbo conſentanea. Quare dicis tantum multa, ſed probas pauca. Sic cum à ſacramẽtis prohibitum, à re quoque ſacramenti, id eſt, Chriſti communione prohiberi aſseris, abſque ſcripturis loqueris. At hoc modo loquenti tibi fidem non habemus: imò quod vnius Dei eſt, imprudenter te hominibus tribuere affirmamus.

Cap. II.

De Gradibus ſeu partibus Excommunicationis.

NOſtram definitionem bonam & concinnè conſtitutam: tuam autem ingentibus erroribus refertam demonſtrauimus, nunc quid in partitione noſtra accuſes conſideremus. Primum eſt, nos perperam duos gradus excõmunicationis poſuiſſe: cum tres ſint apud vos eccleſiaſticæ cenſuræ gradus. Ego neq; quot apud alios, neque quot apud vos ſint cenſuræ eccleſiaſticæ ſpecies & gradus quærendum mihi vnquam putaui: ſed hoc ſolum inueſtigare propoſitum habui, quot eſſent excommunicationis gradus. Huius duos eſſe apud vos inueni: & duos etiam apud Pontificios: quanquam alia ratione hi duos faciant. Supra ex tuiſmet verbis duos eſſe oſtendi. Commonefactionem & mulctam inter excommunicationis gradus collocare non debui, cùm, qui eo modo increpatur aut mulctatur, non putetur ab vllo priuatus communione

fidelium

fidelium. At cui ſacramentorum vſu interdicitur, is iam pro abiuncto à pleriſque omnibus habetur. Proinde ne hic quidem iuſtam vllam cauſam habuiſti contradicendi. Aſſeris non meminiſſe te plures duobus excommunicatos intra decennium, mulierem, & fœneratorem. Aut igitur Iohannes Morellus anno 63. à vobis excommunicatus, ille fœnerator fuit: aut in ſcripto Magiſtratus continente ſententiam de exuſtione libri, cauſa hæc omiſsa fuit. Mirarer ſi tam ſplendidi & luculenti actus tam citò potuiſses obliuiſci. Sed ad rem noſtram.

Pontificios dixi haud rectè introduxiſſe excommunicationem maiorem, quæ ab omni licito actu excludit. Hanc tu, tametſi ea non vtamini, non ſimpliciter damnandam cenſes, cum expreſſo Dei verbo nitatur. Arbitror tibi nondum excidiſſe, me de excommunicatione illorum agere. Qui doctrinam approbant, & tantum non viuunt, quomodo Chriſtianos decet. Iam videamus tuas rationes.

ARGVMENTVM I.

Immundos, ais, ab ipſo templi aditu prohibitos fuiſſe, non inficiaberis. Et cum excipis hoc externum quiddam fuiſſe, nihil nobis quidem dicere videris, quod contra te non faciat, vt alibi nos oſtenſuros ſperamus. Alterutrum enim fatearis oportet, vel deteſtabiliorem fuiſſe coram Deo externam, quàm intrinſecam pollutionem, vel hac, quàm illa, pollutos, etiam habitos fuiſse impuriores. Reſpondeo, me non inficiari quidem, quin ab aditu templi prohibiti fuerint immundi: (hoc enim ſcriptura teſtatur) Sed ex hoc ſequi, quod tu vis, nempe propter vitam improbè actam arcendum aliquem nunc eſse à ſacris ritibus, conſtanter nego: & quidem ijs permotus rationibus, quas tibi facilius ſit contemnere, quàm refellere. Verùm de hac re copiosè diſseremus, cum huc nos tu, ſicut promittis, retrahes: in præſentia breuiter tantum indicabo, cuiuſmodi argumentator ſis. Argumento ab immundis ſub lege

ducto

ducto vis ostendere excommunicationem maiorem, quæ actum omnem licitum prohibet, atque excommunicatum æternæ damnationi addicit, niti scripturis. An immundi sub lege pro damnatis habebantur? An ab omni actu licito prohibebantur? An ab omnibus Sacramentis arcebantur? Non ita habet. Etiamsi immundus aliquis moreretur, de eius tamen salute ob id nullus dubitabat, cum sanctissimus quisque sic mori posset nempe Gonorhoea laborans, apud mortuũ cubans. Item mulier aut menstruis, aut profluuio altero ægrotans, aut leprosus. An non Sacramentum expiationis sub poena exitij cogebantur etiam immundi lugendo celebrare? An non Sabbatha tenebantur obseruare? Sed de his postea: nunc tua expendamus. Non recordor me sic argumentatum, quia videlicet legalis immunditia externum quiddam fuerit, non potuisse eam significare impuritatem vitæ morumque. Argumentum in hoc loco tuum tale videtur esse. Sceleribus polluti impuriores erant pollutis sub lege. Ergo cum hi arcerentur à sacris ritibus, multò magis vitijs contaminati repellendi fuerunt. Si eadem poena, & non diuersis affici Deus iussisset vtrosque, consequeretur certè impuriores magis prohibendos à templo fuisse minùs impuris. Similis tua est ratiocinatio huic, vt postea clarissimè perspicietur: Carbonario vel alio quopiam homine sordido, qui sua sorde tangentes inquinet, impurior est ebriosus, fur, aut homicida: Ergo mundis induti vestibus homines multò magis furem fugient, ne contactu eius vestes suas contaminent, quàm Carbonarium. Certè vt vestibus caueamus, magis fugimus Carbonarium vestes habentem carbonum puluere oppletas, quàm furem mundis vestitum indumentis. Porrò similia esse hæc argumenta postea euidentissimè demonstrabo.

Et quorsum, ais, sacrificia illa pro peccatis, nisi vt publica essent resipiscentiae testimonia? Ego vicissim quaero ex te, quorsum hoc adducas argumentum? Statuisti probare excommunicationem maiorem niti scripturis, & veteris hoc argumento: qui sic peccarunt apud Iudaeos, vt certa peccato paena nulla esset constituta à Deo, ij iusi ab eodem sunt istiusmodi

peccata

peccata, certis expiare ſacrificijs: ergo licet peccatores ab omni legitimo actu prohibere. Ecquis hæc patienter in tam graui cauſa audiat à te cum authoritate dici? An erat excommunicatus, qui, quoties & quando vellet, ad templum ire poterat, vt ſacrificium Deo pro commiſſo à ſe peccato offerret? Hoc ipſe, quod ad expiandum peccatum iubetur adferre ſacrificium, non excluditur à ſacramentis, ſed ad ea inuitatur. Nam omnia hæc ſacrificia erant vera Sacramenta. Quomodo ergo ad ſtabiliendam Excommunicationē tu hæc producis? Quomodo aditu templi prohibitos fuiſſe? aut exemplo eorum Maiorem Papæ Excommunicationem aſtruere tentas? At ſaltem oportebat tales, inquies, in ſignum pœnitentiae ſacrificare. Concedo, ſed ad rem noſtram quid hoc attinet? Quin & apud nos idem fit. Sicut enim illa ſacrificia declarabant offerentem peccauiſſe, & peccati pœnitere: ſic qui ad coenam apud nos acceſſurus eſt teſtificatur, prius ſe poenitere peccatorum, gratia Dei egere, inque morte Chriſti ſalutem ſibi quærere, adeóque ſic affectum eſse vt Chriſto dignam velit deinceps vitam viuere. Ergo quocunque vertas argumentum tuum nihil probat.

Ob ſchiſmata, hoc eſt, grauia offendicula inquis ſunt eiecti è Synagogis homines, id eſt, à ſacris omnibus conuentibus prohibiti ſunt: qui mos à Chriſto reprehenſus minimè probari manifeſtè poteſt. Nam ſi in priuatis nec alioqui manifeſtis delictis iubet Eccleſiæ rebellem haberi velut Ethnicum & Publicanum, multò magis id voluit fieri in publicis criminibus. Poſt hæc multis probas Ethnicis nefas fuiſse templum ingredi: Iudaeoſque cum illis vitae conſuetudinem nullam habuiſse: quæ minimè erat neceſse probare. Nihil enim in ſacris literis apertè ſcriptum probationis eget apud vos. Reſpondeo breuiter, falſiſsimum eſſe, quod dicis ἀσυνάγωγον fieri, idem ſignificaſse ac à conuentibus ritibúſque ſacris omnibus prohiberi. Interpretatio hæc non eſt ſcripturae, ideóque à me non recipietur. In ſempiternum non docebis ex ſacris literis, non licuiſſe illis, qui ex Synagoga aliqua fuiſsent eiecti, ingredi

gredi in templum Hieroſolymitanum, conſuetáque ibi cum caeteris celebrare Sacramenta. Quare meræ nugæ ſunt, quæ hoc loco profers. Quid ſit aliquem vt Ethnicum & Publicanum habere, cum ad 18. Cap. Matth. peruentum fuerit, exponam: & probabo ibidem, te verba hæc peſsimè interpretari.

Paulus optimus Chriſti interpres prohibet cum nomine tantum fratribus cibum capere, 1. Cor. 5. Cuius loci ſenſum vt quis in omnes formas conuertat, nunquàm probabiliter, nedum neceſsariò euicerit, dignos conuentibus ijs, qui ad fidei confeſsionem ſpectabant, habitos fuiſſe, quibuſcum priuatæ vitæ vſus nefarius cenſeretur. Quae de haereticis ex 3. cap. Epiſt. ad Titum allinis, ad nos non pertinent. Ego mihi perſuaſi, me veritatis amatoribus, quos agnitum errorem reuocare non pudeat, perfacile demonſtraturum eſſe, ex hoc loco id non ſequi, quod tu ſequi opinaris. Primum quidem non dicit Paulus non admittendos tales, ſi quidem admitti cupiant ad auditionem verbi, ad preces, ad caenam Dominicam, denique ad legitimos & à Deo praeceptos ritus actúſque alios. Quod ſi de excommunicatione loqui voluiſset, longè breuius & apertius dixiſſet, arcete eum à Sacramentis: aut tradite enim Satanae, vt vos hanc rem exponitis. At non hoc iubet, ſed ne commiſceantur (hoc enim eſt συναναμίγνυσθαι.) id eſt, imperat ne familiariter & coniunctiſsimè cum talibus viuant. Cauſae huius rei duae ſunt: vna, vt, qui peccauit, pudefiat ac corrigatur. Nam qui ſe ab aliquibus vitari videt praeter morem, hoc ipſo ſceleris argui ſe intelligit, ſicque pudefactus vitam emendat. Altera, quod ex familiari malorum conuictu, qui boni ſunt, corrumpuntur: & ab aliis tales iudicantur, quales ij ſunt, quorum arctiore ſocietate vtuntur: qui autem mali ſunt, hoc ipſo in malo confirmantur. In Sacramentorum vſu contraria modò eueniunt omnia. Quippe horum frequens vſus nec vtentem, nec ſpectantes aut præſentes reddit deteriores: ſed augentur magis in vtriſque

que ſpiritusſancti dona. Sunt enim adminicula quædam infirmitatis noſtræ, & inuitamenta ad pietatem cultumque Dei. Hinc fit, vt horum neglectio neque pudefaciat prauè agentes, neque negligentes reddat meliores, ſed eoſdem deteriores efficiat.

Secundò, diſcrimen eſt longè maximum inter ea, quæ Deus toti Eccleſiæ inſtituit, quæque ab omnibus vult obſeruari: & ea quæ priuatis pro loco & tempore præcipit ſeruanda aut fugienda. Etenim hæc illis nihil derogant, quando non pugnant inter ſe, ſed ſimul ab eodem ſeruari poſsunt. At non pugnare, Sacramentis cum aliquo vti, & ſocietatem eius priuatam, præſertim arctiorem, fugere, certo eſt certius. Etenim non me iubet Deus cum omnibus Eccleſiæ membris συναναμίγνυσθαι, at ſacramentis ab ipſo inſtitutis, iubet me cum Eccleſiæ membris omnibus vti. In ſacramentorum præterea vſurpatione iubeor meipſum explorare, non alios: at in conuictu & ſodalitate priuata intueri debeo alios, vt & lucrer eos, ſi praui ſint, & conſuetudine eorum ipſe non deprauer. Præcepit Deus, vt ſceleribus inquinatos propter prædictas cauſas vitem in rebus & negotijs priuatis: in publicis à Deo ordinatis ritibus vitare eos non me iubet. Adde quod manifeſtè imperat Paulus, ne talem hoſtis loco habeamus, ſed velut fratrem inſtruamus, 2. Theſ. 3. vult ergo, vt in rebus ad cultum Dei & ſalutem proximi ſpectantibus eum non perinde vitemus, atque in ijs, quæ ad priuata commercia attinent. Immò ne conuictum quidem prohibet, ſi νουθέτησιν quam iſtic præcipit, inſeruiat: ſanè excommunicare eum non vult, quem velut hoſtem habere vetat.

Tertiò conſtat, Apoſtolum, vt qui ſecta Phariſaeus fuiſſet, non ignoraſſe Iudaeorum mores. Norât itaque Publicanos à pleriſque omnibus Iudæis, inprimis autē à Phariſæis ſic fuiſſe deuitatos, vt nō modò à familiaritate conſuetudineque eorum abſtinerent, verumetiam cibum cum illis capere religionem eſſe putarent: & nihilominus neque à templo, neque ab alio cultu prohibitos fuiſſe.

Quod

Quod cum hoc etiam loco Apostolus iubeat, facilè liquet, ad consuetudinem vitæ priuatam pertinere hoc eius præceptum, non ad Ecclesiasticos actus. Non tantum debetis, inquit, arctiorem talium societatem vitare, sed etiam conuictum. Quod hactenus tenendum monet Apostolus vt suo prius exemplo Christus nos docuit, quatenus is non inseruiat correctioni fratris. Quocirca non potest vlla ratione ostendi, Apostolum existimasse ita inter se duo hęc connexa fuisse, vt alterum sine altero esse non posset. Dum igitur alterum iubet, alterum non iubet, nemo vtrumque eum iubere voluisse affirmare debet. Hoc factum Iudæorum ita tuam interpretationem refellit, vt solùm sufficere veritatem quærentibus possit.

Quartò affirmat expressè Paulus in Actis coràm Festo, & aliâs quoq;, se contrà legem Mosis nihil peccauisse. Quinetiam Iudæi nullius eum transgressionis accusarunt, quàm quod Græcos in Templum introduxisse mentiebantur. Cęterum Lex Mosis iubet omnes Pascha concelebrare mundos secundùm legem: nec excipit moribus inquinatos, sed & Christus ad agni esum Iudam admisit: & cum in eius locum cœnam suam institueret, omnes iussit ea vti discumbentes, id est, Christi discipulos se profitentes (Repræsentarunt enim discipuli totam Ecclesiam) dicens, bibite ex hoc omnes. Hac de causa ex Corinthiorum cœna nullos, etsi permulti essent mali, excluſit. Ex quibus omnibus perspicuè patet, firmeque probatur, Paulum, dum bonis mandat, ne arctiore societate cum flagitiosis viuant, peccatoribus vsu Sacramentorum, si modò vti cum alijs optassent, non interdixisse. Quippe semel contrà Mosis Christique legem id egisse videretur.

Postremò quid est opus longa expositione, cum ipsemet Apostolus suo facto se exponat? Certè in eadem Epistola recenset magnum Catalogum vicioſorum hominum, quorum nullum iubet à cœna Dominica remoueri. Quid potest exspectari clarius & certius? Quorum cap. 5. priuatum commercium iubet fugere: eosdem paulò post 11.

cap. ipſe non modo ad cœnam Domini admittit, verumetiam mandat, vt ſeipſum vnuſquiſquis exploret, quales quales alij ſint. Aliud eſt malorum fugere conſuetudinem, & aliud Sacramentis à Deo donatis cum cæteris vti. Hîc cum Deo nobis res eſt: ibi cum hominibus. Hîc ſuam vnuſquiſq; conſcientiam Deo probare debet: qualis aliorum ſit, quærere non debet. Si enim nefas eſſet cum improbis cœnam Domini edere, non iuſſiſſet Apoſtolus vnumquemq; ſeipſum probare, ſed iuſsiſſet nos alios probare, ne polluęremur. Eodem ſpectat, quod mox addit, indignè edentem iudicium ſibi edere, non alijs. Ergo vt huius loci ſenſum in omnes formas conuertas, nũquàm tamen vel ipſomet Paulo interprete ac Iudice tuæ opinioni ſuffragabitur, ſed de hoc loco poſtea iterum diſſeretur.

Nunc ad ſolutiones tuas ad quatuor argumenta illa, quibus me putas maiorem Papiſtarum excommunicationem confutare voluiſſe, venio. Libet tamen prius monere, me non accuſauiſſe, quia gradus fecerunt, quod etiam vos facitis. Species plures non eſſe ex meis Theſibus liquet. Nam ſi excommunicatio eſt prohibitio rei alicuius propter quam is, cui negata eſt, non exiſtimetur porrò membrum eſſe exterioris Eccleſiæ, ſola Sacramentorum negatio vocari poterit excommunicatio. Quoniam quæ præterea poſſunt nobis negare homines, accidentia eius ſunt, ad ſubſtantiam non pertinent. D. Lutherus etiam in artic. ad Concil. Mantuan. indictum ait. Maiorem excommunicationem, vt Papa nominat, pro pœna politica tantum habemus. Idem, niſi fallit memoria, repetiuit in admonit. ad Eccleſiaſt. Auguſtæ Anno 1530. in Comitijs collectos. Deinde non hoc reprehendi, quod vnam dicunt altera grauiorem eſſe: ſed quod maiorem interdictione templorum & actus cuiuſlibet liciti definierunt. Miror vehementer, cur tibi libuerit meam ſententiam oppugnare, cum eandem mecum probes. Scribis enim te cenſere aliter de ſimplici verbi auditione: à qua ne eum quidem putes arcendum eſſe, qui Satanæ traditus eſſet. Sanè ego in Theſibus nullam rem

aliam

aliam damnaui nominatim, vt ex probatione mea patet. Perperam ergo Papistæ ab auditione verbi ac templis depellunt excommunicatos, quod ego volebam.

Sed age, postquam sic pruris contradicendi studio, vt tuam-ipsiusmet sententiam euertere non dubites, quod tuarum rationum pondus sit expendamus. Argumentum meum hoc est. Ab auditione verbi Deiseu concionibus publicis, lectione eiusdē ac precib⁹, nullus arcendus est, qui interesse cupiat, vt ex 1. Cor. 14. cap. manifestè probatur. Peccant igitur Papistæ, cum maiorem excommunicationem horum prohibitione definiunt. Respondes, profanos admissos fuisse: at vel ἀποσυναγώγους factos à Iudæis, vel Satanæ traditos à Christianis, ad eos conuentus, qui communis fidei professionis causa instituti erant, admissos fuisse negas absque resipiscentiæ testimonio.

Simili vbique fœlicitate disputas, hoc est, fortiter affirmas, at timidè probas. Nego tibi è Synagogis eiectos ad templum & sacrificia rituſque alios à Deo per Mosen institutos non fuisse admissos. Scriptura contrarium planissimè tradit in exemplo Matthæi, & Publicani apud Lucam cap. 18. necnon in historia Adulteræ apud Iohan. 8. denique in Christi Apostolorumque suorum, inprimis autem Pauli historia. Vndè ergo tu opinionem tuam probabis? An idem fuerunt Synagoga & Templum? At ipse tu hîc dicis profanos in Synagogam admissos vt ex aliquot Lucæ testimonijs conijcias: quum in Templum ingredi profanos nefas esset. Quomodo ergo si idem non fuerunt, eiectos ex Synagoga etiam eiectos ex Templo fuisse affirmas? Quomodo etiam profani homines, qui temet-ipso affirmante in Synagogas intromittebantur, non etiam in Templum ingredi sinebantur, si eadē erat huius & illarum ratio? Imò quomodo probabis tu, ex vna Synagoga eiectos, ex alijs (Nam plures erant Synagogæ non tantum in diuersis vrbibus, sed nonnunquam in vna eademq; vrbe) etiam fuisse exclusas? Ex scriptura oppositū colligimus, quod tum probabimus, cum quid ex Synagoga

expellere ſignificet, explicabimus. An à Chriſtianis poſt Apoſtolos aliqui traditi ſint Satanæ, noſtra non intereſt quęrere: qui hoc ſolum inquirimus, quid ſcripturæ mandent aut vetent. Si facere tentarunt, abſq; ſcripturis tentârunt. Nullæ enim in omnib⁹ ſanctis ſcripturis locus reperitur, qui hoc præcipiat. Fuit enim Apoſtolis extra ordinem conceſſa traditaque à Deo iſta poteſtas. Proindè quæ de moribus Eccleſiæ veteris profers, ad nos non pertinent, qui ſcripturæ duntaxat teſtimonia poſtulauimus.

Cauſas cum adducis, cur profani potius, quàm in vita lapſi admitterentur, actum agis. Cum enim res ipſa non exſtiterit, fruſtrà cauſas eiuſdem recenſes. In qua re illud etiam notabis, te de illis loqui, qui pabulum, id eſt, verbum (& Sacramenta) aſpernentur, cum paſsim nos de appetentibus loqui videas. Quare iterum extra terminos procurris. Quid opus eſt vetare, quod iam antè auerſatur aliquis? Perſuadendus magis eſt talis, vt appetere incipiat. Sic neque diſtinctionem hanc potuit cogitaſſe Apoſtolus, quãdo Chriſtianos iubet familiaritatem fratrum vitioſorum fugere, commercium cum profanis concedit. Quibus tu argumentis oſtendes, μὴ συναναμίγνυσθαι, & μὴ συνεσθίειν cum aliquo in eum finem, vt pudefactus reſipiſcat, idem ſignificare, atque lapſum à verbi dei auditione, omniq; actu legitimo, (in quorũ numero illos etiam complector, qui ad communem fidei ἐξομολόγησιν pertinebant) prohibere? Cum rogas quînam communes cum Eccleſia preces habeant, qui vita ſe parum dignos Chriſtianis geſſerint? ego viciſsim rogo, quînã Deus permitti voluerit Publicano in Templum ingredi Luc. 18? An non melior deſcendit Phariſæo? Quî tu ſcis, imò quî audes cogitare, non habere eum pium animum tunc, quando cum cæteris cupit Deum orare? Quocirca multò magis interrogandus vidêris, quî prohibere tu alicui audeas Deũ inuocare, ei gratias agere pro ſuis beneficijs, peccatorũ culpã deprecari, & pœnitentiã declarare? Omnia hęc præſtat Eccleſiæ, qui tametſi deliquerit ac grauè ſcelus admiſerit, ex verbo Dei cupit inſtitui, & vnâ cum alijs vult Deum comprecari:

cui

cui cum ipſe etiam putes verbi auditione non eſſe interdicendum, fruſtra ab alijs conuentibus diſtinguis. Nos enim in Eccleſijs noſtris alios nullos habemus: neq; iubentur in ſcripturis ij, de quibus nos loquimur, à precationibus ſtatarum horarum arceri, vt exemplũ Publicani docet. Quamobrem nuda verba fundis, præterea nihil facis.

Illud ſupra modum miror, quod prohibitionẽ vnius eiuſdemq; fidei confeſſionẽ publicam probare audes. Itáne certum eſt omninò præconceptam opinionem defendere, vt illa etiam à te excommunicatis velis negare, quæ Deus ne à ſe quidem excommunicatis negat, aut negare alios iuſſit? Ecquid dicent homines, cum te hucuſq; progreſſum intelligẽt, vt potius interdicere hominibus confeſsione fidei in publico velis, quàm de imperio illo veſtro aliquid remittere? At idẽ veteres, inquies fortaſſe, fecerunt. Nos autem non quid hi fecerint, ſed quid rectè fecerint, quaerimus. Si enim aliquid probandum fuerit, quia veteres feciſſe conſtet, permulta alia vos iniuſtè accuſauiſtis. Chriſtus hominem in ſuo nomine Dæmonia eijcientem noluit à ſuis diſcipulis prohiberi, quantumuis ſuo ſe nollet comitatui adiungere: ſed addit, illum pro ſe eſſe, quiſquis nõ aduerſarius ipſius eſſet, Lucæ ac Marci 9. cap. Cur ergo tu Chriſtum confiteri volentem vetabis id publicè cum cæteris facere, etiamſi fuerit lapſus? Vis dicã, quod ſentio? ſi ex ſacris literis hanc tuã ſentẽtiam rectam eſſe firmiter probes, impiam eſſe pronunciabo.

Quæ ſequuntur argumenta tria, non adduxi ego, vt Papiſtas docerem excommunicationẽ malè definire prohibitione templorũm & actus cuiuſuis liciti áque Deo imperati: ſed notaui ea mihi, vt ſupra dixi, memoriæ cauſa, quò, cum res poſtularet, oſtenderem excommunicationem non eſſe abſciſſione ſalutis definiendã. Quomodò enim ſequeretur: Papiſtæ concedunt à cõmunione mentis & ſpiritus neminẽ arceri poſſe, ſed cenſura Eccleſiaſtica notatos ab externa ſolùm ſocietate Eccleſiæ prohiberi: ergo non rectè prohibuerunt templum. An non interdictio templi res externa quoq; eſt, & particula quędam externæ ſocietatis? Item cùm dico

Doctores eorũ non plus fuisse ausos tribuere clauib⁹, quàm quòd sint potestas expellendi ex societate externa Ecclesiæ, quomodo potuissem ex eo concludere, perperã aliquos ab aditu templorũ prohibitos? Item cum sic ratiocinatus sum: si tradi Satanæ esset eijci ex Ecclesia, extra quam nulla est salus, (extrà visibilem salutẽ esse quis neget?) non dixisset Apostolus de Corinthio illo, se ita eum tradere voluisse, vt spiritus esset saluus, cum sic inquã collegi, quomodo potuissẽ concludere, ergo Papistæ malè definiunt excõmunicationẽ maiorem templorum interdictione? Tuum fortasse fuerit sic argumẽtari, non meũ. Vides igitur quantum vbique à scopo aberres, quámque imprudenter disputes?

Quanquam verò huc non pertinent, ne tamen querare nos aliquid intactũ reliquisse, age quid dicas hîc quoq; videamus. Ad primum sic respondes. Cum Ecclesiæ iudiciũ nihil sit aliud quàm promulgatio sententiæ in cœlis decretę, efficitur alienos omninò à regno cœlesti decerni, qui ritè in terris ex cõmunione Ecclesiæ eijciuntur. De hoc argumẽto quia copiosè iam suprà dixim⁹, hoc tantùm dicã, in præsentia, tibi præter quatuor illas propositiones, quarũ probationẽ suprà, cum ad syllogismũ tuum de Ebrioso responderem, requirebamus, hanc quintam insuper demonstrandam esse scripturis, si aliquid dixisse velis, nempè rectè diei Ecclesiam illis abscindere salutẽ excõmunicando, qui ab æterno sunt electi à Deo. His omnib⁹ superaddere te oportebit, constare vestris Presbyteris, quînã tandem sint electi: Nisi enim hoc sciatis, falsa erit vestra promulgatio seu declaratio: sicut in Manasse Rege falsa fuisset.

Ad secundũ hæc ferè dicis. Vt externum iudiciũ accedens ad interius iudiciũ conscientiæ auget vuln⁹ in non prorsus ἀναίσθητος: ita, ad obligationẽ vulneris interni si accedat totius Ecclesiæ acclamatio, magis recreatur conscientia tristitiæ onere fatiscens. At quid hæc, oro te, ad rẽ faciunt? An ideo malè Papistas notaui? An ideo salutis negatione excõmunicatio definienda? Quicquid faciat illa Ecclesię acclamatio, non tamen est aliquid pro pręcepto Dei obtrudendũ Ecclesiæ,

ſiæ,quod non præcepit. Ad vltimum negas conſequi, quod dico. Poſſe enim quempiã ex cœtu ciuiũ expelli ciuitatiſq; iure re ipſa ad tempus priuari,qui tamẽ poſtea,cum veniam petit, reſtituatur. Simile hoc tuũ non eſt ſpirituſſancti. Magiſtratus ius hoc habens poteſt aliquem ciuitate priuare vel omninò vel ad tempus. Et qui ſic priuatur, pro eo tempore reuera priuatus eſt. Doce tu Presbyterium hanc habere poteſtatem:& quib' ipſum negauit ſalutẽ,eos ideo ſalute reuera excidiſſe,quia ipſum eam negauerit. Hoc cum perfeceris,de diſſimili iſta tua ſimilitudine amplius agemus.

Hucuſque definitionem excõmunicationis noſtrã,& quę in doctrina Pontificiorũ de hac re accuſauimus,ita defendimus,vt etiã ineruditi perſpicere poſsint, euanidas,ridiculas, & ſibi non conſtantes eſſe tuas reprehenſiones. Tuam è contrà deſcriptionem & Pontificiorũ propugnationẽ non inanem duntaxat, ſed etiam plurimis iiſdemq; fœdis erroribus refertã eſſe apertiſſimè demonſtraui. Superest igitur,vt,quæ contra ſecundam Theſium partem, in qua probamus excõmunicationem neq; verbo neq; exemplo ſcripturarum niti, excogitaſtis,deinceps examinemus. Sequar autem ordinem quẽ vobis in oppugnandis noſtris ſeruare placuit,quo lector faciliùs noſtra cum noſtris comparare conferreq; poſsit.

CAP. III.

Defenſio argumentorum, quæ contra Excommunicationem attuli ex Teſtamento veteri.

PRimum argumentum noſtrum inter ea,quæ ex Teſtamento veteri prompſimus, & pro confutãda excõmunicatione deſumpſimus,tale eſt. Scriptura illos, de quibus nos loquimur, nec à Sacrificijs arcet, nec à Sacramentis alijs vllis: imò ſub pœna capitis mandat,vt vniuerſi mares circumciſi, Iudæi & peregrini, quicunq; immunditia legis non ſunt inquinati,nec peregrè abſunt, ter quotannis coràm Deo Hieroſolymis compareant,& Sacramenta paſchatis,Hebdomadarũ, & Tabernaculorũ cõcelebrent. Quocirca non potue-

runt Presbyteri aut Sacerdotes prẽter immũndos lege quẽquam arcere. Audiamus bellam refutationem tuam. Aut non intelligimus, inquis, argumentum, aut vix est dignum responsione: quoniam extremum extremo iungit præterito medio. Vocat Deus quosuis peccatores ad regnum cœlorum & clamat nihilominus Apostolus sceleratos non habere partem in regno Dei. Vocat ergo ad resipiscentiam: quod & ista nostra disciplina facimus. Ac publicæ pœnitentię testimonium, quod requirimus, verbo Dei continetur. Quî enim potuit quispiã offerre pro peccato oblationem, qui sese peccasse palàm non fateretur? Hactenus tu. An tu in medio huius argumẽti inueniendo laboras? Putaui rem mihi esse cum viro qui hac in re mihi nõ faceſſeret negotium. Medium hoc est. In sacris literis non tantùm non inuenire aliquos à Sacramentis propter solam vitæ turpitudinẽ abactos esse, sed cõtrarium potius probari. Hoc medio monstraui excommunicationẽ non esse iuris diuini, si vetus testamentũ consulam⁹. Est ergo hoc argumentũ nostrũ. Quod in sacris literis non reperitur præceptũ, cuiúsq; contrarium inuenitur mandatũ, id non est mandatum Dei. At excõmunicatio sic habet. Ergo excõmunicatio est cõmentum humanũ. Minorẽ probaui ex lib. Exod. 12. 23. & 43. Num. 9. Deut. 16. quibus in locis præcipitur omnibus maribus circumcisis sub pœna excidij, vt coram Domino ter quotannis comparerent: nec excipit quenquam ex prædictis, prẽter immũdos lege, & à patria absentes. Sic igitur habet L. ex. Quisquis iuxta legẽ est mund⁹, nec ita procul abest, quin ad constitutum tempus adesse Hierosolymis possit, is, si præfinito die vnà cum alijs non concelebret Pascha coram Domino, exterminabitur. Si autem immundus sit eo die, aut peregrè absit, celebrent illi tales idem Pascha eodem die sequentis mensis.

Hanc Dei constitutionem, quæ ad externum cultũ spectat, non debuisti cõparare cum interna vocatione qua Deus nos ad spirituale regnum vocat. Alterutrũ fatearis oportet, te vel argumẽtũ non intellexisse, quod in respõsione aliquo modo significas, vel dissimulauisse. Etenim est impossibile, vt homo litera-

literatus & in ſacris literis vel mediocriter verſatus hîc tergiuerſetur. Audiamus ergò praeclaram tuam ratiocinationẽ. Deꝰ vocat omnes peccatores ad regnũ cœleſte: quod tamẽ permulti non poſſidebunt, teſte ſcriptura, Ergò Moſes in praedictis locis moribus immundos vult ab eſu Paſchatis arceri. Quibus medijs & machinis coniunges tu iſta extrema? Hoc verè eſt praecipitem ruere, non progredi per medium. Scriptura docet nos, Deum vocare omnes hõmines ad poſſeſſionem regni coeleſtis, ſed per fidem efficacem in Chriſtum. Eadem dicit, permultos non poſſeſſuros hoc regnum, quia ad Deum vocantem eo modo, quo vocat, volunt accedere. Hîc nulla pugna eſt, fateor. Proba ergo nunc apud Moſen ſimiliter inueniri duo haec mandata: nempe, Mundi ſecundum legem omnes (niſi procul à patria abſint) paſcha concelebrent: &, Non omnes iuxta legem mundi Paſcha celebrent, ſed illi tantum, qui moribus quoque mundi ſunt. Primum extat: ſecundum ſi exſtare oſtenderis, ad argumentũ te noſtrum aliquid dixiſſe minimè inficiabimur. Non vides te Moſi, cum, quod ipſe nuſquam dixit, vis eum dixiſſe, apertam contradictionem, quae nulla effugi interpretatione poſſit, affingere?

Ergò alterutrum fatearis oportet, aut Moſen contradictoria ſenſiſſe, aut te nihil ad argumentum reſpondere. Etenim iubet omnes mares Paſcha celebrare, illis ſolis exceptis, qui vel ſecundum legem immundi eſſent, vel in itinere procul à patria abeſſent. Moſes dicit omnes: & ſolummodo immundos & abſentes excipit, alios nullos (Aegrotantium, & qui adeſſe aliâs non potuerunt, mentionem facere nihil opus fuit.) Tu verò etiam indecorè viuentes exceptos dicis. An hoc non eſt in Moſis ſententia contradictionem ponere? Negari porrò non poteſt, quin multi inter Iudaeos omni tempore fuerint moribus impuri, qui nihilominus iuxta legis conſuetudinem eſſent mundi: hoc eſt, qui earum rerum nihil aut feciſſent, aut paſſi fuiſſent, propter quas immundi poſſent cenſeri. At impium eſt dicere, Deum per Moſen contradictoria ſimul praecepiſſe. Verum igitur illud

eſt,

eſt,te nihil attuliſſe,ac argumẽti vim non ſatis percepiſse. Si excipias,ſub Moſe nullos fuiſse ſceleratos,nihil effeceris. Primũ enim non probabis ita rẽ habere. Quî enim in tanta hominũ multitudine nulli fuiſsẽt ſcelerati? (Si dubitas, inſpice Pſal.95.& ca.3.Epiſt.ad Hebræos.) Deinde ſub Ioſua, Iudicibus,Regibus,quî poteris oſtendere verũ eſse? At cõſtat his omnib⁹ tẽporib⁹ nullũ fuiſse à Sacramẽtis repulſũ,qui iuxta legẽ mundus eſset,qualibuſcunq; moribus eſset præditus.

At reſipiſcentiam requirebat Lex,ais. Non inficior: nec inficiatus vnquam fui. Hoc ſolum negaui ſemper, & conſtanter adhuc nego, oportuiſse eum, qui peccauiſset, certo ad hanc rem ordinato Presbyterio ſatisfacere. Vnuſquiſque ſuo arbitrio,non alieno,& propria conſcientia,non Sacerdotũ,iudicabatur mundus & immundus: demptis Leproſis. At offerebãt,inquis, oblationẽ pro peccatis,& hoc ipſo ſe peccaſse fatebantur. Reſpondeo primũ, in peccatoris fuiſse poſitum voluntate, (nullo eum ante oblationẽ à templo & Sacrificijs repellente) expiare ſuum peccatũ quando vellet: neque cogebatur hac in re,ſicut dixi Presbyterorũ exſpectare iudicium. Excipis hîc, Dominũ, dum ad ſui cultum quoſuis inuitet, non abrogare leges alibi de Presbyterorum munere ſancitas. At ego velim ex te audire, quonam in loco iſtae de munere Presbyterorum leges decretae poſitaeque fuerint? Deinde qui ſic peccauerat,non erat Excommunicatus,cum poſſet ire ſacrificatum pro peccato ſuo cum libuiſset, nemine eum ad tẽpus aliquod repellente. Quod ſi etiã expiare peccatũ ſtatim nollet,non ob id iubebatur emanere. Tertiò non valebat hoc in ſceleri⁹ que Lex nominatim plectebat. Nulla enim Lex iubet Sacrificium certum offerri pro expiatione homicidij voluntarij,adulterij,aliorúmq; talium ſcelerum: ſed gladio Magiſtratus coerceri hæc facinora iubẽtur.

Quartò,non minus profitetur ſe peccatorem,imò multò magis,qui ad cœnam Domini apud nos accedit,ſi modo rectè ſit inſtitutus, & præſcriptum Eccleſiae ordinẽ obſeruet, quàm qui Sacrificium pro peccato aliquo offerebat. An tu Cœnam Domini profeſsionem publicã eſse oblitus es, qua,

qui

qui ad eam adit, testatur se peccatorem esse, nec aliam rationem habere, qua à peccatis suis liberari valeat, quàm sacrificium Christi in cruce peractum? An tibi excidit, oblationē pro peccato figurauisse oblationē Christi in cruce factam? Cur, si horū meministi, peccatorem ad Cœnam ire volentē, hoc est, oblationē pro peccatis suis offerre cupientē, siue testificari volentē se peccauisse, & morte Christi peccata sua deleta credere, contra expressum Dei mandatum impedis?

Dixi secundò sacerdotes ne potuisse quidē arcere malos ab esu Paschatis, cum in domibus patres familiàs cum suis ederēt. Respondes primum, Solennis omnium sanctificatio indicebatur. Deinde immundi deprehensi nominatim à Paschate prohibebantur: vt ex Esdrae. 6. & 2. Paralip. 23. cap. liquet. Similis tui vbique es, id est, nihil probas, tametsi multa dicas. Quis dubitauit aut negauit, quin se omnes pararent ad edendū Pascha? certè Pharisaei ob eam rē Christū occidere, & in Praetorium introire noluerunt. Quid ergò generalis & solennis purificationis indictio ad rem nostram facit? Quis probet hāc ratiocinationē? Iubebātur ante Pascha omnes se purificare, quò Pascha edere possent: Ergo Presbyteris quibusdā ad hoc electis potestatē excludendi habētibus, satisfacere iubebantur. De purificatione & immūditia Legis, nō de turpitudine morū ista sunt accipienda. Etenim scelera longè grauiùs, quā interdictione Festorū, à quib° fortè mali se optauissent excludi, plectebantur. Sic & loca scripturæ à te adducta, velis, nolis, cogeris interpretari. Proinde inania verba fundis: ad rē nihil dicis. In Ecclesijs nostris simile quiddā fit, dū se pridiè quā cœna celebratur, Ministro indicāt accessuri, & publicè respōdēt ad tria illa capita, quæ suo loco recitabimus. Simile est, quod immūdos dicis mēsē differre coactos, vt se purgarēt. Quippe pleriq; ad vesperā erāt purificati, plurimi die septima. Deus diem mēsis, quo exierant ex Ægypto, voluit memorabilē esse: nec alio die voluit huius rei memoriam celebrari. Quare cū propter immunditiam aliqui non possint hoc præstare die illo mensis primi, ne eos simpliciter arcere ab hoc Sacramēto videretur, iussit vt secundi mensis

eodem

eodem die celebrarent. Debebat hoc exemplum vos monere, vt nulli cupienti temerè negaretis Cœnae communionem: cum Deus extra ordinẽ maluerit Paſcha illos edere, qui die prę finito non potuiſſent, quàm vt toto anno careret.

Tertium argumentum hoc eſt. Nec ante nec poſt Chriſtum vlli vnquam legimus propter vitam inhoneſtam vel ab ipſo Moſe, vel à Sacerdotibus, Leuitis, Prophetis, Phariſaeis, Scribis, vel ab alijs vllis, interdictum Templo, Sacrificijs & Sacramentis à Deo inſtitutis. Tu de ſolis Prophetis reſpondes dicens: nempe quia gubernacula rerum non tenebant: nec vllos habuerunt ſibi magis infenſos, quàm Sacerdotes & Seniores populi. Ego non de ſolis Prophetis locutus ſum, ſed praenominatis omnibus. Proinde hîc etiam reſpondes, vt ſoles. Quanquam ſufficere potuiſſet, ſi de Prophetis duntaxat hoc dixiſſem. Etenim ſi hac in re fuiſſet à Sacerdotibus peccatum, indicauiſſent aliquando, ſicut alia ipſorum peccata accuſarũt. At nihil vnquam tale reprehenderunt. Quod ſi tàm infenſos habuerunt Sacerdotes & Seniores, mirum eſt, quod non aliquãdo conati ſunt eos excõmunicare: ſiquidem à Lege Moſis facultatẽ acceperant hoc faciendi. Quippe optimus hîc fuiſset praetextus, & valde plauſibilis excuſatio.

At dum populo & Sacerdotibus exprobrant, inquis, quod ſuis ſceleribus templum polluerent, ſatis indicarunt, quid facturi fuerint, ſi adminiſtrationi præfuiſſent. Quæſo te an contra Moſis Legem aliquid facturos fuiſſe putas? At feciſſent, ſi propter ſolam vitæ turpitudinem aliquos à Sacramẽtis repuliſſent. In ſcriptis eorum nuſquam reperies propter hanc rem Sacerdotes aut alios reprehẽſos. Quomodò ergo facturos ipſos fuiſſe probabis, quod perperàm ab alijs praetermiſsum nullo loco queſti ſunt. Quomodò mores praui pollueret Templum noménque Dei, paulò pòſt fusè explicabimus. Citas deinde 1. cap. Eſaię & Pſal. 51. At hi loci tuæ opinioni nulla in parte patrocinantur. Quis enim ſic eſt rudis, qui argumentationem hanc probet? Deus aſpernatur impiorum ſacrificia: Ergò Prophetæ aut Sacerdotes habue-

runt

runt poteſtatem facinoroſos amouendi à Sacramentis. Item Dauid lauari ſe poſtulat à caede: Ergo Sacerdotes facultatem arcendi à Sacramentis à Moſe acceperunt. Item homicidij culpam, cuius author neſciretur, ſolenni ritu deprecari tenebantur, in quorum finibus cadauer inuentum fuiſſet Deut. 21. Ergò Seniores erant à Deo ordinati, qui certos quoſdam Deo ſacrificare volentes à ſacrificando prohiberent. Item qui incõſideratè iurauit, venire debet ad templum cum oblatione pro peccato. Ergò qui ſciens peierauit à quibuſdam Senioribus arcebatur à Sacramentis dum ipſis ſatisfeciſſet. An hiſce futilibus rationibus crediturum aliquẽ eruditum tibi perſuaſiſti? Taceo quod falſum eſt, non fuiſſe in templum admiſſum, qui inconſideratè iuraſſet, ſine oblatione pro peccato. Aliud eſt non admitti ad templum: & non remitti peccatum. Multa de pœnitentia ſubinde dicis, de qua nulla inter nos eſt diſputatio. Nunquam enim dubitaui an pœnitentiam à nobis flagitet Deus. Hoc diſputamus, an oporteat reſipiſcentiam Presbyteris probari ad hanc rem delectis?

Quartum hoc eſt, Phariſaei à Sacramentis neque indignè viuentes arcucrunt, neque Sadducaeos haereticos remouerunt. Si hoc, inquis, negemus, quomodo probaueris? Niſi mox adderes probabile eſse, dicerẽ te parum attentè ſcripturas legiſſe. Addis deinde, non mirum eſse quod mutuò ſeſe fouerint Hypocritae. At qui Apoſt. acta, & Ioſephi hiſtoriam attentè legit, meritò ridebit tuam reſponſionem. Quod ipſe quoque vidiſſe videris, cum aliam adfers: nempe alteros non potuiſſe pellere alteros, quia non ſint poteſtatis nomina, ſed ſectarum. Verum hoc eſt, ſed tamen ijdem illi Chriſti tempore in poteſtate fuerunt & Sacerdotio fungebantur, vt ex ſacris literis pariter & hiſtoria Ioſephi clariſſimè patet. Ergo ne hîc quidẽ habes, quod dicas. Nec in ſacris literis, nec in hiſtoria Iudaica inuenimus huius rei mentionem fieri, tametſi alteri alteros capitali odio proſequerẽtur. Deus bone, quam fuiſſent laetati, ſi ſciuiſſent aliquid ſibi tale per legem licere? Sed quid ſi Magiſtratus, (quæris ſub finẽ)

non

non faciat officium in reprimendis sceleratis? Possem & ego ex te quaerere, Quid si Presbyterium non faciat officium, aut Tyrannidem exerceret? Cogétne Magistratus? At excommunicabit eum. Sed ego respondebo tibi, etiamsi mihi tu non respondeas. Facient Ministri, quod fecerunt Prophetæ. Admonendus, hortandus, rogandus, increpandus, terrendus ex verbo Dei. Si ne tunc quidem fungatur suo munere, committenda res Deo erit. Impiè namque subditus ratiocinetur: Magistratus non fecit officium: Itaque ego pro ipso hac in parte accipiam imperium. Perinde hoc sit, ac si seruus argumentetur: Dominus malè satisfacit familiae: Ergo me Dominum, illum autem seruum fieri oportet.

Quintum est. Totum Synedrium extremè oderat Christum & Apostolos. At tantum abest, vt à templi aditu eos prohibere conati fuerint, vt nec Mattheum Publicanũ, nec Paulum, cui prae cæteris infensi inimicique erant, excludere aliquando tentârint. Ad hoc primò respondes. Imò disertissimè testatur Iohan. duobus locis conueniisse inter Iudaeos, vt qui Christum confiterentur, è Synagoga eijcerentur: nedum vt Christo ipsi parceretur. At è Synagoga eijci, erat Excommunicari: quod quam rectè tu neges, suo loco dispiciamus. Secundò, mirabiliter conseruati à Deo fuerunt. Tertiò, duo fuerunt Publicanorum genera, vnum Gentilium, alterum Iudaeorum. Illos penitus auersabantur: horum congressum solo odio, nullo iure, fugiebant: cum Lex neque tributa neque tributorum exactores per se damnet. De Synagoga postea dicendum erit: nunc tantum dicam te in sempiternum non esse probaturum Synagogam & templum, vel eiectionem ex illa & ex hoc eadem fuisse. Synagogae erant multæ, Templum vnum. In Synagogis non celebrabantur Sacramenta & Sacrificia, de quibus loquimur: at in Templo celebrabantur. In Synagogam etiam admittebantur profani, vt tu ais: in Templũ nefas erat talẽ ingredi.

Quod mirabiliter seruatos dicis Apostolos cum Christo, concedo: at non fuisse eos propterea tentaturos, si potentiam hanc tenuissent ex eo non consequitur. Saltem alicubi

ex

ex probauissent ipsis, quod contra Legem ingrederentur in Templum. Etenim minora obijciunt, quod non lauarent manus: quod Christus cum peccatoribus ederet: quod sanasset in die Sabbathi aliquos. Item cum Paulo obijciunt, eum Templum profanasse, quia Graecum introduxerit, non addunt hoc etiam, quia ipse secundum Legem ingredi non debuerit. In summa, chorda semper oberras eadem: id est multa falsa dicis, quorum nihil probare potes. Nihil fermè adhuc vidi te dignum, nisi quod hîc fateris Publicanos circumcisos non fuisse à Templo & Sacrificijs exclusos: quod plerique hactenus fortiter negarunt. An etiam in Iudęa fuerint Ethnici Publicani, nostrâ hoc loco nō interest quaerere.

Haec mea ex veteri testamento deprompta argumenta vix refutatione ais indigere. Benè dicis: non enim refutari vel possūt vel debēt argumēta vera. Eiusmodi certè sunt, qualiacunque tibi videantur esse, in quibus dissoluendis tu per omnem reliquam vitam tuam, sicut video, frustrà laborabis: Sed iudicent pij ac docti.

CAP. IIII.

Defensio Argumentorum ex nouo Testamento acceptorum.

EX nouo fœdere primum hoc adfers. Iohannes Baptista, dixi, omnes ad se venientes vt baptizarentur, etiam Pharisaeos & Sadducæos, quos tamen Viperarum progeniem esse affirmat, baptizauit: nemine repulso. Quorsum hoc, ais, aduersus nos torques? Non enim debuit eos Iohannes tanquàm excommunicatos repellere: cum non sit priuatae authoritatis quempiam excommunicare. Quid audio? An tam citò oblitus es quid probandum susceperim? Statui ostēdere in nouo etiam fœdere nec verbum nec exemplū exstare vestrae Excōmunicationis: sed contraria potius tū præcepta tū exempla inueniri. Primo loco proposui Ioānis Bapt. propter ordinē tēporis. Is non repulit quenquā, qui se cuperet ab eo baptizari, dicens: ego externū symbolū administro, in corda nō intueor: sed alius me sequitur qui & igne baptizabit, & paleā à tritico separabit.

ſeparabit. Hic ventilabrum in ſua habet manu: non ego. Proinde, vt me ſimulatione pœnitentiae fallatis, illum non falletis. Ex quo intelligimus Miniſtrorum non eſſe negare Sacramenta petentibus: ac iudicium Deo permittendum eſſe, vtrum qui ſe pœnitere profitetur, ſimulet, an verè & ſincerè agat.

Quàm verò alienum eſt, quod dicis, Iohannem non debuiſſe ſceleratos illos arcere, ſiquidem Deus facere aliquos iuſſerat? Quo in loco dixit Deus, hanc rem eſſe publicæ authoritatis, non priuatae? Si eſſet Excommunicare hoc, quod vos dicitis, exempla priuatæ haberemus Excommunicationis: publicae nullum. Petri & Pauli à vobis citãtur exempla: praeter hæc nulla habetis. Presbyterij exemplum vbi tandem latet reconditum? Sanè Paulus etiam Corinthium tradere voluit Satanae: ſed in praeſentia totius Eccleſiae. Et cum Apoſtoli priuati homines fuerint, quî licuit ipſis Excommunicare, & non licuit Iohanni? Si dicas Deum dediſſe hanc poteſtatem illis, non huic, demonſtrandus eſt locus, in quo iſtud contineatur. Certè non minus à Deo fuit Iohannes miſſus, quàm Apoſtoli. Res mira eſt. Cum Prophetas, Iohannẽ, alios, dicimus neminem excommunicaſſe, priuatis non licuiſſe dicis. Cum publicae excluſionis exemplum petimus, priuatorum exempla producitis: quae ad cauſam tamen veſtram non pertinent. Cogita tandẽ, quaeſo, quàm facilè affirmes, & nunquam probes.

Argumentum meum ſeptimo loco à te adductum, tale fuit. Sicut firmiter concludimus, infantes noſtros baptizari debere, quia baptiſmus circumciſioni ſucceſſit, & Deus nullo in loco infantes noui fœderis excipi iuſſit: ita firmè quoque argumentamur, impuros moribus non eſſe à cœna depellendos, cum hac in parte Chriſtus Legem Moſis mutaſſe non legatur. Reſpondes, Cœnam non vni agno Paſchae, ſed omnibus ſacrificijs ſucceſſiſſe: méque probare debere, quoſuis ſine delectu ad Paſcha admiſſos. Quippe immundos excluſos fuiſſe conſtat, ais. At Moſes immunditiam non diſtinguit: & ſacrificia pro peccato ad quoduis

quoduis peccatum pertinuerunt. Ex his concludis, peccati conuictos ad publicam reconciliationem vsq; ab Ecclesia alienos fuisse. Non pugno, quin Cœnam omnibus Sacrificijs dicas successisse: at præcipuè agni Paschatis esui respondere, mirum si neges. An non contra te hoc facit? Certè à Sacrificijs pro peccatis nulli arcebãtur, sed cogebãtur ab ea persoluenda. His ergo si successit Cœna Domini, non poteritis ab ea depellere vti ea rectè volentem, saltem externè. Ad Pascha lege immundos fuisse admissos, nunquam dixi aut scripsi: at moribus immundos exclusos non fuisse dixi, & dicam deinceps, donec ostensum aliud mihi fuerit. Sic certè probaui, vt tu nihil potueris refellere. Falsum quoq; est, Mosen non distinxisse immunditiam legis & morum. Miror quî audeas ista scribere, cum vtrisq; differentes constituerit pœnas. Immundum lege, iubet à Templo & ceremonijs arceri: immundum moribus vel iubet puniri à Magistratu, vel iubet ad Templum venire, vt ibi mundetur. An hoc non est distinguere? Falsum non minus est, quod ais, Sacrificia pro peccato ad quoduis peccatum pertinuisse. Nã pro illis facinoribus, quæ nominatim Lex iubet certa pœna coerceri, nulla sunt imperata Sacrificia: sed pro alijs leuioribus, quibus pœna constituta nulla erat. Vbi enim legisti apud Mosen homicidium, adulterium, Idololatriam, blasphemiam, certo Sacrificij genere expiari potuisse? Falsissimum est illud etiam, quod ex falsis falsè concludis, conuictos peccati ab Ecclesia alienos fuisse, siquidẽ per hoc intelligis ad Templum & Sacrificia non fuisse admissos, vsq; ad publicam reconciliationem. Etenim qui sic peccauerunt, non poterant à peccato liberari, nisi ad Templum & Sacrificia venirent. Cogebantur potius ad ea quàm arcerentur. Miserabilis certè disputator es, dum teipsum subinde oppugnas.

Respondes secundò, Christum alios nullos habuisse conuiuas, quàm suos discipulos: in quo tibi vt vbiq; aliâs constas. Primum enim certum est, Christum cum duodecim discubuisse discipulis: quo vos argumento contra Anabaptistas

ſtas, ſeu nouos Donatiſtas, rectè adhûc vſi fuiſtis. Non interfuiſſe Iudam inſtitutioni Cœnæ multò difficilius probabitis, quàm nos contrarium ſimus declaraturi. Sed & fruſtra monſtraueritis. Nam interfuiſſe eum quotannis agni Paſchalis eſui nihilominus concedere cogeremini. Tertiò figurarunt Diſcipuli in illa cœna totam Eccleſiam exteriorem, non tantum ſanctos & electos. Qua de cauſa bibere ex poculo omnes iuſſit. Quartò, vt maximè cõcedamus, Iudã non adfuiſſe, nihil tamen ex eo probabis. Etenim non ſequitur: Iudas exijt ante vltimæ Cœnę inſtitutionẽ, Ergo Chriſtus legẽ Dei per Moſen hac in parte ſuſtulit: cum verbũ de hac re nullũ exſtet ſcriptũ. Proinde hîc etiã fruſtra laboraſti.

Octauo loco hoc recitas. Argumenta quę olim aduerſus Donatiſtas valuerint, hodieq; contra Anabaptiſtas ſeipſos ſeparantes valent, etiam contra eos valent, qui alios à ſe remouent. Quid huic, inquis, iudicio à Presbyterio legitimè, conſcia Eccleſia, pronunciato, cõmune eſt cum voluntaria, ac proinde ſeditioſa ſeceſſione, corpus Chriſti, id eſt, Eccleſiam lacerante? Reſpondeo, quę ad inſtitutum noſtrum pertinent, communia ſunt omnia: niſi quod illi ſe vltrò ſeparant, vos autem inuitos eijcitis. Vtrumq; ſine mandato Dei fit. Nego enim tibi Deum velle aut voluiſſe, vt ſub pio Magiſtratu Eccleſia hoc pacto repurgetur. Hoc ex ſcripturis proba, & contenti erimus. Multa de diſſimilitudine adfers Donatiſtarum & veſtræ opinionis: de qua ego nihil propoſui. Non enim neſcio quædam eſſe diſsimilia. Hoc volui, vos ijſdem argumentis, quibus Donatiſtæ ſuam ſeceſsionẽ probarunt, veſtram excommunicationem probare: ac proinde quæ contra Donatiſtas adferantur, contra vos etiam militare. Huc vſq; vos comparo: non in omnibus eadem ſentire dico. Vbi locos ſcripturæ, quos Donatiſtæ olim & hodie Catabaptiſtæ pro ſe adferunt, docebis non etiã à vobis pro veſtrę cauſæ defenſione adferri, dimidium huius argumenti expugnaueris. Si deinde oſtẽdas, ſolutiones, quas olim Auguſtinus, & hodie alij attulerunt, non rectè poſſe quibuſdã veſtris argumẽtis ſic opponi, vt ex ſcripturis diuerſum à vobis monſtrari nequeat, euiceris alteram partẽ. Aliud eſt ar-

gumenta

gumenta rectè primum interpretari, & deinde firmè refutare: & rurſus aliud eſt, nugas oratoriè amplificare, atq; appellatione fratris claudere.

Audiamus nonum. Chriſtus cum diſcipulis ſuis in idem Templũ ingreſſus eſt cum Phariſæis & Sadducęis hominib⁹ ſceleratiſſimis, eadẽ cum eis alijſq; omnibus Sacramenta vſurpauit: eodẽ etiam baptiſmate cum ipſis à Iohanne baptizatus eſt: nec eos alicubi iuſsit à Dei cultu excludi: nec ſe ſuóſq; ideo cẽſuit maculari. Ad hæc quid tu? Pro more tuo nugas profers. Dicis malã conſcientiam vnius non polluere integritatẽ alterius: iuſtam ſeueritatem nõ debere in crudelẽ degenerare ſæuitiam. Quid hæc ad Rhombum? Concludéſne ex his, ergo Chriſtus aliquos arcuit à Sacramentis? Non arbitror. Quid ergo? Ego enim hoc argumento oſtendere vtrumq; hoc volui: & Chriſtũ nullos excõmunicauiſſe: & bonos in vſu Sacramentorũ non pollui præſentia malorum. Dicis, quis illos à Sacris arcuiſſet? Reſpondeo, Chriſtus, ſi mandatũ Patris habuiſſet. Nam vt ementes & vendentes expulit, ſic & à Sacramentis arcere nouiſſet. Et ſicut in alijs rebus abuſum reprehendit: ſic etiam in hac cauſa aliquando eos taxauiſſet: aut monuiſſet ſaltẽ quid facto opus eſſet. At verò perlepidũ tuum argumentũ audire operę preciũ eſt. Si pater eum voluiſſet fungi munere Leuitico, quid facturus fuerit indicauit eiectione mercantiũ & vẽdentiũ. Rectè ſanè, non fuerat paſſurus, vt iſta fierent. Hinc tu conſequi opinaris, eum mundos ſecundùm legem, qualesquales eſsent moribus, aditu templi contra legem prohibiturũ fuiſse? Dicam tibi: magiſtratum fuerat hortaturus, quod etiam fecit, vt prauos iuxta præſcriptum Legis caſtigaret.

Decimo loco de Iuda agis. Hunc ego à Chriſto non fuiſse repulſũ dixi, multò minùs alium ab eo remotum eſse. Et cũ reſpondeatis vos, crimẽ eius fuiſse occultũ, dixi ego à Chriſto in ipſa Coena fuiſse patefactum. Ad hæc ita tu. Chriſtus vni Iohanni patefacit. Hoc autem nemini præterea tunc fuiſse indicatum, ex eo liquet, quod ſcribitur eos non cognouiſse, cur ei diſcedenti diceret, Quod facis, fac citò. Deinde

non patefecit Christus factum aliquid, sed futurum. Ad hæc non responderem, nisi tui vbiq; similis esses. Falsum est, Christum hoc vni Iohanni patefeciſſe. Nam cum singuli interrogarent, nunquid ego is sum, Iudæ respondit, tu dixisti. Iohanni autem clarius addito signo patefecit. Quanquam hoc signum alij videantur dicere omnibus datum fuisse. Ac solent, quæ vni dicta fuerunt, aliquando pluribus tribui ab Euangelistis, & è contrà. Falsum & hoc est, Euangelistas dicere, accumbentes non intellexisse Iudam eum esse, qui Christum esset perditurus. Hoc dicitur, eos non intellexisse, quid his verbis sibi Christus voluisset, cum dixit, Quod facis, citò fac. An quia hæc non perceperunt, etiam illa verba non intellexerunt, quibus Iudæ interroganti, an ipse is esset, respondit dicens, Tu dixisti, siue tu ille es? De facto & futuro non est cur disputemus. Nam consiliũ hoc, præsertim cum pactus iam fuisset, dignũ acerbissima erat pœna. Postremò si Christus neq; in suos, neq; in publicè notos malos hanc potestatem exercuit, cõstat eum nullũ excõmunicasse. Vtrũ alijs mandarit aliquid huiusmodi, tunc sciã, cum testimoniũ produci conspexero.

11 Christus cum omnes iussit de pane illo edere, & de poculo bibere, neminem excluſit: nec ab alijs excludi iussit aliquem, qui se suum profiteatur discipulum. Respondes, te id concedere: sed negare satis idoneum esse resipiscentię testimonium in ijs qui iam antea Ecclesiam fefellerint coenam Domini postulare, in vna morte Christi remissionem peccatorum quaerere, membrum Christi se profiteri, & quæ alia publicè testantur, qui in oculis Ecclesiæ Coenam petunt. Negas etiam vos sumere vobis imperium in conscientias hominum: tametsi nullum resipiscentiæ testimonium vobis satis idoneum sit, nisi quod vos præscribitis. Deus certè Ecclesiam voluit contentam esse in veteri testamẽto, si quis Sacrificium pro commisso peccato ad altare adferret: nec iussit quenquã plura postulare. Cur non ergo & vos multò illustriore confessione cõtenti estis? Iussit etiam Deus Luc. 17. vt dicenti, poenitet me, sæpius

in

in vno die remittamus: & hanc transactionem in coelis ratam fore pollicetur: vobis autem ea non satis est. An inclementiores Deo esse vultis? An non omnes nos sæpè Deo mentimur? Certè vt tum, quum Deo pollicemur, nos deinceps aliquid fugituros, sic seriò cogitemus, postea tamen non sicut decretũ nobis erat, fugimus. Rogo ne velis nimis esse oculatus iudex in iudicandis hominum cogitationibus. Qui ad Cœnam accedit tunc saltẽ bene cogitat, quicquid postea sit cogitaturus. Speremus de omnibus meliora: Et Deo iudicium permittamus de conscientijs.

Duodecimum hoc est. Apostolus non remouet à Coena Idolothytis in ipso Idoleo vescentes: tametsi peccatum esse prorsus grauissimum iudicet. Respondes, nihil potuisse apertius dici, quàm cum dicit, eos non posse poculum Domini, & poculum Dæmoniorum bibere: quo manifestè indicet, non posse illum ad Coenam Domini accedere, qui idolorum sacris communicet. Paulus dehortari voluit aliquos, ne sua libertate contra charitatem abuterentur: sed vt Idolothyta, si non propter suam propriam, saltem propter infirmorum periculum vitarent. Vtitur autem hoc argumento. Qui sacrificijs vescitur, declarat se κοινωνὸν, id est, membrum siue socium & participem esse aræ: vt vel ex Israelitarum externis patet Sacrificijs. Ergo si de Idolorum sacris editis, probatis vos ex societate Idololatrarũ esse, saltem externè. At ijdem de poculo Domini bibistis: eóq; demonstrastis vos ad communionem & consortium Ecclesiæ Christi pertinere. Ergo cum in duabus pugnantibus societatibus simul esse non possitis, æquum fuerit vos Idolorum sacra fugere. An hîc Apostolus illos excommunicat, siue à Coena Domini abstinere iubet, qui Idolothyta cum Idololatris comederant? Minimè omnium: imò argumẽto à Cœne communione ducto auocare eos studet ab esu Deastris immolatorũ. Quocirca rẽ his verbis concludit: Nolo autẽ vos socios & consortes fieri Dęmoniorum. Non dicit, nolo vos ad mensam Domini venire: nec iubet eos, nescio quibus Presbyteris pœnitentiam suam probare: sed ne amplius

id faciant persuadere eis conatur. Idem hoc agit Apostolus in 2. Epist. cap. 6. multis verbis, citans ex Esaię cap. 52. testimonium. Non iubet eos exire è medio fidelium, sed iubet se separare ab infidelibus: sicut hîc non imperat eis à Coena Domini abstinere, sed idola & idolothyta fugere, & Cœnã Domini solã vsurpare imperat. Quęris hîc, cur Apostolus potius dixerit poculũ, quàm, sanguinem: & Mensam, quàm corpus: putasq; eũ hoc ideo fecisse, vt externã Coenę actionẽ cum eius fructu coniũgeret. Verior causa est, quod in hac parte, seu in hoc argumẽto potissimũ de externa cõmunione agit: ideo externa potius nominauit symbola, quã res interiores. Probant hoc, primum quidem, ipsum propositum. Deinde verba eius. Aspicite Israelem secundùm carnem. Tertiò, quod qui Idolothytis vescebantur persuasi erant, nihil inter ea ciboq; alios esse discriminis. Quæ præterea hîc dicis, ex recitatis à me facilè refelluntur.

Argumentum 13. sic habet. Apostol. Paul. in 1. ad Cor. 10. cap. sic ratiocinatur. Quemadmodum Deus non pepercit olim res malas appetentibus: Idololatris: stupro se inquinantibus: Christi tentatoribus: & murmuratoribus: tametsi eodem cum cæteris omnibus baptismate baptizati fuissent, eundemq; cibum spiritualem edissent, ac potum bibissent: Sic ne vobis quidem, quicunq; talibus estis contaminati vitijs, parcet, quantumuis similiter, de vno omnes pane edatis, & de eodem omnes cum alijs sanctis poculo bibatis. Ex his perspicitur, primum quidem, nostra & Veterum Sacramenta eadem esse, quod ad rem internam seu cœlestẽ attinet: aliâs enim argumentum Apostoli nullum foret. Deinde liquet vtrobiq; multos flagitiosos, & quidem publicè notos admissos fuisse. Tertiò illud etiam constat, neminem iussum esse abstinere, quomodo excommunicati iubentur. Apostolus non dicit illos tales arcendos esse, sed à Deo sic prędicit puniendos, vti Veteres puniti fuerũt. Etenim partem eorum Moses cum Leuitis trucidauit, Exod. 32. partẽ Deus igne, serpentib⁹, gladio, terrę hiatu cosũpsit: quod etiã Corinthijs vsuenit. Quoniã multos eorũ morbis tunc conflictatos, multos etiã mortuos fuisse affirmat.

Ad hæc reſpondes primùm, me potius debuiſſe noſtra Sacramenta comparare cum illis merè ſacris epulis, quàm cum Manna & aqua Petræ, quæ etiam alendo corpori ſeruierunt. Deinde, vt multi ex ijs, qui Sacramentis paſti ſunt, mali fuerint, an ideo nullus fuerit excommunicationis vſus? An oblatio pro peccato requiſita non fuit, quia multi ad Arã accedebant ſanguine manus habentes plenas? Quis collegerit ideo ceſſandum ab officio, quia ſæpè maior pars vincit meliorem? Poſtremò, Paulus Corinthios nullos illorum criminũ reos arguit, ſed vt tales non euadant, veterum exemplo commonefacit. Vis dicam, quod ſentio? Tui vbiq; ſimilis es. Ego quomodo Apoſtolus argumentat⁹ fuerit indicaui: tu me Sacramenta noſtra cum Manna & aqua Petrę comparare non debuiſſe reſpondes. Apoſtolum monere debuiſſe: me, qui eius argumentationem propono, excuſatum pij habebunt, ſpero. Sed nubis etiam fecit mentionem: non aquæ & Mannæ tantum. An & nubes ac mare alendo corpori erant neceſſaria? Deinde quo in loco ſcripſi ego nullum excommunicationis vſum futurum fuiſſe, (pono iam velut conceſſam à Deo) vbi mali ſint multi? Aut vbi ſcripſi oblationem pro peccato requiſitam non fuiſſe, quia plurimi ad Arã accederẽt mali? Aut quomodo dictũ ſcriptúmue à me oſtendes, ideo à Dei prȩcepto diſcedendum, quia pars maior vincat melioreꝫ? Si ad Aram multi accedebant cum ſanguinolentis manib⁹, quomodo erant excommunicati? Quorſũ iſta dicas, teipſum puto neſcire. Oblatio pro peccato erat mandata: Excõmunicatio mãdata non eſt: Nec ego in hoc argumento aliud ago, quã vt doceã à Paulo malos ibi non fuiſſe à Sacramentis abactos. Cũ poſtremò dicis, Paulũ non peragere reos illorũ criminũ Corinthios, nihil aliud facis, quàm animum tuum prodis. Sic enim in ambabus Epiſtolis queritur de huius Eccleſiȩ deformatione, vt, qui legit, præter te tuorúmq; ſimiles aliquot, nullus ſit affirmaturus, quod tu affirmas.

Ad id quod dixi, Deum ſceleratos in Eccleſia veteri puniuiſſe corporalibus poenis, non excluſione à Sacramentis:

quas etiam Corinthijs, nulla excommunicationis mentione facta, minetur Apostolus: sic respondes. An hinc efficitur, nullum iam tum fuisse spiritualibus ἐπιτιμίοις locum? Respondeo nullum fuisse, si per ἐπιτιμίας intelligas vestras excommunicationes. Fateberis idem tu quoq; mecum, si cum animo veritatis cupido pacatóq; nostra hæc perlegere poteris. Equidem argumentum ex Apostoli verbis sumptum permanet integrum. Apostolus non minatur depulsionem à Coena Domini indignè eam vsurpantibus, sed Diuinam castigationem, morbos & mortem: Ergo non censuit indignè edentes interdictione Coene plectendos. Frustra in hac voce delitescis. Quam enim Paulus ἐπιτιμίαν, vbi de resipiscente Corinthio loquitur, sufficere ait, ea non à Presbyteris tuis, sed ὑπὸ πλειόνων facta fuit. Fratri etiam in nos delinquenti ἐπιτιμᾶν Christus Luc. 17. iubet: nullibi autem censuram vestram sic vocatam docebis. Cum insuper dixi Apostolum nullius meminisse exclusionis à Sacramentis: respondes, eum alio in loco eiusdem epistolæ docuisse, quomodo cum talibus agendum sit. At locos illos nihil tale docere ex supradictis liquet: & ex sequentibus planiùs adhuc liquebit.

Quartum & decimum hoc ponis. Paulus iubet, vt vnusquisq; seipsum probet, atq; sic de pane Domini edat. Ergo non putauit necessarium, vt alieno iudicio, sed vt proprio stemus hac in parte. Consecutionem hanc putas esse mirabilem, quod minimè miror: cum tuo palatui non sapiat hic cibus. At ego consecutionem facilè hoc ipso probabo iustam & probam esse: quo tuas obiectiones ad rem non pertinere docebo: Bonum ciuem, apud se considerare decet, inquis, quæ sunt vires suę cum ad functionem vocatur: at non est idcirco δοκιμασία reijcienda. Item, debet vnusquisq; consulere propriam conscientiam an rectè vixerit: at non ideo nullæ sunt iudicum partes. Item, explorare quisq; debet an sit in fide: sed non ideo non sunt erudiendi rudes. Item, debet etiam, qui deliquit, cogitare an verè resipuerit, at non ideo nullæ sunt Presbyterorum partes.

Nam

Nam si ita sit, cur Paulus 2. Cor. 13. minatur se potestate sua à Deo accepta vsurum, nisi resipiscentes inueniat? quod absque prædicatione fieri non potuit. Quod facere vbique soles, hîc etiam facis: longè præter causam excurris.

Si verè sic possemus loqui in tuis similibus, quomodo Apostolus loquitur, aliquid videreris nobis dicere. Tunc enim veraeessent hæ orationes: Bonus ciuis, qui seipsum explorauit, functionem rectè suscipiet: nec opus habet, vt ab alio præterea probetur. Qui suam vitam explorauit, probus est: nec examinari amplius habet opus. Sic enim Paulus loquitur. Quoniam inter vos multi Coenam indignè sumunt, non dijudicantes corpus Domini, ideo multi apud vos morbis affliguntur: & nonnulli etiam mortui sunt: quod ne vobis in posterum vsu-ueniat, vos ipsos prius explorate, & sic de pane hoc edite, déque poculo Domini bibite. Apostolus de eo loquitur, quód ad cuiusque conscientiam pertinet, quódque alius nullus potest iudicare: tu autem similia adducis, quæ alij possunt ac debent iudicare. Vtrum idoneus sim ad hanc vel illam functionem suscipiendam: item an aliquid contra leges perpetrârim: Item an capita doctrinæ rectè intelligam: iudicare etiam alij possunt. At num verè me peccatorum pœniteat & an firmiter in Dei misericordia propter Christi mortem acquiescam, nullus præter me potest scire: id quod Hypocritæ nos satis docent. Primum igitur in hoc peccas, quod similibus toto cœlo dissimilibus arbitraris te nostra infirmare.

Deinde, quod existimas nos hanc Pauli sententiam veluti Propositionem generalem proposuisse, cum nos vt particulare, imò vt singulare præceptum à Paulo propositum sciamus, aliisque proponamus. Non sic accipimus Apostoli verba, ac si vniuersalem sonarent propositionem, hoc modo: Quicunque iubentur in re qualibet seipsos probare, non habent opus vt præterea probentur ab alijs. Apostolus hîc de sola Cœna loquitur, ac dicit: probet vnusquisque semetipsum, vt sic dignè edat de hoc pane. Contra huiusmodi propositiones frustra adducuntur exempla de alijs rebus. Si falsum probare voles, hoc probare te oportebit: eum qui seipsum probauerit, nihilominus

ominus non posse de pane Domini edere, nisi probatus quoque sit à quibusdam presbyteris. Hoc tu næ tunc quidem probabis, cum flumina sursum currere cæperint, atque ignis instar glaciei frigefaciet. Quod enim Apostoli sententia hæc sit, omnes illos, qui seipsos probauerint, dignè ad mensam Domini accessuros, sine alius cuiuspiam examinatione vlteriore ex ipsius verbis ita potest ostendi, vt impossibile sit pium hominem tergiuersari. Etenim si nosipsos dijudicaremus, inquit Apostolus, non corriperemur à Domino. An non apertè hic dicit Paulus, omnes nos, si nos-ipsos exploremus eo modo, quo ipse intellexit, non puniendos esse, hoc est, dignè manducaturos? Nam soli indignè edentes à Deo puniuntur. Apagè ergo cum tuis nugacibus similibus, quibus oppugnare mentem Apostoli nequicquam tentas.

Postrema instantia ex 2. Corinth. 13. manifestè contra te facit. Quippe non mandat ibi Apostolus, vt ab alijs examinemur, sed ait: pertentate vosipsos num in fide sitis: explorate vosipsos. An non cognoscitis vos-ipsos, quod Iesus Christus in vobis regnet? Cognoscitis certè, nisi reprobi estis. Paulò post addit: Hæc vobis absens scribo, ne præsens cogar, rigidè duritérque agere iuxta potestatem mihi à Domino traditam. At hoc inquis, absque prædicatione fieri non potuit. Quid hoc ad rem? An idcirco sequetur à seipso exploratum non posse vti Coena Dominica, sed exspectare eum oportere, dum presbyteris videatur idoneus? Vehementer fallor, si non saltem incipis tibi displicere, dum vbique te hallucinari vides.

Pro 15. Argumento hæc adfers. Non iubet Apostolus, vt qui indignum se intelligit, à Coena abstineat: sed operam dare iubet, vt dignè accedat, iudiciúmque sibi non comedat. Nunquam ais, concesserimus Paulum voluisse, vt etiam qui se indignos sentirent, indignè potius ad Coenam accederent, quàm ab ea abstinerent. Hoc enim esset homines prætextu obedientiae ad mandati transgressionem impellere: quum grauius etiam peccet, qui indignè accedit,

quàm

quàm qui abstinet. Tot rursus hic propemodum errata sunt, quot verba. Apostoli tempore ne per somnium quidem cogitabat aliquis se à Coena abstinere debere: sed non minus sibi celebrandam Coenam putabant omnes, atque orandum sibi intelligebant. Apostolis aliquando in mentem venisse, vt aliquibus de Ecclesia sacramentis vti cupientibus eadem negarent, à nullo vnquam homine ex sacris literis demonstrabitur. Caeterùm cum non satis perpenderent aliqui mysterij magnitudinem, nec distinguerent inter hunc cibum & alios, monet eos Paulus, vt rectius rem apud se expendant, ne à Domino castigentur: sicut iam castigatos esse aliquos viderent. Non iubet igitur abstinere aliquos à Coena: sed posito hoc, quod pro more omnes accederent, hortatur vt omnes dignè accedere studeant. Oratio prorsus talis est, ac si illos, qui conciones publicas non satis attentè audiunt, sic horter. Non decet vos verbi Dei prædicationem sic audire, ac si historia aliqua solum recitaretur. Qui enim sic audit, poenas dabit Deo graues: propterea quod non distinguit inter verbum coeleste, & historica hominum scripta. Huic, inquam, non prohiberem frequenter interesse concionibus: sed docerem, quomodo rectè eas audire deberet. Quocirca siue tu concedas, siue neges, verum tamen semper fuit, est, erit, quod hac in parte dixi.

At homines sic impelluntur obedientiæ prætextu ad mandati transgressionem. Nego tibi hoc sequi. Ex dictis potes facillimè perspicere, cur negem. Nam vt non impellit ad mandati transgressionem, qui hortatur aliquem, vt rectè audiat conciones: rectè oret: rectè praestet eleemosynas: ita neque is tale quid facit, qui instruit, quomodo quis vti Coena dignè possit. Si ipsa ad Coenam accessio esset mala, aliquid diceres. At non Coenæ vsurpatio, sed mala vsurpatio mala est. Non orare malum est, sed non orare ex fide malum est, ac Deo displicet. Non Sacrificium offerre Deo, reprehenditur,

sed

sed hoc accusatur, quod non eo modo offerrent, quo iusserat sibi offerri. Semel dicam omnia: Nullus actus à Deo præceptus malus est: sed malum est, quod huic contra Dei mentem vel additur vel demitur. Proinde qui iubet aliquem facere, quod Deus fieri præcepit: ac simul monet, vt vicio nullo Dei institutum deformet, is ad mandati transgressionem neminem impellit. Vides quàm etiam hîc procul à mente absis Apostoli?

Ad 16. venio. Deus non vult pauciores apud Christianos inter membra externæ suæ Ecclesiæ censeri, quàm voluerit pro talibus haberi inter Iudæos. At omnes circumcisos voluit pro membris Ecclesiæ haberi, tametsi interim flagitiosos à magistratu seueriſsimè iuberet puniri. Ergo nunc omnes vult baptizatos, rectéque de religione sentientes pro membris externæ Ecclesiæ haberi: tametsi non minus nunc velit facinorosos gladio coerceri. Respondes, sic Deum voluisse Iudæos omnes eadem sacra participare, vt tamen nonnullos, nisi resipiscentiam testarentur, excluderet. Saepè iam dixi falsum esse, quod Deum dicis alios à sacrorum vsurpatione repulisse, quàm immundos. At his non erat resipiscentia aliqua præcepta, cum sæpe sine sua culpa immundi fierent: sed purificatio erat mandata, quæ certo ferè dierum interuallo perficiebatur, siue moribus essent meliores siue deteriores facti. Taceo quod non ex alieno arbitrio pendebat purgatio, sed ex suo cuiusq;, dummodo ritu Mosis purgarentur. Soli leprosi Sacerdoti se indicare cogebantur. Quod dicis, non omnia peccata fuisse capitalia, concedo. At illa fuerunt, propter quæ vos excommunicatis, vel omnia vel pleraque. Magistratus non capitalia solum, sed & alia punit: nec morte tantummodo, sed virgis etiam, carcere, mulcta, exilio sontes plectit. In summa, frigidum est quicquid in medium adducis.

Postremo loco collocas, quod dixi, huc spectare similitudines Retis, Nuptiarum, Zizaniæ, Paleæ & tritici. Illæ similitudines, ais, de vniuersali repurgatione loquuntur, quæ particulari, siue ciuili, siue ecclesiasticæ non officit. Extra

tra dubium puto eſſe, Chriſtum hiſce parabolis nihil voluiſſe tollere de poteſtate magiſtratus erga ſontes. Loquitur de Miniſtris tantum. Et in parabola de nuptijs, vt ex Auguſtino ſupra citaui, palàm dicitur, non inuitatores, ſed ipſum Dominum veſte nuptijs non congruente indutum iuſsiſſe eijci: inuitatores autem in mandatis habuiſſe malos & bonos in domum introducendi. In ea, quæ de Zizania eſt, manifeſtè vetat miniſtris Zizaniam, quam à tritico præclarè diſtinguere norant, euellere. Sic in Paleæ & Tritici parabola Iohannes, cum Phariſæos ad ſe venientes, vt baptizarentur, vidiſset, diſertè dicit, ſe aqua baptizare, nec poſſe videre vtrum ſeriò an fictè peterent baptiſmum: at Dominum eſſe, qui ventilabrum in manu ſua habeat, quem non ſint decepturi. Sed ad hæc ſatis multa.

Sicut in prima parte clarè apertéque docui, noſtram definitionem ac Pontificiorum accuſationem immeritiſsimò à te reprehendi, tuam autem definitionem ac reprehenſiones multis ac magnis erroribus ſcatere: ita in ſecunda parte hæc ſic retudi plumbeas tuas obiectiones, quas contra aliquot argumenta noſtra (Nam & plura & aptius diſpoſita propoſuimus) vibraſti, vt non modo illæſa illa permaneant, ſed nulla ne minima quidem labecula reſperſa tinctáue appareant. Attigiſſe illæ ſuperficiem noſtrorum videntur nonnullis, vt audio: at ſi attentè conſiderabunt, quomodo ſordes, quas eis allinere affricaréque ſtuduiſti, abſterſerimus, perfacilè videbunt, ſi non cæci ſunt redditi, priſtinum ipſa candorem ſuum recepiſſe. An idem tu de tuis reprehenſionibus affirmare poſsis, iudicent omnes pij & eruditi. Teſtor Deum, me nihil magis optare, quàm vt omnino plurimi vtriuſque partis argumenta legere, expendere, iudicare velint ac poſsint. Te quoque iudicem meorum ferrem, niſi verbis & factis declaraſses, te defenſionem veſtræ illius excommunicationis non magis deſerere poſſe, quàm doctrinæ veſtrarum Eccleſiarum. Summa omnium eorum quæ obijcis, hæc eſt: oportere peccatores pœnitere ac reſipiſcere: quod & nos dicimus. At non hoc venit in controuerſiam: neque hoc negauimus vnquam. Hoc quæritur

tur, an ſcilicet Deus mandârit, vt, qui lapſus eſt in crimen aliquod, non ante ſit pro reſipiſcente habendus, quàm cauſam ſuam probauerit quibuſdam Presbyteris ad hoc ordinatis: vt videlicet iudicent, vtrum eos, qui deliquerunt, ſeriò pœniteat, an potius ſimulent. Hoc probandum tibi erat. Deinde hoc etiam Deum presbyteris veſtris imperaſſe pœnitentiam ſimulantes, aut in bono propoſito non perſiſtentes per ſententiam ab eis ſolenniter latam à ſacramentis depellere. Sed tempus eſt, vt ad ſequentia pergamus.

CAP. V.

Confutatio Argumentorum D. Bezae, quae pro excommunicatione ex Teſtamento veteri attulit.

IN tertia parte argumenta ex veteri Teſtamento quatuor legi, (plura necdum vidi, vt qui ad proxima ſemper reſpondeam) quibus excommunicationem ſtudes probare: nec foelicius te hîc agere video, quàm ſupra egeris, licèt meliora ſperauerim. Sæpe enim contigit, vt, qui aliena parum cõcinnè refutaret, ſua pulchrè probaret. Te verò, quantum adhuc vidi, tui ſemper ſimilem eſſe perſpicio: vt me planè oſtenſurum ſpero. Ergo primum tuum argumentum hoc eſt. Arbor vitæ Adamo Sacramentum fuit filij Dei, à quo beatitas eius omnis pendebat. Igitur cum ab eius arboris eſu prohibitus fuit, ad tempus à Deo excommunicatus fuit, donec ſcilicet reſipiſceret. Primum deſidero in te hîc, vt & alibi, attentionem & memoriam. Tu in tua deſcriptione ſupra recepiſti, (at de me nihil dicam) te de excommunicatione diſputaturum, quàm Seniores quidam in nomine Domini congregati exerceant: quæque hîc in terris declaret ac promulget eam, quæ facta ſit in cœlis: nunc autem exemplum mihi adfers eius, quod Deus in Paradyſo egit. Aut ergo non ad rem noſtram hoc pertinet, túque propoſiti tui oblitus es: aut deſcriptionem ſupra nobis attuliſti non rectam, vtrum feceris, malè feceris. Secundò, ſi poſſes oſtendere Deum eodem modo dixiſſe. Quiſquis indecorè viuit, à Sacramentis arcetõr:

quo-

quomodo Adamo dixit: Si de hac arbore ederis, morte morieris, Paulò propius ad rem accederes. Quod cum probare non possis, quantum à scopo absis, ipse vides, opinor. Tertiò, non vetuit Deus Adamo sacrificijs vti: sed ipsi, vt tu etiam ais, sacrificia imperauit. Caeterum nos de sacramentis omnibus, non vno aliquo solo agimus. Quartò, non fuit ad idem sacramentum iterum post poenitentiam admissus: ac proinde non potest illius priuatio comparari cum priuatione nostrorum, ad quæ resipiscentes rursus admittuntur. Nec excusat, quod absolutus sit alio conuenientiore instituto. Vos enim absoluendo ad eadem reducitis à quibus depulistis. Fuerunt conuenientiora constituta post Adami lapsum sacrificia, fateor. Etenim significabant reparationẽ amissæ faelicitatis post irrogatã poenam, nempe mortem. At hoc ad rem nostram nihil facit. Quintò cum arbor vitæ sacramentum fuerit vitæ, quam propter Christum ipsum possidebat, ac nos possessuri sumus, non negauit ei Deus sacramenta significantia reparationem illius vitæ & beatitatis in Christo. Illud habuit solus cum sua vxore: posteriora magis cõmunia & similia habuit cum nostris: ac proinde comparatio nõ cum illo, sed cum his facienda fuerit. Sextò non dicit scriptura Adamum expulsum fuisse ex Paradyso, vt resipisceret, nec ideo dicit excluſum ne sacramẽto se vitæ consolaretur: sed ideo eiectum dicit, ne pœnam, quam meruerat, effugeret. Postremò, vt alia omittam omnia, disputamus nos de excommunicatione humana, non diuina: & de prohibitione sacramentorum quæ Deus Ecclesiæ suæ per Mosen & per Christum tradidit. Ab his neminem ex illis, de quibus loquimur, arcendum credemus & dicemus, quantisper ex sacris literis non fuerimus aliter edocti. Deus cum Adamo & posteris eius sic egit, vt rectum & iustum ei visum fuit: ac deinceps quoque cum omnibus hominibus sic agit. Nobis non licet facere in hac visibili militia Ecclesiæ præter id quod mandatum nobis est in sacrosanctis scripturis. Idcirco facilè tibi dedero, vt hanc ex:ulsionem Adami ex Paradyso, cum Augustino voces excõmunicationem

nem, (Non enim libenter de nominibus rixari velim) modò eam toto genere ab ista differre memineris, de qua nos inter nos disceptamus. Vidésne, quàm sis sterilis & inanis in primo tuo argumento?

Cainum, inquis secundò, non tantum à facie sua Deus expulit, sed & simul ab externo cultu prohibuit. Ergo eum excommunicauit excommunicatione maiore, imò maxima. Prima pars antecedentis vera est: sed tibi non patrocinatur. Tu enim mecum de longè alia excommunicatione disputas, puto. Valde miror te ne nunc quidem tuam descriptionem reuocauisse in mentem. Vbi Seniores congregati? Vbi Ecclesiæ consensus? Conscientia Caini eundem excommunicauit, non Conciliabulum Seniorum tuorum. Alteram partem Antecedentis tibi pernego, & pernegabo semper, dum ex sacris literis probaueris. Locum profer, in quo iusserit Cainum & posteros suos porrò non sacrificare. Augustini testimonium sino esse hominis testimonium: at ego diuinum à te exspectabam. Ego in Caini posteris non audeo dicere nullos fuisse bonos: & sacrificia alia habuisse, quàm haberent posteri Sethi: quamuis non pari fortasse animo vtrique ea vulgò vsurparent. Non audeo etiam affirmare, posteros Sethi fuisse aut omnes aut plerosque bonos: imò videor mihi contrarium posse demonstrare. Omnes nos non à Caino, sed à Sethi posteris, nempè à Noa ortum habemus. Ergo Cainum cum suis sinamus: & de hisce, id est, de Ecclesia Dei externa loquamur. In hac mali longè plures fuerunt, quàm boni (quod neque tu inficiaberis, spero) quorum tamen nullus ostendi poterit à sacramentis exclusus: illis, inquàm, quæ in Dei Ecclesiæ inerant. Vides iterum, quàm sis infoelix probator?

At Lutherus, inquis, Cainum dixit excommunicatum, expectabam vt etiam Caluinum adderes. Si D. Lutherus hoc dixit, vsus est hoc nomine non propriè, quomodo nos de Excommunicatione disceptamus. Sed estô, sic dixerit. An propterea me credere iubes? Cur ergo non in

alijs

alijs quoque eidem tu similiter credis? Hoc scio, D. Lutherum, si viueret, non petiturum, vt hac in re ipsi crederem, cum prorsus mihi persuadeam, eum hoc in loco nomine excommunicationis liberius vsum fuisse. Ex Aben Ezra Iudæo testimonium cum adscriberes, tuum potius somnium aliquod addidisses. Facilius enim tibi, quàm Iudaeo sine scripturis loquenti credidero.

Argumentum tuum tertium, (quarto loco à te positum fuit) tale est. Ex verbis Num. 19. scriptis efficitur, immundos, de quibus ibi agitur, à reliquorum commercio per septimanam excluſos fuisse: & nisi ritè prius expiati fuissent, quàm se alijs miscerent, ex numero Israelitarum exterminatos, id est, non alio loco habitos fuisse, quàm quo habebantur incircumcisi. De prima & secunda parte nunquam dubitaui. Vtrunque enim scriptura dicit: & causa mox plenius intelligetur. At quod exscindi & exterminari idem significent hoc loco, quod, pro incircumciso haberi, neque tu, neque alius quisquam in sempiternum probabit. Dicam audaciter. Si ex Hebraea lingua, quam non intelligo, Septuaginta interpretes rectè & propriè sunt interpretati, (in primo loco legimus ἐκτριβήσεται, in secundo ἐξολοθρευθήσεται) nimium audax & indissimulanter malus est, qui negat idem significare, ac interfici vel occidi. Quod si ergo idem hoc intelligis per haec verba, pro incircumciso haberi, rectè sentis, at malè loqueris: & causam tuam nulla in re meliorem facis. Quis enim consecutionem hanc concedat: Moses monuit tales occidione deletum iri, Ergo probauit Excommunicationem Allobrogicam? Si aliter sentis, & hoc sciens & prudens facis, nefariè facis. Nec aliud hic respondere volo.

Argumentum tuum quartum, sumitur ab immunditia ceremoniali seu legali. Caeterum quia me vides argumentum hoc tam paruifacere, vt penè insanire putem, qui ad illud confugiunt, conaris tu rationes nostras refellere. Quomodo confutes, nondum vidi: & priusquam videam, & ad obiectiones tuas respõdeam, causas ordine aliquot referam,

cur existimem nullo modo fieri posse, vt aliquis sanæ mentis vel mediocris Theologus, (saltem post admonitionem nostram) hinc Excommunicationem, de qua inter nos controuersemur, comprobari firmarique credat. Ero fortasse hac in parte longior: attamen oratum volo lectores, vt me excusatum habeant. Quoniam enim tam multi hîc impingunt, fusiùs explicanda haec res visa est.

Libri primi finis.

Secundus Liber incipit.

CAP. I.

De immunditia Legis & morum.

IMmunditia duplex reperitur in scripturis. Vna est impuritas Legis, quam externam, corporalem, & Ceremonialem vocare possumus. Altera turpitudo est morum, quam itidem solemus moralem appellare, seu morum viciositatem. Quaeritur ergo nunc, an illa sic figurarit hanc, vt quemadmodum, qui lege immundus erat, ex mandato Dei à sacris & Tabernaculo arcebatur, ita etiam qui graue peccatum commisit, à Sacramentis nostris sit tantisper repellendus, (etiamsi, qui reus est, eis vti velit & cupiat) dum Presbyteris quibusdam iudicetur idoneus, qui ad ea rursus admittatur. Ad hanc quæstionem veluti ad certum scopum, referenda sunt omnia, quae de hac re dicemus. Nos ergo negamus immunditiam Legis hactenus significauisse obscœnitatem morum, vt hinc probari possit, eâdem pœna externa plecti vtramque debere: sententiámq; nostram

noſtrã multis ac validis ex ſcriptura depromptis argumentis comprobamus. Tam enim multae ac magnae inter has duas deformitates exſiſtunt differentiae, vt vnius proprietates non poſſint in alteram ſic transferri, vt inde probetur, vnam eandémque pœnam externam vtrique conſtitutam fuiſſe.

Primùm quidem accidebat multis impuritas Legis præter & cõtra ſuam voluntatem: vt cum noctû aliquis polluebatur: aut Gonorrhœa corripiebatur: aut vxori condormierat, cui vel menſes profluere cœperant, vel muliebris fluxus ſuperuenerat: aut morientibus liberis, parentibus, vxori, fratribus, alijs aderat. Omnia haec tametſi contra voluntatem frequenter nonnullis euenirẽt, immundi nihilominus erant, immundus ſimiliter erat, qui rem immundam in Lege prohibitam vel neſcienter tetigiſſet. Cæterum ſceleratè nullus viuit contra propriam ſuam voluntatem, ſed volentes malè agunt, quicunque viciosè agunt. Quocirca manifeſtũ eſt, non vtroſque eadem pœna externa afficiendos.

Secundò conſtat, Deum nullo in loco purè ſimplicitérque iuſſiſſe Iudæis, vt omnem fugerent immundiciam Legis quouis loco & tempore. Equidem non praecepit eis, vt nullo modo polluerentur: ſed pollutis imperauit, vt ſecundum praefinitionem Legis ſemper purificarentur: aut ſi id facere recuſarent, occiderentur, Num. 19. Sanè Deus voluit in ſuo populo eſſe, qui morientibus adeſſent, qui funera curarent, qui mortuos ſepelirent, qui luſtrali aqua pollutos aſpergerent ac purgarent: licet omnes illi, qui talia facerent, immundi neceſſariò redderentur. An eodem modo conceſsam nobis à Deo facultatem dicemus aliquo tempore & loco ſceleratè viuendi? Non arbitror: cum omnia facta turpia ſub grauiſſimis pœnis ſemper & vbique vetuerit.

Tertiò potuit vir optimus & ſanctiſſimus tunc, cum nihil omninò mali & flagicioſi cogitaret aut faceret, Legaliter immundus reddi: vt ex his, quae nunc diximus omnes perſpiciunt. At flagicioſus non ſimul & agit ſceleratè &

purus est ac sanctus. Proinde necesse est infinitiès accidisse, vt nullo scelere deformatus, sed inculpatè viuens, immundus hoc modo fieret, atque ad Templum & Sacrificia ire prohiberetur, dum omni turpitudinis genere contaminatus alius, (at secundum Legem mundus) in templum ingrederetur, Diuinóque cultui adesset. Cæterum non mādasse Deum Mosi, vt alios vllos à Templo excluderet, quàm legaliter sordidatos, certo est certius. Quippe neque vnum neque dimidium verbum in omnibus Mosis libris exstat, quo sceleribus inquinati arceri à Templo, ceremonijs, cultúque Dei iubeantur, vt mox pluribus ostendetur. Hoc in loco sufficiat nobis exemplum Adulterae in Templum adductae à Pharisaeis Iohan. 8. Ab hac Templum constat minimè fuisse profanatum (aliàs enim non introduxissent eam Pharisaei,) cum immundus aut Gentilis omninò profanauisset.

4 Hinc aliud discrimen oritur, ab vtriusque pœna sumptum. Legis enim sordes eiectione è castris puniebantur: Moralis fœditas igne, gladio, laqueo, plagis, seruitûte, mulcta, mutilatione, carcere seu vinculis, castigabatur. Quocirca cum constat dissimilibus pœnis vno eodémque tempore affectos fuisse hoc vel illo modo sordidatos, constat illud etiam, quod de principio dictum est, nempe legis maculam non sic significauisse morum viciositatem, vt illius pœna huius quoque pœna possit existimari. Sanè Moses à ceremonijs & Templo seu Tabernaculo repulit omnes secundū Legem immundos, tametsi nulla sua culpa polluti essent: at solos illos sceleratos, quicunque volentes ac scientes facinus aliquod perpetrassent, plecti iussit: non negatione Sacrificiorum, sed pœnis nuper dictis.

5 Etsi enim cum eo, qui inuitus & contra suam voluntatem homicidium, exempli gratia, commisisset, longè mitius ageretur, non tamen eodem pœnæ genere afficiebatur, quo legaliter immundus affici solebat. Quod si alteram impuritatem ab altera significari voluisset, quomodo nunc aliqui putant, pœnas quoque respondere oportuisset.

Differunt

Differunt ſextò, quod facinoroſi capite puniebantur, etiamſi pœnituiſſet eos admiſſi facinoris: ſicut è contra qui legaliter immundi fuerant facti, quantumuis volentes tales eſſent, certis ceremonijs certóque temporis ſpacio ab immundicia ſua vel inuiti liberabantur. Quamobrem vt facinoroſis, ſiue eos facinoris ſui pæniteret ſiue non pæniteret, pœna non minuebatur: ita legaliter immundis, ſiue dolerent propter factum ſuum, ſiue non dolerēt, nec pœna augebatur, nec purgationis tēpus prorogabatur. Deus ſingulis immunditiæ ſpeciebus certam purificationis formulam, certúmque tempus praeſcripſit. Quae qui ſeruauerat, mundus erat, próque mundo habebatur, etſi eum facti ſui non pœnituiſſet. Nulli enim conſtituti fuerunt Iudices, qui in hanc rem inquirerent, quomodò volunt hodiè Seniores quoſdam hiſce rebus occupari. At animi turpitudo nullo tempore poteſt definiri: cum alij citò, alij tardè, alij nunquam reſipiſcant.

7 In modo etiam purificationis ſeu emundationis manifeſtum eſt diſcrimen. Quippe turpitudo Legis aqua communi plerunq; eluebatur: ſæpè aqua luſtrali, de qua Num. 19. legimus, emundabatur: nonnunquam alia ratione tollebatur. At morum vicioſitas, ſi in ſcelus erupiſſet, ſola morte facinoroſi expiabatur: ſi leuius eſſet peccatum, vel certis ſacrificiis, vel mulcta, vel ſeruitute, vel plagis aliquot abſtergebatur. Quo pacto igitur altera poteſt alterius figura ſic cenſeri, vt ſimilis pœna ſtatuatur vtrique, cum non pœnas modo infinitè differentes, verumetiam diſpares omninò purgationes Deus præſcripſerit?

Octauò differunt, quod Legaliter immundus arcebatur à templo quocunque & quacunque de cauſa immundus eſſet. Non enim in immunditia diſcrimen hac in parte erat, ſed in tempore. Plerique enim cum occidente Sole aqua abluti mundabantur, Alij ſeptimum exſpectare diem cogebantur. Nonnullos, vt Leproſos, & Gonorrhœa laborantes finem morbi expectare Lex iubebat. In hoc autem erant ſimiles omnes, quod interim dū immundi eſſent, à Sacrificijs

remouebantur. At non omnes improbos hodiè vultis arceri à Sacramentis, ſed quoſdam ſolùm. Quare non eſt verum, quod dicitis, impuritatem Legis ſignificauiſſe turpitudinem morum: ſed quoſdã duntaxat ſignificauiſſet corruptos mores. Hos ergo cum ex ſacris literis determinare non poſſitis, liquet hîc quoque non reſpondere vobis hanc ceremoniam. Si maximè aliquos præfiguraſſet, non poſſet hoc tamen de illis intelligi, quos ſpeciatim Lex puniri certis conſtitutis pœnis mandet. Itaque de leuioribus accipiendum eſſet peccatis: quæ ne vos quidẽ vultis Excommunicatione vindicari. Scriptura docet vicioſos ad cultum rectum verámque agnitionem Dei & ſui inuitandos eſſe ſtudioſiùs, & admonendos diligentiùs, (interim non debet officium ſuum negligere Magiſtratus) quo tandem mores corrigant, vitámque emendent.

Nonò differunt, quod, qui iuxta Legem immundus erat, etiamſi longo tempore, imò per totam vitam talis permaneret, (vt ſi vir Gonorrhœa vel Lepra eſſet affectus: aut ſi mulier menſtruis vel profluuio muliebri laboraret) non tamen pro non Iudæo, vel non circumciſo, aut pro improbo damnatóue habebatur. Cogebatur nihilominus ſecundùm ritus patrios viuere, Sabbathum cuſtodire, aliáque talia facere. Quinetiam à Sacramento Expiationis generalis, quæ die 10. Menſis Septemb. peragebatur, Leuit. 16. & 23. immundi nulli excludebantur. Etenim Deus per Moſen expreſſè mandauit, vt ſub pœna excidij ſui omnis anima in populo Iudaico, nulla facta exceptione vel immundorum vel aliorum, illo die, quo Sacerdos in Sanctum-ſanctorum ingrediebatur, ad expiandum totius populi peccata, dolorem ſuum luctu, ieiunio alijſque ceremonijs teſtificaretur. Ex quo pueri etiam intelligant, non fuiſſe de immundorum iuxta Legem ſalute dubitatum, etiamſi in illa impuritate obijſſent mortem. Certiſſimè conſtat, nullum exſtare in ſacris literis locum, qui doceat, hoſce vel à Deo, vel ab hominibus pro deploratis malíſque, ſiue pro Ethnicis & publicanis habitos fuiſſe. Poterant enim hi morbi, vt etiam hodie contingit,

git, in optimos quoſque non minus, quàm in facinoroſos, cadere. Hoc autem quo pacto accommodabimus ſceleratis vel excommunicatis? Sanè nullus eſt excommunicator, qui nõ valde metuat, ne damnati ſint, qui excluſi moriuntur.

Magiſtratus quoque nulla pœna afficere illum poterat, qui propter durabilem morbum per omnem vitam immundus manebat. Sed ſi quis ſceleratè agere viueréque pergat, eum non debet Magiſtratus immunitum ſinere.

Vndecima differentia eſt, quod Legalis turpitudo certo ſolùm tempore, ínque certa duntaxat Gente locum habuit. Nam apud ſolos Iudaeos poſt Moſen valuit. Morum autem turpitudo ſemper & vbique turpis fuit, eſt, erit. Et cum hęc fuiſſet antequam illa ordinaretur, ac maneat poſtquam illa eſſe deſijt (imò cum non minus tunc fuerit, cum illa vigeret, quàm nunc ſit, poſtquàm illa tot ſeculis abolita exſtinctáque permanſit) non video, quomodo hanc illa repraeſentare figuraréque ſic debuerit, vt figurauiſſe vos contenditis. Vmbrae corporibus cedunt, & figurae deſinunt, cum res figuratae eſſe incipiunt, quoties res externa externam figurat. Nam de internis aliter ſentiendum eſt. Sed neque tunc, cum Legis immunditia obſeruabatur, vicia non erant: neque poſtquàm obſeruari deſijt, vicia primùm ſunt nata: neque minus etiam nata ſunt aut fuerunt vicia iſta turpitudine Legis, vt per eam ſcelera nobis depingenda fuerint. Ex quibus ſatis liquet, non ſic ipſam ſignificauiſſe vicia, vt argumẽto inde ſumpto Excommunicatio fulciri queat.

Duodecimum diſcrimen ex eo naſcitur, quod aliquis mundus tangens rem mundam, quae aliorum impuritatem abſtergeret ac tolleret, immundus reddebatur. Equidem qui aquam luſtralem, qua plurimos immundos oportebat purgari, tetigerat, eáque alios conſperſerat, purgandi gratiâ, immundus erat vſq; ad veſperã, quo tempore aqua ſe haud aliter abluere cogebatur, ac ſi rem quampiam immundam contrectâſſet, Num. 19. At quae ſceleratum efficiunt animum, ea nequaquam vicioſitatem curant: nec quæ aliorum

flagitijs medentur, flagitiosum aliquem reddunt. Proinde hîc quoque magna reperietur inter vtramq; dissimilitudo. Sic enim qui à scelere alium liberaret, eo ipso, quo alium sanaret, seipsum scelere inquinaret: quod longè absurdissimum est cogitatu.

13 Adde quod, quo tempore Moses legaliter immundos arcuit à Tabernaculo & Sacrificijs, plurimi mali & flagitiosi fuerunt, ipsomet teste. Proinde consequeretur ipsum eodem tempore eandem rem concessisse ac prohibuisse. Si enim Legis deformitas significauit probrosos homines Sacramentorum negatione coercendos esse, atque eodem tempore tales multos ipse admisit, quod historia demonstrat: consequens est, vt, quod in figura prohibuit, hoc in ipsa re significata permiserit: quod est absurdum dictu pariter & cogitatu.

14 Taceo quod figurae nullae ponuntur rerum praesentium, sed futurarum. Loquor de rebus externis, quando scilicet signum & signata res externae res sunt, & vtraque æquè nota est. Quod ideo moneo, ne mihi aliquis obijciat circumcisionem, quæ praesentis rei imago fuerit. Non enim nescio res internas & spirituales, quas propter imbecillitatem nostram absque externis adminiculis non possimus rectè perspicere, nobis à Deo externis ritibus ac ceremoniis velut simulachris quibusdam adumbrari. At furta & homicidia non minùs incurrunt in oculos nostros, nec minùs nota nobis sunt, denique frequentius nobis occurrunt, quàm contactus excrementi aut cadaueris. Quocirca frustra nobis talia conetur aliquis per aliarum rerum species depingere. Summa est, Deum tunc per legalem immunditiam, ceu per quandam figuram non voluisse docere, quomodo scelera coercenda forent. Hoc enim docuit apertis & explicatis verbis absque omni figura & vmbra, eodem illo tempore, quo secundum Legem pollutos ad purificationem vsque iussit arceri ab aliorum societate.

Decimoquintò, docet idem hoc Lepræ consideratio. Primum enim certum est, domos, vestes, ligna, lapides, suppel-

suppellectilem alium, non esse capacem Lepræ animi, seu viciositatis morum: at hæc omnia Lepra legali infici poterant. Quæ ratio etsi in alijs quoque immunditiæ speciebus certo modo valet, huic tamen peculiariter competit. Deindè nihil iubentur pro sanatione facere, sed tantum à Deo liberationem exspectare. At sceleratis imperatur, vt vitam corrigant, sceleraque fugiant. Possunt igitur hi se liberare à pœna, saltem simulatè, si non verè: at illi tale nihil poterant. Tertiò præscripsit Deus formam Sacerdotibus secundùm quam inter Lepram & Lepram dijudicent, & iuxta quam sanatum aliquem aut non sanatum pronuncient: ipsi pro salute eius nihil facere iubentur. Quæ ipsa quoque nullus hominum aptè & verè poterit animi lepræ, eiusdemque sanationi & dijudicationi aptare. Longè aliter facinorosos à ministris tractari conueniet, si exstinguere lepram istam animorum velint. Postremò qui totus sic erat leprosus, vt vniuersæ cutis color vnus idémque esset, non varius, pro mundo habebatur Leuit. 13. Dicemúsne ergo illum carere sceleribus, proque sancto tenebimus & innocente, qui sic est vicijs coopertus, vt nihil habeat in se amplius boni & honesti? Cæterùm nequis arbitretur aliam esse citati loci sententiam, verba Philonis hac de re ex libro περὶ φιλαργύρου, vbi de virgis Iacobi varicoloribus loquitur, adscribam. παρ' ὃ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς λέπρας τοιχθέντι νόμῳ φησίν, τὸν μηκέτι διηθισμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκωθέντα, δι' ὅλων ἀνὼ καθαλῆς ἴσης τοῖς ὑγιῶν ἄκρων, καθαρὸν εἶναι. Dicit autem λευκωθέντα, quoniam Lepra quædam erat alba instar niuis, vt ex Leuit. cap. 13. Exod. 4. Num. 12. & 2. Reg. 5. apparet.

Illud insuper propositum nostrum declarat simul ac probat quod non rectè cum sceleribus comparetur legis immunditia. Etenim hęc macula seu fœditas, qualitas quædam fuit ac dispositio: at scelera sunt actiones, opera, & fructi quidam eius vicij, quod in hominum animis insitum latet. Proinde non debet hęc corporis deformitas & qualitas cum prauis actionibus conferri: Sed cum animi nostri morbo ingenitaque naturæ nostræ fœditate & distorsione.

Nam

Nam vt aliud est immunditia, & aliud actio immundi, quoad immundus est: sic aliud est vitium nobis congenitum, & aliud rursus actio eius seu flagitium. Iccirco qualitatem qualitati, & actiones actionibus comparare conuenit: non autem disputationem vnam operationibus alterius dispositionis. Ergo per immunditiam legis figurata nobis fuit naturæ nostræ corruptio & deformitas, causa videlicet scelerum: non ipsa scelera.

Ita si ceremoniam istam interpretemur, pulchrè consentire omnia reperiemus, quæ de ea scripta inuenimus. Constat terrestrem Hierosolymam terræque promissæ possessionem, speciem quandam fuisse Regni cœlestis. Proindè vt ibi in Tabernaculum immundi nulli, siue aliena siue propria culpa tales fuissent facti, admittebantur antè purgationem: sic nullus in cœleste Regnum intromittetur, nisi qui animæ naturæque suæ deformitatem aqua lustrali, sanguine videlicet Christi eluerit. Sanctus enim Deus, sanctumque regnum eius: in quo maculatum nullum feret, siue volens siue nolens, sit contaminatus. Quippe vt immunditia legis & volentibus & nolentibus obrepebat, sic naturæ nostræ distorsionem sibi volentes accersiuerunt Parentes nostri comestione vetiti pomi, quod poterant non edere: nos autem eandem ab ipsis nolentes ac nescientes accepimus. Sic intellexerunt hanc ceremoniam Iudæi veteres, vt ex Philone perspicimus. Sic D. Ioh. in 21. cap. Apocalyps. exponere voluisse videtur. Sic & Prophetæ nobis eam videntur proposuisse intelligendam, vt ex Esa. cap. 52. & Ioelis 3. apparet. Paulus quoque Apostolus in Epist. ad Hebræos, præsertim cap. 9. huc respexisse videtur. Huc & illud Augustini contra Donatistas scribentis pertinere videtur, vbi non minus scitè quam verè monet, tum prædicta, tum alia scripturæ loca omnia, quæ Ecclesiam dicunt absque immunditia fore, de altero seculo exponenda intelligendaq; esse. Hisce consonat historia Petri, Act. 10. & 11. cap. Cum enim iussus esset immunda animalia edere, atque ille recusaret

cusaret, vocem audiuit dicentem, Quod Deus purificauit, tu ne polluas. Hanc visionem cum non intelligeret, à spiritu sancto edoctus est, immunda animalia, quæ edere noluerat, significauisse Gentes, hoc est, fide vera carentes. Ideo Act. 15. cum disceptatio orta fuisset, an & Gentes, quę ad Christum conuerterentur, oporteret circumcidi, & Mosis legem seruare, ait inter alia Petrus. Deus inter nos & ex Gentibus conuersos nihil discreuit, fide purificatis eorum cordibus. Hic manifestè audimus immunditiam legalē denotauisse naturæ nostræ corruptionem seu infidelitatem: & immunda animalia figurauisse homines à Deo alienos fideq; destitutos. Si enim fides purificauit hactenus Gentes, vt inter ipsas & Iudæos nihil Deus discriminis poneret, necessarium omninò est, vt infidelitas & ignoratio Dei, siue naturæ nostræ corruptio, illa esset immunditia, quam legalis illa figurabat. Quam enim labē abstergit à cordibus nostris aliam fides in Christum, vt nos purificet, quàm eam, per quam nascimur filij iræ, quámque ex parentibus nostris nascendo contrahimus? Nullam. Itaque dubitare de hac re porrò non possumus, si modo Spiritui sancti interpretationi fidem habere volumus. Ergo sicut legalis pollutio tum aqua lustrali, tum alijs ablutionibus tollebatur, ita immunditia ab ea significata sanguine Christi abluitur: cum vera fiducia apprehendimus beneuolentiam & gratiam Dei in Christo exhibitam.

Qui de præsentis seu visibilis Ecclesiæ statu accipiunt hanc à Templo exclusionem, ij præterquam quod plurima instituto suo nunquam poterunt aptare, manifestam quoque in scripturam inuehunt contradictionem. Quippe contradictoriæ sunt hę orationes. Mares circumcisi omnes, quicunque mundi sunt iuxta legem, Pascha celebrent: &, Qui scelere se polluit, etiamsi iuxta legem sit mundus, non celebret Pascha. Hęc enim tantundem significat, atque ista. Non omnis mundus iuxta legem celebret Pascha. Sic contradictoriæ sunt etiam sequentes. Omnis anima Sabbathum seruet: &, scelere contaminatus Sabbathum

non

non seruet. Item hæ: Omnis anima in die expiationum testificetur luctum: &, Obscœnis præditi moribus non testificentur illo die luctum. Nisi particulares hasce negantes in Sacris literis ostendas à Deo positas, necesse est, vt vel contradictoria in scriptura contineri fatearis, vel sententiam tuam falsam esse concedas. Habitus igitur vel dispositio cum alterius habitus vel dispositionis operationibus comparari non possunt.

Sed nec qualitas cum qualitate hac quidem in re conferri potest. Quoniam omnis immunditia legis semper & in omnibus exclusione cohibebatur: licet contra legem nihil facerent immundi, sed ab omni cœtu, sicut iussi erant, abstinerent. At nemo propter ingenitam naturæ corruptionem punitur, si scelerati aut vitiosi nihil agat. Quod si velis ab Ecclesiæ visibilis societate excludi mentem habentes sordidatam, etiamsi scelus nullum admiserint, omnes omninò homines secludi oportebit: quod non modò absurdum est, verumetiam cum hypothesi vestra pugnat. Quod si non dispositiones, sed actiones vtriusque impuritatis conferre inter se malis, tantundem effeceris. Vt enim alias multas differentias omittam, vt quod ingressio in Templum bona est, si mundus sit, qui ingreditur, cum sceleratum factum nullo tempore sit laudabile: & quod actio immundi non potest mala iudicari, si nesciatur ab immundo edita, cum scelus pro scelere omnes agnoscant, etiamsi hominem malum esse prius non sciuissent: (Hic enim ex actione causa, ibi ex causa actionis natura intelligitur) hoc nobis abundè sufficiet, quod actiones immundorum, quoad immundi erant, exclusione longiore non puniebantur, sed morte, Num. 19. Quocirca inde concludendum foret scelerate agentes capitali supplicio afficiendos esse: quod in grauioribus facinoribus equidem debet obseruari. Quocirca non fuit exclusio hęc, qua propter legis immunditiam aliqui prohibebantur venire in cœtus publicos, figura rei cuiuspiam in hoc seculo complendæ, sed imago & simulachrum fuit rei in altera vita perficiendæ.

ficiendæ.

Vltimo loco demonſtratur idem certiſsimè ex eo, quod iuxta legem immundus inquinabat cohabitantes, veſtes, lectos, ſcamna, vaſa, loca in quibus verſabatur. Moribus autem immundus nullum contaminabat à ſe alium niſi conſentientem. Qui immundum ſecundum legem, veſtémue eius contrectabat, aut in domum aliquam, in qua lepra leproſúſue erat, ingrediebatur, is quoque reddebatur immundus: & purificare ſeu purgare ſe cogebatur, priuſquam cum cæteris in Templum introiret. At qui cum fure vel adultero commorabatur, is non ſic fœdabatur, vt purificatione legis labem abſtergere, hominumque conſuetudinem vitare cogeretur. Quippè nullum ex ſacris literis proferri teſtimonium poterit, quo vel patrator ſceleris, vel ipſum tangens, vel locus in quo erat, probetur legali ſorde infectus fuiſſe. Sceleribus & ſceleratis vbique iraſcitur Deus, nullibi tamen ceremonias inſtituiſſe legitur, quibus vel ipſi, vel res, homines, loca, ab ipſorum contactu inquinata purgarentur. Quippe ſupplicio capitis, mutilatione, mulcta, ſeruitúte, cruciatu corporis & plagis emendari ſceleratos imperauit. Aliter habet res, ſi de naturæ noſtræ vitioſitate loquamur. Etenim generans communicat generato totam hanc naturæ corruptionem, hoc eſt, talem generat, qualis ipſe eſt, quod ad labem & naturæ deprauationem attinet. Secùs fit in operationibus. Non enim eſt neceſſarium, vt furis aut latronis filij itidem furentur aut latrocinentur, licet naturæ corruptionem neceſſariò participauerint à parentibus. Edit enim hæc vitioſitas varios & diuerſos fructus, non eoſdem in omnibus.

Cæterum quod moribus immundi, ſi modo legis immunditia non eſſent contaminati, ſua improbitate Templum, Sacrificia, res mundas alias, non ſic maculârint, vt ſanctis & probis pollutæ eſſent, ac purificari ceremonijs legis opus haberent, non rationibus tantum poteſt monſtrari, ſed illuſtriſsimis quoque exemplis declarari. Quan-

quam

quàm verò pietatis & veritatis amantibus, præter ea, quæ iam dicta sunt, hoc vnum abundè satisfacere possit, quòd nullus scripturæ locus exstat, qui corruptè viuentes, modò ceremoniali immunditia carerent, probet sic inquinasse homines & loca vicina, quomodo legis impuritate infecti fœdabant, non grauabor tamen exemplis aliquot hanc rem plenius declarare. In veteri Testamento legimus, Num. 5. cap. adulterij suspectam perductam fuisse ad Sacerdotem in conspectum Dei, vt periculum de ipsius castitate fieret per aquas amaras, siue illa nocens esset siue innocens: at non legimus vel eos qui adduxerunt, vel Sacerdotem, vel locum sacrificij, ad quem ducebatur, sic ab ea pollutum fuisse, quomodo ab immundis iuxta legem polluebantur. Nec excusat dubitatio vel mariti vel aliorum. Nam vt maximè patefieret aliquam nocentem esse, non tamen ideo legimus Templum fuisse pollutum. At si quem immundum iuxta legem in Templo fuisse resciuissent etiam postea, mox sanè ex præscripto verbi Dei repurgauissent.

In nouo Testamento simile propemodum exemplum legimus, Iohan. 8. cap. de muliere in adulterio deprehensa. Hanc Pharisæi ad Iesum adducunt in Templum, quod certè facturi nunquam fuissent, si per eius præsentiam existimauissent Templū atq; semetipsos pollui. Idem à Christo, quē vtique pro blasphemo, falso Propheta, seditioso, & vt semel dicam omnia, pro sceleratissimo, Pilato tradebant, non se putarunt inquinari, quod cum eo versarentur: at ex introitu seu contactu Prætorij maculari se non ignorârunt.

Patet idem ex historia Pauli Act. 21. Cum enim hominem esse iudicarent sedicioſum & blasphemum, non tamen ab eo putarunt Templū fuisse pollutum: at à Græcis, quos ab ipso introductos non tam vociferabantur quàm mentiebantur, pollutum existimabant. Clarissimè igitur patet, non improbos, sed legaliter immundos, etiamsi moribus essent castissimis, Templum & cohabitantes inquinauisse. Quibus omnibus addere illud etiam potes, quod apud Math. 27. cap. de Iuda legimus his verbis. μεταμεληθεὶς ὁ προδοὺς αὐτὸν ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, ἀπεχώρη-

ἀνεχώρησε. Cum in Templo, inquit, argenteos nummos abiecisset, secessit. Erat ergo in Templo, vt docent circumstantiæ, cum abiiceret. Neque excusat, quod dici possit ab aliquo, eum non fuisse pro nequam habitum. Nam & Iudas confessus fuerat se innocentem prodidisse: & ipsi eum secũ pactum norant: pecuniamque in Thesaurum Templi reponere noluerunt, quia pecunia esset sanguinaria & proditoria. Apertè ergo, ex veteri & nouo Testamento, quod propositum erat ostendi: nec tamen Publicanorum memini: qui vel soli sufficerent nobis ad huius rei probationem.

Hisce omnib⁹ iam & istud addatur, quod neq; Moses, neq; sancti Iudices, Sacerdotes, Reges, Prophetæ, alij boni & pij à Templo & sacrificijs abstinuerunt, quia multi vicioſissimi eadẽ secum celebrarent. Nec ideo Manna & aqua ex petra Christo promanans nõ fuerunt sancta, quia vnà cum paucis bonis multò plures mali ederũt ac biberunt. Sic & in festo Purificationis siuè Expiationis non ideo nõ expiabantur rectè bonorũ & fideliũ peccata, quia longè plurimi inter ipsos corruptissimè viuebant. An polluit æneũ serpentem scelerib⁹ pollutorũ aspectus? Minimè. Progenies illa Viperarum Pharisæorũ & Sadducęorũ nequaquã fœdauit sua nequitia Baptismũ Iohannis. Deniq; neq; Iudas maculauit sacrificia cœnamq; vltimã Christo alijsq; accumbentib⁹ discipulis. At si legaliter immund⁹ aliquis in Templũ fuisset ingressus, nec Prophetæ, nec Sacerdotes, nec alij voluissent vti sacrificijs antequã repurgata fuissent Templũ, vasa, homines. Si in cœna Domini discubuisset Petr⁹ iuxta legẽ immundus, certè totã cœnã sic polluisset, vt alijs celebrare eã tunc non licuisset: quod nequitia Iudæ non potuit perficere, propterea quod Deo sic fuisset visum. Non puto quenquã expectare, vt plurib⁹ aut firmioribus testimonijs vel exemplis probem, quod probandũ suscepi: nempe immũditiã morũ nõ sic homines, vestes, loca, res alias vicinas cõtaminauisse, vt alij nõ possent ijs rectè vti, quẽadmodũ legaliter immũdi talia cõtagione & vicinitate sua inficiebant. Si immũd⁹ in Tẽplo fuisset deprehensus, nõ licebat alijs sacrificijs ibidẽ vti ante repurgationẽ.

At

At si malis præditus moribus ingressus fuisset, nulla erat purificatione Templi, vasorum, hominum, aliarum rerum opus: sed bonis omnia manebant sancta & bona. Ex quo satis est manifestum, non sic illos immundos significauisse hos, vt vel tunc vel nunc eadē vtrisq; poena fuerit constituta.

Ex supradictis omnibus hæc necessariò conficiuntur. Primùm, quod præcipuè intendebamus, est, immunditiam legis non ita significauisse aut præfigurauisse scelera, vt in his terris eodem modo eadémque pœna coercenda esse concludi possit. Alterum hoc est, improbitatem morum longè fuisse detestabiliorem coram Deo, quam ceremonialem turpitudinem: quantumuis hæc Templum, vasa, homines &c. sic inficeret, vt purgatione ceremoniali opus haberent: illa autem sic neque homines, neque Templum, neque res alias inquinaret. Etenim si comparare pœnas voles, longè grauiores illi, quàm huic immunditiei decretæ sunt. Nam scelera grauiora cruce, igne, gladio, lapidum iniectione: leuiora mulcta, & plagis plectebantur: cum ceremoniali immunditia inquinati plerumq; ad breue aliquod tempus solum à Templi hominumque aditu arcerentur. Quis est ita rudis, vt nesciat maius esse occidi, quàm per dies aliquot à Tẽpli ingressu remoueri? Proindè si Deus pœnas constituit maiores & acerbiores sceleribus, quàm legis sordibus, detestabiliora quoq; indicauit. Tertium est, perperā alios affirmare legis immundiciam nō verè polluisse castra. Etenim ex infinitis propè locis apparet, Deum tunc ita statuisse ac ordinasse, vt, si pollutus in castris esset, repurgatione indigeret. Qua igitur ratione hoc negabimus, quod Deus tam disertis explicatisque verbis toties affirmat? Cui maior habenda fides? Deóne an aduersarijs nostris? Si per, non verè, intelligunt, non moraliter, concedo quod dicunt. At ex eo non consequitur, castra per eam non fuisse verè maculata, vt purificari opus haberent per ceremonias à Deo institutas. Cur mortem interminatur ei, quicunque ante purgationem in Sanctuarium venire auderet, Num. 19. si non verè polluebat?

Præclarè

Præclarè quoq; ex ijſdem intelligitur, cur immundi ſecundùm legem eijcerentur ex caſtris: moribus autem immundi ſic non arcerentur. In cauſa eſt, quod illi, Deo ſic diſponente & ordinante, veſtes, lectos, loca, in quibus erant, ipſos deniq; homines ſic inficiebant, vt purificatione egerent, Num. 19. Aggaei. 2. cap. Quamobrem ſeparatim ab alijs manere iubebantur, donec emundati eſſent, quod frequentiſsimè circa veſperam fiebat. Moralis autem neminem inficiebat alium, quàm eum, in quo inerat.

Proinde non rectè concluditur: Deus magis offenditur Sacrificijs impiorum, quam legaliter inquinatorum. Ergo cum hos iuſſerit abſtinere ab externo iſto cultu, quantiſper emundati non eſſent, etiam illos arcere iubemur. Quoniam impuris prædíti moribus non ità, (ſicut legaliter immundi) res aliâs inquinabant, vt earum contactum vſúmq; cæteri fugere cogerẽtur. Si, cur hi potius, quàm illi, res quaslibet contaminarent, ex me quęras, cauſam me ignorare fatebor, ſed Deo interim ſic placuiſſe reſpondebo: cuius mihi voluntas pro ratione certiſsima ſemper fuit, eſt, erit: alijſq; cunctis eſſe debet. Hunc duas iſtas turpitudines ſic diſtinxiſſe video, vt alteram voluerit inquinare, & velut contagio quodam latè in res vicinas ſerpere: alteram foedare ſic alios noluerit: quantumuis hanc, quam illam, odiſſet per ſe magis. Cum ergo quæritur, cur ei, qui ſemen præter voluntatem noctu emiſit, ad ſacra adire non licuerit, priuſquã mundaretur, ſcortatori autẽ & concubinario licuerit? reſpondeo, quia ille ad ſe appropinquantes contaminabat, hic Deo & ſibi immundus tantum erat: alióſq; non magis inquinabat, quàm ſi cum vxore legitima cubauiſſet. Interim poena erat ſcortatori alia longè grauior conſtituta.

Diſcimus hoc quoq; ex prędictis, cum aliquis in ſcripturis dicitur moribus ſuis polluiſſe Templum, Dei cultum, Deum ipſum, ſeu nomen eius, id ſic non eſſe accipiendum, quaſi hæc propterea alijs quoq; immunda eſſent: ſed coràm Deo ſic fuiſſe, iudicandum eſt. Equidem exemplis Chriſti, Prophetarum, & Sanctorum omnium ſic oſtenſum

hoc fuit paulò ſupra, vt merito confidam nullum dubitaturum porrò eſſe. Et quo pacto poſſet aliquis Dei nomen ſic polluere, vt purgatione opus haberet? Significat ergo nomen Dei polluere ſuis moribus, ita viuere, vt propter nos Deus malè audiat. Sic apud Ezech. 20. & 36. pollutum nomen ſuum dicit Deus apud Gentes, apud quas populus Iudaicus captus detinebatur. Infamabant enim illæ nomen Dei dicentes, Iſraelitarum Deum non potuiſſe populum ſuum ſeruare. Obiter ſolum hoc monere volui: nunc ad tua redeo.

Quid legalem vocem immunditiam plenè nunc explicatum habes, ſpero. Sceleratos (iterum dico, & quidem rectè vereq; dico) non fuiſſe habitos pro immundis talibus, qui Templum & homines vicinos ſua præſentia ſic inficerent, vt eos repurgari vſitatis ceremonijs oporteret, perſpicuè expoſui: Hac de cauſa non fuerunt perinde, vt legali macula infecti, à Sacrificijs temploq; repulſi. Ergo turpes & immundos fuiſſe dico: at non illo modo, quo, qui cadauer contrectauerat, vel rem aliam talem vetitam. At iniquiſſima, inquis, Lex Dei fuiſſet, quod tam ſeuerè externum contactum puniret, ad ſcelera verò manifeſta veluti conniueret. Exhorrui, cum iſta tua legi. Pudeat te inconſideratæ iſtius temeritatis. Video te vel ipſi Deo bellum potius indicturum, quàm à ſententia diſceſſurum. At verò tibi cum Deo diſputare ſi libet, experire: mihi non libet. Quæ autem iſtæc tua eſt conſecutio? Deus non punit ſcelera Sacramentorum negatione, ergo ad ea veluti conniuet? Supra oſtendi longè grauiores pœnas hiſce conſtitutas fuiſſe, quàm ſit abſtinentia ſeptem dierum à Templo. Rectè dicis carnalibus deſignari ſpiritualia: ac proinde carnalem ſeu corporalem ſub lege immunditiam figuram fuiſſe interioris noſtræ deformitatis. Idem nos etiam ſentimus & profitemur, vt ex recitatis liquet. Significauit immunditia corporis, animi corruptionẽ & infidelitatem, vt Apoſtolus Petrus interpretatur. Excluſio à Templo, excluſionem è Paradyſo præteritam, præſentem, & futuram. Purificatio & reditus ad Templum

plum, purgationem & reductionem noſtram ad Deum per effuſum ſanguinẽ Chriſti. Quomodo preſentium rerum & quarum nobis figuræ proponantur dictum eſt. Apoſtol. ad Col. 2. nihil habet, quod ad præſentẽ pertineat controuerſiã.

At cum ab externa impuritate, ais, ad interiorem argumentamur, tanquam ab vmbra ad ipſius rei corpus, non obtrudimus ambiguas aut commentitias allegorias. Concedo, ſi modo externa internis rebus ſignificatis ritè aptes. Verùm quis tibi dabit intelligens huius negotij, impuritatem ſub lege ſignificauiſſe ſcelera, fructũ ſcilicet noſtræ corruptionis, & non ipſam potius deprauationem noſtram? Deinde, ſi hoc tibi largiremur, vnde quæſo probares, eâdem ſcelera propterea plecti debere pœna, qua legalis turpitudo coercebatur? Loquor de externa Eccleſiæ coercitione. An non manifeſtè Deus diuerſas & diſcrepantes vtriq; pœnas ſimul eodemq; tempore poſuit? Quæ igitur audacia eſt, vnius pœnam facere alterius quoq; pœnam, abſq; expreſſo Dei verbo? Baptiſmum ſcio & corruptionis noſtræ & renouationis Symbolum eſſe: quia id ſcriptura me docet. Doce tu pariter ſcripturam legis immũditiam ſic ponere ſymbolum ſcelerum, vt eadem pœna ſint externa punienda.

Quæris num peccatum eſſe negem, vel cogitare vel facere, vel dicere, quod Deus vetuit? Non nego. An propterea malè dixi, animos illa impuritate non ſemper fuiſſe contaminatos? Si impuritas illa ſimpliciter fuiſſet peccatum, non permiſiſſet, imò non iuſſiſſet Deus aliquos pollui. At iuſſit aut ſaltem conceſſit Sacerdotibus (vt nunc alios taceam) Leuit. 21. & Ezech. 44. contaminare ſeſe in funere matris, patris, fratrum, liberorum. Item iuſſit mundum aliquem conſpergere luſtrali aqua immundum: efferre cineres, comburere vaccam, Num. 19. propter quae immundos eos ad veſperã vſq; oportebat fieri. Nihil nunc dicã de illis, qui inuiti reddebantur impuri. Peccabant, fateor, qui contra Dei mandatũ & ſine eius permiſſione immũdi aliquid attingebãt. Ex eo tamen non omninò ſequitur, ipſã quoq; immũditiã, quę peccati actũ comitabatur, peccatũ fuiſſe. Aliud eſt actio contra præceptum Dei exercita, & aliud eſt macula per

hanc actionem contractam: quam Deus figuram deformitatis noſtræ eſſe voluit. Non eſt neceſſe, vt figura omnes figurati proprietates contineat. Peccatum certè præcipuè conſiſtit in animi deformitate, quę viſibilis non eſt, ſed per ſuos fructus intelligitur: non in corporis maculis. Si cędem faciens reſpergitur occiſi à ſe hominis ſanguine, ſignum eſt ſceleris ille ſanguis: at ipſe, propriè loquendo, ſcelus non eſt. Sed eſto, ſint iſtę etiã corporis maculæ peccata: de illis ſaltem affirmari nequit eodem modo peccata fuiſſe. Etſi illos etiam peccata fuiſſe poneremus, nullo tamen modo concludere inde poſſes, eandem ſceleribus pœnam competere, quæ huic labi ſeu foeditati conſtituta à Deo fuit.

Cum ſic argumentaris, Iſtiuſmodi immundi egebant ſacrificijs pro delicto: Ergo rei erãt peccati: à re propoſita plurimùm diſcedis. Nos enim purificatione eguiſſe omnes concedimus: non quia ipſamet corporis ſeu carnis illa macula ſemper eſſet peccatum, ſed quia naturæ noſtrae diſtorſion. ẽ, & ab eadem liberationem in memoriam nobis reuocaret: quo ſubinde moneremur purgatione nos per Chriſti ſanguinem egere. Non omnes immundi ſacrificio opus habebant: ſed ſola ablutione aquę plures mundabãtur. Et vt omnes ſacrificio habuiſſent opus: non tamen vllo pacto effici hinc poſſet, Sacramenta peccatoribus interdicenda eſſe. Quomodo namq; ſequitur, Immundi per Sacrificium pro delicto redibant in gratiam cum Deo: Ergo qui ſcelus admiſerunt arcendi ſunt à Sacramentis, dum Presbyteri quidam eos cenſeant idoneos? An non hæc ipſa ſacrificia quędam Sacramenta ipſis erant? Hoc magis ſequeretur: Multa peccata ſine vſurpatione Sacramentorũ non expiabantur. Ergo prohiberi non debeant ab vſu eorum, qui eis rectè vti cupiunt. Hoc, in quam, rectiùs concluderetur, quàm quod tu concludere voluiſti, ſi ab his argumentari velimus.

At excipis hoc loco, Sacrificia pro peccato veluti confeſsiones quaſdã particulares fuiſſe, quas præcedere alia Sacramenta oporteret. Quoniã ſæpius à te iam repetitũ eſt, fortè etiam poſtea repetitur, ſemel tibi reſpondebo, ne deinceps cogar iterum reſpondere. Fatemur in omnibus, qui Sacramentis

mentis ritè velint vti, ſaltem externè, requiri peccati admiſſi agnitionem, pœnitentiam, dolorem, & ſtudiũ ac deſiderium emendandi anteactã vitam. Et quanquam in illis locis, vbi rectè inſtituuntur homines, illeipſe actus, nempe deſiderium fruendi Cœna Dominica cum cęteris pijs & ſanctis Dei membris, hoc abundè teſtatum facere omnibus poſſit, qui non plus volunt ſapere, quàm cõuenit, tamen in noſtris Eccleſijs, de quib' ego diſputaui, ſic eſt res inſtituta, vt qui ad Cœnam ire cupiũt, illuſtri prius confeſsione animum ſuum Eccleſiæ declarent. Nam pridiè quam Cœna adminiſtratur, vocãtur vnum in locum qui poſtridie cogitant accedere, & ad tria capita reſpondere iubentur: quorum ſumma hæc eſt.

Primum an in conſpectu Dei confiteantur, ſe peccatores eſſe, ac mandata Diuina nunquam integrè ſeruaſſe: & an eo nomine doleant, gratiamq; Domini noſtri Ieſu Chriſti ſitiant &c. Deinde vtrum peccata ſua propter ſolam mortem Chriſti remitti ſibi certò credant &c. Demum an ex toto corde cupiant pro his beneficijs Deo grati eſſe, & omni peccatorum immunditia depoſita deinceps ſeriò decreuerint vitam viuere Chriſto dignam.

Cum ad hæc capita ſigillatim præſentes omnes (iubentur autem omnes poſtridie ad Cœnam acceſſuri adeſſe) reſponderunt ita ſe eſſe affectos, confidere iubet Miniſter, peccata remiſſa ipſis à Deo eſſe, imbecillitatemq; reliquam non imputatũ iri propter effuſum pro nobis Chriſti ſãguinem. &c. Publicas ſatisfactiones, cum abſq; excõmunicatione factas fuiſſe ſcribis, tibi aſsẽtior: cum ſecutas fuiſſe ais in Eccleſijs Apoſtolicis, facis pro more tuo: ſcilicet quod probare debebas, tibi vt probatũ ſumis. At probaui, reſpondebis: Age videamus. Sacerdotis & Iudicum munus erat de huiuſmoid controuerſijs ex lege Domini pronuntiare. An hoc eſt probare excommunicationem exercuiſſe illos Sacerdotes? Quod ſi controuerſia aliqua orta fuiſſet de his & de alijs rebus, aut dubitaretur de aliquo negotio, cauſæ deciſio apud Sacerdotem (vt peritũ legis) & Iudicem quærebatur, fateor. Sed hoc quid ad noſtram cauſam facit? Quo in loco, rogote

plurimũm, ſcriptũ reperiſti, Sacerdotes & Iudices arbitrari & iudicare debuiſſe, an aliquis reſipuiſſet nécne? ac proinde num in templũ admitti poſſet, an non poſſet? Ex ſacrificio potuit Sacerdos in genere ſuſpicari de admiſſo peccato: certi ſcire nihil potuit. Non etiam legimus ſacerdotẽ aliud egiſſe, quàm iuxta præceptum Moſis oblata dona ſacrificaſſe. Vnuſquiſq; ex ſua conſcientia reum ſe iudicabat vel non reum: non pendebat ex alieno arbitrio. Neq; interdictum erat huic templum: nec definitum tempus, quo ſacrificaret. Omnia in peccatoris poteſtate ſic erant, vt à Sacerdotibus coactum neminẽ legamus. Qui boni erant, vltrò adibant: qui mali ſæpè negligebant: vt ex hiſtoria Publicanorũ liquet. Adde quod tales non ſemper erant legaliter immundi. Etenim Leuit. cap. 6. iubet rem ablatam ipſo die oblationis reddere. Illa ergo die immundus non erat propter hoc factum, cum ei in tẽplo liceret ſacrificiũ offerre: de qua re paulò ſuprà fuſè diſputatũ eſt. At hęc quid ad veſtri Presbyterij actiones attinent, quod iudicium & poteſtatem ſibi arrogat de cuiuſq; cogitationibus cenſendi?

Reſtat, vt Eſdrę factum conſideremus: in quo à teipſo non diſcedis latum pilũ. Peccauerant nonnulli alienigenas vxores ducendo. Quod cum Eſdras reſciuiſſet, doluit plurimũ, iram Dei metuens, ne, qui vix dũ liberati fuerant, denuò punirentur. Tandem Sechania conſilium & remedium proponente coniurarunt, ſe nouum cum Deo fœdus icturos. Ergo Magiſtratus edicto publico propoſito iuſſit omnes ex captiuitate reduces intra triduum adeſſe Hieroſolymis ſub pœna confiſcationis bonorũ & eiectione ex numero reducum ex captiuitate. Paruerunt omnes: decretum eſt, vt, qui vxores illas duxiſſent, eas vnà cũ liberis ex eis natis eijcerent. Quid hîc de Sacramentis agitur? An hi, qui profanas vxores duxerant, vel ante vel poſt ab aliquo iuſſi ſunt abſtinere à Templo & Sacrificijs? Poſt eiectas vxores pro delicto ſacrificarunt Arietem, vt iuſſerat Moſes Leuit. 6. Presbyterij, quod de reſipiſcentia iudicaret, atq; à Sacramentis depelleret, nulla hîc mentio. At eiectionis hîc fit mentio, inquies. Sic habet.

At

At non dicitur prohibendum aliquem fuisse à Templo & Sacrificijs: Neq; hoc etiam scribitur, eijciendos fuisse, qui Gentiles duxerant: sed illos, qui edicto Magistratus non paruissent: ac Hierosolymam venire noluissent. Negari non potest quin fieri potuerit, vt aliquis emaneret, qui nihil peccauerat. Statuerunt nouum foedus pangere cum Deo. Meritò igitur non habendus fuisset in numero confœderatorum, qui interesse pacto noluisset. An non purè politica fuit hæc actio? Sed præstat videre quid tu obijcias.

Ad Sacramenta non pertinere dixi, quia constet magistratum hoc edictum promulgasse. Si verum est, inquis, vt quicquid à Magistratu decernitur, ad sacra non pertineat, quo iure velles sacra ciuiliaq; omnia penes eandem potestatem esse? Recte dixi hanc rem fuisse ciuilem, ad Magistratumq; pertinuisse politicum, non autem ad Ecclesiasticum aliquod iudicium, quod scriptura ignorat. Vos certè non permittitis Magistratui, vt suo nomine mandet, quæ ad Presbyterij vestri potestatem propriè spectare contenditis. Sanè constanter affirmo, ad sacra non pertinere, quicquid Magistratus iure suo præcipit: si sacra à ciuilibus ita distinguamus, quomodo Pontifex, ac deinde vos discriminatis. At aliter loquendum nobis, qui aliter distinguimus. Politicus Magistratus à Deo accepit totam externam gubernationem rerum tum sacrarum tum ciuilium. Sed illas iuxta præscriptum verbi Dei ordinare & regere, has ad præfinitionem legum & iuris, quod in loco quolibet valet, gubernare debet: de qua re suo loco fusè agendum erit. In præsente loco, Magistratus hoc edictum proposuit: non vestrũ Presbyteriũ. Ergo vel iniustè hoc fecit, quod probare te oportebit: vel politicũ fuit: ac proinde ad causam nostrã non pertinet. Ad Esdrã relata causa hæc fuit: vt ad peritum legis & partem Magistratus. Hanc enim potestatẽ à Rege Artaxerxe vnà cum mandato, vt doceret omnes secundum legem Dei sui viuere, ipsemet se accepisse fatetur cap. 7. Quis ergo miretur, quod Esdræ dixerunt, surge, ad te pertinet vnâ nobiscum? An ex hoc sequitur, non fuisse actionem ciuilem?

Nisi fortè Rex Artaxerxes consistorio eum Ecclesiastico præfecit. At hoc tibi erit probandum. Nam potestatẽ dedit constituendi Iudices & prę̃sides, atq; inobedientes morte, exterminatione, bonorum mulctatione, carcere puniendi: quæ ad vestrum Conciliabulum pertinere negatis.

Colligis ex publicatione bonorũ, Anathemate percutiendos tales fuisse, nec illis licuisse sacros ritus celebrare. Quid Anathemate percuti appelles, nescio. Hoc scio, res quæ Anathema Deo fuissent factę̃, occidi, cõburi, perdi & disperdi debuisse. Hic cum mortis nulla fiat mentio, vel aliud intelligere te per Anathema oportet, vel falsò assuis huic loco tuas imaginationes. Falsum illud etiã est, è Republica Iudę̃orum siue reducũ ex captiuitate exclusos, non fuisse admissos ad Templum sacrosq; ritus: modò cirũmcisi essent. Nam qui ex indigenis ad eos accesserant, quos Proselytas vocant, Pascha vnà cum cæteris celebrarunt, cap. 6: cũ constet tamen, eos ad hoc consortiũ non pertinuisse. Aliud proinde fuit in numero reducum ex captiuitate non censeri: & ab aditu Tẽpli ac sacrificiorũ prohiberi. Quare non solum cessante, sed etiam procedente publicatione bonorũ admissi fuissent ad sacros ritus, quicunq; circumcisi erant, illisq; vti cupierant. An non hodie multorum bona publicantur, quos excõmunicatos & damnatos nullus existimat? Esdræ factum meritò in dubium à me reuocaretur, si quid eorum feciset, quæ tu feciſse eum opinaris. Feciset enim contra legem Domini per Mosen latam: vt in Thesibus demonstraui. Sanè Moses Deut. 7. vbi hasce nuptias prohibet, non ponit hanc pœnã transgressoribus, vt videlicet à Sacramentis arceantur.

Quæ de facto Iosuæ adfers, iam sunt confutata. Nos enim de solis illis loquimur, vt sæpè monui, qui cupiunt cũ Deo reconciliari: at hoc vnũ contendimus, non esse à Deo institutum Presbyterium, quod de cordibus hominũ dicentiũ se pœnitere iudicet, veréne an falsè dicant: atq; sic vel ad Sacramenta admittant, vel ab eisdẽ remoueant. Immũdi admissi non fuerunt, quia Lex iusit ita fieri. Ostende tu eodẽ modo scriptũ esse de illis, de quib⁹ nos inter nos disputam⁹.

Nisi

Niſi feceris, fruſtra litigabis. Ab Ezechia vocatos fuiſſe ad Paſchæ celebrationem etiam non emundatos fateris, cum inficiari non poſsis. Cum addis, ſic vocatos fuiſſe, vt re & verbis deteſtarentur idola, quibus ſeruierant, cõcedo tibi, quod dicis. Et nos idem requirimus in illis, de quibus diſputamus. Si idem vos faceretis, quod ſub Ezechia factum eſt, nulla eſſet inter nos diſceptatio de hac re. Vos enim contenti eſſe non vultis publica priuatáque confeſsione: ſed neſcio quibus Presbyteris ad hanc rem delectis vnumquemque vultis ſatiſfacere: quale in hac hiſtoria nihil legimus factum.

Argumenta, quæ ex veteri Teſtamento pro excommunicatione protuliſti, inania, euanida, falſa eſſe, apertè docui. Oſtendi interim illud etiam, nihil eorum, quæ contra argumentum ab immundicia legis deſumptum attuli, à te meritò iuſtéque reprehendi. Equidem quæ firmitatis aliquid habere viſa tibi ſunt, libenter præterijſti, niſi fortaſsè in ſequentibus attigiſti: quæ autem inflectere aut colore aliquo deformare te poſse ſperauiſti, maculare quidem tentauiſti, ſed ita tentauiſti, vt ſperem te inſumpti in eã rem laboris prorſus pœnitere. Sed meliora vel ſaltem ſpecioſiora in ſequentibus fortaſsè produces. Proinde quid ex nouo foedere deprompſeris, age perpendamus.

CAP. II.

Confutatio Argumentorum, quæ pro Excommunicatione ex foedere nouo petita ſunt.

POſtquam non illis tantum argumentis, quæ tu infœliciſsimè conatus es refellere, ſed & alijs inſuper demonſtraui excommunicationem hanc, de qua ſermo nobis eſt, non modò non praecipi in ſacris literis, verùm potius vituperari ac reijci; etiam argumenta, quibus praecipuè niti videtur opinio veſtra, confutare volui: quò planius liqueret, cauſam vos defendere non bonam. Quoniam verò praecipuum fundamentum ſententiae veſtrae in verbis Chriſti

Christi apud Matth. 18. Cap. Dic Ecclesiæ, collocare vos animaduerti, ante omnia declaraui, verba Christi eo in loco posita ad praesentem disputationem nullo modo pertinere. Ad quod probandum isto sum argumento vsus. Scopus Christi est in hoc capite docere, quantum malum sit scandalum illud inprimis, quo infirmus aliquis ita possit offendi, vt religionem deserat. Ideóque dandam esse omnibus nobis operam, ne cuiquã offendiculum præbeamus, quo vel minimus aliquis laedatur. Cæterum quia in priuatis iniurijs persequendis, cum iniuriam mox deferimus ad iudicem, vel aliter vlcisci studemus, infirmi saepè offenduntur, docet nos Christus, quomodo citra offensionem aliorum componi possint: & per hanc occasionem cohortatur nos ad facilitatem ignoscendi. Quocirca non agitur hoc in loco de grauibus sceleribus, quæ nominatim à lege puniuntur, sed de illis peccatis & iniurijs, quae priuatæ sunt, quarúmque remittendarum potestas penès nos est. Summatim dicam: Christus hîc interpretatur legem à Mose Leuit. 19. vers. 17. & 18. propositam, quam Ecclesiasticus etiam 19. cap. fusius explicat: Ad hæc ita tu respondes.

Si negemus hîc de priuatis duntaxat iniurijs agi, nunquam probaueris. Nam quæ ad probandum adfers, pleraque nostro iudicio ita sunt infirma, vt sua sponte concidant. Secundò eneruaueris doctrinam de condonandis peccatis. An enim solas leues iniurias tenemur condonare? An condonare est ad testes, ad συνέδριον, ad profanum tribunal pertrahere? Mox hanc disputationem vt superuacaneam rejicis, & vltrò concedis, verba illa ad solas priuatas iniurias pertinere, & ob id putas excommunicationi nihil decedere. Indicati enim excommunicatione non illud peccatum, de quo initio mota fuerat controuersia, sed præfractam & procacem contumaciam aduersus Ecclesiam.

Ego mihi persuasi, meis rationibus demonstrauisse, Christum in praesente loco præcipuè de priuatis iniurijs agere, quo pacto scilicet eas citra offensionem proximi à nobis depellere possimus, vt vereri frustrà videar vt ab aliquo refel-

refellantur. Equidem in Theſibus primum, vt alibi deinde oſtendi, eum non de ſceleribus excommunicatione vindicandis agere, ſed quomodo priuatæ offenſæ amicè componi debeant, vt non habeamus neceſſe cauſam continuò ad Iudicem à vera religione alienum adferre. Negas hoc tu, vt negant alij quoque complices tui. At dum neque argumenta noſtra diluitis, neque negationem veſtram argumentis idoneis confirmatis, abſque crimine, puto, eam negligimus. Et quod neutrum perficere potueritis, & iis, quae ſequuntur, luce meridiana clarius perſpicietur.

Nego tibi, doctrinam de peccatorum condonatione, à nobis eneruari. Vnde hoc tu probabis? An valet hæc conſecutio: Chriſtus hoc loco docet ſolas priuatas iniurias piè ac ſine infirmorum offenſione componere: Ergo docet ſolas priuatas iniurias eſſe condonandas? Nihilne docuit Chriſtus alibi aliud? aut ſola hæc verba eius habemus? Ego certè nec dixi nec cogitaui vnquam ſolas leues iniurias eſſe condonandas. Tenentur enim priuati proximo quæuis peccata condonare. Alia eſt ratio magiſtratus, cuius officium eſt ſceleratos plectere. At quomodo condones, inquis, ſi ad ſynedrium & tandem ad profanum ttibunal pertrahis? Hoc tunc facere permittit Chriſtus, cum & priuatim, & cum amicis fruſtra tentata eſt reconciliatio, ac iniurioſus nihilominus pergit iniurius eſſe. Cum autem vel obiurgatus vel ſponte errorem agnoſcit, & condonari ſibi iniuriam petit: ignoſcendum ei eſt, quantacunque te injuria affecerit. Quorſum verò argumentum hoc adducas (ſi in controuerſia de priuata iniuria, habendus eſt vt Ethnicus & publicanus, qui presbyterium non audierit, multò magis id conſtituendum eſt, cum de graui ſcelere accuſatur) ipſe certè non video. Nam ſi ex hoc concludere velis, quae hîc à Chriſto dicuntur, ad excommunicationē ſpectare, longiſsimè erras. Tota cauſa, vt tumetipſe

ſcribis,

ſcribis, in recta horum verborum explicatione, ſit tibi velut Ethnicus & Publicanus, conſiſtit.

Inter argumenta, quibus probaui Chriſtum hîc de priuatarum iniuriarum tranſactione agere, hoc vnum fuit, quod in ſingulari ſemper loquitur, dicens. Si peccauerit frater Tuus in Te: corripe eum inter Te & ipſum Solum. Item adhibe vnâ Tecum alios. Item Dic Eccleſiae. Item, Sit tibi velut Publicanus & Ethnicus. Non dicit, inquam, Sit Eccleſiae, vel ſit toti populo, vel ſit alijs quibuſdam talis: ſed hoc ait, Sit tibi talis. Ex hac interpretatione illud ſimul perſpici dixi, verba hæc, Sit tibi quaſi Publicanus & Ethnicus, non hoc ſignificare poſſe, Sit tibi excommunicatus. Nam qui excommunicatus eſt, non vni ſoli talis eſt: ſed omninò omnibus talis eſt. Ad hæc ita tu. Mirabilis ſanè expoſitio, vt, Tibi, idem ſemper valeat, atque tibi ſoli: cum nihil ſit vſitatius, quàm certa hypotheſi propoſita leges θετικὰς condere. Exemplo ſint omnia Decalogi præcepta. Sed neque ad extremum vſque hanc orationis formam ſeruauit. Subijcit enim. Quicquid ligaueritis, & quicquid ſolueritis. Alij ſic reſpondent: Sub vocula, Tibi, conſenſus intelligitur totius Eccleſiæ. Ratio huius, quæ nullo poteſt eludi ſophiſmate, hæc eſt, quod Eccleſia non fert contraria iudicia. Quis autem non videat contraria eſſe, ſi vnus aliquis iubeatur hunc certum hominem pro Ethnico habere: alij autem eundem pro Chriſtiano iubeantur habere? Quod enim vni eſt dictum, dictum eſt omnibus.

Expoſitio mea mirabilis non eſt, niſi mirabile ſit, quod verum eſt: at tua reprehenſio, ſicut aliæ quoque, mirabiliſſima eſt. Quo loco dixi ego, Tibi, idem ſemper ſignificare, ac tibi ſoli? Si locum oſtendere non ſcies, confictum à te eſſe inficiari non poteris. Dixi, in præſenti loco voculam, Tibi, non idem ſignificare, ac ſi dixiſset, Sit Eccleſiæ, vel toti turbæ, vel alijs, qui læſi ab eo non ſunt. Significat ergo hoc in loco vox, Tibi, læſum tantum, non autem eos, qui læſi non ſunt, vt ex toto orationis contextu patet. Significat interim hoc etiam loco, Tibi, omnes illos, qui dicto

modo

modo lædi ponuntur. Extant in sacris literis leges quæ priuatim magistratui conueniunt, non alijs vllis. Extant quæ subditis competunt, nō magistratibus: quæ viris, non mulieribus: quæ Dominis non seruis: quæ parentibus, non filijs: quæ diuitibus non egenis. Ita etiam hoc præceptum, non omnibus omninò Christianis, vt præcepta Decalogi, & quæ his similia sunt, sed tantum priuatim læsis congruit. Non enim dicit Christus, argue quemlibet tibi fratrem occurrentem: sed in te peccantem. Quod cum ad priuatos dixerit, non ad magistratus, patet eum de priuatis offensis fuisse locutum. Est hæc res tam manifesta, vt summus excommunicationis patronus de hac re sic fuerit coactus scribere. Quam particulam aliter (nisi contentiosus esse velis) accipere non potes, quam sub tua conscientia: ita vt non sint plures conscij. Quamobrem, quod deinde dicit, quicquid ligaueritis aut solueritis, de illis tantum accipi debet, qui læsi sunt: non de Ecclesia, vt tu dicis. Non enim dicit Christus hæc verba ad Ecclesiam: nec loquitur in tertia persona de Ecclesia: sed ad Discipulos, qui non erant Synedrium siue Ecclesia illa, de qua ibi differebat Christus. Principio dixit, si frater tuus peccârit in Te, sed per vocula, Te, intellexit quemlibet, contra quem frater peccaret: non vnum aliquem solum ex discipulis. Quod vt nunc liqueat, non dicit, quicquid ligaueris, sed, quicquid ligaueritis: quasi diceret, quicunque offensi estis à fratribus, & hoc modo iniurioſum lucrati fueritis, rata erit hæc actio vestra etiam in cœlis.

Quæ ergo erunt Synedrij partes, inquis, num impunè vis Ecclesiæ iudicium contemni? Quippe lex, secundùm quam tu vis Iudaeos tunc iudicia exercuisse, iubet interfici huiusmodi hominem. Quomodo igitur ad profanum tribunal pertraheretur? Egregia verò interrogatio. Distingue tempora, sicut aiunt, & concordem reperies scripturam. Quis nescit illo tempore Iudaeos sub Romanis vixisse, ac Praesidem eorum petentibus omnibus ius dicere solitum fuisse? Ciuilem potentiam ad se omnem ferè pertraxerant, relicta potestate ipsis de rebus sacris iudicandi, & secundum legis ceremonias viuendi: vt ex historia cum profana tum sacra perspicuè intelli-

intelligimus. Sic Gallio Achaiæ Procõsul Iudaeis Paulum accusantibus Act. 18. respondet. Siqua iniuria esset aut maleficium, causam susciperem. Sed cum de lege vestra lis sit, iudex ego esse nolo, ipsi videritis. Proinde impunè poterat, qui volebat iudicium Synedrij contemnere in ciuilibus rebus, id quod ante illud tempus facere nullus citra periculum potuisset. Non dubito, quin hoc bonus nullus fecerit, nisi omninò manifesta ei iniuria fieret à Synedrio. At aliquos feciſſe, vel ex Publicanorum historia constat. Ideo Deus per Mosen hoc solum monet, Leuit. 19. ne mox frater fratri crimen apud Iudicem impingat, sed priuatim potius cum eo in gratiam redeat: (quod in Ecclesiastis cap. 19. pluribus expositum legimus) aliud nihil addit. Tunc enim contemnere nulli Synedrij sententiam licebat. Christus autem addit, illum talem habendum velut Ethnicum & Publicanum: id est, posse talem ad profanum tribunal vocari (qui scilicet suæ Gentis iudicium despiciat) absque offensione cuiusquam: vt qui ipso iam facto declarârit, se prauum & suæ Genti parum obedientem esse.

Ad aliorum obiectionem hoc solùm dicam, tam non ferre sententias contrarias Ecclesiam vel Iudices, cum offenso contrareum permittunt aliquid, ac non offenso non permittunt, quàm non indicant contraria, cùm creditori permittunt debitum abs debitore exigere, alijs non permittunt exigere. Proinde non sequitur, huic concessum est, vt ab hoc pecuniam debitam exiget. Ergo tota ciuitas ab eodem eandem pecuniae summam petere potest. Longè cum venustiùs tum verius ex hoc loco concluſero, excommunicari nullum debere, si propositio vera sit. Sic enim argumentor. Quod vni dictum est, dictum toti est Ecclesiæ. At vni dictum est, vt septuagiès in die culpam deprecanti remittat, Ergo tota Ecclesia deprecanti ignoscere debet, quotiescunque in die sibi ignosci petet. Nulla enim iusta causa proferri poterit, cur tota Ecclesia non debeat facere in hac causa quod singulis eius membris præceptum est. Hoc autem vestris presbyteris non videtur rectum. Etenim non sunt contenti, vt quis deprecetur culpam & fateatur peccatum, sed probare præterea, atque adeo punire volunt,

dum

dum ipsis iudicetur satis purgatus.

Assentiris mihi sententiam eorum defendenti, qui per Ecclesiam intelligunt συνέδριον: at non assentiuntur mihi aut tibi hac in re alij amici tui. Quamobrem validissimis argumentis probaui in postremis Thesibus, per Ecclesiæ nomen Christum nihil aliud intellexisse.

Cæterum capitalia penes Synedrium fuisse iudicia, ac gladio animaduertere potuisse Christi tempore in eos, qui contra religionem peccauissent, (nam ciuilium rerum potestas penes Romanos hærebat) sic probabo, vt meritò confidam, nullum sanæ mentis porrò dubitaturum. Probabo, non minus firmiter & apertè, duas iurisdictiones, siue duo Iudicia distincta, Ecclesiasticum videlicet ac Politicũ, vt hodie ea vos distinguere soletis, in populo Iudaico nullo vnquam tempore fuisse. Quæ cum præstitero, ad tuas reprehensiones, quotquot falsas esse iudicauero, (nam si veri quid ac boni reperero, magna cum gratiarum actione suscipiam) apertè & solidè respondebo.

Libri secundi finis.

Liber tertius incipit.

CAP. I.

De munere & distinctione Magistratus.

Recta hominum gubernatio omnis vel est visibilis, vel inuisibilis. Hanc internam vocamus, coelestem, diuinam, & spiritualem: illam eternam, humanam, & corporalem nuncupamus. Porrò sicut duplex duntaxat est rectio, sic est necesse, vt duo tantùm sint Rectores supremi. Et internæ gubernator est Deus: externæ Moderator est magistratus vnicus

vnicus. Abſurdum namque eſt vnius rectionis duos eſſe ſic diſtinctos rectores, vt alter non ſit alterius pars, ſiue vt vnius nomine non omnia adminiſtrentur. Quanquam verò viſibilis & mundanae procurationis multae ſint partes, ſi res, quas diſpenſat, ſpectemus, multiplex tamen ipſa non eſt. Etenim ſicut vnica eſt menſura, qua res diuerſiſsimas, vt pannos lineos, laneos, ſericeos, argenteos, aureos, menſuramus: & vnum eſt pondus, quo res omninò diſcrepantes ponderamus: ſic vna eſt diſpenſatio rerum omnium viſibilis, tametſi per eam res prorſus diſpares, & diſsimiles curentur & temperentur. Legum vocamus alias oppidanas, alias ruſticanas, alias ſcholaſticas: nec eſt tamen neceſſarium, vt tot ſint Legiſlatores: ſed vnus idémque ciuibus, ruſticis, ſcholarum rectoribus, leges præſcribat. Eodem modo non eſt alius magiſtratus, qui res profanas curat, ab eo qui res ſcholaſticas vel ſacras diſponit. Res quidem inter ſe differunt, at non differt ſimiliter harum diſpenſatio & moderatio.

Quæ cùm ita habeant, confiteri nos oportet, totius Reipublicae vnicum eſſe ſummum gubernatorem, quem vno nomine magiſtratum vocamus: ſiue vnus ſit numero, qui imperium tenet, ſiue plures ſimul Rempublicam regant. Vbi ſupremus hîc in qualibet Republica magiſtratus, non poteſt ſolus curare partes omnes, aliiſque partes alias committit regendas, plures tunc magiſtratus non fiunt, dum ſuperbum nomine & loco alij omnes demandatum ſibi munus adminiſtrant. Quacunque igitur ſpecie Reipub. (Sunt enim Rerumpubl. ſpecies plures) coetus aliquis ſeu multitudo regatur, ſemper oportet vnum aliquem magiſtratum ponere, qui capitis habeat rationē, ad quam omnia referantur. Nam vt monſtroſum eſt corpus biceps, ita monſtroſa eſt Reſpub. quæcunque ſic regitur, vt in ea plures ſint magiſtratus diſtincti aequé ſummi. Neque excuſat rerum tractandarum diſsimilitudo. Iam enim oſtenſum eſt gubernationem rerum non variari, ſubiectarum rerum diſponendarum & ordinandarum diſparilitate. Sanè tam eſt hoc omnibus

nibus omnium ætatum intelligentibus abſurdum viſum, vt Pontificij quoque hac potiſſimum ratione Pontificem ſuum caput ſupremum Reipub. declararint, hoc fermè argumento.

Deus, aiunt, cum oderit omnem ἀταξίαν, & omnia velit ordine decenti & εὐσχημόνως fieri, duo in vno corpore capita ponere monſtroſum putauit. Hinc in ciuitate Chriſtiana non voluit duos eſſe Magiſtratus diſtinctos æquali poteſtate totam ciuitatem regentes. Quare cum duo ſint in Eccleſia gladij, ſiue poteſtates, nec ambę poſsint eſſe ſummæ, ſed alteram alteri ſubeſſe oporteat, & indignior digniori meritò ſubijciatur, ſubiecta eſt poteſtas ſeu gladius temporalis Eccleſiaſtico tanquam præſtabiliori: vt videlicet abſurditas omnis vitetur. Hinc illud dictum originem habuit, Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho. Cæterum quia vnus omnibus vbique rebus præeſſe, & per ſe omnia curare nequit, alios ordinat, qui ſuo nomine res procurent. Ex his alij oppidani, alij Ruſticani, alii Scholaſtici, alii Ædiles, alii præfecti, alij alijs nominibus nuncupantur (nomine vel à rebus, quas curant, vel à perſonis, quas regunt, vel à locis quibus præſunt, accepto) tametſi vnius & ſummi Magiſtratus nomine omnes omnia peragant. Proindè vnus idemque Magiſtratus, quatenus vel per ſeipſum, vel per alios res ciuiles tractat, Politicus, quatenus Scholaſtica diſponit ac regit, Scholaſticus, quatenus res ſacras ordinat & gubernat Eccleſiaſticus ſiue ſacer eſt ac dicitur. Si vel in hac parte, vel in alia quauis aliquid non ſatis intelligit, conſulere peritos debet, quorum conſilio adminiſtret: vel idoneos homines cuilibet muneri præficere, qui ſuo nomine rectè ſingula curare velint ac poſsint.

Veruntamen vt in rebus profanis curandis ei non licet terminos & fines æquitatis, iuſticiæ ac honeſtatis, hoc eſt, præſcriptionem legum & ſtatutorum Reipub. tranſcendere: Sic in diſponendis & ordinandis rebus ſacris, vel ad cultum Diuinum pertinentibus, longè minus ei

licet vlla in parte à præscripto verbi Dei discedere: quod tanquam regulam in omnibus debet sequi, ab eoque nusquam vel latum pilum deflectere. Summa est, Magistratum in Christiana Repub. vnicum esse, cui à Deo commissa sit gubernatio externa rerum omnium, quæ vel ad ciuilem, vel ad piam & Christianam vitam pertinent: ius & autoritatem imperandi ac ius dicendi neque ministris neq; alijs vllis concessum esse. Intelligi hoc debet de ea Repub. dictum, in qua Magistratus & subditi eandem profitentur religionem, eamque veram. In hac, dico, duas distinctas iurisdictiones minimè debere esse. In alia, in qua videlicet Magistratus falsam tuetur sententiam, certo quodam modo tolerabilis videri fortasse possit diuisio rectionum.

Vt porrò huius rei veritas magis eluceſcat, sacris literis, quod diximus, deinceps comprobabimus. Legimus in cap. 4. Deuter. Deum statuta & leges tales suo populo præscripsisse, vt earum sapientiam & iusticiam omnes gentes sint admiraturæ. In hoc sita est, inquit Moses, nostræ apud cæteras nationes sapientiæ & prudentiæ existimatio, vt auditis omnibus hisce institutis fateantur hanc Gentem sapientem esse & prudentem. Etiamsi hoc scriptura non diceret, verum esse nihilominus vel ex eo perspiceretur, quod toties ac tam variè mutata specie Reipub. eædem leges semper seruari potuerunt. Non debet autem alicui mirum videri, quod tam sapienter omnia fuerunt constituta. Cum enim Deo nullus sit sapientior, omnium sapientissimam oportet esse Reipublicę formam, quam ipse instituit. Quinetiam oportet vnamquamuis tantò esse melius, aptius, sapientius constitutam, quantò ad formam Reipub. à Deo ordinatæ accedit propius: & contra, necessum est, quamlibet tantò esse deteriorem & periculosiorem, quantò ab illa recessit longius. Proinde si, vt constet omnibus, perfecero, Deum in sua Repub. differentes iurisdictiones illas, (Politicam scilicet atque Ecclesiasticam) non instituisse: sed vniuersam gubernationem

bernationem Reipublicae viſibilem, ſiue circa res ciuiles & profanas, ſiue circa res ſacras cultumque diuinum verſaretur, vni ſolique Magiſtratui politico tradidiſſe: conſtabit hoc quoque, eandem diſpenſationem Magiſtratui Chriſtiano, alijs autem nullis deberi. Nam in nouo Teſtamento nihil de ratione regendi Chriſtus docuit: neque aliquid mutare vel Iudæos, vel alios iuſſit. Non hoc dico, Deum voluiſſe Magiſtratum ſacrificare atque alia huiuſmodi, quæ Sacerdotibus imperata ſolis fuerant, facere: ſed illud aſſero, Deum ſoli Magiſtratui concrediſſe curam & gubernationem tam ſacrarum quam profanarum rerum. Aliud eſt, facere aliquid, & aliud regere ſeu facienda ordinare ac diſponere. Non enim Magiſtratus, cum viuendi rationem ſubditis ſuis præſcribit, & quid ab omnibus ordinibus fieri velit, præcipit, per ſe omnia facit. Vnus nihilominus omnia agit, ad diuerſa officia & cauſas diſsimiles, diuerſos & diſsimiles adhibens adminiſtros.

Conſequens modo eſt, vt probem, Deum non ordinauiſſe duos Magiſtratus in Republica Iudaica, ſed vni ſoli ius, facultatem, imperium, autoritatemque credidiſſe totius viſibilis gubernationis: neque poteſtati ipſius ſubtraxiſſe rerum ad cultum Dei pertinentium procurationem. Conſtat primum, nullum poſſe in omnibus libris Teſtamenti veteris verbum oſtendi, quo duplex iſtud imperium, Politicum & Eccleſiaſticum approbetur. Nec minus patet illud etiam, Deum Moſi integram formam inſtituendæ Reipublicae tradidiſſe: illius autem diſtinctionis nuſquam mentionem feciſſe. Proinde ſequitur, Deum duas haſce iuriſdictiones non voluiſſe diſtinctas eſſe, niſi fortè aliquid à Moſe dicas prætermiſſum, quod ad ſubſtantiam Reipublicae inſtituendæ pertineret, vel eandem mutilam & mancam ipſi à Deo traditam fuiſſe: quæ ambo falſè impieque cogitantur. Quocirca verum eſt quod aſſeruimus. Qui contendunt, Deum voluiſſe duplicem

gubernationem in repub. à ſe inſtituta, monſtrare locum coguntur, in quo mandarit. Quantiſper indicare nullum poterunt, nobis non perſuadebunt. Conſtat ſecundo, nullum huius bipartitæ gubernationis apud Iudæos exſtare exemplum. Quare aut nullo tempore temperata curataque eſt eorum reſpublica ſecundum inſtitutionem atque voluntatem Dei, aut ſemper hoc ab omnibus ſacris & profanis hiſtoricis prætermiſſum fuit. Quæ cum affirmari à nullo rectè veréque poſsint, patet iterum propoſitæ cauſæ veritas. Conſtat tertio, præcepta & exempla veteris inſtrumenti omnia docere, vnum ſemper Magiſtratum non minus ſacras, quam profanas res gubernauiſſe: vt deinceps initio à Moſe facto, & clarè demonſtrabo.

Moſen ſolum velut ſupremum Magiſtratum & Reipub. caput rexiſſe Iudæos, certius eſt, quam vt oſtenſione indigeat. Rexit enim in deſerto populum ante Sacerdotij inſtitutionem. Quia verò ſolus perferre laborem non potuit, ex conſilio ſoceri elegit ſocios, Iudices & præfectos: qui ſuo nomine diſceptantes audirent, cauſasque iudicarent, ac grauiora ad ſe referrent, Exodi 18. & Deut. 1. Quiſquis duo loca hæc attentè conſiderabit, perfacile negotium præſens intelliget. Tantum porrò abeſt vt diſtinctum voluerit Deus iudicium de moribus exerceri à Sacerdotibus, vt Moſen iuſſerit ipſi etiam Aaroni, quem pro Sacerdote ſuo elegerat, ſuum præſcribere officium. Per Moſen dico, veluti per Magiſtratum, voluit Deus Aaroni Sacerdotium committere, alijſque omnibus ſua officia præfinire, vt intelligeremus, totum viſibilem ſeu externam rerum diſpenſationem penes Magiſtratum pium eſſe. Elegit Deus Aaronem ſibi in Sacerdotem, attamen non vocauit eum per ſe, tametſi antea cum eo locutus fuiſſet, Exod. 4. & Num. 12. ſed per Moſen vocat & inaugurat. Exod. 28. & Leuit. 8. nec eum iubet, cum ei ſuum munus exponit, peculiare iudicium inſtituere.

Hinc

Hinc factum fuit, vt aliqui magno suo malo non crederent, Aaronem à Deo electum, sed à Mose præpositum cæteris. Num. 16. cuius tamen electionem miraculo deindè florentis virgæ Aaronis confirmatam viderunt. Sic Aaronem moriturum iubetur idem Moses exuere, & filium eius Eleazarum in Sacerdotio successorem eisdem indutum in defuncti parentis locum subrogare. Num. 20.

Idem postea imperium retinuit Iosua, fideliter & obedientiam ei parem promittunt Israhelitæ. Iosuæ 1. Deinde omnibus semper iussit, quid & quomodo facere deberent, sacerdotibus & alijs 3. & 4. capitib. Mox cap. 5. præcipitur ipsi à Deo, non Sacerdotibus, vt circumcidat omnes Israelitas. In summa, Iosua non solum res bellicas & profanas, verumetiam sacras solus per se & per alios rexit ac temperauit, iuxta præscriptionem legis Dei. Par ratio est Iudicum aliorum. Non prohibuit Deus Sacerdotib. veteris Testamenti gerere Magistratum, sed iudicarunt Israhelem Heli & Samuel ante captiuitatem Babylonicam: post eam semper aut fuerunt participes imperij Sacerdotes, aut soli imperauerunt. Factum hoc est propter figuram Christi, quem non tantum Sacerdotem, verumetiam Regem fore significabatur. Mirabile videtur, quod non ex solis propè Leuitis electi sunt Iudices & Magistratus, cum tantæ Tribui nulla esset pars terræ assignata. Mirabilius est, quod mulier Israelem aliquando rexit, vt ex Iud. 4. cap. constat. Verum vt-vt hæc habeant, hoc constat, ex sacris literis ostendi non posse, duos fuisse sub Iudicib. Magistratus, siue Sacerdotes imperarent, siue alij regnarent. Samuel filios suos constituit per Iudæam præfectos & Iudices. 1. Sam. 8. at non iussit eos Ecclesiasticum quoddam iudicium à politico distinctum exercere.

Samueli successerunt Reges, quos manifestè scimus sacra pariter & profana gubernasse. Quippe Dauid conuocauit Principes totius Israelis (inter quos etiam erant Principes familiarum Tribus Leui) non solos Sacerdotes,

vt cum ipsis de reducenda arca consilium caperet. 2. Sam. 6. & 1. Paralip. 13. Idem Ministros Templi, cantores, ianitores ordinauit: Sacerdotum ac Leuitarum munera distribuit: denique omnia ad cultum Dei pertinentia disposuit, vt in lib. Paralipominôn sœpissimè legimus. Huius ordinationis mentio deinde fit in historia Regum, in 1. Esdræ cap. 3. & 8. Et in lib. Nehemiæ cap. 12. Notandum est interim, quod non ex proprio consilio, sed ex iussu diuino hæc fecit Dauid, vt ex cap. 29. lib. 2. Paral. clarissimè liquet. Ibi enim scribitur, eum à Gad & Nathan Prophetis iussum esse sic omnia instituere: qui à Deo non sunt missi ad Sacerdotes, sed ad Regem: ex quo iterum perspicitur, quomodo & à quibus regi Deus velit illa etiam, quæ ad cultum suum pertinent. Hanc ob causam præcepit Deus Iosuæ, vt lib. legis die noctuque legeret, quò secundum præcepta in eo comprehensa cuncta ordinaret. Item electo Regi mandauit lib. Legis manu sua propria transcribere, vt secundum eum Rempub. regeret, nullaque in parte à diuino mandato discederet. Deuter. 17.

Eodem modo Salomon fecit: non tantum profanarum rerum curam habuit, verumetiam ad religionem attinentia constituit. Hic inter cætera quæ cum patre Dauide communia ei fuerunt, Templum Deo ædificauit: idémque ipse, non Sacerdos, dedicauit seu inaugurauit 1. Reg. 8. & 2. Paral. cap. 6. Idem summum Sacerdotem Ebiathar à Sacerdotio remouit, & Sadoch ei substituit. 1. Reg. 2. similia deinde fecerunt Reges omnes boni (Mali eadem potestate abusi sunt ad impietatem, quia non ex præscripto Dei egerunt) Asa, Iehosaphat, Ezechias, Ioas, Iosias, vsque ad captiuitatem.

Post captiuitatem Respub. gubernata fuit ab optimatibus, inter quos principem ferè locum tenuerunt Sacerdotes. Durauit ea reipub. forma vsque ad tempus Asamonæorum, teste Iosepho lib. Antiquit. 11. cap. Constituti sunt ipsis initio Magistratus à Persarum Regibus, vt ex

lib.

lib. Eſdræ & Nehemiæ conſpicitur: ac permanſerunt tributarij Perſarum, donec Alexander magnus Hieroſolymas peruenit. Sub Macchabæis cœperunt in exiſtimatione tanta ſanctitatis eſſe Phariſæi, vt ſiue de Regib. ſiue de Pontificib. aliquid mali dicerent, facilè eis fides adhiberetur. Quocirca coacti ſunt reges ipſis adulari, & participes Imperij ſui facere ſi modo pacatè cuperent regnare, teſte Ioſepho lib. Antiquit. 13. cap. 23. & 24. & lib. 1. de bello Iudaïco cap. 4. Exactis Macchabaeis ſucceſſerunt in imperio Herodes & filius eius Archelaus. Illo defuncto, & hoc in exilium ejecto, reſtituta eſt imperandi poteſtas Principibus Sacerdotum, Scribis & Phariſæis: illis nimirum, quos hiſtoria Euangelica affirmat in Synedrio conſediſſe. Haec deinde Reipublicę facies (ſimilis fuit ante Macchabæorum ætatem) durauit vſque ad excidium, vt Ioſephus in lib. Antiquit. Iud. 20. cap. penultimo his verbis teſtatur: μετὰ δὲ τούτων τελευτὴν (intellige Herodis & filij ipſius Archelai) ἀριστοκρατία μὲν ἦν ἡ πολιτεία: τὴν δὲ προεσίαν τῶ ἔθνους οἱ ἀρχιερεῖς πεπίστευλο. Interim tamen parebant Romanis: neque in alijs rebus poteſtatem ſeruauerant integram, quàm in rebus ad religionem moreſque patrios pertinentibus: quod etiam alibi viuentibus Iudęis permiſſum fuit, vt ex Ioſephi compluribus locis manifeſtum fit, maximè verò ex lib. 19. cap. 4. & lib. 4. cap. 12. de qua re aliâs plura diximus ac dicemus.

Iam verò quod toto hoc tempore Iudicium de moribus nullum fuerit apud eos Eccleſiaſticum ſed duntaxat politicum, ex conſequentibus erit manifeſtum. Rex Perſarum Eſdrae imperat. 1. Eſdr. 7. vt conſtituat Iudices & praefectos peritos legis, qui populum rectè iudicent ac ſimul erudiant: & Legi Dei ac Regis non obedientes iubet, non excommunicari, ſeu pœna Eccleſiaſtica, vt vocatis, puniri, ſed morte, carcere, vinculis, plagis, mulcta, pœnis videlicet politicis

nominatis. Alijs pœnis nec affecerunt illi quenquam, nec afficere aliquem potuissent: propterea quod Moses aliter non iubet castigari delinquentes. Iccirco non affecit pœna Ecclesiastica Nehemias falsos Prophetas & proditores cap. 6. neque illos, qui ex vxoribus Azoticis, Asdodithicis, Ammoniticis & Moabiticis liberos genuissent vix semi-Iudaicè loquentes, sacris, ceremonijs & Templo arcuit: sed eos percussit, capillos euulsit, iurare coegit ne deinceps vel suas filias illis nuptui darent, vel illorum filias sibi filijsue suis ducerent. Sic & vnum ex filiis Ioïadæ, (Historiæ Manassen vocant,) qui filius erat Eliasibi summi Sacerdotis, generum Sanaballati Horonitæ in exilium egit: non interdixerunt ei Pater aliisque Sacerdotes vsu sacrificiorum & Templi. Vt semel dicam, tale nihil reperimus: at hunc Nehemiam Sacerdotib. Leuitis, atque alijs cunctis præscripsisse legimus, quid facere & sequi singulos deceret. Post haec tempora in sacris literis nihil reperimus de Reipublicę gubernatione. Quare ex Macchabæorum & Iosephi inprimis historia peti oportet, quod scire cupimus. Ad Macchabæos quod attinet, nihil aliud inuenimus, quam occisos illos fuisse qui defecerant à Iudæis, lib. 3. Macch. cap. vltimo: & aliquid huc pertinens, cap. 2. Non nescio hunc librum in multis Biblijs desiderari, qui tamen in aliis habetur, & historica fide minimè indignus reputatur. In Iosepho nonnihil reperiet attentus lector, quod nostram sententiam confirmet: quod aliter sentientibus patrocinetur, nihil omninò scriptum ab eo notaui. Profectò homini veritatis studioso, & conceptam sententiam pertinaciter contra veritatē defendere nolenti, vel hoc vnicum satisfecerit, quòd Iosephus (Qui Gentis suæ historiam ita scripsit diligenter, vt nimis hac in re superstitiosus videri possit, dum etiam res minimas aliquando nimis verbosè persequitur) nullo in loco suorum librorum vnico verbulo meminit Ecclesiastici huius Magistratus, iudiciis de moribus præsidentis, qui à politico fuerit alius,

alius, quíque ius habuerit ipsos etiam Reges suos puniendi. Caeterum quis est ita ineptus, qui non intelligat, ad substantiam gubernationis ac Reipub. pertinere talem Magistratum, adeóque nobilissimam maximeque necessariam ciuitatis partem esse (si quidem pro parte sit habendus) ac proinde absque insigni errore peccatóque negligi ab eo non potuisse? Quocirca talem iurisdictionem inter Iudæos ipse ignorauit. Idem author scribit, summum Sacerdotem Ioannem aliquando in ipso templo interfeciisse Iesum fratrem suum propter contentionem de principatu Sacerdotij lib. antiquit. 11. cap. 7. at Excommunicatum non scribit. Eodem lib. cap. 8. & vltimo. Item lib. 12. cap. 9. Item 13. cap. 2. & in hoc libro saepius. Item lib. 18. cap. 5. Item lib. 1. de bello Iud. cap. 5. & aliâs quoque ostendit, transgressores cum alios, tum eos, qui vel non seruassent sabbathum, vel edissent vetitorum aliquid, coactos fuisse fugere & exulare: nunquam Ecclesiasticae cuiuspiam pœnae iudicijque meminit. Sic Antiochus, vt lib. 12. cap. 3. idem refert, iubet illos, qui immundum comedissent, aut in vrbem importassent, aut contra Legis sentẽtiam in Templum ingredi ausi fuissent, mulcta puniri trium milliũ drachmarum: Ecclesiasticæ pœnæ nullius commeminit. Cap. vltimo lib. 11. Sic scribit: ὡς δὲ τὴν αἰτίαν ἔχῃ παρὰ τοῖς ἱεροσολυμίταις, κοινοφαγίας, ἢ τῆς ἐν τοῖς σάββασι παρανομίας, ἢ τινὸς ἄλλου τοιούτου ἁμαρτήματος, παρὰ τὰς πατρίους ἔφυγε λόγων ἀδίκως ἐγκεκλήσθαι. Quis sic desipit, vt putet homines, qui in re tali peccauissent, vt in κοινοφαγίᾳ, deserta patria & liberis exulare voluisse, siquidẽ pœna ecclesiastica crimen eluere potuissent? Quod si in tali peccato hae pœnae locum non habebant, in quo, quaeso te, locum habere potuerunt? Manifestissimè vel hinc apparet, nugas esse, quae de duplici hoc poenarum genere commenti sunt homines.

Addam & hoc, quod lib. 13. cap. 18. Legimus de Hyrcano & Pharisaeis. Cum hos Rex, vt qui eorum esset discipulus, conuiuio excepisset: atque Eleazarus quidam homo turbulentus, Regem dixisset ex matre natũ, quæ Antiocho

Epiphane

Epiphane regnante serua fuisset, ideóque Sacerdotio fungi non posse: idque Rex iniquissimè tulisset (erat enim calumnia) interrogauit cæteros, quid ipsis videretur. Omnibus blasphemum esse respondentibus, rursus interrogauit, qua pœnâ videretur dignus, πλειόνων ἔφασαν καὶ δεσμῶν· ἐν γὰρ εὐδόκει λοιδορίας, ἕνεκα θανάτου ζημίων· ἄλλως τε καὶ φύσει πρὸς τὰς χολάσεις ἐπιεικῶς ἔχουσιν οἱ φαρισαῖοι. Hoc responsum tam mite ita offendit Regem, vt ipsis desertis ad Sadducæos transierit: ex quo deinde maximæ calamitates natæ sunt. Apparet ex hoc loco, ipsos Ecclesiasticas pœnas nullas habuisse, quas peccantibus infligerent. Quippe sui ordinis hominem, quem mortem non promeruisse iudicarent, non plagis & carcere, sed sacris pœnis castigauissent, Regique sic magis satisfeciſsent.

Summatim dicam omnia, nullus exstat vel in Iosepho, vel in sacris literis locus bipartitæ illius iurisdictionis, sed vnius fit mentio Magistratus politici, qui profana & sacra direxerit & gubernarit secundum Legis præscriptionem: nec mentio vlla fit aliarum pœnarum quàm carceris, plagarum, exilij, mortis, mulctæ seu confiscationis bonorum, & aliarum huius generis corporalium pœnarum, cum de pœnis delinquentium fit mentio in Biblijs aut Iosephi libris.

Ex prædictis omnibus perspicuè patet, in Iudæorum Repub. quam Deus ipse constituit ac ordinauit, duas hasce iurisdictiones nunquam fuisse, sed vnicum Magistratum res omnes profanas pariter & sacras iuxta Regulam verbi Dei gubernauisse. At verò Deus Rempub. præscripsit populo suo perfectam, numerisque omnibus absolutam, quod ad substantiam attinet: qua neque excogitata sit, neque excogitari possit alia perfectior, concinnior, aptior. Quis enim cum Deo de sapientia contendat? Qui de præstantia & laude Legum à Deo per Mosen Iudæis traditarum plura cupit videre, legat Euseb. 8. lib. de præpar. Euangel. cap. 2. Præclaram igitur meretur laudem, quæ, quoad fieri potest, proximè ad hanc formam accedit.

cedit. Quocirca nos confiteri oportet, Deum non mandaſſe diſtincta illa vnius Reipub. in qua eandem cum ciuibus colit Religionem, Magiſtratus imperia & iudicia, quae hodie nobis obganniunt quidam. Vnde ſequitur, impiè illos facere, qui tali Magiſtratui partem viſibilis poteſtatis à Deo traditae adimunt, & neſcio quibus aliis adſcribunt: imò iuriſdictionem aliam confingunt, cui ipſe quoque Magiſtratus politicus obnoxius ſubiectúsque ſit. Peccant non minus, cum pium & Chriſtianum Magiſtratum veluti profanum ſacro opponunt: cum vnus ille idémque, quatenus res ſacras ſecundum ſcripturas gubernat & diſponit, ſacer, quatenus autem res profanas ſecundum Leges curat, Politicus nominetur. Non enim pro rerum diſpenſatarum varietate variat diſpenſatio ſeu gubernatio: vt ſupra fuit declaratum. Quippe Dij quidam ſunt tales Magiſtratus, & in medio eorum Deus habitat, Pſalm. 82. Item educatores, altores curatores, defenſores, & nutritii ſunt Eccleſiae. Eſaiae. 49.

Profanus igitur eſt, quiſquis profanos eos vocat, magiſue profanos exiſtimat ſacro illo ſuo Magiſtratu: quem Deus nullibi reperitur inſtituiſſe vel approbaſſe. Nam in nouo Teſtamento rationem gubernandi nullam praefiniuit: nec veterem formam mutauit: imò manifeſtè ſuis Miniſtris prohibuit Chriſtus Dominatum; Reges, inquit, Gentium dominantur ipſis. Vos autem non ſic. Item palàm dicit ſe eos mittere ad docendum, quomodo ipſe miſsus fuerit à patre. Certè nullibi legimus Chriſtum iudicia exercuiſſe de moribus, qualia nobis depingunt quidam: quinimò nec adulteram ſua ſententia damnare, nec inter fratres arbitrari voluit de bonorum diuiſione, tametſi rogaretur: vt doceret nos, ſe aliud iudicium non agnoſcere, quam Magiſtratus. Hinc Apoſtolus Paulus Miniſtros non dixit eſſe Rectores iudiciorum & Senatus cuiuſdam Eccleſiaſtici, ſed diſpenſatores ſeu explicatores myſteriorum Dei. Sic & Petrus iubet Miniſtris ne ſic

agant

agant curam gregis, ac si dominatum exercerent.

Confirmat hæc omnia doctissimus ætatis nostræ Theologus, Petrus Martyr, in comm. in cap. 8. lib. 1. Samuelis: vbi expressè probat, bicipitem, & ob id monstrosam fore eam Remp. quae Magistratum habet Christianum, si duo sint pari potestate de coercendis moribus iudicia. Tandem disputationem concluſurus ait. Quid ergo, inquies: imperabit Magistratus Ministris & concionatoribus? Respondeo, Verbū Dei & Sacramenta nulli potestati subijciuntur. Ministri autē subijciuntur bifariàm, & quod ad mores, & quod ad functionem attinet. Nam si aut perditè viuant, aut officium non faciant, possunt corripi à Magistratu & submoueri. Sed adhuc isti sibi ciuilem potestatem aliam Ecclesiasticā, aliam profanam: quorum alteram tribuunt Papæ, alteram Magistratui. Sed frustra. Nam quod ad Ecclesiasticam potestatem attinet, satis est ciuilis Magistratus. Is enim, vt ait Arist. in Polit. curare debet, vt omnes officium faciant, vt Iurisconsulti, vt Medici, vt rustici, vt Pharmacopolæ: inter quos etiam possumus numerare Ministros & concionatores. Quid hîc opus est multiplicare capita? Salomon, Dauid Iosias, cum essent Magistratus ciuiles, tamen putabant Religionem à sua cura non esse alienam. Constantinus, Theodosius, Iustinianus, nihil magis cogitabant, quàm vt veram Dei Ecclesiam constituerent. Hæc Martyr. Similia reperies in exposit. cap. 19. lib. Iudicū, in loco cōmuni, de Magistratu.

Non nego interim, hunc ipsum Martyrem Seniorū quoque mētionem facere. At si hos aliam habuisse potestatē in Ecclesia contēdas, quàm Presbyteri, de quibus Hieronymus locutus est, habuerunt, contrarium sibi eum facis. Nam apertè castigationē morum in Ministris & concionatoribus penes Magistratum esse supra dixit. Quare vt Consiliarios quosdam Magistratus censuit esse, à quibus doceretur, quid verbo Dei consentaneum esset, aut non esset: de qualibus nos Presbyteris in præsentia non disputamus. Scio illud etiam, eum in communi errore cum alijs haesisse, & Seniores & Episcopos arbitratus fuerit potestatē habuisse Principes

Excom-

Excommunicandi Reges & Magistratus. Atà viro pietate, virtute, & prudentia clarissimo, D. Thoma Blarero, Consule Constantiense admonitus, timidius postea de hac re locutus est. Sed tempus est, vt ad tua redeam.

Idem nobis indicare voluit Christus, cum dixit, Regnum meum non est de hoc mundo: hoc est, Regnum meum non est politicum, externum, & inuisibile. Regnat enim Christus etiam in hoc mundo, sed inuisibilis & spiritualis est ipsius gubernatio: quae, vt ipse ait, in veritate consistit & spiritu. Quare cum ex hoc mundo Regnum suum non esse ait, atque interim Regem se esse affirmet, de visibili Regni procuratione loquitur. Ideo Pilato dicebat: Si meum Regnum externum esset & visibile, pugnarent vtique Ministri mei pro me ne traderer Iudæis. Hunc locum mirum est, rabiosum quendam hypocritam ausum esse detorquere ad Excommunicationem: cum multò magis probet, non debere Ministros vllam exercere iurisdictionem externam, quae à gubernatione Magistratus distincta sit.

Sic cum Caesari ac Deo Christus iubet dare quod vtrique debetur, non hoc dicit, Presbyteros quosdam, vel Ministros, vel alios quoslibet pio Magistratui subiectos, debere peculiare constituere iudicium, & distinctam exercere iurisdictionem. Hoc non esset Cæsari dare, quod Caesaris est; sed ei adimere, quod Deus ipsi dedit. Probare debebant, qui talib. ineptijs infatuare imperitam multitudinem student, Deum alicubi hoc sibi aut Ecclesiæ suæ poposcisse, vt in Repub. Christianum habente Magistratum, seorsum Presbyteri & Ministri sinerentur regnare, seu iudicia publica habere de moribus & sceleribus, ipsúmque etiam suo imperio Magistratum subijcere. Quantisper hoc non fecerint, frustra disputabunt. Nam hoc ipsum quod probare debebant, veluti confessum probatúmque inscitè sumunt. Nos probauimus Caesaris, hoc est, pij Magistratus totam esse visibilem rerum sacrarum pariter & profanarum gubernationem: vt qui Dei sit Minister, & ipsius nomine ac loco regat, Rom. 13.

Sensus

Sensus illius loci talis est. Iudæi cùm essent Dei populus, putabant se nemini seruire debere: ac pugnare quodammodo, Dei populum esse siue Deo seruire, & hominibus parere: id quod Christi responsum euidentissimè probat. Ipse namque simulationem eorum intelligens, de Deo respondet, licet ipsi de Deo in sua interrogatione nullam mentionem fecissent. Quippe hoc tantum interrogant Christum, vtrum liceat Cæsari censum soluere: vt, si affirmet, populo inuisum reddãt, si neget, Herodis ministris accusent. Respondet ergo eis Christus verbis supra dictis, quasi diceret: Non pugnant inter se Deo seruire & Magistratui, quamdiu vnicuiq; datur quod suum est. Census Magistratus est, quod argumẽto ab inscriptione & figura nummi ducto probatur. Quare nihil contra Deum facitis, dum Cæsari, quod suum est, redditis, modo interim Deo quoque, quod suum est, reddatis.

Adducunt etiam exemplum Regum Sauli 1. Sam. 13. & Vzziae. 2. Paral. 26. contra Dei mandatum officio Sacerdotis fungi volentium; quo significare volunt, quemadmodum hi peccarint, ita etiam pium Magistratum grauiter errare, si res sacras seu Ecclesiasticas curet: id est, si ipsos iuxta & supra se regnare non sinat. Quid ad putidum hoc cauillum dicemus nos? Antequam Deus Aharonem sibi in Sacerdotem elegisset, nihil vetabat eundem esse Sacerdotem & Magistratum, vt exempla Melchisedechi & Mosis ostendunt, Leuit. 8. Postea quoque Heli & Samuel vtrumque munus simul administrarunt. Sic & post reditum ex captiuitate Machabaei, tametsi non essent ex Sacerdotali linea Aharonis. Patet igitur his exemplis absurdi nihil sequi, si Magistratus etiam res sacras tractet.

Vt autem rectius intelligatur res, obseruandum est, ideo Deum noluisse cuiuslibet Sacrificijs placari, sed Aharonis solius & ab eo prognatorum, vt Iudaeos & nos quoque doceret, solius Christi Sacrificium potuisse iram Dei à nobis tollere. Ergo sicut Iudaeos per Aharonitas iussit sibi offer-

re

re Sacrificia mortem Christi significantia, sic etiam vultnos in Christo & per Christum nostra Sacrificia, laudes, inuocationes, preces, gratiarum actiones offerre, vt ab eo exaudiamur. Quis nunc nescit Aharonis Sacerdotio sublato, ex æquo nos omnes esse Sacerdotes? Peccauit ergo Rex Saul, quando sacrificare ausus est: & peccauit etiam Rex Vzzias, quando suffire voluit, quae Sacerdotis erant. Sed non peccet perinde Magistratus hodie, qui Ministerio fungeretur, si quidem per negocia vtrumque munus praestare posset. An excepit Apostolus Magistratus & potentes, quando in 1. ad Cor. 14. dicit, posse omnes nos sigillatim prophetare? Sublata iam sunt sacrificia boum & agnorum, vnà cum suffimentis: & relicta illa tantum sunt sacrificia, quæ tunc etiam ab omnibus sibi offerri Deus voluit.

Iam hoc quoque considerandum est, aliud esse res sacras curare & gubernare, aliud agere. Multas regit res Magistratus, quas ipse per se non facit. Licuit igitur Vzziæ disponere, gubernare, ac regere Sacerdotes, ipsorúmque officia constituere secundum praescriptum Dei: sacrificare & suffire non licuit. Equidem Magistratus Sacerdotes ineptos remouere, aptiores substituere potest ac debet. Placet hoc Deo si modo id secundum verbi Dei Regulam faciat: vt Salomõ fecit 1. Reg. 2. Quinimò Persarum Reges rectè pieque fecerunt, cum populo ex captiuitate reduci Principes siue Duces atque Sacerdotes iuxta praeceptum & voluntatem Dei in sacris expressam libris constituerunt, legitimèque electos confirmarunt. Hoc enim ad eos ius pertinuit, dum Iudæam suo imperio subiectam & tributariam tenerent. Rectè posteriores quoque Reges fecissent, si non ex propria libidine, sed iuxta Regulam à Deo traditam Sacerdotes & Principes Iudaeis subditis suis creauissent. Non peccarunt igitur cum alij, tum Romani, cum Sacerdotes ac Principes ordinarunt aut confirmarunt: sed in hoc peccarunt grauiter, quod Sacerdotium illis crediderunt, qui ab Aharone non descenderant.

Nec

Nec minus rectè piéque fecerunt Imperatores Christiani, quod hoc suum ius contra Episcopos, ipsúmque etiam Romanum Antistitem fortiter constantérque aliquot seculis defenderunt.

Probaui vnicam semper in Repub. Iudaeorum fuisse iurisdictionem, non duas differentes hoc pacto, quo nunc aliqui discriminãdas censent. Supereſt igitur, vt alterum quoque probem, scilicet penes Synedrium ætate Christi capitalia iudicia in causis ad religionem propriè pertinentibus fuisse. Et ne longior sim æquo, illa solum producam, quae paucis annis ante natum Christum contigerunt.

CAP. II.

De potestate Synedrij tempore Romanorum.

CVm Iudæam Pompeius occupasset, atque Gabinius deuicto Alexandro Iudaeæstatum mutasset, regnare integrè cœperunt Pharisaei Hierosolymis. Etenim Dominatum Regium sustulit, atque optimatum gubernationem restituit, tota Iudaea in quinque partes æqualis potestatis sortísue diuisa: quarum singulae à suo proprio regerentur Synedrio. Aristocratia libenter regebantur, inquit Ioseph. lib. 1. belli Iud. cap. 6. vnius imperio sublato. Et lib. Antiq. 14. cap. 10. Cum quinque, ait, Synedria Gabinius instituisset, in quinque partes gentem dispertiuit. His numeratis addit, καὶ ὁ μὲν ἀπηλλαγμένος τῆς δυναστείας ἐν ἀριστοκρατίᾳ ἐτήρει. Haec Reipub. facies etsi iterum deinde luxata est, cum Iudaeis Rex datus est à Romanis Herodes ille Magnus (Synedrium magna ex parte iurisdictionem authoritatémque suam sub Hyrcano, cui Principatũ Sacerdotij confirmarat Cęsar, retinuit: quod vel solius Herodis historia siue iudicium probet:) attamen à morte ipsius filiíque eius Archelai mox restituta fuit. Quod quia ex historia Euangelica alio in loco demonstratum à nobis fuit, in præsentia aliquot Iosephi testimonijs confirmasse conten-

contenti erimus. Citabo autem non omnia (hoc enim nimis longum foret) sed duo aut tria duntaxat proferam, ex quibus res planissimè demonstrabitur.

Ergo annis à Christi morte plus minus decem cum Claudius Caïo Caligulæ in imperio succesisset, tale pro Iudaeis Alexandrinis edictum à Caesare promulgatum fuit. Ex altè repetitis intellexi, Iudaeos, quos Alexandrinos vocant, in Alexandria ab antiquo Alexandrinis cohabitasse, parique cum ciuibus iure à Regibus donatos fuisse, quod edicta & rescripta super hac re facta demonstrant. Deinde postquam Alexandria per Augustum nostro subdita est imperio, iura ipsis sua à Praefectis nostris diuersis temporibus eò missis conseruata esse cognoui: vt nec illo tempore, quo Aquila ibi fuit, in controuersiam vocarentur. Et mortuo eorum principe non prohibuit Augustus alios eligere principes, vt qui singulos vellet suis vti moribus, neque cogi eos cuperet, vt patrium cultum transgrederentur. Paulò post, cum, quae sub Caligula contigerant, perstrinxisset, haec addit: βούλομαι μηδὲν διὰ τὴν Γαΐου παρ' ἀφροσύνην τῶν δικαίων τῷ Ἰουδαίων ἔθνει παραπεπτωκέναι: συλλάσεσθαι δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ πρότερον δικαιώματα ἐμμένουσι τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσι. Haec Ioseph. lib. Antiquit. 19. cap.

Caeterum quia in hoc edicto mentio fit ἐθνάρχου seu Principis Iudaeorum, operaepretium fuerit declarare, quam ille habuerit potestatem. Igitur Ioseph. lib. 14. Cap. 12. ex Strabone Cappadoce historico (quò maiorem lectori fidem faceret) sic inter alia scribit. Praeterquam quod in Aegypto Coloniam habent Iudaei, magna etiam pars vrbis Alexandriae huic Genti attributa est. καθίσταται καὶ ἐθνάρχης αὐτῶν, ὃς διοικεῖ τε τὸ ἔθνος καὶ διαιτᾷ κρίσεις, καὶ συμβολαίων ἐπιμελεῖται, καὶ προσταγμάτων, ὡσὰν πολιτείας ἄρχων αὐτοτελοῦς. Potestatem, inquit, habent regendi, ius dicendi, causas cognoscendi contractuum, mandata edictáque proponendi instar perfectae Reipub. Principis. Porrò non solis Alexandrinis Iudaeis concessa fuit haec potestas, sed omnibus in toto Romano orbe habitantibus. Etenim exemplum edicti Claudij Caesa-

ris in eodem illo ſupra citato capite commemorat Ioſephus (Alia plurima Roman. Caeſarum, Proconſulum, Senatus, Praefectorum, Decreta, data opera omitto) in quo praecipit omnibus, vt vbique terrarum ſinant Iudaeos eiſdem viuere ac frui priuilegijs, quae Alexandrinis conceſsa eſſe diximus. Qua in re nihil imperat noui Claudius, ſed iam ante data confirmat.

Ex hoc loco illud obiter intelligimus, quomodo Principes Sacerdotum poteſtatem dare Paulo potuerint Iudaeos extrà Iudaeam viuentes Hieroſolymam vinctos pertrahendi. Non enim ciuitas vlla facilè patitur ab alius vrbis magiſtratu, cui ſubiecta non eſt, ciues ſuos comprehendi, & aliò abduci. At Iudaei vbique erant liberi, & quoad ipſorum leges ritúſque pertinebant, nemine impediente tractabant. Itaque cum vbique Principes ſiue ἐθνάρχαι eorum Hieroſolymitano parerent magiſtratui, potuit hoc Paulus perficere.

Vix mihi perſuadeo, aliquem ita eſſe vecordem & ſtupidum, qui Iudaeis in ſua patria negatum opinetur à Romanis, quod alibi ſub imperio ſuo viuentibus tam liberaliter conceſſerunt. Notandum etiam eſt, quod imperator palàm affirmat, Iudaeos haec habuiſſe à Regibus priuilegia primum (quod hiſtoria verum eſse perſpicuè docet) quae omnibus deinde temporibus ipſis conſeruata à Romanis fuerint. Hoc mirabilius eſt quod Ioſephus lib. 12. cap. 3. ſcribit, Veſpaſianum & Titum Alexandrinis eadem conſeruaſse poſt Hieroſolymae vaſtationem. Promiſit etiam Titus idem in ipſo vrbis excidio Hieroſolymitanis cum bonam eius partem iam teneret: ſed fruſtra promiſit nolentibus eſse ſaluis. Verum vt omnem dubitandi cauſam omnibus praecidamus, & omnem effugiendi ſpem tollamus, concludemus hanc rem Ioſephi verbis, quae in libro 20. antiquit. penultimo Cap. ſcripſit: quibus nihil dici poteſt clarius: μετὰ δὲ τοῦτον τελευτήν, ἀριστοκρατία μὲν ἦν ἡ πολίτεια· τὴν δὲ προεσίαν τῷ ἔθνει οἱ ἀρχιερεῖς πεποίηντο. Poſt

Herodis.

Herodis & Archelai obitum, inquit, regebatur Reſpublica Iudaeorum optimâtum gubernatione: Principatus autem Gentis Sacerdotibus ſummis erat concreditus. Quae cum ſic habeant, negari non poteſt, quin Synedrium aetate Chriſti legitimus fuerit magiſtratus: ac iure ſuo gladium tenuerit.

Vtrunque igitur ſolidè, niſi me animus meus fallit, oſtendi: nempe duas diſtinctas iurisdictiones ſiue duo diſtincta iudicia publica de moribus in Republica Iudaeorum nullo tempore fuiſſe reperta: ſed vnum magiſtratum plenam habuiſſe poteſtatem iuxta praeſcriptum Moſis omnem religionem, omnes ceremonias, omnia ad cultum Dei pertinentia vnà cum politicis rebus conſtituendi, ordinandi, ac regendi. Quod cum affirmo, illud non nego; Magiſtratum, cuius non vna ſemper fuit ſpecies, quoties de re aliqua dubitaret, peritos & exercitatos in lege in conſilium adhibuiſſe. Deinde illud etiam probaui, Synedrium verum & ligitimum magiſtratum fuiſſe, & ius gladij retinuiſſe, quo tempore Chriſtus haec dixit: quanquam non de quibuſuis cauſis, ſed de illis ſolis iudicandi liberam poteſtatem permiſsu Romanorum retineret, quae ad religionem ſeu cultum diuinum moreſque patrios, quos peculiares & cum nullis alijs communes habebant, ſpectabant.

Dicis ex mea ſententia penes Synedrium fuiſſe ſpiritualem & ciuilem iuriſdictionem. Dixi Gabinij tempore, antequam Romani ſuos praeſides Hieroſolymis haberent, Synedrium habuiſſe poteſtatem de politicis & ſacris rebus pariter iudicandi. At tempore Pilati aliorúmque talium Praeſidum, pars maxima huius potentiae ad Romanos tranſijt: ac relicta ipſi eſt de ſolis rebus ad religionem attinentibus iudicandi facultas. Haec autem non erat iuriſdictio eccleſiaſtica, vt vos hodie à Politica diſcernitis: ſed Politicae, quam

prius totam poſsederat, pars erat. Nam ius gladij, carceris, plagarum, retinebant, quæ vos ad eccleſiaſticam potentiam pertinere negatis. Summa eſt, Magiſtratus erat legitimus & politicus quamuis non de omnibus cauſis, vt prius, ſed de certis ſolum cognoſceret. Satis ſupérque oſtendi, Politicum magiſtratum non deſinere eſſe quod eſt, cum è verbo Dei res ſacras gubernat, ſubditisque ſecundum id viuere cogit. Quæ de particula ὥσπερ obijcis non improbo.

Reprehendis poſt hæc triplicem verborum, ſit tibi vt Publicanus, explicationem: & ex eo colligis me haeſitare. Quod ſi ita eſt, vt, qui plures adfert ad rem vnam reſponſiones, mox etiam haeſitet, in perpaucis locis ſcripti tui certus es. Paſsim enim in margine notas: Reſpub. 1. Reſpub. 2. Reſpub. 3. Reſpub. 4. Potes autem excuſari, quod plerumque plures reſponſiones tuæ nulla ſunt reſponſio. An non in Theſibus diſertè oſtendi, me tertiam probare, cum dixi: Vera reſponſio eſt, quod &c. An non idem tu confiteris, cum me, hanc ſcribis, vt maximè verbo Dei & illis temporibus congruentem, amplecti? An non in primo ſcripto oſtendi poſtrema maximè conſentire cum totis ſacris literis, & omnibus circumſtantijs? Si ad hæc reſpicere vales, quam fraternè agas facilè agnoſces. Sed ad rem ipſam. Primæ & ſecundæ accuſationes non improbarem, ſi argumentis vtere iuſtis & bonis. In Theſibus poſtremis & correctis ſecundam omiſi, quoniam ipſemet probare non potui, poſtquam expendi primam leuiter attigi quidem, vt quae aliquando fortaſsè locum potuerit habere: ſed ita attigi, vt tertiam mihi probari indicarim. Vtinam vel tu vel alius quiſpiam errores mihi alios, ſi modo alicubi erro, quod certè neſcio, ita poſsetis indicare. Tam non me puderet eos reuocare quàm me non pudet hic fateri, quod verum eſſe arbitror. Tuæ interim reprehenſiones nullius ſunt momenti: ex quibus ea tantum attingam, quae propter ſequentia ſunt vtilia.

Valde

Valde exaggeras quod dixi Chriſtum agere in 18. Matth. de leuioribus iniurijs. At ego non hoc ſentio, de omnino leuibus eum agere. Leuia voco, quæ, ſi conferantur cum ſceleribus nominatim à lege punitis, leuia videri poſsint: quorúmque caſtigatio ad magiſtratum non pertineat, ſi, qui iniuria afficitur, de ea non conqueratur. Ergo ferè coincidunt nobis leue & priuatum, ſicut graue & publicum: nec negamus inter priuatas iniurias alias alijs eſſe grauiores aut leuiores. At detractionem, inquis, ſpeciem ponis. Ego mihi in primo ſcripto ſpeciem hanc exempli loco notaui: neque video cur tu damnes. An leuicula res eſt calumnia & obtrectatio quælibet? Non puto. At non decet fratrem ob eam cauſam, inquis, per diuerſa fora trahere: & extra duelli limites fugitantem pellere. Miror te ab affectibus tibi ſic eripi, iſta vt audeas ſcribere. Quomodo ego fugitantem extra duelli limites perſequor, qui rogatus à me toties ab iniuria tamen deſiſtere non vult? Debeo ignoſcere ſeptuagies-ſepties, ſi culpam agnoſcat ac deprecatur: id eſt, ſi poenitere ſe profiteatur, vt Lucas ait: vel ſi ἔλεγχον locum apud eum inueniat. Si conuinci nolit, & calumniando pergat, non ego fugitantem pertraho per diuerſa fora: ſed cogit ille me facere, quod facere nollem.

Mirari te ſcribis, à me non fuiſſe animaduerſum, illud, Sit Tibi, non eſſe concedentis, ſed praecipientis. Ego verò animaduerti eodem modo accipienda eſſe verba hæc, quo alia. Rogo te, ſi quis gentis ſuæ iudicium deſpexiſſet, atque iniuria affectus tolerare maluiſſet eandem, quàm coram Romanorum praeſide litigare, an feciſſet malè? Non puto. Non enim coactus fuit, qui ab Ethnico vel Publicano laedebatur, mox eos apud ſuum forum accuſare, ſi ferre maluit iniuriam, quam coràm Romano Iudice ius ſuum defendere. Cum ergo præfractus ille mihi ſit inſtar Ethnici & Publicani, non minus liberum mihi manet. Deinde cum iubet Chriſtus offenſum, ſi iniurioſus poſt priuatam admonitionem non deſiſtat, vnum atque alterum aſſumere, an hoc ita praeceptum putas, vt ſi offenſus poſt priuatam admoni-

tionem tolerare malit offensoris importunitatem, quàm aliis causam aperire, id ei non liceat? Accidit soepè, vt offensae inter aliquos nascantur, & alter eorum, qui melior est & prudentior, non velit rem publicari. Is iniuriam inferentem admonebit, vt se liberet: sed ita, vt si nihil obtineat, ferre malit quàm vulgare, quod patitur. Vides quam infoeliciter illa quoque refellas, quae tibi vltrò concedimus?

An non admirari omnes facis, cum scribis diuersum hoc loco tradi ab eo, quod mox Petro respondetur? Rationem profers hanc: quia vbi peccatum remittitur septuagies, neque testes, neque ciuiles magistratus necesse est interpellari. Si Lucam cum Matthaeo voluisses coniungere illud non dixisses, puto. Christus iubet offensum primò omnium tentare, an possit offendentem conuincere peccati, id est eò deducere, vt peccatum agnoscat culpámque deprecetur. Interrogat Petrus quoties hoc facere necesse habeat. Respondet Christus apud Lucam, septies, si toties dicat se propter factum suum dolere: apud Matthaeum verò, septuagies-septies. Sensus apud vtrumque est, toties remittendam iniuriam, quoties iniuriam inferens fatebitur se poenitere, & ab inferenda iniuria vult abstinere. Proinde ad testes non ante veniendum est, quàm se solum à solo coargui non sinat. vides iterum tibi te debuisse dicere, Frater, an hoc est candidè, piè, simpliciter agere in re tanti momenti?

Tertiam expositionem cogi te dicis, vt omnium absurdissimam repudiare. Audiamus ergo elegantes tuas rationes, quas adfers. Primum ais, obstant antedictae rationes. Deinde discordarent inter se Christus & Paulus, quos tu vis idem sentire. Si non huc vsque tuis reprehensionibus assueuissem, putarem te ludere in re seria. Si non potuisti veris rationibus refellere, quae ipsemet non firma satis esse confiteor, quo pacto inanibus illis ratiunculis veram sententiam delebis? De loco Apostoli tibi id respõdebo,

quod

quod iam ante alijs reſpondi, ne precioſum tempus fruſtra malè collocam.

Paulus primum iubet ne omnino litigent: quod nihil eſt aliud, quàm quod Chriſtus iubet, dandam eſſe operam, vt vel ſoli, vel cum amicis aliquot tentemus amicè controuerſias componere. Deinde ſi omninò litigandum ſit, prohibet Apoſtolus coram Gentili Magiſtratu litigare. Non enim conuenire, vt iuſti ab iniuſtis iudicentur. Ideo ex ſuo ordine aliquos iubet eligere, qui inter fratres iudicent. Cæterum non permittit hiſce delectis Arbitris iudicia de ſceleribus & rebus grauioribus, ſed minora ſolum concedit, & de rebus ad victum ſeu vſum vitae pertinentibus: quæ ipſe vocat κριτήρια ἐλαχίστα, & βιωτικά. Sanè ſi de illis etiam iuſsiſſet iudicare, plurimum de dignitate, poteſtate, authoritateque magiſtratus, cui vbique nos parere iubet, detraxiſſe videri poſſet. Et hoc quid aliud eſt, quàm quod Chriſtus dixit, Dic Eccleſiæ. Huc vſque pulchrè & apertè reſpondent omnia.

Sed nihil amplius addit Paulus, inquies, & hoc eſt, quod nos volumus. Reſpondeo: tametſi hoc in loco reliqua non ponat Apoſtolus, quæ in Chriſti verbis contineri oſtendi, alibi tamen re ipſa & facto ſuo declarauit, quid hac de re ſenſerit. Nam cum à ſua Gente accuſaretur, ac iniuriam ſibi fieri cerneret à Iudice, appellauit ad Caeſarem. Quo pacto igitur credere vllus homo poteſt intelligens (quem contendendi libido aliúſue affectus ſibi non eripuerit) Paulum offenſo non permiſiſſe iniuriam à ſe depellere auxilio Ethnici Magiſtratus, ſiquidem Aduerſarius Arbitros audire nollet? Iudicent omnes homines, an quiſquam verè putet Apoſtolum iniuria affectis hoc voluiſſe aut potuiſſe negare, quod ſibi licere putauit, & facto demonſtrauit? Quid ſi Arbitri iſti iniquè iudicauiſſent, an prouocare non licuiſſet oppreſſo ad alium Iudicem ſuperiorem?

Hoc si licuit Apostolo, ac nobis licet, quomodo non idem mihi liceat, si, qui mihi molestus est, Arbitros despiciat, eorúmque sententiae stare nolit, sed ab ea appellet? Non est fortè quisquam ita immanis & barbarus, qui tales Iudices contemnat, si non putet iniquè ab ipsis iudicatum: at plurimi sunt, qui se causam bonam defendere arbitrantur, ideóque prouocant ad superiorem Iudicem. Male fiunt hæc, fateor: attamen fiunt, facta sunt, ac futura videntur: & cum fiunt, non potest oppresso negari, quin se defendat ab illata iniuria. An non est impius quoque magistratus à Deo præpositus, vt subiectos quoslibet ab iniuria & vi tueatur? Quomodo ergo vetet Apostolus in casu tali, qualis à nobis proponitur, iniuriam patientem quærere sui eam defensionem, quae Deum ipsum habet authorem.

Non negauit cuiquam Deus iustam sui defensionem coràm quocunque magistratu: si prius illas rationes reconciliationis frustra expertus fuisset, quas experiri nos voluit, antequam ad profanum impiúmue magistratum causam nostram deferamus. Habitant nunc sub Turca & Pontifice Romano fideles; Si quis afficiatur ibi à fratre iniuria, nec audire iniurioſus suum coetum velit, quid aliud potest offensus facere, quam eius implorare Iudicis opem, qui facultatem habet coercendi? At Ecclesia excommunicare, dices fortasse, debet refractarium. Primum hîc petitur principium. Quippe de hoc quaestio est, an sit à Deo concessum hoc Ecclesiae. Nos permissum non esse demonstramus: Aduersarij hoc ipso, quod probare eos oportebat sua plerumque probant. Deinde si, qui infert iniuriam, iure se facere, quod facit, dicat, atque ad alium Iudicem prouocet, an negabitur reo ius suum alibi quærere, vt molestia illa liberetur? Certè Apostolus Arbitris & Iudicibus illis plus potestatis non dedit, quàm arbitrandi inter fratres, amicéque componendi dissentientes (quod tu quoque apertè satis confiteris) potestatem vel cogendi

gendi nolentes, vel excommunicandi, tunc dediſſe credam, cum probatum teſtimonio ſcripturæ videro. Quod tum fiet, cum cœlum terra erit: terraq; cœli locum occupabit.

Negas deinde Synedrium, ius gladij habuiſſe, quod ſatis euidenter probaui. Quæ pro ſententia noſtra attulimus, amicos tuos opinionem ſuam mutare coëgerunt. Confitentur nunc nobiſcum contra te Synedrium legitimum fuiſſe Magiſtratum, & ius gladij poſſediſſe. Quę obijcis momenti nullius ſunt. Nullum dicis ad Romanorum Tribunal acceſſurum fuiſſe. At confutant te vel ſoli Publicani. Vt hoc ferre de his coacti ſunt Iudæi, ita & de alijs tulerunt, qui Publicanorum erant ſimiles. An ita aliquando legiſti cap. 18. Actorum? Non dabat offendiculum alijs, qui cum iniurioſo ſic prius expertus fuerat omnia, quomodo Chriſtus docuit. An non Chriſtum tradiderunt Pilato? Quî fieri potuerit, vt impunè Eccleſiam aliquis non audiret, ſupra expoſitum fuit.

De eiuſmodi peccatis dixi: Chriſtum agere, de quibus inter priuatos tranſigi poteſt: at de flagitijs priuati tranſigere non poſſunt. Item de illis, quę non pudeat reos confiteri coràm teſtibus: at flagitia nullus confitebitur. Has tu coniecturas dicis eſſe nimium infirmas: quia teneamur etiam grauiſsimas iniurias priuatis condonare. Quorſum hoc dicis? Ego non de iniurioſo loquor, qui ſemel fecit iniuriam, cuius eum deinde poeniteat: ſed de eo, qui iniurioſus eſſe pergit. An non mihi licet hanc à me iniuriam depellere? Cum dicis interpretationem meam locum habere non poſſe in iniurijs vltrò confeſsis apud teſtes, quid dicas, nec ipſe, puto, noſti: nec ego intelligo. Qui alteri facit iniuriam, putat plerumq; aut ſimulat ſe putare, ſe cauſam habere, cur faciat, quod facit. Proinde coràm teſtibus etiam fatebitur: quod certè non faceret, qui facinus perpetraſſet. An coniecturae tibi hæ ſunt? Certè ex verbis textus neceſſariò ſic deducuntur, vt quantumcunque coneris, negare tamen non poſsis. Et quibus ex rebus probabimus genuinum

alicuius

alicuius loci ſenſum hunc vel illum eſſe, ſi non ex verbis hoc modo colligamus? Refelle aliquid horum tu, ſi potes. Tertiam nihil ad rem facere cum dicis, non improbo.

Cap. III.

Refutatio interpretationis Bezæ verborum Chriſti: Dic Eccleſiæ.

SPeraui adhuc me in progreſſu ſcripti tui firmiora ac meliora inuenturum, ſed quo progredior longius tantò ſunt omnia imbecilliora & deteriora. Recitas hic neſcio quot argumenta, numerumq; in margine notas, quæ non ſunt aliud, quàm imaginationes tuæ, alienę à verbis & mente Chriſti in hoc loco. Negas Chriſtum in his verbis, de quibus inter nos agimus, docere, quomodo priuatæ iniuriæ citra offenſionem ſiue ſcandalum proximi componi, tranſigi, aut amoueri debeant. At nos hoc ità probauimus in Theſibus primum, deinde etiam ſupra, vt non habeamus neceſſe metuere, vt refellas. Et quid opus eſt verbis in re tam plana? An non Petri interrogatio, deinde parabola ſubiecta, poſtea ipſa tractationis concluſio, demum etiam friuolæ & euanidæ tuæ reprehenſiones tam diſertè & tam manifeſtè hoc probant, vt negari à nullo veritatẽ quærente poſſit? Sed age videamus pręclara illa tua argumenta, quibus diuerſum oſtendere niteris.

Primum hoc eſt, Chriſtus hic non agit de priuatis iniurijs tranſigendis, ſed de offendiculis, quę quum incidunt, conſcientiæ noſtræ ſtatum perturbant: quoniam doctrina illa diuerſa ab hac eſt, & à Chriſto diſtinctè alibi traditur. Locum non adducis, niſi quod in 5. argumento inducis Chriſti verba Matth. 5. Si munus tuum detuleris ad altare &c. An hoc eſt probare apud te? Sic facilè quiduis probaueris. Eſto docuerit idem alibi etiam Chriſtus. An

propte-

propterea hic docere non potuit? Nunquámne docuit aut exposuit Christus bis rem eandem? Non negabis quin praeceperit in hoc capite, vt alij alijs offensas remittant. At quàm sœpè idem hoc docuit ac iussit in alijs locis? cap. 5. Matth. docet nos quid facere debeamus, cum alios offendimus: nos hic autem docet, quomodo offensi ab alijs gerere nos debeamus, ne offendiculo alicui simus.

Secundum est. Præcedentia & sequentia declarant, de offendiculis hic agi, quibus Regnum Cœlorum interturbatur: non autem de ratione priuatas iniurias piè à se remouendi. Nego tibi vel antecedere vel consequi aliquid verba haec, Si peccauerit frater tuus in te, quod tuam opinionem declaret atq; confirmet, nostram autem sententiam infirmet. Res planè contrario modo habet, vt omnes eruditi & pij, qui inspicere locum volent, confitebuntur.

Tertium. Describit loco tertio ordinem, quem seruare deceat, reuocandis in viam fratribus offendiculum alijs præbentibus, quod non sit publicum, sed vni cognitum. Nego tibi aliquid horum agere Christum in hoc loco, nisi ex consequente. Monet hoc capite primò & per se, vitanda esse scandula, siue vt nobis caueamus, ne alicui scandalum præbeamus: non autem quomodo eos, qui scandalum nobis præbent, tractemus, vt ex contextu liquet, maximè ex Petri interrogatione, ex Parabola, & ex conclusione. Non dicit Christus, si scandalum prębentem non reduxeritis in viam: sed dicit, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo, ex animo delicta eorum, idem vobis continget, quod seruo euênit, qui conserui sui misereri noluit. Quanquam verò tu hanc partem à priore separandam esse dicis, quasi ad eam non pertineat: non tamen credere nos tibi vel possumus vel debemus, nisi prius probaueris: id quod in sempiternum non perficies.

Quartum. Vnicum verbum, lucrefeciſti fratrem, confirmat de

mat de conſcientiæ ſalute, non autem de damno aliquo ciuiliter ſarciendo hic agi. Egregia verò ratiocinatio. Rogo te, cum quis fratrem iniurioſum arguit, atq; erroris ſui cõuincit, an non eum lucratus eſt Deo primùm, dum ad peccati ſui agnitionem ac poenitentiam perduxit? deinde etiam ſibi, dum ex hoſte amicum & beneuolum reddidit? An poteſt melior excogitari componendarum iniuriarum ratio? Quomodo igitur tu ex eo, quod fratrem lucratur, concludis, Chriſtum hic non agere de priuatarũ offenſarum Chriſtiana tranſactione? An quia conſcientia ſanatur, iniurioſus eſſe non deſinit? Imò amicus mihi fieri ex inimico nequit, priuſquam peccatum ſuum agnouerit odiſſéq; coeperit. Ideo dicit Chriſtus ἔλεγξον apud Matth. vt intelligamus cum erroris & iniquitatis conuincendum eſſe, vt eam agnoſcat ac deprecetur non apud nos tantum, ſed multò magis apud Deum. Hoc modo fratrem lucrefeciſti pariter & ſoluiſti. Si audire te nolit, hoc eſt, ſi ſe conuinci non patiatur & iniuſtitiam ſuam nec agnoſcat, nec deploret, ligatus ſic eſt, vt in coelo etiam ligatus ſit. Et hoc eſt, quod dicere volui, cum dixi, hoc lucrum idem valere quod remiſsionem, per quam reditur in gratiam: quæ poſtrema verba tu in tua reprehenſione non bene omiſiſti.

Quę præterea dicis hic, verba tua ſunt, eáq; inania, nullo aut ſcripturæ teſtimonio aut ex eadem deprompto argumento confirmata. Quocirca tam poſsum ac debeo ea facilè contemnere, quàm tu facilè auſus es dicere. In ſempiternũ non probabitis vel tu, vel omnes tui, duo hæc è Synagoga eijci, & velut Ethnicum ac Publicanum ęſtimari, tantũdem ſignificare, ac Satanæ tradi. Aliud rurſus eſt, Anathema fieri. Aliud quoq; à communi victu arceri. Aliud ab his omnibus eſt, Excommunicari, ſiue ex viſibili Eccleſię ſocietate exturbari propter cauſam, de qua inter nos orta eſt diſceptatio. Si ſperas me omnibus expenſis tibi aſſenſurum, ſperas me aſino ſtupidiorem futurum.

Quintum argumentum, ſi rectè conieci, (Oedipus enim non ſum) hoc eſt: Chriſtus iubet non parentem Eccleſiæ iudicio

iudicio haberi velut Ethnicum & Publicanum. At in foro conscientiæ aliquem, vt Ethnicum habere, est ab eius congressu ita abstinere, vt à commercio Ethnici, quibuscum Iudæi nunquam sacra conuiuia habuerunt. Ergo non agit hic de ratione componendi priuatas iniurias citra scandalum, sed de offendiculis ex Ecclesia tollendis. Si voluisses ritè cõcludere, hoc concludere debebas: non esse cum eo sacra conuiuia celebranda, qui iussus sit pro Ethnico haberi. Primo loco falsum est, quod tanquam indubitatum ponis, Christum hoc in loco iussisse non audientem Ecclesiam ab omnibus haberi velut Ethnicum. Nulla enim machina nullisq; argumentis vnquam efficies, quicquid tandem tentes, vt hæc verba Christi, Sit tibi, idem significare probes, ac si quis diceret, sit Ecclesiæ toti talis, siue sit à Sacramẽtis excluſus. Nam de vno, videlicet læso, manifestè loquitur. Secundo falsum est, Christum hic primò & per se agere de foro conscientię: cum agat de modo, quo priuatas iniurias à nobis depellere absq; scandalo possimus. Tertio falsũ est, velut Ethnicũ habere in prædicto loco tantũdẽ significare, ac pro incircũciso habere cui in templũ ingredi nefas esset.

Quando hic iubet Christus Ecclesiam non audientem haberi velut Ethnicum & Publicanum, ab eo qui læsus fuerat, loquitur de re quapiam quæ communis vtrisq; esset, Ethnicis & Publicanis. Porrò constat Publicanis circumcisis licuisse in Templum venire, & per consequens Sacrificijs ac ritibus alijs Diuinis interesse. Illud nisi tumetipse nobiscum fatereris, probare conarer. At Ethnico nihil horum licebat. Quare sequitur, Christum hic non loqui de amotione à Sacramentis, aut interdictione Templi. Quinimò ne quis verba Christi, sit tibi velut Ethnicus, in alienum hunc sensum detorqueret, quod factum tamen est, adiecisse videtur nomen Publicani, vt prius illud latius patens, velut coerceret & circumscriberet. Deinde ne quis putaret non audientem Ecclesiam illam habendum similem Ethnico in re qualibet, addidit vtriq; nomini, Ethnici & Publicani, articulum, ὁ, vt se ostenderet loqui de quouis

Ethnico,

Ethnico,& quouis Publicano,qui in Iudęa tũc erãt, iniuriáq; Iudęos afficere poterãt,Dicit ergo, Sit tibi velut ille Ethnicus & ille Publicanꝰ,qui ſcilicet in Iudęa ſunt,tibiq; iniurij eſſe poſſunt.Hoc enim indicare nobis videtur repetitus articulus.Ergo quid erat cõmune Publicanis Iudæorũ & Ethnicis ibidẽ agentibus, quod huic aptari cauſę queat ? Nihil certè,niſi hoc,quod neutri facilè reſpõdebãt coràm alio magiſtratu,quàm Romano.De Ethnicis cõſtat: de Publicanis vix dubitatur.Quippe cum Romanorum eſſẽt miniſtri, & quod agebant in detrimentum populi Iudaici facere viderentur, diſcerpti à Iudaeis fuiſſent, niſi Rom. potentia eos protexiſſet.Quod à Phariſęis,Scribis,& Sacerdotibus, qui tũ prędrant rebus,nihil potuerint æqui expectare,nullus eſt qui ambigat; equidem ne quidem colloqui cum eis dignabantur:& Chriſtum atq; Apoſtolos hoc nomine accuſabant,quod eorũ conſuetudinem non perinde vitarent.Quæ cũ ſic habeãt,cõſtat te perperã hæc verba Chriſti exponere.

Reſpondes,ideo Publicanos ad Templũ & Sacrificia admiſſos,quia ex lege non potuerint haberi exſecrabiles hoc nomine,quod redemptores eſſent Vectigalium: ac proinde Romanorũ odio potius,quam ob aliud quicquam infenſos eis Iudæos fuiſſe.Quoniam hęc tua(quæ retrò etiam à te dicta memini)conſentanea ſunt veritati & ſacris literis,ideo libenter admitto.Etenim quod hoc nomine,quod vectigalia redimerent,id eſt,quod Publicani eſſent, nulli exſecrabiles eſſe potuerint,ex 3. & 19. cap. Lucæ clarè patet.Equidem Chriſtus ἀρχιτελώνῃ Zachęo non imperat,vt Publicanus eſſe deſinat..Sic Iohannes ad ſe venientibus Publicanis non iubet officium deſerere,ſed hoc tantum mandat, ne vltra conſtitutum exigant.Sic nec is, qui in Templũ aſcenderat precatũ Luc. 18. nec illi,qui Deũ laudarunt ac iuſtificârunt Luc. 7.leguntur munere ſuo ſe abdicauiſſe. Quocirca dubiũ non eſt,quin ſimul potuerit aliquis Publicanꝰ eſſe ac religioſus. Quod porrò iniuſtè eos oderint Iudæi & ex iã dictis cernitur,& ex alijs præterea colligitur. Quippe certũ eſt multos Publicanos pios & religioſos fuiſſe. Qui ad Iohannẽ venerunt,vt baptizarentur, qualesquales antea fuerint,viri boni

poſtea

poſtea permanſerãt, vt ex cap. 7. & 15. Luc. apertè videmus. De principe eorũ Zachęo, dubitandi cauſã nullã habemus. Ille quoq; cuius mentionẽ facit Luc. 18. cap. ipſiuſmet Chriſti teſtimonio iuſtior domũ redijt Phariſæo, qui ſe neq; rapacẽ, neq; iniuſtũ, neq; adulterum gloriabatur. Itaq; dubium non eſt, quin iſti, aliiq; tales, non fuerint adeo mali, vt Iudæi merito eos poſſent odiſſe. Quamobrem vera eſt vtraq; pars reſponſionis tuæ: vnde ſic ratiocinabor.

Quiſquis nullo Diuino iure, nullo Dei mandato ac lege exſecrabilis, nullãq; iuſta de cauſa odio haberi potuit, is nullo vel iure vel præcepto Diuino potuit à Templo & ceremonijs ſacris prohiberi.

Cæterum Publicani ex lege non potuerunt haberi exſecrabiles, nec odij ſui aduerſus eos iuſtã cauſam habuerũt Iudęi.

Ergo Publicani, quoad tales erant ex lege præceptóq; Dei nõ potuerũt à Tẽplo & cultu diuino ſubmoueri. Propoſitio certa eſt ac vera. Aſſũptio tua eſt, ſcripturiſq; ſanctis cõſona, vt oſtendi. In complexione nihil continetur, quod non ſit in præmiſſis expreſſè poſitũ: nec in forma poteſt vitiũ oſtendi. Ergo vera concluſione hac poſita, ſic deinde argumentabor.

Publicani ex mandato Dei non potuerunt repelli à Tẽplo cultuq; diuino, vt ex poſitis à te demonſtratum eſt.

At qui Chriſtus dixit Eccleſiam, (de qua tunc loquebatur) non audientem, habendum velut Publicanum.

Ergo pro eo talẽ haberi voluit, qui iure ac lege nulla diuina poſſet à Sacramentis à Deo inſtitutis arceri. Quid hinc ſequatur vides, opinor, nempe te ſemel tota cauſa cecidiſſe.

Verũ excipies fortaſſe, nos Chriſti verba nõ ritè exponere, eorũq; ſenſũ talem eſſe dices. Qui Eccleſiã non audit, ſit tibi qualis Publicanus nũc eſt ipſis Phariſęis: hoc eſt, nõ velle Dominũ, vt eũ habeam, ſicut Publicanũ, ſed quales tũc habebãtur vulgò à Iudęis Publicani. Putas enim omnes Publicanos bonos & malos à Phariſęis fuiſſe excluſos: in quo tamẽ, vt in pleriſq; alijs, modũ nõ tenuerint. Cauſã libẽter dixiſſes fuiſſe ἀκρασίαν. Sed cũ nõ omnes apoſtatas fuiſſe videres (ex ſacris literis ne vnũ quidẽ deſeruiſſe patriã religionẽ probabis, nedũ pleroſq; aut multos) hãc adfers, quia Iudęis fuerint execrabiles: atq; hoc ſatis eſſe ad interptationis tuę cõfirmationem.

Quoniam in eiuſmodi locutionum genere, inquis, non ſẽper quid iuſtè, quid moderatè fiat, ſed ſimpliciter interdum, quid fieri ſoleat attenditur. Ergóne ſatis magna cauſa fuit excluſionis odium etiam iniuſtum? Reſpondes, iure ipſos Iudęis fuiſſe exſecrabiles, his verbis. Iure tamen Publicanos non ſuperſtitioſis ſolum (à quibus minimè æquum eſt, vt Regulam temerè ſumamus) ſed etiam verè Religioſis fuiſſe abominandos, declarant etiam quærelæ veteres ipſorum Romanorum. Antequã hęc examinemus admonendus es breuiter conſtantiæ tuæ, quum tam turpiter in vnica pagina tibi contradicas; Supra dicebas, Romanorum odio potius, quam ob aliud quicquam offenſos habuiſſe Iudęos. Nunc dicis iure execrabiles pijs & impijs fuiſſe. Si propter rapinam & auaritiam iurè fuerunt abominandi, ob aliud ipſis fuerunt infenſi, quam ob Romanorum odium. Sed ad rem accedo ipſam.

Demonſtraui huc vſq;, nullum circumciſum iure Diuino potuiſſe arceri à Templo cultúq; Diuino, propter vitam inhoneſtam, ſed alia ratione voluiſſe Deum ſcelera coerceri. Ergo ſi maximè conſtaret, Phariſęos tale quippiam auſos fuiſſe tentare, contra & præter voluntatem pręceptumq; Dei tentauiſſent. At abſurdum ſit credere, Chriſtum leges ſuis ferentem, quas omnibus deinde temporibus abſq; errore vellet obſeruari, hoc eos iuſsiſſe facere, quod Iudæos iniuſtè & contra pręſcriptum verbi Dei facere ſciebat. Si voluiſſet in pręſente loco, in quo dicitis eum rẽ maximi momenti inſtituiſſe, hoc iubere, quod tu putas, nomine magis proprio fuiſſet vſus. Etenim Publicanus nullus, quatenus Publicanus eſſet, iuſtè aut per ſe potuit excludi, ſed tantum per accidens, hoc eſt, quatenus eſſet flagitioſus. Deinde non omnes erant vitioſi, vt oſtenſum eſt. Poſtremo non ſoli Publicani ex tua ſententia excludebantur, qui excommunicationem & è Synagoga eiectionem pro eadem re ponis. Quis igitur præter te tuiq; ſimiles putet Chriſtum in re tam neceſſaria Eccleſiæ (quod vos dicitis) támq; exitioſa (quod res & hiſtoriæ probant) inſtituenda, magis voluiſſe attendere, quid

quid à perditissimis hypocritis contra praefinitionem Legis diuinae fieret, quàm quid iustè moderatéque ageretur? Regulam nos sumere debere ais non à superstitiosis, sed à Religiosis: & Christum interim vis ab iniusto iniustorum Pharisæorum facto poenam peccatoribus praescribere. Publicani nulli per se iniusti erant, vt possent iustè excludi, nec omnes erant iniusti, sicut è contra etiam non omnes iniusti ex ordine Publicanorũ erant, & nobis tamen vis persuadere, Christum nomine Publicani hoc in loco intellexisse iniustum seu Excommunicatum? Frustra laborabis dum firmiora non attuleris.

Falsum non minus est, Synedrium aut Pharisaeos Publicanis, quia Publicani essent, aut quia improbè licentérque vixissent, Templo & Sacrificijs interdixisse. Quomodò aut quibus hoc rationibus argumentisq; probabis? Sacrae literę secus docent, vt ex historia Matthaei, Zachaeique colligimus. An reprehensum à Iudaeis aut Pharisaeis aliquando legisti Iohannem Publicanos ad se venientes vnà cum alijs baptizantem? Non nesciebant Iudaei baptismum Iohannis Sacramentum esse pœnitentiae, ipso sic docente. Quare si consuetudo tunc fuisset Publicanos ad Sacramenta non admittẽdi, certè in Iohanne factũ hoc vituperassent cum alij, tum Pharisæi, praesertim cum viderent eum neque increpare ipsos, quia Publicani essent, neque hortari vt munus suum desererent, sed tantum monere, vt non plus exigerent quàm constitutum fuisset. Murmurarunt quidam ex Pharisaeis quod Christus cum Publicanis ederet. At non legimus eos murmurauisse, quod ad Sacramenta & ad Templum venirent. Sanè Pharisaeus, qui Publicanum secum in Templo comprecantem vidit, neque Templum neque se existimauit contaminari illius praesentia, neque quod huc ingressus fuisset reprehendit, tametsi quid de eo sentiret, non dissimularit. Tantum porrò abest, vt circumcisos à Templo & Sacrificijs Deo offerendis deterrerent Iudaei, vt etiam incircumcisos huc inuitarint: licet his non, vt illis, liceret in atrium interius Templi ingre-

di. Ego sanè persuasus sum, Sacerdotes, Leuitas, ac Templi Ministros, si maximè ipsis à Deo fuisset mandatum, vt scelere inquinatos arcerent, non fuisse tamen facturos. Cum enim ex Sacrificijs ipsi viuerent, proculdubio cupiebant omnes frequentes adesse, quo plus ipsi acciperent. Tanto ergo minus est credibile, ipsos, cum Legem hac de re nullam haberent, tale quippiam in animum induxisse.

Falsum denique illud quoque est Christum iubere, vt Ecclesiam, de qua ibi sermo ei fuit, non audientem offensus pro tali reputet, pro qualibus Pharisaei rudisque plebecula Publicanos tenebant. Non enim sic loquitur Christus, sed hoc modo. Si iniurioſus Ecclesiam non volet audire, sit tibi eo loco quo Publicanus tibi est, siue puta sic te cum eo posse agere, quomodo cũ Publicano te offendẽte ageres. Nõ certè dicit Christus, Sit tibi talis qualis Publicanus est Pharisæis, aut alijs quibusliber: sed simpliciter dicit, Sit tibi qualis Publicanus est, tibi nimirũ. Caeterũ constat Publicanos à Discipulis, cum quibus tum loquebatur Christus, non habitos fuisse pro exsecrabilibus, aut facinorosis, aut Excommunicatis, cum & Iohanni & Christo eos probari vidissent, frequenter cum eis viuerent, officium illud suum impium non esse scirent, in suo comitatu & ordine Matthaeum secum haberent. Nec alia mens fuit Religiosorum & piorum omnium, quicunque vel suapte natura intelligentes erant, vel Iohanne aut Christo Praeceptoribus vsi fuerant.

Ex praedictis omnibus patet, primum quidem id, cuius causa ista praecipuè diximus, scilicet Publicani nomen in oratione Christi nullo prorsus pacto accipi posse pro Excommunicato aut facinoroso, cum illi, quibuscum loquebatur Christus, Publicanos pro Excommunicatis & nefarijs neutiquam haberent, vt qui non modo scirent hoc, Publicanorum scilicet munus cum Mosaicis legibus non pugnare, verumetiam exploratum tenerent, multos in illo ordine honestos, castos, pios, & Religiosos exsistere. Deinde & illud patet, falsò te scripsisse, Publicanos iure abominandos fuisse non tantum superstitiosis ac prauis, sed

etiam

etiam bonis & Religioſis. Si cauſam hi nullam habebant, cur eos abominarentur, (vt tu ſupra affirmabas) cur vt exſecrabiles odiſſent ipſe non video. Pugnat enim ſi quid aliud cum pietate hoc maximè, fratrem ſine cauſa odio proſequi.

Aequè abſurdi ſint, qui fortè putent, Chriſtum per nomē Publicani, non ſimpliciter Publicanos, ſed conſceleratos duntaxat voluiſſe ſignificare. Obſtant primum, quae hucvſque diſputata ſunt ferè omnia. Deinde quod eodem modo cogeremur dicere, eum non omnes Ethnicos in Iudaea agentes intellexiſſe, ſed impuros, ſceleribuſque aſtrictos tantum. Eodem namque modo ait, Sit tibi velut Ethnicus, quo modo dicit, Sit tibi velut Publicanus. Conſtat autem eum de omnibus Ethnicis locutum. Quare ſimiliter de Publicanis ſimpliciter locutus exiſtimari debet, quod tu quoque rectè iudicas. Praeterea pugnat cum opinione hac, quod Chriſtus nulla omnino exceptione aut mentione bonorum aut malorum vtens, generatim dicit, Sit tibi velut Publicanus: quod certè nunquam feciſſet, ſi hac in parte diſcrimen aliquod ſtatuere voluiſſet. Planius opinionis huius falſitas ex eo perſpicitur, quod articulum vtrique nomini praepoſuit Spirituſsanctus. Nam cum Praedicato appoſitus eſt articulus, ipſammet naturā Prædicati, aut certè emphaſim quādam denotat. Non.n.idē prorſus ſignificant apud Grecos hæ duæ Orationes: Petrus eſt ἄνθρωπος, & Petrus eſt ὁ ἄνθρωπος. Illa enim Petrum tantum ſignificat hominem eſse, haec ipſummet hominem eſse innuit. Sic cum dicimus, Voluptatem eſse ipſum bonum, τὸ ἀγαθὸν plus dicimus, quam ſi ſolummodo bonum dicamus eſse. Significat ergo hoc in loco vox ὁ τελώνης, Publicanum, quatenus eſt Publicanus, ac proinde generaliter ſumitur. Si negetur hoc, atque aliam Emphaſim contendatur ſignificare, non litigabo hac de re, cum in ipſa cauſa nihil inſit difficultatis: modo illud mihi concedatur, quod negari nulla ratione poterit, Emphaſim ſignificare, quae communis eſset Ethnicis & Publicanis. At communis

alia nullà poteſt eſse ad hanc pertinens cauſam, in qua ratio docetur priuatas offenſiones abſque ſcandalo vitandi, quàm quod neutri alium agnoſcebãt Magiſtratũ, quàm Romanũ.

Ergò immotum nullaque ex parte labefactatũ perſtat noſtrũ illud argumentũ, quo cauſa tua tota ſemel concidit. Niſi enim probes, velut Publicanũ haberi, idem ſignificare, quod ſignificat à Sacramentis remoueri, incaſsũ laboraueris. Locũ certè alium in nouo Teſtamẽto (in vetere nullũ cõtineri per ſe manifeſtũ eſt, ac in ſequentib' manifeſtius adhuc fiet) nullum potes indicare, in quo Deus veſtrã Excommunicationẽ inſtituerit, quam 18. cap. Matthaei, teſtib' omnibus amicis & praeceptoribus tuis, quos mihi videre audiréue contigit. In hoc autẽ cap. nihil eſt quod ſentẽtiam tuam probare poſſit, ſi non probet nomẽ Publicani. At hoc nihil probare, imò contrarium probare, demonſtratum eſt. Quare integrum permanet noſtrum argumentum.

Nulli Publicano circumciſo potuit iure Diuino Templum & ceremoniarum Diuinarum vſurpatio negari: nec vlli negata fuiſse (propter cauſam eam, de qua nos inter nos diſputamus) oſtendi poteſt.

At Chriſtus Eccleſiam non audientem iubet haberi velut Publicanum.

Ergò iubet pro eo haberi, qui nec poſſit iure Diuino à Sacramentis à Deo ordinatis depelli, nec depulſus aliquando fuerit. Veſtra igitur Excommunicatio nil aliud eſt, quàm inane figmentũ hominũ imperare alijs cupientium. Miror vehementer cur refellere tentes, quod dixi, nec Matth. nec Zacchaeũ, nec alios Publicanos, (imò nec Chriſtũ nec Apoſtolos, quos in eodẽ cenſu cum Publicanis habebant, & peiores exiſtimabant) à Templo & Sacrificijs abactos fuiſse, cũ ſpontè fatearis, Publicanos à Phariſæis non fuiſse prohibitos ab ingreſsu Tẽpli, & orationib' in eo factis. Sed neceſse eſt, vt, qui veritatẽ impugnat, ſibi ſæpè ſit contrarius. Duobus argumẽtis hic pugnas, Vnum eſt, non defuiſſe voluntatem, ſed poteſtate arcana Dei metúque populi cohibitos fuiſse. Alterũ, Iudæos à Romanis coactos in Tẽplũ paſsos eſse venire:

venire: at cum ipsis nunquam sacrificasse. Nisi morem tuum nossem, valdè mirarer adeo friuolas tuas ratiunculas. Quomodo probabis Pharisaeos voluntatem habuisse arcendi vel Publicanos vel Christum à Sacramentis, cum nulla huius rei mentio fiat in Scripturis? Hanc fuisse causam, quod videlicet diuinitus ac metu etiam populi cohibiti fuerint, libenter crederem, si scriptura meminisset. Solet enim explicare propositum & consilia Pharisaeorum, & cur, quod cupiebant, non consequerentur, simul exponere: vt cum dicit, eos cogitasse de comprehendendo Christo, at propter metum populi non ausos fuisse. Huius autem rei nullum vestigium inuenitur: cum constet eos apertis vlnis occasionem talem amplexaturos fuisse, si Legis mandatum potuissent prætexere. Ergo somnium hoc esse dicemus, dum non probaueris.

Alterum aequè absurdum est. Ita namque seruarunt Romani Iudæis suam in Religione libertatem, vt ne quidem signa militaria in vrbem inferrent. Et cum clàm intulisset noctu Pilatus, coactus est iterum tollere. Dicam vno verbo. Nugas adfers. Non coëgerunt eos Praesides Romani, vt Romanos intromitterent: ac coëgisse me vis credere, vt contra Legem Publicanos paterentur ingredi, quibus magis quam ipsis Romanis infensos fuisse rectè affirmas. Quo loco deinde legisti aliquem in Templum admissum esse, & eundem Sacrificijs adesse non potuisse? Si hoc demonstrabis alicui circumciso negatū, cui illud esset permissum, non iam te nihil omninò dixisse affirmabo.

Post haec ad verba ligandi & soluendi descendis: in quorum interpretatione duo reprehendis: quod ea cuilibet laeso accommodem: & quod idem significare dicam, ac fratrem admonendo & ad pœnitentiam adducendo lucrari, vel inculpabilem reddere. Vtrumque tibi displicet. Soluere & ligare, inquis, verba sunt iudicialia: ac proinde soli Publico ministerio attributa reperiuntur: priuato nulli. Deinde non vsurpantur in eodem significato, cum modò significant promulgare peccatorum remissionem & retentionem,

modò verò iniurias condonare & inexcusabilem quempiam reddere. Illud enim vnius Dei est: istud verò etiam nostrum. Sed & iniuriam retinere nescio, quî tandem pijs possit accommodari, praesertim in causis priuatis. Summa est, verbis Ligandi & Soluendi solennem actionem semper significari affirmas.

Velim te probatione aliqua docuisse, me perperam verba hæc Christi priuatis omnibus accommodare, qui proximum suum rectè ex verbo Dei vel peccati coarguunt, vel in spem erigunt: aut scripturae testimonijs demonstrauisse publico duntaxat Ministerio semper attribui. Tibi certè absque scripturis affirmanti credere non possum. Vis verum tibi dicam? Audacter affirmas & timidè probas: adeoque aliud nil fermè vbique agis, quam tibi sumis, quod probare debebas. Hoc certè, quod hic asseris, nullo vnquam tempore probabis. Christus 16. Matth. non ad solum Petrum illa verba dixit, sed in persona eius ad omnes illos, qui cum eo confitentur Christū filium esse Dei viui, & hanc confessionem alios docent. An non potest vnusquisque priuatus priuatum arguere & consolari? Sed si docendo huc adduxerit aliquem, vt peccata sua agnoscat, & ex recta fide in Dei benignitate propter meritum Christi acquiescat, an non solutus erit? Si frustra moneat ac doceat, annon maneat, qui sic pertinaciter salutem repudiat, ligatus? Si non saepè priuati ligant ac soluunt, hoc ideo fit, quia vel imperiti sunt, vel negligentes, praesertim vbi Ministrorum adest facultas & copia.

Quod si etiam tibi largiremur, Christum eo in loco verba praedicta ad solos Ministros dixisse, quod falsum esse tu quoque non ibis inficias, spero, nihil tamen ex eo praesidij exspectare posses. Etenim solis Ministris hoc liceret, alijs Presbyteris nullis, quod tu contendis falsum esse. Deinde nondum probauisses, eadem illa etiam in praesenti loco non pertinere ad omnes priuatos. Equidem praeclarè demonstraui, Christum hic instituere nos, qua ratione iniurias nobis illatas pie à nobis depellere possimus:

poſſimus: ex quo conſequitur, verba illa ad omnes pertinere, qui à fratribus laeduntur. Interrogatio Petri, tota ſequens parabola, Chriſti concluſio, antecedentia & media ſic probant, vt miror, ſi quis reperiatur, qui porrò negare velit. Non dicit Dominus, Si duo Presbyteri, vel duo Miniſtri conſentient: ſed ſi duo veſtrum, hoc eſt, duo mei diſcipuli ſiue Chriſtiani conſenſerint: quia ſcilicet hic non de Miniſtrorum, ſed priuatorum omnium officio diſſerit. Ergo poſſunt hic duo aut tres quilibet ligare & ſoluere: non ſoli Miniſtri, multò minus ſoli Preſbyteri. Imò ex vno hoc loco propemodum exciderunt Dominatu ſuo toto Presbyteri tui.

Non illud ſolum ex iam dictis liquet, verba illa Chriſti rectè priuatis omnibus, quoties ritè ex verbo Dei proximum arguunt aut ſolantur, accommodaſſe, verum & illud patet, non ſolis Miniſtris tribui. Et quid aliud eſt fratrem lucrifacere ſibi ac Deo? aut quid aliud dicit Chriſtus, cum mox confirmat Patrem ſuum ratum habiturum in cœlis, quae in ipſius nomine duo inter ſe egerint? Certe ex veteribus & recentioribus plurimi aliter, quàm tu exponunt. Argumentum autem tuum, quia verba ſint Iudicialia, nihil concludit. Non enim quaecunque Iudicialia ſunt, ſoli Miniſterio conueniunt, vt nullus ignorat. Imò quia Iudicialia & forenſia dicis eſſe, ad Magiſtratum pertinere aſſeris: niſi demonſtres tempore Chriſti apud Iudaeos praeter forum Magiſtratus aliud fuiſſe forum, in quo publica de puniendis & cohercendis improbis iudicia exercerentur. Hoc autem quando, quibus, aut vnde ſumptis argumentis oſtendes? Hic ergo, vt aliàs ſemper, conſiſtis. Tam verum illud etiam eſt, quod me ambiguè vti verbis iſtis aſſeris. Si argumentum meum attuliſſes in medium, non erat cur te nunc refutarem. In Theſibus igitur haec ſunt verba mea.

Cum eadem verba, & modus loquendi idem habeantur Matth. 16. & 18. cap. neceſſe eſt, vt ſi non prorſus

idem, ſimile tamen aliquid dicat Chriſtus. At ligare & ſoluere Matth. 16. ſignificant Euangelium annunciare, vt, qui ei credit, ſolutus ſit, qui non credit, inexcuſabilis redditus ſit. Proinde hic etiam non eſt aliud, quam fratrem orare, vt ab iniuria deſiſtat, indicando gratum hoc eſse Deo: quem, ſi ab incoepto nō deſiſtat, propitium habiturus non ſit. Cum etiam verba haec, Ligare & ſoluere, in totis ſacris literis, pro eo, quod eſt, à Sacramentis abiungere, vel ad eadem iterum admittere, nuſquam ſint poſita, miror plurimum, cur in hoc loco id ſignificare putentur. Summa eſt, nunquam probabitur Ligare idem eſse, quod Sacramentorum vſum negare, aut Soluere idem ſignificare, quod eorundem vſum rurſus concedere. Si fratrem, qui iniurius tibi eſt, voluntate atque ira Dei ex verbo eius propoſita ab inferenda iniuria deterrueris, lucratúſque ſic fueris, ſoluiſti: ſi non perſuaſeris, manet ira Dei ſuper eo, quemadmodum ſuper illo manet, vel non manet, qui auditae Euangelij praedicationi non credidit, vel credidit.

Ex hiſce manifeſtè perſpiciunt omnes, quae hic dicis, falſa eſse vniuerſa. Nam & priuatis conuenire poſſunt: & ſolis Miniſtris non competunt: nec ambiguè ſic vſus ſum iſtis verbis, quin ſumma ſit vtrobique ſimilitudo. Non ſignificant etiam ſemper ſolennem actionem, ſed priuatam quandoque. Sanè hic aliter exponi non poſsunt. Quippe vt non poteſt alius remittere debitum, quam creditor, ſic iniuriam remittere nullus poteſt alius, quam qui paſsus eſt. Valde velim te legere, quae in ſuis locis communibus de triplici remiſſione eruditiſſimè ſcripſit vir doctiſs. & ſanctiſs. D. Wolphgangus Muſculus. Intelligitur ex praedictis illud etiam, quí priuato conueniat ligare ſeu retinere iniuriam: & quo tu candore nobis talia obieceris. Remiſit nihilominus Paulus Iudaeis iniuriam, qua ab ipſis afficiebatur, etiamſi ad Caeſarem prouocaret. Hic de alia remittendi ratione ſermo eſt ab ea, qua remittimus in animis noſtris.

An non boni Ministri cum prædicando Christum incredulos & præfractos ligant, simul etiam iniurias, si qua fortè ab ipsis affecti sunt, remittunt? Longissimè differunt, iniuriam in animo remittere alicui, & cauere sibi à futura iniuria ratione ac via licita: de qua hic disserit Dominus. Responsum simul quoque est sequentibus. Vides enim ligare & soluere hoc modo posse vnum & duos, & tres: ac proinde conuenire ea posse & primæ & secundæ admonitioni. Item non agi hic, vt in iudicio (dum adhuc inter priuatos agitur) vbi Iudex aliquis solenniter sedet sententiam dicturus, postquam accusatorem ac reum audiuit.

Non spectant hæc verba ad generalem & quotidianam tantum verbi prædicationem, verum complectuntur etiam applicationem ad singulares personas, fateor: at nego hanc à solis Ministris, multò magis nego à solis Presbyteris illis tuis fieri debere, quos scriptura non nouit: quod pro sexto argumento attulisti.

Septimum argumentum tuum est. Ligare est peccati & immunditiæ laqueis adhuc constrictum pronunciare: denique ex cœtu Israelitarum extrudere. Num. 19. Tu, quod sœpè iam dixi, audacissimus es assertor, at timidissimus probator. De ceremoniale immunditia supra egimus: hîc tantum monebo, sententiam tuam ex hoc ipso cap. confutari potuisse, si ex ceremonijs argumentari voluissemus. Sanè si eiectio immundi significasset ligationem, etiam purificatio significauisset absolutionem. At purificari immundus à quouis mundo poterat, non à solis Sacerdotibus. Quare solui vnusquisque à priuato quolibet posset. Verum ad rem redeo. Nego tibi ligare hoc esse, quod tu dicis, siquidem hoc putes fieri oporteri per Presbyteros tuos solenniter: & neges à priuato & Ministro quolibet posse fieri eo modo, quo dictum iam fuit. Si ostenderis ἐκκεκλῆσθαι & ἐξολοθρευθῆσθαι idem significare ac pro incircumciso haberi, & à Sacramentis depelli, concedemus te locum illum non ineptè produxisse. Sed haec

indè

vnde & ex quo authore probabis? Apage cum istis nugis in re tanti momenti.

Octauum argumentum nititur somnio Iudaei cuiusdam Eliæ Leuitæ. Ego neque sacris literis, quod vnum disputo, neque probatæ fidei historicis te ostensurum esse dico, Exclusionem à Sacramentis cultuque diuino vsurpatam fuisse Iudæis ex præscripto Mosis aut Prophetarum in talibus de qualibus nos disputamus. Scio Pharisæos multa perperam nouasse absque Dei mandato: Scio etiam alios post euersam vrbem & dispersionem in omnes orbis terræ partes mirabilia confinxisse: & quibuscunque potuerunt modis suos in obedientia retinere studuisse. His si tu maiorem, quàm verbo Dei, fidem habes, insanire te putabo. An non ineptus es, cum me vis credere, Christum & Apostolum ad ista Iudæorum posteriorum deliria respexisse? Saltem hoc in mentem tibi venire debebat, quod Paulus in 2. Cor. 3. scribit Iudæos veteris Testamenti ac Mosis lectionem non intellexisse. In hunc vsque diem, cum Moses legitur, τὸ κάλυμμα, inquit, cordibus eorum impositum hæret. Adde, quod hic Leuita tuus nostra memoria mortuus primum est, cui tu me potius vis credere, quam septuaginta Interpretibus. Probabilitatis speciem habuisset, si ex Iosepho, qui ex Sacerdotum genere, atque ideo rituum Iudaicorum, qui ante & post Christi ætatem ad excidium vrbis vsque vsurpati fuerunt, scientissimus fuit, aliquid in medium attulisses. Cur non feceris, nota causa est: quia nihil apud eum reperisti, quod non pugnaret cum sententia tua. Cum septuaginta Interpret. conuenit Onkelus interpres Chaldæus, qui ita Chaldaicè reddit ista, vt ipse in suo Methurgman Elias tuus, vocem, qua is vsus est, Excidium internecionémue significare prodiderit: qua de re nuper, cum eius Leuitæ mentio fieret, me amicus meus linguarum peritissimus, & cui de ἀνεσφησίᾳ Eliæ tui satis constaret, certiorem fecit. An non te pudet

te pudet harum ineptiarum, in re tanta?

Mirabar, nisi hoc etiam sugillares, quod dixi, Christum formam Disciplinæ vestræ mancam proposuisse, si, quod vos vultis, institutum habuerit. Dixi autem hoc, vt eum nihil noui instituisse docerem: quod cum tu quoque sentias, cur hic reprehendas istam meam rationem non video. Attamen videamus quid contra adferas. Multa de Methodis, Definitione, Partitione, &c. dicis: ac nimium tibi indulges. Christus quoties noui aliquid instituit, substantiale nihil omisit: tametsi non per talem Methodum proposuerit, vt primum Logicè definiret, deinde partiretur, postmodum causas, consequentia, cognata &c. adferret. Ritum cœnæ atque Baptismi instituit, & substantiæ partem nullam omisit. Idem vos hic factum docere non potestis, cum eum de priuatis & occultis solum peccatis, siue de quotidianis delictis, vt alij vocant, agere confiteamini: Excommunicatio autem non hisce, sed publicis propriè secundum vos infligatur. Si dixi vos verbum arguendi exponere per vocem Excommunicandi, fateor me errasse. At non recordor me dixisse. Dixi quidem, sic non posse exponi, atque ideo ad excommunicationem nihil facere: non autem dixi, quod sciam, vos sic exponere.

Ex hoc quoque probari posse dixi, Christum verba ligandi & soluendi priuatis tribuere, quia scribatur dixisse, πάλιν λέγω ὑμῖν, iterum dico vobis. Constat autem eum supra nihil de duobus dixisse, nisi cum priuatum à priuato arguendum lucrandumque dixit, hoc ergo nunc repetit. Tu respondes trifariam, pro tuo more. Primum significare hoc aduerbium, aliquando, repetitam actionem: At non ostendis hîc significare. Syllabas me aucupari stomachosè scribis, quod ego vltrò fateor, cum ex syllabis & dictiones & orationes conficiantur. Ego absque syllabarum diligente animaduersione nihil possum solidi intelligere. Scio etiam ex vnius syllabæ adiectione vel detractione

mirabi-

mirabiliter orationis ſenſum mutari poſſe. Aucupor ergo ſyllabas ego, vt genuinam verborum Chriſti mentem vener, dum tu ſomnia tua captas, neglectis ſyllabis. Dicis ſecundo, etiamſi ita ſit, vt ad mutuam conſenſionem haec & ſuperiora ſpectent, non tamen ſequi, vt de priuatis negotijs vel iſta vel ſuperiora, vel vtraque intelligantur. Vellem te audire cum ſcripturis loquentem. Iam enim abundè ſum edoctus quam facilè quiduis affirmes, & nihil probes. Ego non dixi tantum, ſed probaui: adeoque ſic probaui, vt fruſtra tu labefactare conatus adhuc fueris.

Tertio dicis, confirmationem eſſe à comparatis hoc modo: Si duorum conſentientium preces non ſunt irritæ, an irritas cenſebimus Synedrij conſentientis preces? Nihil te iuuat hoc etiam effugium. Etenim niſi concedas eum prius ſenſiſſe ac dixiſſe duorum conſenſum in rem aliquam à Deo petendam ratam haberi, non potuiſſet dicere, dico iterum. Hoc ſi concedis, à comparatis valebit argumentum. Nam ſi non ſeruetur res eadem in vtroque extremo, vana erit comparatio. Qui ſic ratiocinatur: Si puer hæc intelligit, an non adultos eruditoſque intelligere eadem par eſt? rectè colligit, quia pueros etiam ponit intelligere. At ſi hoc modo argumentaretur: Si puer intelligit, adultum quis neget eſſe opulentum & bonum? Meritò rideretur: quia medium ſeu rem ſubiectam mutaret. Cum ergo dicis, Si duorum conſenſum probat Deus, multò magis Synedrij probabit conſenſum, nihil concludes, niſi de eadem re vtrobique ſic loquaris: Si, quæ duo aut tres ligant ac ſoluunt, Deus rata habet, quomodo irritum ab eo haberi cenſebimus, ſi Synedrium liget ac ſoluat? Saltem hic vides, ſpero, quomodo tuo tibi gladio iugulum traijcias.

Poſtremò conaris reſpondere ad teſtimonia Theophylacti & Auguſtini: quos ego hic non defenderem, ſi non tua refutatione tu ſententiam noſtram, vt ſæpè iam feciſti,

sti, egregiè confirmares. Sed præstat primum verba horum authorũ, deinde accusationem tuam apponere. Theophylactus compilator Chrysostomi in hunc locum inter alia sic scribit. Si tu offensus habes eum, qui te iniuria affecit, sicut Publicanum & Gentilem, erit ille & in cœlo talis. Si autem solueris eum, hoc est, ignoueris: erit ei & in cœlo condonatum. Non enim solum, quæ soluunt sacerdotes, sunt soluta: sed quæcunque & nos iniuria affecti vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata & soluta. Hæc probant, hanc Christi concionem à veteribus quoque de priuatis iniurijs acceptam expositamq; fuisse. Non est dubium, quin idem senserit ac scripserit Chrysostomus, cuius vbiq; scripta hic author in compendium contraxit. Augustinus de verbis Domini super Matthæum sermone 16. hæc habet. Cœpisti habere fratrem tuum tanquam Publicanum, ligas illum in terra: sed vt iustè alliges vide. Nam iniusta vincula disrumpit iusticia. Cum autem correxeris & concordaueris cum fratre tuo, soluisti eum in terra. Cum solueris in terra, solutus erit in cœlo. Ex his testimonijs satis appareret, ne Veteres quidem non vidisse locum hunc de priuatis agere iniurijs, etsi aliâs non videantur satis appositè expo-suisse.

Ad hæc quid tu respondes? Concedimus Augustinum in illo sermone, inquis, ad priuatam reconciliationem trahere istam ligandi & soluendi potestatem: sed præsuppositò Ecclesiæ iudicio. Addis hoc etiam: eum in suis concionibus non semper summam rationem habuisse propriæ alicuius loci interpretationis. Alibi autem rectius & magis appositè scripsisse. Ad Theophylactum idem respondes, scilicet Ligare & Soluere priuatos præeunti iudicio Synedrij subscribentes.

Ego non affirmaui Augustinum semper exposuisse verba Christi vno modo. Quoniam ergo aliàs aliter exposuit, patet in vnis sacris literis nobis esse acquiescendum. Ex ipsis verbis & orationis contextu, ex proposito, ex antecedentibus, & consequentibus meam expositionem probaui, &

tuam

tuam refutaui. Constat autem rectam veramque meam esse, non ob eam causam tantum quia ex ipsis verbis Christi probata est, verumetiam quia neque tu neque alij refellere eam adhuc potuistis. Augustini & Theophylacti verba addidi, non ad probandum, sed ad ostendendum veteres etiam aliquando in veritatem hoc in loco intuitos esse.

Quod dicis eos concessisse hoc priuatis, suppositio iudicio Synedrij, de tuo assuis. An oblitus es Presbyteros tales nullos fuisse tempore Ambrosij & Augustini? Veruntamen scire ex te velim, quomodo non cogeretur vnusquisq; pro soluto ligatoque habere, quem iam antè abs Synedrio, cui nefas sit contradicere, ligatum & solutum nouisset? Loquuntur illi de Ligatione & solutione, quæ in prima & secunda admonitione contingere poterat: antequam ad Ecclesiam causa perlata fuisset. Quippe res ipsa nos docet, quod & supra declaraui, potuisse iniuria affectum in prima vel secunda admonitione subsistere: atque iniuriam potius ferre, quam publicare. Poterant igitur secundum hos authores priuati etiam Ligare & Soluere: & poterat nihilominus Ecclesia etiam Ligare & Soluere: si ad eam causa deferretur. Non pugnant hæc inter se vllo modo. Quare vides ex horum quoq; sententia falsam esse tuam opinionem: cum priuatis verba hæc Christi conuenire negas.

Christum dicis, cum Math. 7. vetet Sanctum dare canibus, & Margaritas obijcere porcis, de Sacramentis potius fuisse locutum, quàm de solo simplici verbo. Dominus enim non destitit, inquis, vitam offerre Pharisæis & Sadducæis, quibus nulli alij magis porci fuerunt. Mirarer te hoc adducere, si non solitus esses teipsum oppugnare. An enim vetuit Pharisæis Sacramentorum vsum Christus? Si & Sacramenta concessit, & verbum non negauit, non pro his porcis habuit, de quibus hic loquitur. Nam aliter contra suum mandatum videri posset feciſse. Loquitur Christus de calcantibus Margaritas, & de laniantibus Sanctum offerentes: de quibus Matth. 10. etiam est locutus, cum excusso pedum puluere deserendos esse tales præcepit.

præcepit. Hi non poſſunt alij eſſe, quam doctrinæ hoſtes & perſecutores: quicquid tu tuique ſimiles dicant. Nec aliud tu quodam loco publicè ſcribis. Verba tua ſunt hæc. Paſtori danda eſt opera, vt canes & porcos, id eſt, manifeſtos pietatis hoſtes, diſtinguat. Quis porrò neget Sacramenta neganda doctrinam pertinaciter repudiantibus & deridentibus? Non dixi ego de ſolo verbo Chriſtum hic agere: (Nam & Sacramenta comprehendi ſub τῦ ῥήμ nomine concedo) ſed de verbo præcipuè eum hic agere ſcripſi: quod fruſtra tu negas. Qui membra externæ volunt Eccleſiæ videri, illi non calcabunt Sacramenta, nec offerentem laniare tentabunt. Et ſi quis talis reperiatur, hunc ego admittendum minimè cenſeo. Sermo noſter de illis eſt, qui crimen agnoſcunt & confitentur: qui emendationem promittunt: qui Sacramentis rectè cum cæteris vti, quantum iudicare nos poſſumus, deſiderant. Hæc ſi à me dicta legiſti, quo animo audes ex me quærere an ſceleratum, qui ſe criminis pœnitere neget, ab eoq; deſiſtere nolle affirmet, admittendum cenſeam? Si non legiſti, quî negligentem te fuiſſe negabis?

Miror cur non Apoſtolum Petrum potius citâris, quam Auguſtinum, vt porcos eſſe oſtenderes etiam improbè viuentes: ſicut alij obiecerunt. Quod hiſce reſpondi, etiam tibi reſpondeo: non omnes facinoroſos eiuſdem eſſe generis, modi, & qualitatis: nec eſſe neceſſe, vt Chriſtus in præſenti loco de quibuſlibet porcis, vel de ijſdem locutus ſit cum Petro. Quanquam ne hoc quidem dicat Apoſtolus. Hoc dicit, tale quid accidere ijs, qui ab agnita veritate labuntur ad voluptates moreſque huius ſeculi, quale lotæ ſui contingit, quæ mox in luto iterum voluitur. Concedimus tibi libenter, etiam abſq; Patrum authoritate ſeu teſtimonijs porcos appellari poſſe etiam Eccleſiæ prius inſertos. Concedimus & illud, ſi tales fiant porci quales ſunt, de quibus hic loquitur Chriſtus, neganda ipſis eſſe verbum & Sacramenta. At non omnes porci tales ſunt. Summa eſt Chriſtus hic loquitur de

de calcantibus Margaritas & Sanctum repudiantibus, ac præter hæc offerentes discerpere volentibus: nos autem de longè alijs differimus.

Ex discrimine verbi & Sacramentorum, quod hic adfers (atque ego probo) alij quidem carpere voluerunt, quod dixi, verbũ non esse vilius & indignius Sacramentis, ideoq; cum ab illo facinorosi non absterreantur, ne ab his quidem eosdem esse repellendos, si quando intus admoniti vsurpare ea cupiant. Non eadem, aiunt, est verbi & Sacramentorum ratio: quoniam illud infidelibus etiam, hæc duntaxat conuersis destinata sunt. Libenter illis do, verbum esse omnibus commune etiam impijs & infidelibus, vt eo tanquam tuba vocentur omnes ad Regni cœlestis possessionem, & diuinæ beneficentiæ agnitionem. Nos non de illis, qui extra Ecclesiam sunt visibilem loquimur, sed de illis solis disserimus, qui baptizati sunt: qui se Christianos volunt nominari: qui errores peccataque sua agnoscunt: qui cum cæteris Christianis celebrare mortem Domini, suamq; fidem testatam Ecclesiæ facere cupiunt. Hos dicimus admonitos à Ministro, si accedere velint, Presbyterorum quorundam iudicio non esse arcendos. Hoc illud est, quod in scripturis præceptum negamus. Hoc est, quod probari nobis volumus: nempe non debere ad Sacramenta illos admitti, qui visibili Ecclesiæ inserti, inque ea educati sunt, ac doctrinam eiusdem palàm approbant, & Sacramentis vti cum cæteris desiderant. His nos dicimus tàm non posse Sacramenta negari in externa hac Ecclesiæ politia, quàm non potest eis verbum negari: quod neque dignitate, neque sanctitate, neque vsu cedit Sacramentis.

Quæ de Ismaeli & Esau adfers, ea si nostro proposito ritè sic accommodabis, vt contrarium eius, quod nos diximus, demonstrent, eris mihi meritò, non magnus modo, sed etiam maximus, Apollo. Cum malos bonis res bonas polluere negas, rectè facis: ac nos aduersus te ista non diximus, sed contra illos, qui affirmarunt.

Sunt

Sunt enim apud nos complures qui dicunt se bona conscientia non posse Sacramentis vti cum alijs quibusdam ipsis multò melioribus: quantum quidem iudicare ego de vtrisq; possum. Cum nos sic argumentatos dicis, Non polluuntur boni à malis in Cœnæ participatione, Ergo mali non sunt à Cœna prohibendi; dicis quod nos nullibi diximus. An idem dicit, qui errare affirmat putantes bonos à malis polluj in vsu eorundem Sacramentorum? &, qui malos ideo non arcendos à Cœna asserit, vt bonos non contaminent? Contra illos tunc scripsi, qui sic solent ratiocinari: Hic peccator accedit ad mensam Domini: Ergo si ipse etiam accessero, particeps ero peccatorum ipsius: Item, Nolite iugum ducere cum infidelibus. Ergo qui Cœnam Domini vsurpat cum malis, iugum ducit cum talibus, & participem se facit scelerum illorum. Item, mali polluunt bonos: Ergo mali sunt arcendi à Sacramentis. Hos dum non rectè colligere dico, quod non veram sumant causam, tu me contrarium voluisse concludere opinaris.

Videamus iam tuum argumentum. Mali sibi-ipsis (non alijs) polluunt Cœnam: Ergo ab eius vsu per delectos Presbyteros, lata super hac re publica sententia, arcendi sunt. Vnde probabis hanc consecutionem? imò vero vnde probabis consequentis veritatẽ, etiamsi consecutionem tibi largiremur? Si bona est consecutio tua, necesse est, vt concedas nobis, malos neq; legere neq; audire sacras literas debere: nec ferendum, vt Deo agant gratias, vt nomen eius inuocẽt: vt orent: vt præstent Eleemosynam: denique vt aliquid eorum faciant, quæ aliàs bona sunt, quoad externa sunt. Quippe omnia hæc, & quicquid omninò faciunt, dicũt, cogitant, ipsi sibi polluunt: & apud Deum peccata sunt vniuersa. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum est apud Deum: sed non in oculis hominum. Peccata autem adferunt iudicium & damnationem. An tu me feras sic argumentantem? Atqui sic tu argumentaris. Nam propositionem te facere oportet generalem: Vnusquisque est ar-

cendus ab eo, quod sibi polluit. Hæc si falsa sit, mandatum te adferre oportebit speciale de Sacramentis. Hoc autem vbi scriptum reperisti? Non sunt absterrendi à Sacramentis participare cupientes, sed monendi vt dignè, quomodo Christus iussit, participent: sicut nulli interdicendum est precibus, sed instituendi sunt, vt rectè ex fide precentur: ne aliter precando peccent. Porrò quomodo consequens probabis? Vbi est scriptum de Presbyteris illis censoribus tuis? Nusquam. Pastores cauere pro viribus debent, ne quis sibi Coenam & res sacras polluat, fateor: At debent illis modis, quos scriptura probat, cauere: non quos ipsi sibi finxerunt. Cum suo munere perfuncti sunt, extra culpam ipsi erunt. Ezech. 33. Sic Apostolus egit in 1. ad Corinth. Cap. 11. Rursus vides iniustè mea à te carpi: iustè autem tua à me refutari.

Ad historiam Simonis Magi supra respondi. Fuit illa manuum impositio Sacramentum donorum Spiritus sancti: non commune Sacramentum erat omnium. Quod tu probabile dicis esse, hoc nos probabile esse tantisper negabimus, dum ex sacris literis probaueris. Quomodo enim sequitur: Petrus negabit Simonem participem esse donorum, quæ argento emere volebat, & quæ non erant omnium Christianorum communia: Ergo si pœnitentiam peccati professus fuisset, ne ad illa quidem Sacramenta fuisset admissus, quæ communia omnibus erant? Aduersarij mei, tui autem socij, contendunt nullum excommunicari posse, præterquam obstinatos & peruicaces, quorumque crimen publicè notum sit. Cæterum Simon (vt facinus eius notum fuerit pluribus) non fuit ante præmonitus: nec pertinax iudicari tunc potuit, quando primum admonitus fuit. Petrus certè non dicit eum pertinaciter egisse, verum graviter peccauisse indicat, & ad pœnitentiã tunc primum hortatur. Quod si pœnitentiam non acturum vidit, Spiritu Sancto docente cognouit. Adijcis deinde Pauli discessionem à rebellibus Iudæis, iuxta mandatum Christi Matth. 10. vt vbique tui maneas similis. Discessit Apostolus à nolentibus

lentibus audire verbum Dei, ſiue ab illis canibus & porcis, de quibus Matth. 7. Chriſtus præceperat: nos autem de inſertis in Eccleſiam & peccata ſua vltrò confitentibus, atque emendationem publicè pollicentibus, Sacramentaque appetentibus loquimur. Quid inter hos ſimile eſt? Hoc tibi (dicam iterum, poſtquam toties iam dixi) probandum noris: illum admitti ad Sacramenta non debere, qui crimen commiſerit quidem, ſed palàm fateatur ſe pœnitere, & meliora cogitare, priuſquàm Presbyteris quibuſdam videatur reſipiſcentiæ ſuæ documenta ſatis magna dediſſe.

Cap. IIII.

Defenſio veræ interpretationis loci 1. ad Corinth. Cap. 5.

QVoniam præcipua excommunicationis veſtræ fundamenta duo ſunt, videlicet Cap. 18. Matth. de quo ante egimus, & exemplum Corinthij, quem Apoſtolus decreuerat Satanæ tradere, operæprecium erit, vt, quæ de hoc loco dicis, pari diligentia examinemus. Ergo in loci propoſiti defenſione illa primum, (ordinem tuum ſequentes) expendemus, quæ contra argumenta noſtra adfers. Deinde interpretationem tuam ponderabimus. Velim autem te in reprehendendo potius Theſes noſtras ſecutum fuiſſe, quàm ſcriptum illud, quod mihi ſoli magis, quàm alijs vllis conſcripſeram. Sic enim ordo fuiſſet melior, & argumenta clariora. Sed poſtquam tibi aliter viſum eſt, ſequemur te, quocunque ducis, Lector prudens & diligens cum Theſibus facilè conferet.

Argumentum primum tuum ex ſcripto iam nominato hoc adfers. Apoſtolus contra & ſine mandato Chriſti nihil fecit. Iam verò oſtenſum eſt,

Christum neminem, ne Iudam quidem excluſiſse: Voluiasſumptionem ponere hanc. At Christus nec verbo iuſſit aliquem excludi, nec ipſe aliquem excluſit: ſed contrarium potius egit, nempe Iudam admiſit. Hanc, inquam, aſſumptionem voluiſti propoſitioni ſubtexere: ſed in eo ſcripto neglexi. At in Theſibus ſatis apertè poſui (vt etiam alia complecterer) his verbis. Apoſtolus contra Leges Moſis de Sacramentis, quas Chriſtus non ſuſtulit, nihil vnquam vel dixit vel fecit: ſed fuit cum cæteris Apoſtolis patriarum legum obſeruantiſſimus. Chriſtus autem legem de Paſchate celebrando, in cuius locum ſuam coenam ſubſtituit, pro ea parte, qua iubet omnes celebrare, non mutauit, vt abunde ſupra declaratum fuit. Paulus ergo nec hunc, qui inceſtum fecerat, nec alium à Coena Domini arcuit. Ad hæc debebas reſpondere tu: & oſtendere, Chriſtum mutauiſſe Legem Moſis pro ea parte: vel aliter feciſſe: aut ſaltem Apoſtolos facere aliter feciſſe. Fruſtra, crede mihi, latebras iſtas quæris. Dicis te de Iuda, imò etiam de hac re tota abunde ſupra diciſſe. Ego verò fateor te nimis multa diciſſe: at nihil veri diciſſe aſſero: iudiciumque huius rei Eccleſiæ, eruditiſque omnibus permitto.

Deinde cum ſcripſi: Non hoc dixit Apoſtolus, cur non interdixiſtis huic vſu Sacramentorum? ſed, cur non luxiſtis? id eſt, expoſitore Auguſtino, cur non luctu & precibus veſtris à Deo impetraſtis huius hominis ſublationem è medio veſtri? Reſpondes tripliciter. Primo, debuiſſe Auguſtinum illud, vt tolleretur, ad Corinthios potius quàm ad Deum referre: cum alioqui parata eis fuiſſet exceptio: luximus quidem, ſed Deus eum non ſuſtulit. Secundo, tum demum fuiſſet precandus Deus aduerſus talem, poſtquam excommunicationem tandem fuiſſent experti. Tertio non dicit Auguſtinus lugendum fuiſſe, vt iſte tolleretur, ſed vt iſtud opus tolleretur.

Quis non videat leuiora eſſe iſta, quam vt argumento ſatisfaciant? Auguſtinus ideo Corinthiis hoc non tribuit,

quia sciebat ipsorum non esse aliquem è medio tollere, vt qui carerent Magistratu: sed petendum hoc à Deo esse. Quod si excepissent, se luxisse, non habuisset causam Apostolus eos accusandi. Cum autem reprehenderet hoc nomine sciebat eos non feciſse: nec voluerunt illi mendacio se excusare, vt tu eos doces. Porrò sciendum hic est, non solum Augustinum hunc luctum sic exponere, verumetiam alios plerosque ex veteribus Graecis. Nam Theophylactus & Oecumenius, qui veterum Graecorum scripta redegerunt in compendia, eodem prorsus modo exponunt. Quando precandus fuerit Deus aduersus istum hominem, indicat Apostolus. Non dicit Paulus, cur non prius tentastis omnia alia, & tandem Excommunicastis eum? & si ne sic quidem proficeretis, cur non tunc luxistis, vt è medio tolleretur? Nulla talium facta mentione reprehendit, quod non luxerint: vnde patet secundam quoque responsionem euanidam & à mente ac verbis Apostoli alienam esse. Tertio non modo vana est, sed etiam ridicula: praesertim Pauli interrogationem considerantibus. Non enim queritur Paulus, quod non luxerint vt hoc opus tolleretur, sed de homine, qui scelus perpetrauerat, disertè loquitur. Et cum monui Augustinum quae de luctu. 12. cap. 2. Cor. dicit Apostolus, eodem modo explicare, non erat difficile videre, quae mens eius fuerit. An oblitus es, quae is de hac re scripsit lib. 2. Retractationum suarum. Cap. 17? Relege igitur, vt negligentiam tuam perspicias & accuses. Lege etiam quę de hac re lib. 3. Cap. 2. aduersus Epist. Parmen. Item lib. 5. Quaest. 39. in Deuteron. & quam sis infoelix argutator intelliges. Rursus ergo infoeliciter, vt semper adhuc, nos oppugnas. Summatim dicam, probare te oportebit, si aliquid hic contra nos voles adferre, lugere vt aliquis tollatur è medio aliquorum, idem esse, ac eundem illum à Sacramentis arcere per Ministros & Seniores vestros.

Tertio reprehendis quod dixi, miſerum illum nihil videri à Corinthijs paſſum, quàm ζημιαν: Etenim cum Paulus eum in 2. Epiſtola abſoluat à tota pœna: nec mentionem alius faciat, quam τῆς ἐπιτιμίας à pluribus profectæ: liquet ab eis nihil dum aliud inflictum ei fuiſſe. Reſpondes primum, ζημιαν ſcribi, non ἐπιτιμησιν. Deinde quia hoc te nihil efficere vides, addis Excommunicationem non fieri ſine duriſſima obiurgatione. Tertio, non eſſe de hoc laborandum, cum iuſſerit Satanæ tradere, quicquid Corinthij fecerint. Omnibus iſtis non ſoluis argumentum, quod probat miſerum illum non fuiſſe excluſum à Sacramentis, ſed tantum duriter obiurgatum à Corinthijs. Siue excommunicatio ſit cum obiurgatione, ſiue abſque ea, dicit Apoſtolus huic ζημιαν ſufficere, alia pœna porrò non eſſe afficiendum: ſed hanc ipſam cõuertendam eſſe in τὴν ἀγάπην κύρωσιν. Quid tradere Satanæ ſit exponam, cum occaſionem tu nobis dabis.

Reprehendis deinde, quod dixi, miſerum illum non videri perſeuerauiſſe in ſcelere: nec ita iuſſum à Paulo caſtigari, vt qui adhuc peccaret, ſed ſicut Magiſtratus ſolent ſceleratos punire, etiam poſtquam ſceleratè agere deſierunt. Probaui ex eo, quod bis ſcribitur à Paulo, eum patrauiſſe, non autem patrare illud ſcelus. Reſpondes, hæc non ad continuationem ſcortatoris, ſed ad ipſum factum referri, quod in ſuum contubernium nouercam recepiſſet. Docere hoc Paulum, qui initio capitis non ſcribat, γυναῖκα ἐσχηκέναι, ſed γυναῖκα ἔχειν. Mox ipſum Apoſtolum amarè inſectaris, ſi quidem illum qui iam peccare deſijſſet, Satanæ voluiſſet tradi.

Parum certè ſolicitus hic ſum, quid quiſque credat, tantum dixi videri poſſe. Tua interim argumenta diuerſum non probant. Nam cum Paulus dicit, non nominari hoc ſcelus inter Gentes, vt aliquis patris vxorem habeat, de eo loquitur, quod inter alios fit, non primò & per ſe de miſero illo. Exaggeratur crimen miſeri ijs

verbis

verbis: at non oſtenditur cum tunc etiam apud ſe habuiſſe. Quod D. Paulum deinde neſcio cuius rei putas accuſari poſſe, ſi quidem pœnitentia affectum nihilominus Satanæ voluerit tradi, in eo nimium ſanè tibi indulges. An non Magiſtratus patrata flagitia plectit, etiamſi pœnituerit patratorem facti, & quidem ex mandato Diuino? Cur ergo in tam enormi ſcelere velis Apoſtolum iniuſtè aut crudeliter feciſſe, cum propterea quod magiſtratu careret Eccleſia, ratio alia puniendi non ſuppeteret? An & Petrum accuſabis Ananiam occidentem? Propter hoc factum dicit Scriptura magnum metum totam peruaſiſſe Eccleſiam. Sic apud Moſen frequenter legimus, cum puniri aliquod ſcelus iubet, ita faciendum, vt cæteris metus incutiatur. Vides cur Spiritusſanctus talia per Apoſtolos egerit? Addidi aliam coniecturam, quod nimirum ſic ſcribat Paulus, ac ſi ei conſtitiſſet de hominis reſipiſcentia. Sed hæc ſatis.

Vt oſtenderem maius aliquod fuiſſe Satanæ tradere, quàm à ceremonijs externis amouere, multis adduxi verbis Pauli rationes, (quarum aliquas tu omittis: inuitus ſcilicet) vt, quòd tanto ſtudio támque exquiſitis verbis ſe excuſet, ac veluti culpam deprecetur 2. & 7. Cap. poſter. Epiſtolæ: quod ſumma affecti fuiſſent triſtitia Corinthij: quod magna diligentia pro miſero interceſſiſſent: quod affirmet Apoſtolus Corinthios nullo abs ſe detrimento fuiſſe affectos: quod dixerit ſe pœnituiſſe quodammodo: & quæ huius generis alia in Theſibus notaui. His, inquam, non erat opus, ſi tandem ad reſipiſcentiam vſque iuſſiſſet à Sacramentis repelli. Si perpetuum hoc erat manſurum in Eccleſia: nec in alium finem erat faciendum, quam vt inuitaretur ad pœnitentiam, non erat cur tantopere ſe purgaret: præſertim ſi Seniores iam ordinauerat &c. Inſpiciat Theſes qui plenius iſta cupit cognoſcere. Nunc tua videamus, cum dicas te cogi ſingula plenè in hoc argumento carpere.

Primum dicis, me ſupra contendiſſe, Apoſtolum præce-

pisse, vt tantum admoneretur. Causas deinde doloris in Corinthijs recitas, sed leues & euanidas ad id, quod vrgeo in argumento. Tertio non se excusare Paulum, ac si peccasset: id quod ego nec dixi nec sensi vnquam. Scio certo certius eum hac in re nulla ex parte peccauisse: cur ergo se perinde ac si peccauisset, purgaret? Quarto nec poenituisse eum, vt qui malè sibi sunt conscij. Concedo non minus hoc quoque, & contra affirmantes, me diuersum probare posse scio. Vltimo nihil horribilius viuentibus proponi posse, ais, (excepta vltimi diei sententia) quàm si quis in Christi nomine pronuncietur ligatus in coelis & in terra.

Quæ secundo, tertio, & quarto loco dixisti, satis confutata sunt: nec ad propositum nostrum ascendunt. Quod primo loco mihi tribuis, falsissimum est: nec reperies à me vllo in loco affirmatum. Dixi nihil eum praeter obiurgationem illam multorum perpessum: at non dixi Apostolum hoc tantum iussisse. Hoc modo cum toties mecum agas, & subinde tamen fratrem me appelles, facis certè vt prudentes dubitent, quo me animo ac modo fratrem nomines. Quod postremo dicis, verum esse concedo: at Corinthium illum pronunciatum hoc modo fuisse à Paulo, tunc verum erit, quando quicquid tu dicis, verum erit. Paulus crimen voluit in homine punire: propterea explicatissimè dicit, se statuisse eum tradere ad interitum carnis, quo anima salua maneat. Vides, quàm leuibus ratiunculis veritatem oppugnes?

Athanasio quoque, Augustino, Chrysostomo & Theophylacto, dixi, maius aliquid visum fuisse tradi Satanæ, quàm à Sacramentis repelli. Hoc quia negare non potes, multum te torques, vt tandem non videaris filuisse. Athanasius, inquis, exceptam fuisse ait animam istius, id est, vitam, sicut in tentatione Iobi factum est. Augustinus titubanter loquitur. Chrysostomus apertè ad cruciatum corporis refert.

Quorsum

Quorsum dicas, quicquid hîc dicis, ego certe non video. Propositum mihi fuit docere, Patres, quos citaui, affirmauisse aliud quippiam fuisse Satanae tradi, quàm à Sacramentis remoueri. Hoc tu eos scripsisse cum negare nequeas, tamen me reprehendis. At non idem, inquis senserunt hac de re omnes: sed alius corporis cruciatum esse dixit, alius vitam excepit, alius modo hoc, modo aliud quippiam affirmauit, aut titubanter locutus est. Sed quid hoc contra nos facit? Non hoc disputamus, an idem omnes senserint? vel an ita sint interpretati, vt ego exposui? sed hoc quaerimus, an aliud esse putauerint, quàm à Sacramentis depelli, quicquid tandem singuli opinati fuerint esse? Non minus erras, cum scribis, me in vobis oppugnare, quorum authoritate nitar. Nam quatenus eorum testimonijs vtor, rectè me vti ostendi: tu, si potes, diuersum doce.

Athanasius certè, vt & hoc obiter moneam, non excipit vitam: sed per salutem spiritus intelligit salutem animæ. non autem vitam corporalem: quod in ipsius expositione super hunc locum manifestè scriptum legimus. Nec dicit, Apostolum eosdem terminos Diabolo hîc praescripsisse, quos Deus ei praefinierat in tentatione Iobi: sed hoc tantum dicit, sicut ibi certum terminum tentationis Diabolo proposuerit Deus, ita Apostolum indicauisse, quatenus eum vellet eidem tradi. Iobus tentabatur solum à Deo: at Corinthius ille plectendus fuisset, si Magistratum habuisset Ecclesia. Iudicium tandem cum permittis Ecclesiae, facis hoc, quod ego vnicè cupio.

Argumentum deinde inuictum, vt rectè dixi à significatione nominis ὄλεθρος, proposui, hoc modo. Perpetua certissimaque haec est regula (quam qui non seruat, potestatem sibi facit omnia pro libidine sua peruertendi) autores exponendi omnes, vt verba in sua propria natiuaque significatione, in qua cum authore nostro alij cuncti vsurpare solent, accipiamus: nisi omnino con-

conſtet, authorem, quem interpretamur, aliter vſum fuiſſe: & circumſtantiae ac res, de qua ſermo eſt, aliter nos accipere cogant. Cæterum apud omnes Graecos nomen hoc, ὄλεθρος occiſionem, mortem, necem, exterminationem, exitium, vt tibi placet, notat: nec aliter Paulus eo vſus oſtendi poteſt: (ſemper enim pro morte vel corporis, vel ſpiritus ſiue animæ, vel vtriuſque poſuit: pro exſtinctione cupiditatum carnis nunquam vſurpauit) nec res nos cogit aliter intelligere. Ergo hîc etiam pro morte ſeu interfectione poſitum eſt. Citaui deinde teſtimonia omnia noui Teſtamenti, quorum recordari potui, quaeque ab alijs notata animaduerti, in quibus vel nominis huius, vel verbi, vel participij fit mentio, vt ſic rem habere demonſtrarem. Poſt haec ita concluſi. Interficere aliud eſt, quàm à Sacramentis arcere. Apoſtolus hunc decreuerat occidere. Aliud igitur voluit, quam à Sacramentis depellere. Haec ex priore illo meo ſcripto, quod tu magis, quàm Theſes videris refellere voluiſſe. Quid ad hæc tu?

Primum dicis, te malle ὄλεθρον exitium interpretari, quo videlicet funditus aliquid deleatur & pereat. Deinde omiſſo eo, inquis, in quo controuerſia poſita eſt, id, de quo non ambigitur, in dubium reuocas, quod magnum eſſe in diſputando vitium non ignoras. Nos enim nomine carnis declarari arbitramur carnis affectus, quibus perimendis deſtinata ſit etiam eiectio ex eccleſia. Hæc tua ſunt. Quomodo conuerti nomen hoc malis, non laboro: modo id mihi des, qnod eripere non potes, occiſionem ſiue mortem ſignificare corporis hoc in loco. Cum enim addit Apoſtolus τὴν σαρκὸς, ac deinde adijcit, vt ſpiritus maneat ſaluus, hoc eſt, vt anima ſalua ſit, palàm declarat, quatenus eum tradi Satanae velit, nempe vt corporalem vitam adimat: animum non affligat. Rectè dicis deinde, magnum eſſe in diſputatore vicium, ſi quis principium petat. Equidem non ab aliam cauſam foedum hoc vicium toties in te reprehendo, quàm quod turpe eſſe ſcio. At hoc tibi ſumis, inquies, in praeſente loco. Ergo videamus, quid de hac re dixerim.

Dixi nec apud Paulum, nec apud authorem vllum alium Graecum

Græcum nomen hoc ὄλεθρος, siue additum ei sit nomen τῆς σαρκὸς siue nõ sit additum, inueniri positum pro exstinctione affectuum carnis: nec causam iustam adferri posse, cur hoc modo potius, quàm propriè positum in praesente loco dicemus. Ostendi Corinthios ita doluisse, vt nullus sanæ mentis possit cogitare, hoc ipsos intellexisse, tradendum esse eum duntaxat ad exstinctionem cupiditatum carnis. Quomodo petiuisset ab Apostolo, vt non traderet Satanæ, hoc est, (vt ex tua expositione consequi oportet) vt non adigeret ad poenitentiam, siue vt non extingueret in eo carnis cupiditates? Quomodo etiam tali petitioni assentiri potuisset Apostolus? imò quomodo scripsisset se condonare ei? An condonando permittebat hoc, vt non deleret seu non castigaret affectus carnis? An extinguere cupiditates aliter non poterat, nisi ejiceretur ex Ecclesia? At verbum de eius contumacia nullum legimus post factam admonitionem: imò potius videtur mox poenitentia summa ductus fuisse, vt propè tristitia absorberetur. Propter has & consimiles alias rationes in Thesibus ita hanc rem concluſi. Opponit Apostolus non affectus carnis cogitationi spiritus, sed τὸν ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, τῇ σωτηρίᾳ τῷ πνεύματος: id est, mortem corporis animæ saluti: quod & verborum proprietas, & Pauli consuetudo, & verbum σωθῆναι sic probant, vt qui effugium hîc quærit, quiduis potius, quàm veritatem, quærere videri possit. Qua fronte igitur tu scribere audes, me omisso eo, quod in controuersia est, id reuocare in dubium, de quo non ambigitur? Si ostenderis τὸν ὄλεθρον τῆς σαρκὸς pro cupiditatum carnis exstinctione poni in sacris literis, & argumenta mea confutaueris, ium dicito me falli & fallere alios.

Verum si Apostolus, inquis, apertè dixisset, εἰς ὄλεθρον τῶν πράξεων τοῦ σώματος, vt alibi dixit, θανατοῦτε τὰς πράξεις τοῦ σώματος, an mutaretur hæc significatio? Respondeo, si Paulus ita dixisset, sciremus ita intelligendum: nunc cum aliter vnà cum Græcis omnibus est locutus, scimus quoque eum sic intelligendum vt loquitur. Quia alibi aliter scripsit, potuis-

set

set etiam hic ita scribere, si ita voluisset intelligi. Aliud est carnis interitus, & aliud rursus mortificatio affectuum carnis. Tu vocas syllabarum aucupium, quia vides te coargui istis: malles fortasse nos ad tua omnia respondere αὐτὸς ἔφα, at facere non possumus. Falsum quoque est, quod adijcis, citata à me testimonia, si vrgere ea velis, docere, ὄλεθρον secum trahere spiritus perditionem. Mortem spiritus siue animae significare posse dixi: perditionem, vt in nihilum redigatur, nō potest, quia sic mori homo nullus potest. Nomen τῦ πυρῦ rectè dixi pro occisione affectuū carnis nullibi poni cum adiectione vocabuli carnis sic absolutè positum, vt hic ὄλεθρος ponitur: verbum autem ipsemet citaui. Si quæ ex cap. 8. ad Rom. citas, ita doceas exponenda esse, vt ei cōtradicent, quod de hoc nomine diximus, errasse in hoc me libenter profitebor. Quippe quomodocunque res habeat, semper manet firmum & indissolutum, quod probare nos volumus, nomē videlicet, ὄλεθρος, semper mortē, numquā carnis affectuum abscisionem significare. De verbo παραδίδωμι tunc respondebimus, cum certi aliquid accusabis. Cum me parum abesse dicis à calumnia, non moueor, dum à fratre proficisci cogito, qui calumniari nescit. Iudicabunt pij & intelligentes omnes, vter nostrûm à calumnia absit longius.

Quoniam ad id, quod dixi, neque Paulum tantopere se fuisse excusaturum, neque Corinthios ita fuisse dolituros, si ad resipiscentiam vsque solummodo iusus fuisset excludi à Sacramentis: ex quo nec ad Ecclesiam nec ad ipsum aliquid mali tanti perueniret, propter quod sic animis angerentur: quoniam, inquam, nihil respōdes solidi, ipse quoque prætereo. Alia fuit Apostoli ratio, qui inuitus puniebat, ideoq; meritò lugebat. Si ad emendationem vsq; tantum voluisset à Sacramentis arcere, aliter fuisset locutus. Quid multis? Poenas infligebat enormiter peccantibus longè grauiores quàm vestra sit exclusio, vt qui potestatem accepisset à Deo non traditā quibusuis alijs aut ministris aut Senioribus.

Non me videre cum dixi, quomodo Satan carnales affectus in nobis extinguat, cū iubeat Apostolus Spiritu-sancto

nos

nos delere & compescere carnis fructus, ita tibi peceaniſſe viſus ſum, vt calũniam primò, & eo nomine poſtea expuncto fictionẽ eſſe ſcripſeris: quam vt à vobis arceat Dominus, rogas. quid tu ſcis, quid mihi auditum ſit antequam illa ſcriberem? An ego te ſpiritusſancti officium dixi ad Satanam tranſtuliſſe? Nullo in loco dixi. Quanquam non valdè forraſsè peccet, qui hoc de vobis affirmet. Nam dum ſic interpretamini verba Pauli εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, vt idem ſignificent, ac ſi dixiſſet, ad occiſionem cupiditatum carnis, certè videmini ei hoc munus delegare. Qui enim perſonam alij perſonae (vt filium praeceptori) ad rem certam, (vt ad caſtigationem vel inſtitutionem, tradit, is certè videtur permittere traditum poteſtati eius, cui tradit, in eum finem, propter quem tradit. Sed ad rem.

Citas contra nos Apoſtolum & deinde Chryſoſtomum: ſed quorſum neſcio. Cum enim dicis tradi aliquos ad diſciplinam omnis nequitiæ magiſtro, quid aliud dicis, quàm ego dixi? Cur ergo calumniam aut fictionem vocas? Nego tibi, Paulum tradidiſſe aliquos Satanae ad diſciplinam. De Alexandro & Hymenaeo dicit ſe eos tradidiſſe, vt iam didicerint non blaſphemare. Hos certè non ſic excommunicarat, vt Corinthium excommunicare (loquendum mihi eſt more veſtro) decreuerat, cum illi fidem abnegaſsent. Sic ergo loquitur Apoſtolus, vt cum dicimus magiſtratum ſceleſtum aliquem tradidiſſe carnifici, quo diſcat nõ amplius furari, aut latrocinari.

Chryſoſtomi expoſitionem non accuſo vt impiam, ſed propriam eſſe nego: cum nec verbis Apoſtoli, nec ratione aliqua nitatur. Imò verò cum ait Apoſtolum non dicere ſe velle Corinthium tradere Satanae, vt ſpiritum ſaluet, ſed vt ſpiritus ſit ſiue maneat ſaluus, apertè ſatis perſpicitur, eum non tradendum fuiſſe ad diſciplinam. In loco ſuperiore ſcribitur, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ, vt hic, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ: vt par ſit vtrobique, quod ad hanc rem attinet, ratio. Non tam futilis ergo mea eſt ratio, quin futilior tua ſit accuſatio. Si cenſes Paulum voluiſſe, inquis, vt iſte Corinthi ſic interficeretur, vt Ananias ad Petri pedes exanimis cecidit, tu videris, quàm reſipiſcentiae locum ipſi

ipsi relinqueret: & quomodo Corinthios excusaturus sit, quod non paruerint. Ad vtrumque hoc supra respondi, & in Thesibus. Etenim Paulus scelus punire voluit: & de resipiscentia hominis non videtur dubitauisse. Magistratum non iussit Deus sceleratorum poenas differre, dum eum, qui patrauit, poeniteat: poenitentiam suis etiam in ipsa morte concedit Dominus. Apostolus quoque non modo Corinthios pro misero illo deprecantes habuit excusatos, sed maximopere affectum eorum erga miserum illum commendauit, adeo vt & ipse et pepercerit, & illis hortator fuerit, vt benignè eum complecterentur & consolarentur. Tu potius videris, quomodo non sis nimium audax, qui Pauli factum, & Corinthiorum pium affectum in suspicionẽ aliquã adducere audes. Multò laudabilior est Corinthiorũ pia humanitas & miseratio, quàm parũ Christiana quorundã in censendis proximi cogitationibus seueritas.

Paulus nullo loco dixit, scripsi ego, miserum illũ rursus esse ad Sacramenta admittendum, aut in Ecclesiæ societatem iterum recipiendum, sed solam ἐπιτιμίαν sufficere ait. Nihil ergo perpessus fuerat aliud. Respondes non referre quid Corinthij fecerint, sed quid Apostolus præceperit, ad quod supra satis responsum fuit. Quorsum, quæso te, hoc respondes? Nos de Pauli facto loquimur, tu de Corinthijs respõdes. Et suprà, cum de Corinthiorum facto ageremus, tu de Pauli præcepto respõdebas. Quid facias disputatore tali? Deinde dicis, Apostolum satis exprimere exclusionem factam, cum sufficere dicis, quod cum ipso palàm actũ erat. Iam ante ad hoc quoq; respõsum est, nihil cum eo actum, quàm quod à plurimis fuit obiurgatus. Tu plura cum eo acta videris opinari: at ex textu nõ potes probare.

Si tradere Satanæ idem esset, dixi, quod extra Ecclesiam eijcere, extra quam nõ est salus, non addidisset Apostolus, verba hæc, vt anima seu spiritus saluus maneat. Ex his ego liquere puto, vt nulla præterea adessent argumenta, Apostolum tam non putauisse hunc damnatum iri, si occisus fuisset, quàm non putamus alij nos vel latrones vel alios sceleratos damnari, cum piè in supplicio moriuntur. Respondes primò multa de vestra opinione, quam ego non magnifacio in disputatione tali, in qua testimonia scripturae quaerimus.

Dein-

Deinde negas Apostolum scripsisse, vt saluus maneat: sed vt saluus fiat. Verborum proprietas multò magis meæ quàm tuæ sententiæ suffragatur iudicio eruditorum. Conuertit te rectius interpres, vt saluus sit, quod sequentia mox verba, in die Iesu, id est, in die iudicij, clarissimè ostendunt. Quippe non tum primum salui simus: sed pronunciantur salui, qui iam antè sunt salui. Certè verba hæc apertè satis probant Apostolum de morte corporali fuisse locutum.

Si tradere Satanæ idem est, quod à sola Coena arcere, non idem est, ac extra Ecclesiam ejicere, extra quam salus non est. Quoniam Coena non est absolutè necessaria ad salutem. Respondes, non posse aliquem, qui velit participare Coenam, ab ea prohiberi, vbi legitimus sit excommunicationis vsus. Sed addis postea, oportere illum talem desiderium suum ritè testari Ecclesiæ, ne seipsum fallens iudicium sibi cumulet: hoc est, oportere eum Presbyteris placere. An non pugnant hæc, non prohiberi aliquem appetentem: &, iudicium penes alios consistere num rectè veréque appetat? Et quis, rogo te, potest legitimus vsus esse vestræ excommunicationis, ab hominibus sine verbo Dei confictae? Abutuntur homines institutis Diuinis: & humano decreto, quod pro lege Diuina tanta animorum contentione nobis obtruditis, legitimè vtemini? An apud solos Allobroges non falluntur homines in iudicando? Item quis hoc scripsit, oportere Sacramenta appetentem desiderium suum Presbyteris ritè, id est, quomodo ipsis videatur esse rectum, testatum facere? Quòd deinde negas, excommunicationem exclusionem esse à sola Coena, sed declaratione dicis exclusionis è Regno coelorum, supra satis supérque confutatum fuit, vnâ cum alijs, quæ hic allinis.

Multos apud veteres fuisse scripsi, qui ad finem vitæ demum baptizati fuerint, quos tamen ob id nullus putauerit Satanae traditos. Cum ergo, inquam, nullibi scriptum sit illum damnandum qui à Cœna coactus abstineat, non illum, qui baptismum volens differat:

cur

cur illi potius, quàm hi, existimantur Satanæ traditi? An melior est, qui vltrò à baptismo abstinet, eo, qui coenam desiderat, sed à presbyteris arcetur? Ad hæc, quæ in primo scripto obiter mihi notatem, in Thesibus repetere non volui, sic respondes, vt socordiam veterum hac in parte accuses: quos ego in praesentia neque defendere, neque accusare decreui. Tradi Satanæ aliud fuisse apud Apostolum, quàm vel baptismum deferre, vel vltrò à Coena abstinere tibi perlibenter concedo. Aut nescis quid voluerim dicere, aut nescire te simulas. Nunquam enim vel dixi vel somniaui, hæc non toto coelo, quod aiunt, differre.

Supra, cum propositum esset probare, Apostolos nullum excommunicauisse, argumentum, quod hoc loco tu recitas, proposui his fermè verbis. Neque rixosos, neque schismatis authores, neque in ipsa Coenæ celebratione Ebrios factos, neque inflatos illos Gnosticos, neque mortuorum resurrectionem negantes, neque alioqui dissolutè viuentes ab vsu Coenæ iussit separari: cum minora tamen corrigat, vt quod domi suæ quisque cibum capere debeat. Mandat vt vnusquisque seipsum probet: non præcipit, vt alij alios probent. Monet, vt omnes studeant dignè accedere, ne sibi iudicium edant: non iubet quenquam emanere, tametsi indignè vescentibus castigationem Domini denunciet. In 2. deinde Epist. cap. 12. & 13. illis, quos post admonitionem non poenituerat immunditiæ, libidinis, & impudicitiae, quam patrauerãt, non minatur amotionem à mensa Domini: sed pro autoritate ac potestate sibi à Deo tradita rigidè ac duriter se in tales animaduersurum ostendit: quod in suis scriptis frequenter ab eo factum obseruauimus: nunquam verò inuenimus eum à Sacramentis quempiam absterruisse, vel Presbyteris aliisue vllis, hoc vt facerent, imposuisse. Contra hæc quid tu adfers?

Ne nos quidem ad extrema statim remedia prosilimus, sed omnia prius experienda docemus. Illos verò, qui in Idolæo deinceps vescerentur, censuisse Apostolum dignos, qui arcerentur à mensa Domini, suo loco ostendimus

mus. Capite quinto autem docuit, quod cum cæteris fieri vellet, vetans vel cibum cum ipſis (præeunte legitimo Eccleſiæ iudicio damnatis) ſumere. Id enim priuatorum arbitrio relinquere, & periculoſum nimis, & toti Eccleſiæ damnoſum fuiſſet. Quo in loco oſtendiſti Paulum cenſuiſſe illos excommunicandos eſſe, qui Idolothytis veſci pergerent? Supra declaraui te id ita probaſſe, vt in hoc tuo ſcripto probas vniuerſa: rationibus videlicet nullis, aut tuam ipſius ſententiam euertentibus. Quantum differant priuati commercij negatio & Sacramentorum interdictio ſeu excommunicatio ſuprà copioſè expoſui. Quibus tu probabis hominibus, niſi planè rudiſſimis, hoc quod Apoſtolus de fuga priuati conuictus & familiaritatis præcipit, non pertinere ad priuatos quoſlibet, ſeu non eſſe in priuatorum arbitrio priuſquam Presbyteri ſua ſententia declarauerint hoc faciendum? Næ tu homo es cordatus, qui ſcripturas interpretari quomodo libet audes: nulla certa expoſitionis tuæ cauſa prolata. Textus ipſe, verba, res, conſilium Apoſtoli, docent, eum mandare ſingulis, quid facere conueniat: nec velle, vt iudicium quoddam Presbyterorum veſtrorum, quos ignorauit, exſpectent. Falſum eſt, Eccleſiæ periculoſum ac damnoſum hoc eſſe poſſe: quia ſpirituſſanctus aliter cenſuit.

Alij quidem Corinthios infirmitate ſic peccauiſſe aiunt: ac proinde à Paulo non debuiſſe priuſquam admoniti fuiſſent excommunicari. His ego ſic ante hoc tempus reſpondi. Quomodo infirmi fuerunt, qui ſe plus Apoſtolo ſcire gloriabantur, illiſque ſe in rebus omnibus ferè præferebant? An non ideo Gnoſtici nominati ſunt, quod ſe ſolos Religionem rectè percepiſſe exiſtimarent, atque idolothytis abſque culpa veſci poſſe putarent, alijſque præterea contra Pauli doctrinam perſuadere ſtuderent? Quis credat illos magni æſtimauiſſe Pauli reprehenſiones, qui ei modis omnibus obtrectabant, ipſiusque authoritatem ſuperbiſſimè eleuabant, negligebant, deſpiciebant?

Hi vel non legerunt, vel certè data opera dissimulauerunt, quæ posteà sequuntur in Thesibus ex fine cap. 12. & principio 13. secundæ Epistolæ desumpta. Vidissent enim multos ne post admonitionem quidem destitisse à libidine & immundicia sua, quos tamen non iussit excommunicari: quamuis pro potestate sibi, non alijs, à Deo tradita, se acturum contra tales minetur. An non fuerant isti tales in priore Epistola & alias quoque, vt ex textu apparet, admoniti? Inanissima igitur est hæc quoque responsio.

Carpis & hoc, quod dixi, vel tunc irrepsisse interdictionem vsus Sacramentorum in Ecclesiam, cum salutem eis adscribere homines cœperunt: vel certè ex hoc errore prognatam fuisse. Huius somnij mei, vt tu vocas, cum probationem peteres, ipse credo, somniabas. An non res ipsa docet, vt probationis alius non egeat? Expende modo, & assentieris. An non tamen probaui satis, quantum res talis probari potest? Pro argumento hæc non adduxi, sed vt monerem tantum, quid olim pepererit mali Ecclesiæ ista excommunicatio. Sic autem probaui. Constat ab omnibus fermè olim fuisse creditum, pœnam grauissimam esse Sacramentorum negationem, adeo vt plerique de salute illorum ambigerent, qui absque eis ex hac vita migrassent. An exciderunt tibi Augustini hac de re habitæ disputationes, vt alios taceam? Certe non audebis dicere, opinor, eos plus Baptismo quam cœnæ tribuisse. Propter hanc opinionem, inquam, quæ tunc non idiotas solum, sed etiam doctos inuaserat, statutum fuit, vt in extremo aut magno vitæ discrimine constitutis cœna Dominica concederetur, etiamsi excommunicati essent, imò scriptum creditumque fuit, aliquos non potuisse mori, priusquam cœnæ participes facti fuissent. Quis dubitet, præter te, sic fuisse tunc homines ratiocinatos? Negatio cœnæ adfert interitum. Ergo eiusdem concessio adfert salutem. Interroga tuam ipsius conscientiam, an non verisimile & propè necessarium putes talem plurimorum fuisse

tunc

tunc opinionem. Vtinam tu tua vel hoc modo probare potuiſſes, quomodo ego coniecturam hanc meam oſtendi eſse probabilem.

Vltimo loco ponis hoc argumentum meum. E medio tollere, & Satanæ tradere (ad interitum carnis) idem ſignificant. At ex Eccleſia eijcere & è medio tollere non ſignificant idem. Ergo neque ex Eccleſia eijcere, & Satanæ tradere eadem ſunt. Quippe cum è medio tolli malum iubet Apoſtolus, alludit ad dictum Moſis 13. Deuter. quo in loco pro occidere ponitur illud, è medio tollere. Sed cum Eccleſia tunc careret Magiſtratu, atq; idcirco gladio careret, precibus à Deo iubet impetrare, vt nefarium hominẽ interficeret. Sanè ſi nullo alio argumẽto refelli poſſet veſtra excõmunicatio, vel vnũ hoc ſufficere poſſet. Etenim Apoſtolus cum ſceleratum vult puniri, non iubet eũ excõmunicari, nec adducit ſcripturæ teſtimoniũ hoc iubentis: ſed vult eũ interfici: & ſcripturæ teſtimonio declarat rectè hoc ita fieri ex voluntate atque ordinatione Dei. Quid tu? Reſponſiones quatuor adfers. Prima eſt, probauimus ex ijs ſcriptoribus, quorum authoritate abuſus es, Satanae tradere non eſſe interficere. Secunda, Nõ ſcripſit ſimpliciter vt tolleretur è medio, quod ſignificat mortis ſupplicium, ſed addit pronomen ὑμῶν veſtri. Aliud autem eſt, tolli è medio, quam tolli è medio Eccleſiæ Corinthiacæ. Tertia, Si idem ſunt, tradere Satanę, & è medio tollere, conſequitur, ius tradendi Satanę penès Corinthios fuiſſe, cum eos iubeat malum è medio ſui tollere. Ad hęc primum reſpondebimus: deinde vltimam confutabimus.

Ad primam reſpondeo, falſum eſse, te ex illis authoribus probauiſſe, quod dicis. Etenim Auguſtinus aperte loquitur de ſublatione è medio. Quinetiam lib. 5. quæſt. 39. in Deuter. tollere è medio palàm dicit ſignificare interficere: idque probat 2. argumentis. Primum eſt, quod Apoſtol. teſtimonium ex Deuteron. deſumpſerit. Alterum eſt, quia dicat, τὸν πονηρὸν, non autem τὸ πονηρὸν. Athanaſius ait exceptam fuiſſe ab Apoſtolo animam, quod verum

est: at per animam non intellexit hanc vitam mortalem, vt tu perperam affirmas. De alijs nunc nihil dicam: sed hoc solum attingam, te rursum iniuria me afficere, cum me horum virorum authoritate scribis abusum esse. Quippe hoc solum volui ipsorum testimonijs probare, aliud ipsos existimasse Satanæ traditionem, quam Sacramentorum interdictionem: quod negare tu non potes: quantumuis non eodem planè modo exponant hunc locum.

Ad secundam dico, pronomen ὑμῶν sententiæ nostræ neque addere neque detrahere. Cum enim iubet eos malum illum tollere è medio siue hominum & mundi, siue è medio sui vel Ecclesiæ, idem iubet. Si, quod tu dicis, sensisset, perinde id esset, ac si quis Virginis pudicitiam iuberet conseruare, & eandem imperaret ex honestarum matronarum cœtu in prostibulum siue Lupanar detrudi.

Ad tertiam respondeo, Corinthios habuisse potestatem incestuosum hominem è medio tollendi, quomodo Apostolus eos facere debuisse indicat, nempe vt luctu & precibus à Deo impetrarent, vt, quomodo ei visum fuisset, ita eum tolleret. Satanæ tradere non iubet, quæ potestas Apostoli fuit, non Corinthiorum, sed conuenire iubet, vt eis congregatis ipse eum spiritu presens traderet. E medio tollere, si Corinthios spectes, generalius erat: si Apostolum spectes, eadem erant, quo tempore hoc modo tollere decreuerat.

In responsione quarta & vltima plus inest rei. Primum dicis non tantum cap. 13. Deuter. poni verba hæc, tollite malum è medio vestri, sed alibi sæpius: id quod verum est. Nam in meis Thesibus, quas postremò correxi, ostendi eadem verba, imò easdem penè syllabas contineri Deuteron. 17. & 19. & 21. & 22. ter, & tandem 24. cap. semel. In omnibus his locis positum est ἐξαρεῖτε siue ἐξαρεῖς cum in cap. 13. pro eo posuisset ἀφανιεῖτε. Cum ergo dicis, si capitale supplicium vbique significet hæc

phrasis

phrasis causam nullam esse cur accusetur Draco, quasi leges sanguine scripserit: quum futurum sit, vt Moses multò magis sanguinarius inueniatur. Hæc tu cum inusitatam hanc tuam audaciam considero, qui Apostolum & Mosen, adeoq; Deum ipsum, audes corrigere, non possum non exhorrescere: Impiè audax sit, qui negare sciens velit, in omnibus citatis locis phrasim hanc significare capitalem pœnam à Magistratu infligendam. Nec propterea vel Moses, vel Apostoli, vel Deus ipse rectè à te vocabuntur sanguinarij.

At sani interpretes, ais, monent, interdum ista esse referenda ad ipsius Dei iudicium. Non hoc quærimus, an aliquando Deus interminetur aliquibus etiam familijs exitium, sed an in his locis, ex quibus verba sua constat Apostolum sumpsisse, id voluerit? Cum de se-ipso loquitur Deus, non dicit scriptura, aufer hunc, vel auferte hunc è medio vestri: sed dicit, excindetur, succidetur, peribit, alijsque similibus vtitur loquendi formulis. In citatis omnibus locis mandat Deus expresè per Mosen Magistratui, vt tales afficiat capitis supplicio. Non memini adhuc me in sacris libris hanc loquendi formam, ἐξαίρειν τινὰ ἐκ μέσου ὑμῶν, positum reperisse pro eo, quod est, κατάραστον & ἀνάθεμα εἶναι. Vides quousque procedas dum figmentum humanum vis hominibus venditare pro mandato Diuino?

Hæc sunt, quæ in expositione nostra huius loci Apostolici carpere & denigrare, sed infelicissimo conatu tentasti. Quippe non modo non maculasti ea, sed animi tui affectum præclarè nobis prodidisti, quantumuis fratris appellatione subinde tegere eum conatus sis.

Prudentius fecisse aliquibus videris, quod libenter quædam præterieris. Tale est argumentum à verbo παραδίδωμι deductum hoc modo. Vbicunque verbum hoc sic est positum in sacris literis, quomodo hic à Paulo positum cernimus, semper significat potestati alicuius permittere ad hoc faciendum, cuius causa aliquis traditur. Con-

ſtruitur autem in hoc loco ſic, vt Nominatiuus perſonæ tradentis præcedat, ſequatur Accuſatiuus perſonæ traditæ, vnà cum Datiuo perſonæ, cui traditur, ac tandem id, cuius cauſa, & quatenus traditur. Talis ergo eſt oratio, ac ſi dicerem: tradidi filium meum præceptori ad caſtigationem. Ita cum dico, an non hoc dico, poteſtatem me præceptori dediſſe caſtigandi filium? Dicam aliquid amplius: nec apud ſacros ſcriptores nec apud profanos verbum hoc reperies vnquam ſic poſitum, quin idem ſignificet ac permittere, in poteſtatem dare vel dedere. Exempla ſunt in 1. ad Timoth. 1. Actor. 27. & 28. Matth. 5. 18. 27. Marc. 15. Ioh. 19. Simillimum eſt, quod Matth. 24. habetur, παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλῖψιν. & Marc. 15. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον. Item 2. Pet. 2. παρέδωκεν εἰς κρίσιν τετηρημένους. Item 2. cap. Iobi, ἰδοὺ παραδέδωμί σοι αὐτόν: μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον. Hoc tu argumentum diſſoluere debuiſſes: atque alia quædam ad rem non adeo pertinentia omittere.

Ne ad hoc quidem reſpondes, quod dixi, nullo authore idoneo monſtrari poſſe ἐξώρισιν ἐκ μέσου πιστῶν, idem eſſe aut ſignificare, quod arcere à Sacramentis, vel excommunicare. Nam ſi pro eijcere maximè alicubi poſitum eſſet hoc verbum, hic non poſſet tamen ita accipi. Cum enim dicat, ἐκ μέσου ὑμῶν ad Gentiles fuiſſet exturbandus. At obſtat quod dicit, vt anima ſalua ſit, quæ extra conſortium Eccleſiæ ſalua eſſe nequit. Si à ſolo Sacramentorum vſu priuatoque commercio duntaxat arcuiſſent, nondum è medio ſui ſuſtuliſſent. Si ad reſipiſcentiam vſque eijciendum fuiſſe ad Gentiles dicas, ſcriptum hoc nullibi eſſe, ſed à te verbis Apoſtoli aſſui conſtanter veréq; reſpondeo. Non enim huius rei meminit Apoſtolus vnica ſyllaba: imò nec vllius receptionis commeminit, dum eum tradi velle ſcribit. Ac poſt interceſſionem Corinthiorum, quando culpam ei condonat, non iubet recipi ad Sacramenta, ſed ſufficere ait ἐπιτιμίαν, maioréque eum pœna non vult affici.

Item

Item locum te oportebat oſtendere, in quo Apoſtolus iuſſerit vel Presbyteris vel alijs vllis quempiam Satanæ tradere ad interitum carnis. Scribit vbique ſe cum authoritate venturum: ſe aſperum fore & rigidum: ſe pro poteſtate à Deo, Sibi, non Eccleſiæ, non alijs, conceſſa acturum: ſe cum virga venturum: peccantesque imperat per Epiſtolam, Sibi, indicari, non iubet à Presbyteris excommunicari aut Satanæ dedi. Erat hoc Apoſtolicæ authoritatis, quibus non ſanandi modo, verumetiam percutiendi facultatem Deus conceſſerat. Nullos quoque ordinauiſſe eum legimus Presbyteros, qui hoc munus in Eccleſia gererent. Timotheum iubet quidem peccantes coràm omnibus ſiue palàm arguere: Satanæ tradere ſiue excommunicare aliquem neque hunc neque alium quempiam iubet. Illuſtre argumentum hoc quoque facit, quod 1. Timoth. 1. de Hymenaeo & Alexandro loquens ſcribit, ſe (non Eccleſiam, non Presbyteros, non alios quoſuis) eos Satanæ tradidiſſe. Quibus permotus videtur Petrus Martyr, vt in 6. cap. Comm. in lib. Iudicum ſcripſerit, his verbis: Paulus & cæteri Apoſtoli Cacodæmones habuere ſibi ſubiectos: & per eos nonnunquam eis licuit fontes ad ſalutem ſuam punire. Iccirco quibus huiuſmodi donum conceſſum non eſt, ij ab eo exercendo abſtinere debent. Quantò rectius hic author, qui tamen veſtræ diſciplinæ hoſtis non fuit, quam tu de hoc Apoſtoli facto iudicarit, ex his ſatis liquet.

Item cum in 1. Cap. poſter. Epiſtol. ait, eos ſic triſtatos fuiſſe ſecundum Deum, vt damnum ſeu detrimentum ab eo nullum acceperint, ſatis docet, quid futurum fuiſſet, ſi non tanto ſtudio pro eo comprecati fuiſſent. Etenim ſuo moerore & precibus veniam illi miſero impetrauerunt: quod niſi factum fuiſſet damnum fuiſſent perpeſsi, nempe amiſiſſent illum. Sanè pro detrimento non potuiſſent iudicare, ſi ad pœnitentiæ ſolum prouocationem fuiſſet à Sacramentis reiectus. Lucrum potius futurum fuerat, proque eo mul-

tis modis gaudendum ipsis fuisset. Dicitis enim ad lucrandum peccatores Excommunicationem institutam esse.

Hæc & his similia solidè refutare debebas, si tam candidè ac strenuè causam tuam agere decreueras. Sed vel vnicum argumentum illud nostrum, à verbo tradendi desumptum, omnes conatus vestros irritos faciat. Nec possum non extremè mirari, quod dicas tam confidenter, me in tota Scriptura ne vnum quidem apicem reperire, exquo confirmem tradere Satanæ, idem declarare, atque per Satanam interficere. Cur non tot argumenta, quæ sine causa nullaque cum ratione allatrasti, refutasti? Cur non ostendisti alicubi in scriptura verbum παραδίδωμι hoc modo positum, vt hic est positum, aliud significare, quàm dedere, concedere, seu potestati alicuius permittere? Sed de hac re nimis multa dixi: tempus iam est, vt ad partem alteram, videlicet ad interpretationem tuam huius loci Apostolici deueniamus: & per lepida tua argumenta examinemus.

CAP. V.

Confutatio Argumentorum pro Excommunicatione ex loco Pauli 1. ad Corinth. cap. 5. exstructorum.

REgnum Satanæ, inquis, est Mundus. Ergo qui traditur Satanæ, ab Ecclesia iubetur exulare. Vehementer miror, si seriò ista dicis de præsente loco! Quo argumento probabis Apostolum hic voluisse, per tradere Satanæ, intelligere, eijcere in mundum? An in Regno mundi seu Satanæ seruantur animæ? At Apostolus hunc sic statuerat tradere Satanæ, vt salua maneret eius anima.

Admira-

Admiratione certè digniſſimum eſt, vos tam anxiè ſolicitos eſſe, vt authoritatem habere videamini ex Christi membris membra Satanae efficiendi, cum contrarium potius ſtudere conueniat, qua ratione ſcilicet non ſolum in Eccleſia agentes in eadem retineamus, verumetiam extra eam viuentes modis omnibus in ipſam pertrahamus, Luc. 14. At non ob aliud, inquies, prauos eiicimus, quam vt reſipiſcentes recipiamus: & ne membra putrida totum corpus inficiant. Quaſi verò facilius ſit eiectos ad obedientiam reuocare, quam intra Eccleſiam permanentes ſanare: ac deſint Magiſtratui rationes iuſtae & legitimae, quibus quantumlibet pertinaces ad officium & honeſtam vitam cogat.

An non abſurdè fecerit pater, ſi petulantem impudentemque virginem ex aedibus eijciat, vt melio. em redditam recipiat, dum domi ſuae rectius & commodius fraenare poſſit immoderatos affectus? Abſurdius multò fecerit, qui non tantum ex aedibus ad alios, vbi tamen liberior ſit futura eijciat, ſed in Lupanari cum impuriſſimis ſcortis collocet, vt in illa ſocietate caſtitatem & pudicitiam diſcat. Haud leuius peccatis vos, dum peccatores, quos intra Eccleſiam corrigere licet, extra eam expellitis. Quae res etſi eſt abſurda, longè tamen abſurdius eſt hoc, quod non modo ex Eccleſia ſimpliciter extrudere vultis, verumetiam Satanae dedere, inque mundum, qui Satanae regnum eſt, intrudere conamini. Quid porrò Mundus, quoad Satan in eo regnat, aliud eſt, quàm regnum improbitatis, nequitiae, libidinis, immunditiae, impietatis? In hoc regnum qui aliquem ideo exturbat ex Eccleſia, vt melior efficiatur, an non perindè facit, atque is, qui Virginem laſciuam inter petulcas & proſtitutae libidinis foeminas viuere cogat, quò caſtior facta eam ad pudentes & verecundas reuocet? An non facilius inter filios Dei, quam inter Satanae mancipia ſanabuntur peccatores? Hanc viam corrigendi improbos non praeſcripſit populo ſuo Deus in Veteri foedere, ſed intra Eccleſiam ad obedientiam cogi mandauit.

Haud rectè quoque ſimilitudo putridi membri adfertur.

Primum

Primum quidem, quoniam similitudines nihil probant, quoties praeceptum Dei non exstat. Deinde verò etiam, quoniam non congruit instituto. Quippe nulli omninò peccatores, nedum illi, de quibus nos adhuc egimus, (Excipi semper volo pertinaces haereticos in fundamento salutis errantes, & in Spiritum-sanctum peccantes) sic sunt, dum viuunt, desperati, quomodò putre & emortuum membrum insanabile est. Imò sicut putrescens membrum, nondum tamen mortuum, sanabile est, quantisper corpori cõtinuatum cohaeret, insanabile autem, cum primum resectum à corpore fuerit, redditur, ita ferè sanabiles sunt peccatores in Ecclesia retenti potius, quam expulsi. Praeterea non est necesse sic alios à malis contaminari, quomodò membra sana necessarium est à puttidis corrumpi. Nam vt lignum non potest non comburi ab igne tangente, sic non possunt non mẽbra inter se continuata à sẽ mutuo pati, cum homines ratione vtentes cauere sibi possint. Postremò non potest ab hominibus aliquis in mundum, quatenus is est regnum Satanae, ex Ecclesia eijci, sed ex visibili tantum Ecclesia expelli potest. At hic, si modò fidem retinet, quantumuis sepulta aliquandiu iacuerit, non est in mundo, regno videlicet Satanae, sed in Ecclesia, dicet inter medios Turcas viuere cogatur. Qui autem fidem non retinet, in mundo est, etiamsi inter visibilis Ecclesiae membra nobilissimum atque optimum iudicetur esse. Sanè ex Ecclesia in mundum eijcere, nil est aliud quã damnationis sententiam exsequi, quod hominibus nequaquam competit. Proinde non recte à te dicitur Apostolus Corinthium iussisse aut voluisse in mundũ, Satanæ regnũ, expellere, cum animam voluerit saluam manere in die Domini: quae in mundo hoc salua manere non potuit. Nihil igitur aliud facitis Excommunicando, quam quod vel adigitis infirmos & rudes ad desperationem, vel efficitis insignes & magnos Hypocritas, quos peccatoribus alijs grauius odit Dominus. Deinde non vides te principium petere, & pro certo probatoque sumere, cuius probationem à te praecipuè flagitamus? Satanae tradere negamus

idem

idem esse, quod extra Ecclesiam eijcere, imò probamus eadem esse non posse. Haec cum tu refutare non potueris, quomodo sine pudore veluti confessum nihilominus sumere ausus es? Aliud est, cum scriptura dicit, Paulus juxta potestatem à Deo sibi concessam, tradidit hunc nefarium Satanę ad interitum corporis, vt nihilominus salua maneret anima: & aliud rursus, cum dico: hic traditus est Satanae in suum regnum: seu traditus est in Mundum. Argumenta nostra semper manent integra. Paulus iubet eum ἐκκαθαίρειν ἐκ μέσου ἡμῶν: at hoc non est in mundum eijcere. Paulus vult eum Satanae tradi εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς: at hoc non est in mundum proijci. Omitto iam cætera, quae ex superioribus & Thesibus nostris peti poterunt.

Argumentum alterum tuum est, Paulum de spiritualibus locutum esse: ac proinde non interpretanda haec de poena corporali aut politica. Quasi verò Petrus non egerit de spiritualibus, cum corporaliter Ananiam occidit: aut Paulus de corporalibus rebus disputarit, cum Elymam Magum excoecauit: aliquos Satanae tradidit: & hunc ad interitum carnis tradere apud se statuit. An ὄλεθρος τῆς σαρκὸς, & nostra mors temporaria spiritualis est, atque ad corpus non pertinet, cum propter peccata eam patimur? Quo medio probabis, corporali poena seu politica nunquam vel Deum vel Apostolos peccata puniuisse?

Tertium est, Si factum tale quid fuisset ab Ecclesia, permagna fuisset calumniantibus parata probatio, voluisse eos ius sibi vsurpare Magistratuum. Multò maior parata pijs nunc est vestrum commentum refellendi occasio, cum vobis, quanquam estis subditi, Magistratus subiicitis. Sed, rogo te, an non contendimus Ecclesiis hoc non licere, sed potestatem hanc fuisse solis Apostolis concessam? An ideo calumniantibus praebita fuit occasio maledicendi, quia Ananiam cum vxore interfecit Petrus? & quia Magum excoecauit Paulus? Et alios quosdam Satanae absolutè tradidit? Aliter loquitur Scriptura.

Quartum

Quartum est, Si Christiani Magistratus tollerent omnes ebriosos, scortatores, & similes, gladio, multis carnificum millibus esset opus: & desinerent homines peccare potius paenae formidine, quàm virtutis amore. Non dixi ego omnes quomodocunque peccantes capitali supplicio plectendos esse: sed illos, quos vel lex Diuina, vel Cęsarum edicta ita damnant. Reliqui pro circumstantia locorum & temporum castigari poterunt. Satis Deo factum est, cum scelera quacunq; ratione honesta cohibentur & cohercentur, etiamsi vna eademque pœna non semper & vbique puniantur. Hoc certum est, Deum velle, vt, quae iussit ac voluit olim à Magistratu puniri, hodie quoque ab eodem puniantur: etiamsi pœnae formam non mandarit eandem vbique seruari. Non enim propter commenta nostra mutantur Dei consilia. Pharisæi eodē propè modo, quo vos hodie facitis, quædam falsè in lege exponebant, quę Christus 15. cap. Matth. apertè damnat. Sed oro te, an facit malè, qui hac in parte facit, quod Deus iussit? Moses quantam multitudinem occidit Exod. 32. Num. 25? An Dauid peccauit, cum omne nefas sustulit, & Israëlitas omnes Deo seruire coegit? An impiè Rex Asa fecit, qui interficiendos omnes statuit, non quaerentes Deum, 2. Paralip. 15. Quam esses dignus, qui hoc loco aliam acciperes responsionem? Sed condonabo hoc Ecclesiae.

Cur etiam nobis hic velut errorem & peccatum exprobas, quod Magistratum dicimus pœnis prohibere scelera debere, & ad honeste viuendum earum formidine cogere? An non mandauit ei hoc Deus? Tollite hunc, inquit saepius, & obruite lapidibus, aliterue occidite, vt Israel videat ac timeat, tantumque facinus porrò, patrare nullus audeat. Te potius obturgares, quod publicè non veritus es scribere ob id maximè vrgendam Excommunicationem vestram, quod si bonos non faciat, saltem hypocritas reddat. Tu modo non licito hypocritas facere studes, & me accusas, qui nil aliud doceo, quā quod Deus mandauit. Moneo igitur te, vt cogites, quam hic mihi immanitatis iniuriam inferre voluisti,

voluiſti, in Deum ipſum redundare, cuius doctrinam hic vrgeo. Deinde etiam, vt, quàm bellè ſolitus ſis argumentari, notes. Multis opus foret Magiſtratui carnificibus, ſi malos punire omnes vellet: Ergo Apoſtolus per, tradere Satanae, intellexit Excommunicare.

Quintum eſt, Caro ſœpè ſignificat carnis corruptionem: & opponitur ſpiritui ſeu regenerato homini. Ergo Paulus hic per carnis interitum intellexit carnis corruptionem ſeu prauitatem. Concedimus antecedens: at pernegamus & conſequens & conſequentiam. Nam nec ſequitur conſequens ex eo, quod antecedit: nec verum eſt: Nam carnis interitus hoc in loco, opponitur ſaluti animae, non caro ſpiritui: ac ſignificat non exſtinctionem affectuum malorum, ſed mortem corporalem, vt efficaciſſimè ſupra probaui. Proba tu alicubi τὸν ὄλεθρον τῆς σαρκὸς pro morte ſeu reſtinctione prauitatis carnis noſtrae poni. Aliud eſt caro, & aliud carnis interitus, vt hoc loco loquitur Apoſtolus. Longè aliud eſt, de quo ad Rom. loquitur, & de quo hic praecipit. Mirum eſt, te audere iſta tam confidenter pro argumentis adferre, cum haec ipſa probanda tibi eſſe non neſcias.

Reſponſum eodem modo ſit ad ſextum argumentum: quod cum quinto vel eſt idem, vel idem valet.

Septimum eſt, A carnifice Satana qui perimendus eſt, vel ſtatim reſipiſcit, & nullo iure ab Eccleſia tradi poteſt, vt ſpiritus ſaluetur, qui iam ſaluus eſt: vel non reſipiſcit, & ſic non erit ſaluus in die Domini. Nullus ſerpens percuſſus ita ſe toquet ac flectit, vt tu te-ipſum inflectis, vt aliquid inuenias. Non dicimus Apoſtolum voluiſſe Corinthium tradere Satanę ad interficiendum, vt hac conditione ſaluus fieret ſpiritus eius: ſed voluiſſe enorme illud ſcelus morte punire, (vt Magiſtratus talia punire iuſſus eſt à Deo, vbi is eſt) quò terrorem alijs incuteret, eoſque ab improbitate abſterreret, ac ad pietatem reuocaret. Cuius rei coniecturam illud etiam probet, quod non ſimpliciter dicit, vt anima eius ſalua ſit, ſed addit in die Domini: quomodò de mortuis loqui ſolemus. Equidem Apoſtolus optimè de eo ſperauit,

uit, vt ſupra expoſui: ideoque non dicit, ſe id facere vt ſeruetur ſpiritus ipſius, ſed vt ſaluus ſit in die Domini, ſicut ſupra ex Chryſoſtomo tumet ipſe citaſti. Termin ſi ergo hunc ſolum praeſcripſit Satanæ, quo non tentaret ac affligeret animum illius miſeri, ſed corpus ſolum necaret: quod Magiſtratus facere aliàs ex Dei mandato ſolet. Inſipidae igitur nugae ſunt tuae illae ratiunculae.

Similis propemodum eſt octaua quoque ratio. An poteſt ſeruari alicuius anima, quæris, cuius corpus damnetur? Reſpondeo, ſi per damnationem corporis intelligas occiſionem, affirmamus manifeſtius hoc eſſe, quàm vt idiota aliquis dubitare debeat, nedum tantus magiſter Iſraëlis. An enim non ſeruari animos eorum credis, quorum corpora à Magiſtratu veſtro cremari iubentur, ſi piè moriantur? Vnde ergo hoc, quod quidam dixiſſe fertur, beatius mori iſtic homines, qui à carnifice occiduntur, quàm qui alibi domi ſuae moriuntur? Si de condemnatione æterna loqueris, nihil hoc ad nos pertinet, qui Apoſtolum ſcimus de morte corporis duntaxat locutum fuiſſe.

Cum hiſce coniungis tandem locum in 1. ad Timoth. 1. cap. de traditione Alexandri & Hymenaei &c. Ridiculum magis dici nihil poteſt, inquis, quàm occiſum fuiſſe quempiam, vt ſanctius de Deo ſentire & loqui doceretur. Si voluiſſes fraternè interpretari noſtra, non erat nobis hic opus defenſione. Dixi enim Apoſtolum hos velut blaſphemos & naufragos circa fidem Satanae tradidiſſe, ſine illis conditionibus, quas in Corinthio notauit. Item videri mihi eos occiſos fuiſſe à Satanae duabus de cauſis. Primum quidem, quod dicat ſe ipſi eos tradidiſſe (ἵνα παιδευθῶσι) vt edocti iam eſſent, non amplius blaſphemare. Sermo hic vſitatus eſt ſatis apud nos, & talis fermè eſt, ac ſi Magiſtratus de fure Carnifici tradito dicat, ſe eum tradidiſſe, vt didicerit non furari amplius. Cum ſic dicit, non hoc vult ſignificare, eum à carnifice inſtituendum, vt non furetur, ſed ſignificat eum occidendum eſſe, vt non poſſit amplius furari. Sic Apoſtolus ait,

ſe

se eos Satanae interficiendos tradidisse, vt potrò amplius non possint blasphemare, sicut antea facere consueuerant. Deinde, quod ex Ecclesia electi non videntur cessaturi fuisse à blasphemia. Etenim multò licentius tunc blasphemassent. Quid hic absurdi, alieni, & coacti reperitur?

Principio dicis, verba subiunctiui modi talia, nonnunquam futuri quippiam denotare. Deinde praeteritum hic significare concedis, quoniam totum praeterierat. Addis deinde non me posse ex his verbis colligere euenisse, quod propositum erat Apostolo. Ego certè credo firmiter, Apostolum sic fuisse certum suae potestatis, vt, si quos ipsemet traderet Satanae occidendos, ij omninò ab eo occiderentur: praesertim verò mali, quales isti fuerunt, qui Apostolo multo tempore molesti exstiterant, & fidem abiecerant. Tibi liceat forte de Apostoli factis & dictis dubitare: mihi nec licet, nec vt liceat, volo. Tradidit ergo, vt non amplius possent blasphemare. Frustra igitur aceruas nugas, vt elabaris. At, inquis, Apostolus non dixit, vt non possint blasphemare, sed vt edocti sint non blasphemare. Concedo totum hoc: sed dico eum sic vsitatè fuisse locutũ, quomodò etiam hodie de talibus rebus vulgò loquimur. Significatur enim hac oratione sic esse quempiam tractatum, vt poenam scelere suo dignam acceperit: & porrò scelestus esse nequeat.

Quae postea de diuersitate horum & Corinthij addis, ad causam nostram non pertinent. Hoc sensi, Paulum de Corinthio optimè sperauisse: de alteris vtrum ita sperarit, nescire me fateor. Satanę non sentio eos ita ab Apostolo traditos, vt animas eorũ vellet perdi. Hoc enim non est creaturæ, sed solius Dei munus, seruare scilicet ac perdere animas. Pœna igitur eos ad terrorẽ aliorum affecit, vt Magistratus sceleratos afficere solet. Quod si repudiata impietate conuersi sunt ad Dominum, non obfuit mors corporalis saluti ipsorũ. Vt dubitemus aliquo modo, id facit, quod & blasphemi fuerunt, & fidem abiecerunt. Porrò blasphemos iussisse Deum interfici

fici Leuit. 24. nullus est, qui nesciat. Perfacilè ex his intelligi potest, frustra te hic Anathema obijcere, & comparationem inter hos & Corinthium facere. Meræ sunt ambages, & putida sophismata: cum longissimè aliud ego & dixerim & senserim.

CAP. VI.

De Fermento.

Dissem multa verè ac rectè in tua interpretatione huius loci reprehendere & confutare: quæ, ne à proposito nulla necessitate coactus discedam, in medio relinquam. Ergo largiar tibi, cum ita lubet, Apostolum ceremoniam prohibiti fermenti in celebratione Paschatis voluisse hic exponere: nec per similitudinem solum & allusionem argumentari, quod ego sentio. Quod inde commodi ad te redibit? Azymorum festum comparat Apostolus vitae nostrae toti, qua in hac viuimus peregrinatione, vt cum Iudæi ex Ægypto exibant, terram meliorem possessuri. Fermentum significat sceleratam vitam. Ex his sequitur, vt illis toto tempore festi illius non licuit fermentata edere: sic non licere nobis toto tempore vitæ nostræ flagitiosè agere. Quid ex his aliud sequitur, quàm vt, quemadmodum fermentum edens interficiendus scribitur, ita etiam sceleratus interficiatur? Nihil horum contra nos facit. Sanè qui fermentati aliquid edisset tota illa septimana, non iubetur à Paschate, (quod initium erat huius festi, sicut fides in Christum seu Spiritualis eius Christi pro nobis crucifixi principium est Christianæ nouæque vitae) arceri, sed exterminari.

Non laboro etiam, vtrum Deum esse illum affirmes, qui exterminationem minetur ex populo Israelitico, an à Magistratu occidendum fuisse censeas. Prius magis consentaneum est alijs scripturae locis, similem modum loquendi habentibus, quos non est dubium de poena Diuina intelligendos esse. Videntur etiam huc facere, primum quidem historia,

hiſtoria, quod nullum legimus ob hanc cauſam occiſum, licet multos legamus neglexiſſe: deinde quod Paulus in 11. cap. 1. ad Corinth. de indignè Coenam Domini edentibus ſcripſit. Certè ſeptuaginta Interpretes verbum Hebraicum verbo Græco ἐξολοθρευθήσεται vtrobique Exodi ſcilicet 12. & 9. Num. interpretati ſunt: quod nullo modo aliud poteſt, quam exſtinctionem ſiue occiſionem ſignificare, à quocunque occidendus fuiſſe putetur.

Ergo videamus nunc, quomodo ex hiſce, quae vltrò tibi largimur, propoſitum tuum argumenteris. Fermentum edentes arcebantur à Paſchate. At fermentum ſignificauit ſcelera. Ergo ſcelerati ſunt à noſtris Sacramentis excludendi. Quam multa hîc falſa ſint, vide. Primùm hoc falſum eſt, Deum ſcilicet alicui mandaſſe fermentum guſtantem arcere à feſto Azymorum, ſeu Paſchatis. An idem ſignificant hae duae orationes? Qui fermentata edet, exterminator: &, qui fermentata edit, à feſti concelebratione arcetor. Tantundem certè differunt, quantum hæ duae: Qui in concione ex pueris gartiet, virgis caeditor: &, Pueri inter concionandum confabulantes excluduntôr à concionibus: Sicut magiſter, cum pueris vetet confabulationes in templo ſub certa poena, eos non emanere iubet, ſic Deus, cum fermentum in feſto Azymorum comedentibus interminetur excidium, non iubet à concelebratione feſti excludi. Vterque praecipit facere, quod fieri debet: ſimulque poenam proponit non ritè facientibus, quod facere iuſſi ſunt.

Quod ſi maximè concederemus, Deum voluiſſe fermentum comedentes à feſto Azymorum repelli, falſum nihilominus foret, eum propterea iuſsiſſe licentius improbiúſque viuentes à Sacramentis noſtris depellere. Etenim Azymorum feſtum, vt iam dictum eſt, non Coenam Dominicam, ſed totum peregrinationis noſtrae tempus ſignificat. Quare non è Coena Domini, ſed è vita excludendus erit ſceleratus. Longè differunt occiſum ſeu exterminatum iri, & à Sacramentis depulſum, aut excommunicatum iri.

Iam si istud etiam concederemus, excisionem, quam Deus interminatur fermentum comedentibus, significauisse depulsionem à Sacramentis, falsum adhuc tamen permaneret hoc, nempe fermentata edentes ita figurauisse flagitiosos, vt vos vultis. Nam defendi Moses à contradictione manifesta non posset. Contradictoriæ namque sunt hæ duæ enunciationes: omnes edant Pascha sub poena exitij sui, quicunque secundum legem mundi sunt: & aliqui secundum legem mundi, hoc est, qui peccatum aliquod admiserunt, non edant Pascha. Ex hisce satis apparet, quam sint infirma & lubrica, quæ ex hac ceremonia extruitis pro vestræ excommunicationis defensione. Iam videamus, quæ contra nostra excogitaris.

CAP. VII.

Defensio sententiae nostrae de Fermento.

ABsurdum esse dixi, imò impossibile, nulloque pacto credendum, Deum eodem tempore apertis verbis mandare aliquid, & idem eodem tempore eisdémque hominibus tectè & sub figura vetare. Præcipit apertè, mandatumque aliquoties repetit, vt omnes circumcisi, exceptis solis legaliter immundis & absentibus, ter singulis annis coràm Deo compareant cum aliquo munere, & festa simul concelebrent. Quis ergo audeat dicere, Deum eodem tempore sub velamine fermenti idem hoc voluisse prohibere? Certè contradictoria simul iuberet, quod impium est cogitare. Ad hæc quid tu? Concedimus, inquis, totum argumentum: nec alios præter immundos arcemus. Hæc tu. An non aduertis, quàm candidè agas? Argumentum nostrum loquitur de immunditia legis: tu respondes de impuritate morum. Hoc te probare oportet, aliquos impuros moribus, etiamsi iuxta legem mundi essent, à paschate & sacrificijs abactos. Nisi tales à Moſe exceptos ostendas, à contradictione nunquam eum vindicabis: nisi nostram sententiam, tua deserta, approbes. Moses enim solos immundos iuxta legem

legem, & absentes excipit: cæteris circumcisis omnibus præcipit vt cõcelebrent simul festa. Contorque ac verte te in quotquot figuras velis, argumentum tamen hoc rectè nunquã dissolues. Quocirca necesse est, vt vana sint omnia, quæ præterea de fermento opponis. Praestat tamen ea inspicere.

Delaberis deinde ad longam reprehensionem eius, quod dixi, figuras non proponi rerum præsentium. At non erat necesse, si frater esse videriq; cupiebas. Vides enim me dicere de rebus externis, vbi signatum est ipso signo frequentius & notius. Internarum rerum non nescio signa nobis à Deo externa proponi, vt imbecillitati nostræ consulat. Sed frustra sic conaris elabi. Docti enim omnes perspiciunt effugium te quærere. At tecum, inquis, litiges oportet, cum mox dicas Paulum totius vitae sordes cum fermento conferre. Hoc, dixi, Paulum nunquam voluisse aut existimauisse, nempè fermentum in ceremonia Paschatis ita significauisse sordes vitae, vt ex eo possit colligi vestra excommunicatio. Nam tunc, cum vetaret Deus fermenti comestionem sceleribus suas poenas constituit. Ideo dixi Apostolum alluisse ad eum locum hoc aut consimili modo. Sicut Iudæi suum Pascha absque vero fermento celebrarunt, sic nos decet nostrum Pascha absque fermento malitiæ aut nequitiæ peragere. Fermentum simpliciter sumptum, potest bonum & malum significare, vt ex 13. & 16. Matth. liquet. Quare indicat Paulus, de quo ipse fermento loquatur. Adde, quod potuit corruptionem nostram congenitam significare, & legis immunditia. Nam non edere tantum prohibet Deus fermentum, sed etiam habere in aliquo domus suæ loco. Non dicit etiam Apostolus, delinquentes sic esse à Sacramentis arcendos, aut ex Ecclesia exturbandos, vt fermentum edentibus mortem Deus comminatus est. Hoc certum est, fermentum Iudæis non significasse scelera sic punienda, vt vos dicitis.

Ad id, quod dixi, oportere homines occidi, non à Sacramentis arceri, si quidem fermentum edentis poenam velitis transferre ad licenter corruptéq; viuentiũ cohercitionẽ,

ſic reſpondes. Poenæ iudiciales veteris legis, non ſunt hodiè in eccleſiam introducendæ. Item, Paulum non dixiſſe, occidite, ſed tollite è medio. Item, formulam hanc, excindetur anima illa ex Iſrael, non ſemper ſignificare poenam capitalem, ſed interdum idem notare, quod pro incircumciſo haberi. Ad primum reſpondi ſupra, & nunc quoque duobus verbis, tametſi huc partim pertinet, dicam. Quod Deus magiſtratus poenis ſubiecit, nullus eius poteſtati ſubtrahere alijſque puniendum committere debet, Matth. 15. etiamſi poenarum modus pro circumſtantijs poſsit eſſe alius. Apoſtolum per hæc verba ἐξαιρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐκ μέσου ὑμῶν, ſicut & per traditionem Satanæ mortem intellexiſſe abundè ſupra demonſtratum fuit. Nec mandauit tamen Corinthijs, vt miraculum ederent: quod aliqui nobis obijciunt. Hoc enim voluit, vt praeſens eſſet Eccleſia traditioni, quam ipſe apud ſe decreuerat Apoſtolus: quo videlicet alij magis auocarentur à ſceleribus. Quod vltimo loco dicis, hoc conſtanter totum dico falſiſsimum eſse, & omninò proprietati linguæ, vt audio, Hebraicæ, (quam ſeptuaginta te rectius intellexiſse arbitror) deinde Graecæ & Latinæ manifeſtè aduerſari in cap. 12. Exodi poſitum eſt ἐξολοθρευθήσεται: quod tu exponere potes, vt libet, nos quid ſignificet ſcimus. Si hoc ſolum dixiſses, hanc formulam non ſemper ad magiſtratum pertinere: ſed Deum ſibi extirpationem eam aliquando reſeruare, vt paulò ſupra rectè ſcripſiſti, facilè tibi aſſentirer. Sic Deus Corinthios indignè edentes puniuit, & puniet pro ſua ſancta & iuſta voluntate, quos, quando, quomodo vult.

Quartam obiectionem nolo defendere. Sed neque de quinta ſolicitus ſum. Quoniam nec tibi nec mihi proſunt. Fruſtra igitur de ijs litigemus.

Cum ex ſcholaſticis ſcripſi, ſenſum analogicum non eſſe argumentatiuum, de iis ſcripſi, qui ſic argumentantur: Deus minatur excidium fermentum edentibus durante feſto Azymorum. At fermentum ſignificat flagitia: & excidium deſignat excommunicationem. Ergo flagitioſum excom-

excommunicandi à presbyteris quibusdam fictitijs. Quas nobis figuras Spiritussanctus exposuit, & quatenus exposuit, tenemus nos pro certioribus, quàm quicquid excogitari à cunctis potest creaturis certi, veri, firmi, ac non figurati. Nulla est nobis allegoria, quando Spiritussancti habemus expositionem. Allegoricum vocamus, quod expositum non inuenimus, sed accommodare, seruata proportione, studemus ipsi. Hunc sensum dicunt scholastici, & dicimus nos, non esse argumentatiuum. Vbi, quaeso, Paulus dixit, poenam comesti fermenti significare vestram excommunicationem vel interdictionem Sacramentorum? Aut ergo ostende tu locum, in quo Apostolus ceremoniam fermenti sic fuerit interpretatus, aut male dicere desine. Quatenus & quomodo exponat Apostolus, iam antè clarè explicatum est.

Nusquam inueniri dixi nomen, Paschatis, pro Coena Domini positum in nouo Testamento: & quidem verè dixi. At verò tu, vt fraternè reprehendas, hoc saltem dicis, me supra contendisse Coenam Paschati successisse. Quasi verò ex hoc refutetur, quod affirmaui, nomen Paschatis nullibi positum pro Coena Domini. An est necesse, vt quod alteri succedit, illius etiam nomine nominetur, cui successit? Indica tu nobis locum in nouo foedere: & eris magister magnus in Israel. Sed indigna sunt haec, quae aut tu scriberes, aut saltem ego refutarem.

Duas dixi à Deo praecipuas recensèri causas, cur absque fermento iussi fuerint Pascha suum edere Iudaei, nempè vt subitae ac prodigiosae liberationis è durissima Aegyptiorum seruitute, & primo-genitorum liberationis recordarentur. Haec tu pro tuo more fraternè accusas, & nescio quid de ardore (puto te metiri alios ex tuo ingenio) declamitas. Non potest verè dici, inquis, has praecipuas fuisse causas, quum illa-ipsa liberatio ex Aegypto longè excellentius adumbrarit. Si verus es frater, cur reprehendis tam acerbè, quod confiteri cogeris? Fermenti prohibitio, haec, quae dixi, primò & praecipuè figurauit, testificante Deo. Quod

si res hæ significatæ aliud deinde excellentius designarint, nihil id contra nos facit: nec nos id vnquam negauimus. Non hoc disputamus, quid liberatio ex Aegypto significarit: sed quid comestio panis absque fermento notarit. Non quid primogenitorum conseruatio portenderit inquirimus: sed quid fermenti vetatio repraesentarit inuestigamus. Ideo dixi, posse etiam seruire futuri Christi agnitioni eiusdemque officij, quia hæc non primò, sed per res significatas indicaret.

Acerbius exagitas hæc mea verba, si praeter hæc, quae praeterita fuerunt, futuri quoque aliquid significauisse contendatur, falsam doctrinam, aut turpem vitam figurare potuit. At non ita certum exploratumque hoc nobis est, vt sine alio praecepto à figura ad figuratam poenam transferre nobis liceat. Quodnam reperisti in his verbis meis tam graue peccatum? Dixi fermentum praeteriti nihil significasse (quod quidem scire nos possimus) quàm quod scriptura dicit. At res futuras quod attinet, ostendi me contendere nolle, sed vrgenti vltrò largiturum esse, potuisse ipsum falsam doctrinam aut turpem vitam denotauisse. Scio Apostolum ad hoc alludere: at tale quid propriè significauisse Iudaeis fermenti illam interdictionem, tu nec probasti, nec probaturus es. Sed vt hanc fugerem disputationem, dixi hoc non esse sic certum nobis, vt liceat poenam comesti fermenti (quam etiam hîc falsò concedo fuisse amotionem à Sacramentis) transferre ad flagitiosorum cohercitionem à vobis somniatam, nisi verbum accedat, siue praeceptum. Nam Apostolus hoc non fecit, nec extat alius scriptor sacer seu Apostolicus qui fecerit: Quocirca rectè ac verè dixi, quæ tibi tantopere displicent. Vides mea tolerabilia esse: tuas verò insulsas nugas & odiosissimas cauillationes ferri non posse?

Quod postremum carpis, hoc est, quod dixi Deum mandasse omnibus maribus vt interessent tribus illis festis: nec excepisse improbos, si modò essent mundi iuxta ceremoniam legis. Respondes pollutos nullos ante purificationem admissos fuisse. Loqueris autem de pollutis secundum le-

gem

gem, cum dicis tales ne ad priuatam quidem menſam admiſsos fuiſse: quod de alijs accipi nequit. At ego hos excipi à Moſe iam ante toties inculcaui. Dixi licentius viventes non fuiſse repulſos, de quibus ſolis diſputamus. Ad hoc tu piſce magis mutus es. Multo tum rectius & verius, tum prudentius & doctius alij reſpondent, non fuiſse improbos tunc admiſsos, cum ſecundum legem Moſis Reſpub. gubernaretur. Nam Magiſtratum tales ſuſtuliſse ex Dei præcepto & Moſis præſcripto: & proinde non fuiſse Moſi opus exceptione alia. Hæc, inquam, etſi noſtræ ſententiae admodum ſunt conſentanea, argumentum tamen non ſoluunt, vt ſuo loco oſtendemus: ſed ad veritatem longè accedunt propius quam tua. Scripturae teſtimonia à te exſpectabam: tu verò mihi fabuloſos Gentilium Poetas citas. An ſeruanda nobis omnia putas, quae in ſuis illi ſacris ſeruarunt? Non arbitror. Ergo ex particularibus colligis: Ethnici improbos abegerunt à ſuis ſacris, Ergo & nos idem decet imitari. Pudeat te ſic argumentari: nos non pudet multa non facere, quæ ipſi fecerunt: Sed bene factum eſt, cum ab Ethnicis veſtræ opinionis confirmationem petere cogimini.

CAP. VIII.

Refutatio argumentorum pro excommun. ex priuato conuictu, & 2. ad Theſſ. 3. deſumptorum.

His explicatis, redis ad argumentum & locum de priuato conuictu, eique coniungis alterum 2. ad Theſſ. 3. cap. ſic tandem concludens. Si cum ijs, quos Eccleſia è medio ſui ſuſtulit, ne cibum quidem communem capere licet: multò minus in ſacris licet cum illis communicare. Falſum eſt, quod dicis, Apoſtolum imperare, vt cum illis, qui è medio ſublati ſunt, cibum non caperent. Quomodo enim cum mortuo capiat aliquis cibum? Deinde vt per illud,

tollere è medio, intelligas ei cere ex Ecclesia, rursus falsum est, eum iubere, ne cum talibus cibum capiamus. Etenim nullo in loco prohibet cum Ethnicis cibum capere: imò in eodem capite permittit priuata talium cõmercia: atque alibi disertè concedit cum illis cibum capere. Falsa quoque est ratiocinatio hæc: Non licet cum fratre vocato cibum capere: Ergo neque in sacris licet cum eo communicare. Quoniam non eadem est rerum sacrarum à Deo institutarum & imperatarum ratio, quæ est priuatarum. Id quia supra copiosè declaraui, hoc iam loco, quia hanc rem toties inculcas, & huc me inuitum retrahis, testimonium illius viri adducam, cuius authoritas omni exceptione maior apud te in hac præsertim causa debet esse. Verba eius hæc sunt.

Quod autem vetat Paulus cum ijs cibum sumere qui vitæ sunt dissolutae, id ad priuatam consuetudinem pertinet: non ad publicam communionem. At, dicet aliquis, si homini Christiano non licet cum scelerato versari corporei victus percipiendi causa, multò minus panem Domini cum illo sumere licebit. Respõdeo in libertate nostra & facultate positum esse, an familiariter versemur cum sceleratis. Quo fit, vt vnicuique sit ab eo abstinendum. At non est ita in arbitrio nostro positum, an Coenam recipiamus necne. Itaq; diuersa est ratio. Hæc ille, & quidem rectè scribit. Etenim sacris literis consentanea sunt. Sanè Apostolus, 2. Thes. 3. monet, vt tales instar fratrum admoneamus. Ergo non vult nos ipsis aliquid eorum negare, quæ ad salutem pertinent. Coeterum Sacramenta adminicula esse pietatis & salutis nostræ, nullus, vt ego quidem puto, negat. Proinde non sunt hæc neganda petentibus, quomodo priuatum conuictum negare possumus? Quid multis. Prædicta omnia à tua ratiocinatione sic differunt, vt eam putidam efficiant. Sed videamus nunc quomodo nostra refellas, postquam vidimus quam strenuè tua defendas.

Apostoli præceptum de fugienda priuata familiaritate nõ oportet sic accipi, vt cum præcepto exemploq; Christi

pugnet.

pugnet: At supra ostendi, Deum non labigere peccatores à Sacramentis, sed ad ea potius colligere, vt ad poenitentiam magis magisq; inuitentur, & facilius iterum erigantur. In hunc enim finem tot ceremoniæ, ac tot Sacramenta instituta fuerunt, vt ad veræ pietatis & sanctitatis amorem ac studium homines facilius assuescerent, testibus Mose Deuter. 14. & summo quodam excommunicationis patrono. Ad hęc tu sic: Concedimus propositionem: Assumptionem distinguimus. Nam vocabantur ad sacrificia peccatores, sed qui resipiscentiam publicè per sacrificia testarentur. Si præterea nihil requiras, consentimus inter nos. Nam & nos de illis solis disputamus, qui peccatum suum agnoscunt, & meliora promittunt. Hoc oppugnamus (imò iam expugnauimus) quòd dicitis, Deum ordinauisse Presbyteros, qui huius rei sint cognitores & Iudices. Dicimus nos, Deum hoc non magis in nouo fœdere præcepisse, quam in veteri præceperit, vt vel Sacerdotes vel alij oblationem pro peccato adferentes examinarent, num verè eos poeniteret, an potius simularent poenitentiam. Vt hic Sacerdotes oblationem recipiebant, neminemque repellebant, pro peccato suo oblationem Deo offerre volentem: sic neque apud nos dicimus Presbyteros esse eligendos, qui ista exigant. Vides, opinor, quam sis vbique miser & infoelix disputator.

Argumentum aliud fuit tale. Si Apostolus per fugam priuati conuictus intellexisset Sacramentorum negationẽ, pugnauisset ipsemet secum. Etenim paulò post licentius viuentibus non interdicit, nec interdicere iubet Sacramentorum vsu: sed iudicium Dei proponit. Imò verò sceleratos, inquis, iubet à Massa expurgari: & cum reiectis vetat cibum sumi. Nec tollere è medio aliud significat. Insani enim esset vetare cibum capere cum mortuis. Quorsum ista dicis? Apostolum, dixi ego, post hunc locum, in quo priuatorum commercia præcepit fugere, sceleratis non negare coenam: ac proinde plurimum interesse inter negationem priuatæ sodalitatis ac Cœnæ Domini. Si non possit

prius

prius esse absq; posteriore, sequitur Apostolum sibi aduersari, qui, quod Cap. 5. aliquibus negauit, deinde Cap. 11. liberè concedit. Tu dicis eum iubere massam expurgari à fermento, id quod verum est. Falsum autem est, quod Corinthijs imperarit illos, quibuscum cibum capere ibi vetat, eodem modo expurgare, quo alterum illum iusserat tolli. Quippe alterum volebat interficere, hos non voluit interfici. Ideo cum his cibum vetat sumere, non cum illo: cum non sit sani hominis vetare cibum capere cum mortuis, vt rectè dicis. Sed neq; hoc sani est hominis, affirmare Paulum eandem poenam intelligere per verba; Tollite malum è medio vestri, &, cum talibus ne cibum quidem capite. Sed & illud sanè dictum non est, Apostolum illos quibuscum vetat cibum capere è medio tolli iussisse.

Posthæc alia quædam adfers, quæ præterire non debeo. Primum affirmas, longè plus esse interdictionem Sacramentorum, quàm priuatæ consuetudinis prohibitionem: quod vt rectè dictum probo. At cui minus, inquis, denegatur, qua ratione nobis persuaseris, quod maius est, concedi? Facilè persuadebo intelligentibus omnibus, in proposito nostro. Propositio hæc, cui negatur paruum, negatur etiam maius, vera esse potest in donis, non autem in poenis: item in rebus eiusdem generis, non autem diuersis: Item in rebus liberis, non autem in illis, quarum vna à Deo præcepta est, altera mandata non est. Hic nullum ex his habet locum. Ad poenas quod attinet manifestum est, quod dico. Etenim cui negatur ciuitas, id est, qui iubetur exulare, ei non negatur mox etiam vita. Qui punitur pecunia, non etiam multatur morte. Paulus imperat bonis, vt malorum societatem deuitent: at non præcipit, vt, quæ Deus omnibus dedit, ipsi aliquibus negent. In summa cui negatur decem aureorum impunitas, ei non negatur centum aureorum impunitas, id est, qui decem aureis mulctatur, non etiam mulctatur centum. Quod ad res attinet diuersi generis par ratio est. Non enim negatur vita, cui negatur vsus ciuitatis. Non negat medicus vinum,

quibus

quibus negat aquam. Non negat Pater filio vestem, cui negat interdum rem viliorem. Hic res diuersissimæ sunt, politicæ ac priuatæ: postea sacræ & publicæ. Denique imperatum est Ecclesiæ membris, vt mortem Domini celebrent Coenæ eius sumptione, at impositum nulli est, vt cum hoc vel illo cibum capiat. Itaque fugere consuetudinem cum aliquo edendi possumus sine transgressione mandati Diuini, at abstinere à Coena Dominica sine praeuaricatione legis non possumus.

Quo pacto igitur ex negatione illarum inferatur negatio harum? Vides iterum ad quam pauca respicias, cum tua effundis?

Ex particula, μηδὲ, putas te aliquid inuenisse. At falleris hic quoque, vt aliàs semper. Apostolus hic inquit: Præcepi vobis antea in Epistola, & nunc quoque præcipio μὴ συναναμίγνυσθαι, non miscerì cum malis, imò ne cibum quidem vos capere cum talibus conuenit. Vetat ergo duo: primum vt non habeant arctam cum talibus consuetudinẽ: deinde vt ne quidem edant cum eis. Hæc tibi vt seruiant viderint, quicunq; vtriusq; scripta legent.

Non loquitur, inquis, generaliter de malorum consuetudine, vt alibi. Nam excepit illos, qui sunt foris. Concedo hoc totum. Item simul eodemque contextu meminit congregatorum in nomine Domini. Hoc verò manifestè falsum est, nisi congregationem hanc aliter exponas. Congregatorum cum absentis sui spiritu meminit in causa eius, quem tradere Satanæ decreuerat. Post de alia re, quanquam affine, loquitur. Scripsi inquit, vobis in Epistola, ne commiscereminì &c. Ergo de re loqui hic incipit, de qua prius cum ipsis egerat, quamquam non satis perceperant. Videntur enim super hac re, vt super alijs etiam pluries interrogasse ac petiisse declarationem Apostoli. At de tradendo illo Satanae, cum eo non egerant: vt ex textu ibidem apparet. De longè alio igitur negotio agit. Quo explicato,

redit

redit ad priorem causam, scelestum tolli iubens. Hoc igitur dicit, iussi vos consuetudinem prauorum fratrum fugere, non Gentilium, quorum mores iudicabit Dominus: vos autem iudicare vitam ac mores eorum decet, qui fratres nominantur, vt malos lucrifaciatis. Quod de discrimine verborum ἐπιμίκτου & συμπότου adfers, ne dignum quidem est responsione. Accipe vt vis, non mutabis tamen sensum Pauli.

Vt probarem aliud fuisse apud Iudæos à priuato conuictu abstinere, quam à Sacramentis prohibere, exemplum Publicanorum adduxi, quibuscum Pharisæi (vt de alijs hic nihil dicam) cibum minimè capiebant, & nihilominus tamen eos ad Templum sacrosque ritus admittebant. Ad hęc respondes his verbis. De Publicanis, quibuscum Pharisæi cibum quidem non caperent, conuiuia tamen sacra haberent, alibi diximus. Quid alibi, quęso te, dixisti? Neutrum negare potes. Nam & conuictum eorum sic vitarunt, vt Christum etiam hoc nomine accusarint. Quod ad Templum & Sacrificia admiserint, ex tota historia sacra constat, maximè ex Cap. 18. Lucæ & historia Marthæi. Cum igitur hoc fuerit discrimen apud Iudęos, quomodo sine scriptura tàm confidenter audes affirmare, à priuata sodalitate arcere, idem esse cum eo, quod est à Sacramentis remouere?

Attuli ad idem confirmandum hoc argumentum. Si idem vtroque significaretur, & idem vtriusque esset finis, sequeretur, vt contrariorum quoque similis idemq; posset finis esse. Iam negatę priuatæ familiaritatis finis est, teste Paulo, vt is, cuius societatem conuictumq; fugimus, pudefiat. Idem finis etiam est negatæ Cœnæ, vt vos dicitis. Ergo postulat res, vt, sicut conuictus priuatus contrarium potest facere, nempe vitia alere ac fouere, tum in eo, cui cohabitamus, tum in nobis cohabitantibus, ita etiam Cœnæ Domini frequens vsus vitia possit alere. At hoc est impium vel cogitare. Quocirca non possunt pro eodem sumi ista duo: cum non possit esse affirmationis finis vnus, sicut po-

test

teſt negationis finis eſſe vnus, ſi vobis credamus. Ad hæc multa pro more tuo infœliciter profers. Cum fine interdictę priuatę conſuetudinis, inquis, non debuiſti finem inſtitutioni, ſed interdictionis Cœnę comparare.

Quo in loco, oro te, ſic comparaui, vt tu ſcribis? An non contuli negationem cum negatione, & affirmationem cum affirmatione? Et quid hæc verba mea, quę tumet-ipſe in tuo ſcripto citaſti, ſignificant aliud? Priuatus conuictus, inquam, alit vicia: negatio pudefacit. An etiam, ſicut Cœnę Domini negationem pudefacere dicitis, eiuſdem vſum vitia alere dicetis? Vides quam fraternè agas plerunque? Multa deinde garris ſine fructu de collatione horum. Non enim potes negare, quicquid tandem proferas, quin perperam mea ſis interpretatus. Addidi hoc etiam, quod tu neglexiſti, Apoſtolum non prohibere malis conſuetudinem bonorum, ſed bonos monere, vt malos fugiant, vt per eum modum pudefacti ſe-ipſos agnoſcant. At cum Sacramentis interdicitis alicui, non imperatis alijs, vt cum malo non participent Sacramenta, ſed diſſoluto præcipitis, ne ad ea veniat. Vtrum cohęreant an non cohęreant mortis Domini celebratio, & huius prohibitio, iudicent ex vtrorumque ſcriptis omnes homines.

Videor tibi in eo quoq; peccauiſſe, quod ſcripſi, impiè prohiberi, qui cupiunt cum alijs mortem Domini in publica iſta actione concelebrare. Dura eſt, inquis, hæc ſententia ita vniuerſaliter enunciata. Quid ſi enim quiſpiam, quid cupiat, non ſatis intelligat? Quid ſi ſimulatè ipſum agere iuſta ſit ſuſpicio, vel etiam liqueat? Quid ſi etiam totius Eccleſię interſit differri ipſius deſiderium? Hęc tua ſunt. Prima cauſa ad rem non facit, cum de rectè inſtitutis ego me ſemper diſputare proteſtatus fuerim. Secunda in cerebro tuo nata eſt. Ego namq; cogor publicè profitenti dolere ſe propter peccata ſua, & conſtitutum habere apud ſe deinceps ſanctius viuere, fidem habere eum ſic ſentire tunc, vt dicit. Si non permaneat in propoſito bono, meminiſſe debeo, me quoq; non ſemper manere. Ipſum cupere, argu-

mentum

mentum est alicuius pietatis: quæ non opprimi, sed accendi potius excitarique debet. Pendet hæc opinio tua ex opinione & iudicio hominum. Taceo iam, quod Deus non praecepit vel Presbyteris vel alijs tale examen. Tertia est plus quàm futilis. Quomodo enim interfit Ecclesiæ, vt differam hoc facere cum cęteris, quod me iusſit Deus facere? Miser es, quocunq; te vertas, disputator. Nunquam tam probè intellexi, quod verisimè dixisse Aristotelem nunc experior, de defendentibus Thesim: πάντα γάρ, inquit, ὑπομένουσι τὸ συμβαῖνον, ὡς ἀληθεῖς ἔχοντες ἀρχάς.

Cap. IX.

Refutatio argumentorum aliorum quorundam pro Excommunicatione.

ADfers posthæc argumenta quædam alia pro excõmunicatione, quæ nihilò sunt prædictis firmiora. Quę breuiter etiam expendemus, vt intelligas te tui vbiq; manere similẽ. Apostolus, inquis, scribit, si quis nõ diligit Dominum Iesũ Christũ, sit Anathema Maranatha. Ergo vult Presbyteros quosdã sedere & iudicare, quinam verè sint pœnitentes, & qui simulent resipiscentiam: vt scilicet illos ad Cœnam admittant, hos arceant. Si hoc est excommunicare, mille locis fundata est excommunicatio vestra. Diligere Christum est seruare mandata Christi, Ioh. 13. & 15. Quisquis ergo dicet: Qui non seruant mandata Christi sunt exsecrabiles Deo, is excommunicabit hoc modo. Sic excommunicauit Moses, quoties maledictos esse dixit domi, foris, in campo, & vbicunq; sunt, quicunq; non seruant totam Legem. Præclarè tibi conuenit hac in parte cum quodam alio, qui generalis excommunicationis formulam nobis à Mose Deuter. 27. propositam affirmauit. At non de hac excõmunicatione loquimur: sed de ea, quam erga lapsos Presbyteri quidam in consessu suo per suffragia lata sẽtentia exercent.

ercent. Hanc tibi noris probandam, quod videlicet à Paulo sit imperata. Apostolus valdè iniquè accusabatur à Pseudo-apostolis, qui eũ omninò cõtemptibilem reddere satagebãt. Dicit ergo, Qui non diligit &c. ac si diceret: Deus sit iudex vtri diligamus Christum, illumq; perdat, qui eum non verè diligit. Hic genuinus est huis loci sensus.

Tantundẽ valet, quod ex Epistola ad Galat. adfers: Si quis vobis euangelizauerit prẽter id quod accepistis, Anathema sit. Ergo excõmunicandi sunt pertinaces sanæ doctrinæ turbatores. Hęc non pugnant cum nostris: qui nõ loquimur de hæreticis falsamq; doctrinam plantantibus. Idem ad locum ex 2. Epist. Iohannis responsum volo. Interim ne hos quidẽ probat hic locus ita excommunicãdos esse, vt hic de ista re disputamus. Eadem est ratio alterius loci ex 5. Cap. eiusdẽ Epist. Vtinã excindãtur, qui nos conturbant: Loquitur enim de falsis Doctoribus. Itẽ, non dicit, congregate Presbyteros, & eijcite tales extra cœtum vestrum, siue tradite eos Satanę: sed optat eos à Deo excindi. Sed audiamus Theologicam illam tuam responsionem, quam ei das, qui ex te quęrat, cur non ipse exciderit eos. Sic enim respondes.

Quamuis Apostolus pro suo iure fortassis id facere potuerit, nunquã tamen id authoritatis sibi vendicauit: vt qui Corinthios nominatim velit congregari, quorũ etiã suffragijs, non autẽ suo ipsius arbitratu, miser ille Satanę tradatur. Primũ dubitare videris, vtrũ Apostol⁹ pro suo iure id facere potuerit, cum ais id eũ fortassis facere potuisse. Deinde non respondes ad obiectionẽ. Quærit enim idem ille, cur non eodẽ modo hos exciderit, quomodo Corinthium Satanę tradere voluit, alios autem tradidit? Falsũ quoq; est, Apostolũ hanc authoritatẽ alijs cõmunicasse, & non priuatam sibi seruasse. Omnes eius Epistolæ, omniaq; scripta ipsius te cõfutant: dũ vbiq; eam potestatẽ sibi à Deo traditã indicat, vt in superioribus, clarè ostendimus. Falsum & illud est, eũ voluisse suffragijs Corinthiorum miserum illum tradi Satanę. Dicit enim, ego decreui. Ego, inquit, absens corpore tanquam præsens, ἤδη κέκρικα, iã concluli, cõstitui, decreui, hunc tradere Satanę.

Ergo

Ergo non expectabat ſuffragia Corinthiorum. Quid ergo voluit? Voluit congregata Eccleſia tota, (non tantùm Presbyteris quibuſdam) & ipſius Spiritu cum virtute Chriſti ſibi conceſſa hunc Satanæ dedere: vt metum & terrorem incuteret omnibus, ac poenas ſceleris commiſſi ille lueret. Cur ergo non idem Galatis iuſſit? Reſpondeo quia Deo non eſt viſum. Apoſtoli enim non potuerunt vti & quoties vellent edere miracula: nec potuerunt quoſuis omni loco & tempore vel affligere vel occidere: ſed quando Deo viſum fuit vtile, neceſſarium & ſalutare.

Ergo non reſpondes ad obiectionem meam de Galatis. Quippe eadem eſt quæſtio, quod ad noſtrum attinet propoſitum, ſiue quæratur cur eos non exciderit, ſiue cur non à Sacramentis arceri iuſſerit. Quinimò tantò magis hæc vrget, quàm illa quæſtio, quod facultatem affligendi Deus ſolis Apoſtolis, & quibus præterea alijs voluit paucis, conceſsit, hanc autem rem tu contendis ab Apoſtolo omnibus Eccleſijs fuiſſe imperatam. Qua igitur ratione, quod in omnibus Eccleſijs ſemper & vbiq; voluit obſeruari, ipſe neque hic, neq; alibi fecit, alioſue facere iuſsit? Hic certè Pſeudoapoſtolos optat à Deo excindi, ipſe excommunicari non iubet.

Iubet Apoſtolus Rom. 16. vt declinemus ſeu vitemus diſſenſiones & ſcandala ſuſcitantes contra doctrinam veram: ex quo tu excommunicationem cupis concludere: ſed fruſtra laboras. Dictum enim hoc eſt ad omnes & ſingulos: (quemadmodum illud etiam, quod ex Iohanne ſequitur) non ad quoſdam Presbyteros. Cauere etiam nobis omninò debemus omnes & ſinguli à falſis Doctoribus. At vix hoc fieri poſſe arbitraris, ſi non præcepta talia omnia ad veſtram excommunicandi facultatem referantur. Rationem adfers duplicem. Vna eſt, quod non ſit cuiuſuis animaduertere hæreſes. Altera, quod priuato cuiuſq; arbitrio hunc vel illum defugiendum relinquere, nihil aliud ſit, quam ſchiſmatibus & offendiculis ianuam aperire. Reſpondeo nullo propterea opꝰ eſſe Presbyterio tali, quale vos fingitis, ſed bonis &

nis & diligentibus Ministris: qui & auditores suos rectè ac diligenter instituant, & à quibus cauendum sit prudenter doceant. Quod offendiculis hoc modo ianuam aperiri putas, tuum est somnium cui nos credere non conuenit: dum aliter Deo visum fuisse cernimus.

Iohannes in secunda epistola sua non iubet Presbyteros quosdam in hunc finem ordinatos, licentius viuentes à Sacramentis arcere: sed iubet omnibus & singulis Christianis, vt Christi doctrinam non adferentem, sed huius loco falsam & hæreticam spargere volentem, hospicio non recipiant. Hoc contra nos non facit: qui idē semper faciendum omnibus veræ pietatis amatoribus iudicauimus.

Iudas quoque in sua Epistola, nil aliud vult, quàm vt operam demus, quo omnes saluos faciamus, quomodo scilicet vnumquemque possumus. Itaque alios monet clementia & humanitate, alios seueritate acrique obiurgatione seruandos: sic videlicet, vt carnalia eorum facta dictaque odio habeamus: de Sacramentis eorumque interdictione, aut Presbyterorum vestrorum potestate & pœnis, ne somniauit quidem aliquid Iudas, cum epistolam illam scriberet.

Ex omnibus istis luce meridiana clarius est, vestram Excommunicationem neque exemplo niti, neque verbo aliquo firmari in sacris literis inuento: sed merum & purum esse hominum figmentum. De Excommunicatione loquor, vt de principio monui, non Diuina, sed humana: quam videlicet quidam ad hoc delecti Presbyteri exercent erga lapsos, at peccatum & naturae suae corruptionem agnoscentes, confitentes, deplorantes: quantumuis sœpè relabantur. Sunt enim tales, non intemperantes, sed incontinentes, vt loquuntur Philosophi: nec destituuntur omni sensu pietatis, tametsi crebrò ab affectibus suis victi succumbant cupiditatibus carnis. Verum de hac re aliàs sœpè monui: nunc iam superest considerandum, quibus Presbyterium tuum defendas rationibus & scripturis.

Libri tertij finis.

Liber quartus incipit.

CAP. I.

De Presbyterio.

QVod ſupra feci in principio huius de Excommunicatione decertationis nunc quoque faciendum mihi duco: vt quale Presbyterium oppugnem rectè intelligatur. Non nego Presbyterium tale, quale apud Iudæos tempore Chriſti fuit Hieroſolymis: quod frequenter πρεσβυτήριον Euangeliſtae, & συνέδριον, & nonnunquàm γερουσίαν & συναγωγὴν vocare ſolent. Hoc ſupra indiſſolubilibus rationibus legitimum fuiſſe Magiſtratum Iudæorum, & ius gladij poſſediſſe, oſtendi: ac deinceps etiam, opportunitate data, iterum oſtendam. Non nego etiam Presbyterium, quale in 1. ad Corinth. 6. deſcribitur, vbi Eccleſia Magiſtratu pio deſtituitur. Non nego Presbyterium, (Si quis ita velit appellare,) doctorum ſcilicet hominum Collegium, qui in literis ſacris exercitati ſint, & de cauſis Religionis interrogati reſpondere poſſint: De quali Presbyterio videtur Ambroſius loqui, cum in vetuſta Eccleſia Seniores fuiſſe dicit, ſine quorum conſilio nihil fieret. Hoc ſolum nego & oppugno Presbyterium, nempe Conſeſſum & Senatum quorundam ex Eccleſiae corpore collectum, qui Senatus in hunc finem conſtitutus ſit, vt Excommunicationis, de qua huc vſque diſputauimus, negocium tractet ſeu gubernet: ac ſententiam ferat, an, qui ſe poenitere dicunt, ex animo loquantur: & vtrum à Sacramentis arcendi, vel non arcendi videantur. Dicam planius: oppugno tantum Iudicium de moribus, quod hodie Eccleſiaſticum nominant, diſtinctum à Iudicio politici Magiſtratus. Nempe duas iuriſdictiones ſiue duo diſcriminata de moribus Iudicia publica & externa nego in vna Repub. eſſe oportere,

cui

cui pius Magistratus à Deo praepositus est. Iam ergo quid contra nos adferas videamus.

CAP. II.

Defensio argumentorum contra Presbyterium Excommunicatorum.

PRo argumento nostro primo adfers hoc, quod nos ad probandum protulimus, Apostolum nullos Excommunicauisse, nec alijs tale quid imperasse. Si voluisset Apostolus aliquos per Seniores Excommunicari, proculdubio ordinauisset tales apud Corinthios, vbi minora correxit. At nihil tale praecipit: sed hoc mandat, vt vnusquisque seipsum probet, non autem vt alij alios examinent. Noluit ergo quenquam per vestrum illud Presbyterium Excommunicari. Ad haec tu sic respondes: Corinthi talem aliquem coetum institutum fuisse ambigi non potest. Inquit enim Apostolus, Congregatis vobis in nomine Domini. Et quod conuenire illiusmodi debeant ad dijudicanda talia ex his verbis patet, (quibus eosdem illos compellat, quos iusserat vetus fermentum expurgare.) Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? Porrò sui-ipsius explorationem nihil obstare Presbyterij examini & inquisitioni, sic colligimus. Fuerunt harum causarum Iudices constituti, vt ex Apostolo colligimus: Ergo inquisitores: nisi forte velis absque causae cognitione iudicauisse.

Respondes audacter, Paulum Corinthi instituisse illos vestros Seniores. Ergo ante hoc tempus instituerat. Hoc autem quis non videt falsum esse? Quippe accusauisset solos Presbyteros, non totam Ecclesiam. Sed nullo verbo Seniores reprehendit, quasi officium non fecerint, negligentesue inspectatores fuerint. Non accusat etiam, quod ad Sacramenta incestuosum admiserint. Nulla Seniorum illorum, nulla Excommunicationis, nulla

Sacramentorum interdictionis, nulla praecedentis Iudicij, nulla electionis officijque Presbyterorum, nulla vllius rei fit mentio huc spectantis: sed totam Ecclesiam obiurgat, quod non luxerit, vt è medio ille tolleretur. Rogo te, an non ad Seniores vestros pertinere dicitis, vt rixas, simultates, controuersias ac lites inter fratres natas amicè & piè dirimant & componant? At tales in Ecclesia Corinth. aliquos ordinatos fuisse negat Apostolus. Ex quo certè consequitur, nullos fuisse Presbyteros à Paulo institutos ante scriptam hanc epistolam. Liberè incunctanterque dico, mihi videri desipere omnes, quicunque hoc in loco talem consessum institutum contendere ausint. Etenim toti Ecclesiae ex æquo mandat, quicquid hic mandat: Seniores ne nominat quidem. Discedis etiam à Praeceptoris tui placitis, qui palam scribit, quod & verum est, Paulum hunc non à delecto numero, sed à toto coetu voluisse Excommunicari, vt vos loqui soletis. Adde quod non iubet eos consultare & per suffragia sententias ferre, vtrum ille tradendus videretur Satanae, an non videretur. Tertiò non iubet eos tradere alium quempiam Satanae: sed sibi eam potestatem reseruat. Quartò non iubet ipsos nefarium illum tradere Satanae: sed iubet vt suam sententiam in congregatione Ecclesiae promulgent.

Si vnquam probabilem rationem adduxeris, qua ostendas verba haec, Ego decreui hunc hominem vobis & spiritu meo cum virtute Christi congregatis Satanae tradere, idem significare, quod haec aut similia denotant: Eligite ex vestro coetu Presbyteros, qui sint morum Censores: & quos indignos putabunt Sacramentorum participatione, ab eisdem arceant: Si, inquam, probabis illa idem notare, quod haec nobis indicant, paratus sum quiduis pati. Ergo cum neque antea instituerit Presbyterium vestrum neque nunc tale quid praeceperit, neque postea doceri possit instituisse, qui non te pudet affirmare, eum in his verbis aliquid huiusmodi praecepisse? At de ijsdem dicit, ais, Nonne de ijs, qui

intus ſunt, iudicatis? Concedo de eiſdem loqui, cum de tota loquatur Eccleſia: ſed nego eum de tali iudicio loqui. Iuſſerat Apoſtolus facinoroſos vitare: quod cum ipſi de Ethnicis etiam intellexiſſent, ſine quorum commercio viuere tunc non poterant, reſpondet eis Apoſtolus, ſe non intelligere Ethnicos, ſed nominatos fratres. Addit illos habituros Iudicem Deum: ipſos autem ſuos fratres iudicare debere digni ſint an indigni, quibuſcum ipſi familiariter viuerent. Summa eſt, loquitur de omnibus & ſingulis Eccleſiae membris, non de Presbyteris: & de iudicio quo ſinguli ſingulorum vitam iudicant, non de publico aliquo iudicio Presbyterij.

Concedo adultum, ſi baptizandus eſſet, examinandum prius fuiſſe, an doctrinam intelligeret, eidemque ex animo aſſentiret. Concedo etiam nunc vtile eſſe dum infantes adhuc baptizamur, vt adoleſcētia non prius admittatur ad cœnam, quàm cognitum ſit myſteria haec ab ipſis rectè percipi. At nego vel propter hoc vel propter illud Deum iuſſiſſe Presbyterium veſtrum inſtituere. Quod cum ipſe videaris affirmare, dum non in omnes dicis inquirere oportere Presbyterium, ſed in eos duntaxat, qui vt rei delati ſunt flagicioſę vitae, pluribus docere iam non volo. Hoc te probare decebat, Deum alicubi præcepiſſe, ne qui ex ijs, qui flagicium admiſerunt, ad perceptionem Sacramentorum admittantur, priuſquam à certis Presbyteris ad hanc rem delectis idonei iudicati ſunt. Dum hoc non probabis, cauſam tuam infeliciſſimè ages. Nam Paulus ad Theſſal. ſeparate vos ab hominibus inordinatè viuentibus, eoſque non obiurgate, vt hoſtes, ſed admonete, vt fratres.

Argumentum ſecundum facis ex ijs, quae de Iſraëliticae politiæ ſtatu dixi: quod argumentum non debilitabit ſolum Presbyterium veſtrum, ſicut antecedens, verumetiam prorſus euertet. Eſt autem tale. Rem̃publicam inſtituere in hoc mundo æque prudenter nullus poteſt, atque Deus ſuo populo inſtituit: quod & per ſe notum eſt, & à Deo ipſo affirmatum Deuter. 4. Quocirca optimè ſapientiſſimèque con-

ſtituta eſt ea Reſpub. quaecunque ad Regulam Diuinae proximè acceſſerit, quantum cuiuſque circumſtantiæ patiuntur. At in Repub. Iudaeorum duae diſcriminatae iuriſdictiones, ſiue duo diſtincta iudicia de moribus publica nunquam fuerunt: ſed vni Magiſtratui politico totum hoc tributum eſt. Ergo ne nunc quidem neceſſarium eſt, vt in Repub. Chriſtiana ſeparatae ſint iuriſdictiones ſiue ſeparata iudicia publica de morib', eo videlicet modo, quo vel Pontifex primum, vel deinde etiam vos Eccleſiaſtica iudicia morum à politicis diſtinguitis. Tu verò quid ad hæc? Nugas pro more tuo promis.

Dicis Moſen, Ioſuam, Dauidem, Salomonem, alios nihil eorum egiſſe, quae ad Aharonem ſpectabant. Proinde diſtincta fuiſſe munera Sacerdotum à Regia & ciuili poteſtate. Ego dixi, antequam Deus ſibi elegiſſet Aharonem & filios eius in Sacerdotes, non fuiſſe ſic diſtincta haec munera, quin in eundem vtrumque caderet. Certè Moſes, vt caeteros mittam, Aharonis munera obijt Leuit. 8. At poſt hoc tempus non licuit vlli amplius; Propterea meritò caſtigati ſunt Saul & Vzias. Sed quorſum haec? Ego de Iudicijs publicis in quibus aliquis accuſatur & damnatur ſceleris, & pro delicti grauitate punitur, quaero: quod ipſe quoque diſſimulare non es auſus. Ergo quid hic dicas notemus.

Moſes, inquis, Soceri ſui conſilio ſeorſum iudicia ciuilia conſtituit, Exod. 18. alibi autem, quae propria iudicia Sacerdotum erant, deſcribit. Duplicem hunc ordinem Iehoſaphat etiam obſeruauit, oppidatim Iudices politicos ſeorſum conſtituens: Hieroſolymis verò ex Leuitis, Sacerdotibus, & capitibus patrum aliquos collocauit ad iudicium & cauſam Domini. Hoc dicimus illud eſſe Synedrion Eccleſiaſticum ab alijs ciuilibus diſtinctum: ad cuius exemplar Apoſtoli poſtea Collegium inſtituerunt. Haec tu.

Principio locum à te peto, in quo Moſes peculiare Sacerdotum iudicium de moribus & ſceleribus iudicandis & puniendis conſtituerit. Scio multis in locis Aharoni praeſcribi

scribi quid facere ipsum alioſque Sacerdotes & Leuitas Dominus voluerit: At mandatam ei distinctam iurisdictionem, id est, potestatem fuisse datam puniendi improbos per Iudicium siue Synedrium Ecclesiasticum, nullus in sempiternum nedum Beza demonstrabit. Quàm frigidum est, quod Iosaphat hoc discrimen ponere dicis? Primum dicitur in textu. 2. paralip. 19. pium hunc Regem in omnibus oppidis munitis constituisse Iudices, eosq; admonuisse officij sui: vt se Domino indicare meminissent. Deinde scribitur idem quoque Hierosolymis fecisse. Tertiò ex quibus constituerit illos Iudices exponitur, nempè ex Leuitis, Sacerdotibus & familiarum Principibus. Quartò additur, ad quam rem delecti constitutique sint, videlicet ad Iudicium Domini & ad causam. Addit mox, eos iudicare & cognoscere debere praeterea OMNEM causam, quae venerit ad eos de fratribus suis, qui habitant in vrbibus Regni Iosaphat, inter sanguinem & sanguinem, inter Legem & Praeceptum, statuta & iudicia &c. Tandem concludens ait: summus Sacerdos Amazias omnibus causis Domini: Zebadias autem Dux Iudae cunctis negocijs Regiis praesidebunt.

Quis non videat hoc in loco Synedrium Hierosolymitanum esse Magistratum Politicum? Etenim Senatus, in quo causae omnes, capitales & ciuiles deciduntur, quíque punire iubet plagis, mulcta, seruitute, gladio, igne &c. Politicus est. Nam si vera vos hucusque scripsistis & dixistis, (quod etiam post versus non ita multos in hoc scripto repetis) nec debet nec potest Synedrium vestrum inter sanguinem & sanguinem, inter Legem & Praeceptum, inter Statuta & Iudicia iudicare: id est, non potest, vt hic Senatus facere iubetur, de qualibet causa cognoscere. Qui caput. 17. Deuter. cum hoc loco conferet, de parte nulla dubitabit.

Duo tamen monere minus exercitatos in sacris literis volo. Primum est, causam Domini hoc in loco, & vbicunq; de iudiciis sermo habetur, non religiosam duntaxat significare,

verumetiam alias in iudicio propoſitas, praeſertim vero viduarum & pupillorum, adeóque oppreſſorum cauſas, quorum ſe Deus paſſim promittit vindicem fore: de qua re paulò poſt copioſius agemus. Alterum eſt, Leuitas & Sacerdotes non minus fuiſſe lectos in conſortium Iudicum, quàm alios quoſlibet: quod cum tu quoque rectè ſcripſeris in opere quodam tuo, non habeo neceſſe pluribus probare. Nota ſunt, quae de vrbibus refugij, in quibus ſoli Leuitae Magiſtratum gerebant, biblia tradunt. Opus erat hominibus in Lege Dei exercitatis, vt ſecundum praeſcriptum Dei rectè iudicaretur: quomodo hodiè Sapientes Magiſtratus Iuriſconſultos Iudiciis ſuis praeficiunt. Verum hoc intereſt inter noſtros & Iudæorum Iureperitos: quod noſtri ſuas Leges ſeorſum deſcriptas habent à ſacris literis: Iudaei autem omnes ſuas Leges, ad cultum Dei, ad ceremonias, ad politiam, ad Iudicia ſpectantes, omnes, inquam, in iiſdem libris interſertas habebant. Quamobrem neceſſe erat Sacerdotes, quibus munus docendi impoſitum praecipuè fuerat, prae caeteris ſtatuta & iudicia Dei nouiſſe. Deinde Leuitas, quibus peculiariter commiſſa erat cura Templi, quique Sacerdotibus adeſſe aliàs cogebantur. Ex his ferè Praefecti creabantur Regionum, vt ex 1. Paral. 26. cap. clarè perſpicimus. Hanc ob rem Sacerdotes & Leuitae cum aliis familiarum Principibus legebantur.

Conſtat ego, ſanctum hunc Regem non inſtituiſſe hoc in loco Presbyterium ſeu iudicium Eccleſiaſticum, ſed Synedrium ordinauiſſe ſummum illud, ad quod ex tota Iudaea omnes cauſae deferebantur, quae in priuatis oppidorum Iudiciis explicari nequiuerant: quemadmodum Deus praeceperat Deuter. 17. Si quid latuerit te in Iudicio, inquit Moſes, inter ſanguinem & ſanguinem, inter cauſam & cauſam, inter plagam & plagam, in rixarum rebus intra portas tuas, tunc ſurges & aſcendes ad locum, quem elegerit Deus tuus: & venies ad Sacerdotes, Leuitas, & Iudicem, qui tunc erit. Haec

iiſdem

ijſdem propemodum verbis repetiuit Scriptor lib. Paralip. in hiſtoria præſente. Dicit enim primò Regem conſtituiſſe Iudices ex Sacerdotibus, Leuitis, & Principibus familiarum: ad quos Moſes iubet aſcendere. Dicit eoſdem debere OMNES cauſas, quæ ex omnibus vrbibus ad ipſos deferantur, cognoſcere & iudicare. Exponit mox quas cauſas intelligat, dicens, inter ſanguinem & ſanguinem, inter Legem & Præceptum, ſtatuta & Iudicia. Hæc Moſes ita expreſſit: inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, plagam & plagam, &c. Quæ cum ita ſint clara, aperta, certa, vt negari à nullo poſſint, miror equidem quî tu auſus fueris ad tuum Presbyterium detorquere.

Quod deinceps multis verbis exponis, Magiſtratum curam habere ἀρχιτεκτονικὴν, ac operam dare debere, vt officium ſuum ſinguli faciant, Miniſteriumque ritè ex verbo Dei conſtituatur & defendatur, rectè quidem à te dicitur: at cauſam tuam non reddit meliorem. Oportet enim te oſtendere, Presbyterij veſtri iuriſdictionem partem eſſe Miniſterij. Quod niſi probaueritis, fruſtra litigabitis. Sed velim ex te audire, quomodo Magiſtratus futurus ſit ἀρχιτεκτονικὸς ſimul & ſubiectus imperio Presbyterorum? Etenim poteſtati ἀρχιτεκτονικῇ ſubiectæ ſunt cæteræ facultates, quibus ipſa imperat. Veſtri autem Presbyteri Magiſtratum ſuum in ordinem redigunt, & parêre nolentem iudicio publico condemnant, pœnaq; afficiunt. Architectonicus ergo erit, ſicut fuit ſub Pontificibus Romanis: hoc eſt, miniſter veſter & exſecutor.

Quod addis, non licere Magiſtratui, re ita poſtulante, docere & Sacramenta adminiſtrare (ſi modo per negotia poſſit vtrique muneri ſufficere) id verum non eſt. Nuſquam enim Deus vetuit. In veteri Teſtamento ſi licuit vni vtrunque munus adminiſtrare, cur non & nunc liceat? Nota eſt hiſtoria Heli & Samuelis. Non moror, quod mox dicis, Moſen ſuũ Tribunal ab Aaronico diſtinxiſſe: (Aaroni nullam iuriſdictionẽ nullúmue Tribunal concedit ſcriptura ſeorſum) cum nuſquam prohibuerit Sacerdotibus in Tribunali politico

ſedere

ſedere ſiue Magiſtratum gerere. Imò in Samuele probauit, cum dicat Deus, non Samuelem, ſed ſe contemptum, quando pro eo & filijs eius Regem ſibi conſtitui petiuerunt 1. Sam. 8. Poſt reditum ex captiuitate voluit Deus Sacerdotes etiam iudicare populum, vt in 44. cap. Ezech. legimus. At verò cum Magiſtratus noſtri hodie præſtare per ſe ipſos vtrumq; non poſſint, debent per alios Miniſterium curare.

Sed nec illud verum eſt, quod hoc loco præterea dicis, cuius ſit docere & Sacramenta diſpenſare, eius quoque neceſſariò eſſe de doctrinæ & Sacramentorum contemptoribus ex verbo Dei cognoſcere & dijudicare: hoc, inquam, falſiſſimum eſt, ſi eouſq; extendas hanc dijudicationem, vt poteſtatem comprehendere putes puniendi vel à Sacramentis abigendi participare cupientes. Hoc eſt, quod toties petimus vt probetis: vos autem præter fas & æquum tanquam probatum ſubinde vobis ſumitis. Adde, quod argumentum tuum, ſi tam eſſet verum, quam eſt falſum, hoc ſolum probaret, ſolos Miniſtros verbi poteſtatem hanc obtinere. Vbi igitur Presbyterium veſtrum manebit? Vultis enim alios quoque vnà cum Miniſtris in hoc Collegio Iudices eſſe: quomodo præter Sacerdotes à Ioſaphat concedis familiarum Principes allectos cum Leuitis. Puto equidem te, cum iſta ſcriberes, parum fuiſſe memorem eorũ, quæ in præfatione in nouum Teſtamentũ ad principes Galliæ ſcripſiſti. Quomodo cũ iſta tum illa cõſonare oſtendes? Quę ad verba ligandi & ſoluendi attinent, ſuprà fuſè & ſolidè ſunt explanata. Nunc tuæ rationes expendendæ veniunt.

CAP. III.

Confutatio argumentorum, quibus Presbyterium ſuum quidam aſſeriputant.

MOſes, inquis, tam manifeſtè duplicem illam adminiſtrationem diſcernit, vt penè incredibile ſit quenquam, qui hoc non videat, inueniri poſſe. Deinde hoc probaturus adducis teſtimonium

ex

ex cap. 10. Leuit. vbi ſcriptum eſt, Aaronem cum ſuis filijs debere diſcernere inter ſanctum & profanum, inter mundũ & immundum: & præterea docere Iſraelitas præcepta mandataque Dei. Quænam hæc eſt, obſecro te, conſecutio: Deus iuſſit Sacerdotes docere populum diſtinguere munda ab immundis, atque inſuper docere legem Dei: Ergo iuſsit conſtitui Collegium Senatorum, qui diſtinctam exerceant iuriſdictionem de moribus à poteſtate politici Magiſtratus? Argumentum tale eſt, quale prius illud fuit: Deus iuſsit verbi ſui Miniſtros populum docere & Sacramenta diſpenſare: Ergo iuſsit Presbyterium eligi, quod corruptis præditos moribus à Sacramentis per ſolenne iudicium abſterreat: nec ante ad eadem rurſum admittat, quam dignos & idoneos cenſuerit. Cum iubet eos diſcernere inter mundum & immundum, hoc iubet, vt populum doceant ex lege, quæ ſint munda & immunda: quæ ſacra ſint & quæ profana: non inſtituit Iudicium publicum ſiue Senatum aliquem Presbyterorum, qui iudicia de moribus publicè exerceat. Verum eſſe, quod dico, manifeſtiſsimis verbis probat Ezech. cap. 44. vbi officium & munus Sacerdotum ex Moſe repetit.

Plurimum equidem miratus ſum, cum te apud Moſen teſtimonia ſeu inſtitutionẽ veſtri Presbyterij quærere vidi. Nã tui fermè omnes Synedriũ de quo Chriſt' locutus ſit, poſt captiuitatẽ Babylonicã incepiſſe demũ aiunt: alij tunc natũ aſſerunt, cum Iudæis à Romanis erept' fuit gladius. Quod.n. gladium ante habuerit, nunquã illis in mentẽ venit negare. Penes Dauidem, Salomonẽ & antea apud Moſen & Ioſuam non dubitant affirmare omnẽ poteſtatẽ coercendorũ viciorũ fuiſſe. Probant ſententiã ſuã Auguſtini teſtimonio in 39. quæſt. ſuper Deut. affirmantis hoc agere nunc in Eccleſia excõmunicationẽ, quod tũc agebat interfectio. Simile quippiã in lib. de fide & operib. cap. 2. affirmat. Hinc alij præceptũ peculiare in veteri Teſtamento de Excõm. nullum exſtare concedũt: ſed hoc in illo de prauis interficiendis cõtineri affirmãt. Tu ergo, vt video longè oculatior fuiſti hiſce omnib'.

Valde

Valde sunt multa, quæ hic reprehendi possent. Primo quidem præter vnum te nullus (puto) est, qui scribat Mosen Leuit. 10. & Deuter. 17. de eisdem personis & eisdem rebus eodémque officio locutum fuisse. Etenim in priore loco de solis Sacerdotibus loquitur: & quod eorum officium sit, qui Sacerdotio funguntur, declarat. In posteriore loco de Iudicibus loquitur: & quod horum munus sit exponit. Tu autem affirmas Mosen hoc loco longius progredi, & Sacerdotum iurisdictionem, de qua Leuit. 10. egerit, pluribus exponere. Atque omnia μυμαλικὰ esse dicis: cum sola haec ad Ecclesiasticum Synedrium pertinuisse contendas. Quæ quam sint falsa, nullus eruditus non videt.

Secundo dicis, mentionem fieri Deuter. 17. sanguinis, causæ, plagarum, rixarum, &c. non quod de facto, sed quod de iure controuerso ex tabulis sacris responderit Synedrium: Iudicem verò, id est, supremum gubernatorem cum suo Synedrio (Huius enim Synedriũ facis diuersum à Synedrio Sacerdotum) de facto sic iudicasse, quomodo de iure ab illo fuerit responsum. Ego contra dico, siue de facto siue de iure responderit, sententias Capitales dixisse, & de controuersijs omnibus sic pronunciasse, vt à sententia appellare nulli licuerit. Vos autem negatis in Conciliabulo vestro lites eiuscemodi decidendas esse: cum sint merè ac purè politicæ, sicut hodie politica distinguitis ab Ecclesiasticis.

Tertiò dicis, ab Ecclesiastico hoc Synedrio licuisse ad iudicis Synedrium prouocare: quod non minus falsum esse textus docet. Etenim Moses apertè ait, interficiendum esse illum, qui vel Sacerdotis sententiæ vel Iudicis assentire nolet. Non ergo liberum facit ab illo ad hunc prouocare.

Quartò cum dicis, Sacerdotem primo de iure respondisse, Iudicem postea pronunciasse, vt à neutro appellare liceret, prioribus contradicis: & Iudicem Synedrij illius carnificem ac ministrum facis: quod ferè solum aliqui expetere videntur. Quid enim aliud est, cum quæritur, vtrùm

hic

hic homo pœnam mortis meruerit an non meruerit, ſi quis meruiſſe reſpondeat, quàm capitis damnare? An hoc politicum non eſt, quia gladium nullus Iudicum ſua manu ſtringit? At ſententia ſua ſtringere alios iubet. Quod ſi politicum hoc non eſt, nulla nunc in Imperio politica iudicia habemus, exceptis admodum paucis.

Quintò, falſum eſt duo Synedria diſtincta vel à Moſe 17. Deuter. vel à Ioſaphato 2. Paralipom. 19. deſcribi: quod etſi ex textu patêre cuiuis poteſt, non grauabor tamen declarare. Primum igitur hoc, vt confeſſum pono, (Tu enim dicis idem) ſanctum hunc Regem nihil inſtituiſſe huc pertinens, niſi quod Deus per Moſen inſtitui imperauit. Conſtituit ergo Iudices in omnium vrbium portis, ſicuti Moſes Deuter. 16. præcepit. Hoc facto, conſtituit etiam ſummum illud Synedrium, ad quod prouocare iniuriam ſibi fieri exiſtimantibus fas erat: cuiuſque ſententiam Iudices alij in cauſis obſcuris ſciſcitari cogebantur, vt ex 17. cap. Deuter. liquet. Ergo ſiue hoc Iudicium concedatur eodem modo ius dixiſſe Hieroſolymitanis, quomodo per oppida alia Iudices inhabitatoribus eorum ius dixerunt, ſiue de appellationum cauſis duntaxat cognouiſſe, ſiue vtrunque exercuiſſe (Quod Græca verſio, & Ioſeph. lib. 9. Antiquit. cap. 1. ipſa denique res teſtificantur) noſtrâ nihil hic refert. Quoniam nihilominus manet Senatus verè politicus. Etenim quæcunque in ſingulis oppidis natæ fuiſſent lites, rixæ, & controuerſiæ, ſi ab eius loci Magiſtratu non potuiſſent explicari, Hieroſolymitano Synedrio decidendæ proponebantur. Poſteriores Iudæi ad ſummum hunc Senatum relatum ſcribunt, de Rege creando, de bello inferendo, de Pontifice inaugurando, de Reipub. vectigalibus ordinandis, de Templi ſumptibus decernendis, de rebus Tribuũ iudicandis, de cenſura Pſeudoprophetarum, Magorũ, &c. Quomodo igitur nõ fuit politicũ iudicium, in quo cauſæ omnes, ſiue ad cultum Dei & ceremonias, ſiue ad politiã & res ciuiles, ſiue ad ſanguinem & capitales pœnas attinerent,

nerent, explicabantur, & quid faciendum foret decernebatur & edicebatur? Equidem quod de capitalibus etiam differentijs & cauſis ſententiam ferre debuerit, vel ex eo ſolo perſpiciatur, quod cum de condemnandis Idololatris à Iudicibus locutus fuiſſet Moſes, ſtatim addit. Si quid te latuerit. &c.

Secundum, quod velut confeſſum omnibus pono, illud eſt, Moſen nulla alia publica Iudicia conſtituiſſe de moribus, quam quorum facit mentionem Exod. 18. Numeri 11. Deuter. 1. & 16. & 17. Cæterum conſtat omnibus, (nec tu negas, vt arbitror) Iudices illos, de quibus Exod. 18. Deuter. 1. & 16. ſcriptum eſt, verè & merè politicos fuiſſe. Si ergo Eccleſiaſticum aliquod iudicium publicum de vitiorum ſiue ſcelerum coercitione inſtituit, neceſſarium eſt, vt vel in cap. 11. Num. vel in 17. cap. Deuter. inſtituiſſe putetur. At in vtroque loco politica inſtituit Iudicia. Proinde Eccleſiaſticum nullum inſtituit, quod μυσταγωγῶς, vt tu loqueris, de vitijs iudicaret: ac ſolennibus pœnis, depulſione ſcilicet à Sacramentis, eadem coerceret. Equidem ſeptuaginta illi viri, qui 11. Num. electi fuerunt, quoſque ſpiritu Moſis & Prophetię Deus impertiuit, attributi ſunt Moſi, vt ſocij eſſent laborum eius: & in Repub. adminiſtranda ſiue populo regendo Moſen, non Aaronem, adiuuarent. Conqueſtus enim fuerat Moſes, quod ſolus gubernationi non ſufficeret. Ideo dicit Deus, ſe eoſdem illos ſpiritu Moſis donauiſſe, vt ſuſtinerent vnà cum ipſo onus rectionis: nec Moſes deinceps ſolus cogeretur pondus illud portare. Hęc ita ſunt expreſsis verbis in textu poſita, vt de ijs ambigere nullus omninò homo ſanus poſſit. Sed nec de eo dubitari poteſt, an Moſis gubernatio politica fuerit. Quocirca non poteſt ex hoc loco aſſeri ſacrum illud veſtrum Presbyterium.

Iam quod nec in 17. Deuteron. tale Presbyterium ordinarit Moſes, ex ſupra dictis conſtare omnibus hominibus poterit. Etenim Iudicium, ad quod velut ad ſupremum conſeſſum ab inferioribus & politicis iudicijs fit appella-

pellatio, non potest non esse politicum. Item, Iudicium quod sententiam fert de capite & sanguine, quodque lites & rixas quaslibet per sententiam suprémam, à qua nulli appellare liceat, decidit, politicum est iudicium. Item, Iudicium in quo sedet ptinceps Reipublicæ, ac suo nomine cum cæteris Iudicibus dicit sententiam, de capite, de fortunis, de seruitute, de mulcta, de plagis, denique de antedictis omnibus, politicum est iudicium. Quid multa dicam? Impossibile est, vt negetur hoc Iudicium, quod 17. Deuter. institutum ponitur, politicum fuisse. Puto ex septuaginta illis, quos 11. Num. Deus iussit eligi, constitisse supremum hoc Synedrium, quod vnà cum Principe sic ferret imperij onus & labores, vt hi cum Mose ferre iussi sunt. Confirmat suspicionem meam, quod & 18. Exodi, & 1. Deuter. Moses manifestè sibi reseruauit causarum difficiliorum & obscurarum dijudicationem: quas post electionem septuaginta horum virorum, quos Deus eisdem donis eodemq; spiritu, prout ei visum fuit, ornauerat, vnà cum ipsis explanauit. Hi postea Principibus ac Regibus assedisse videntur, vt causas graues ex verbo Dei exponerent.

Sed hoc vt-vt habeat, illud iam constat, Iosaphatum non instituisse Hierosolymis duo distincta de moribus iudicia, videlicet Ecclesiasticum & politicum: sed vnicum ordinauisse ex præcepto Dei ac Mosis 17. Deuter. Synedrium: quod de causis omnibus siue ad Religionem cultumque Dei spectarent, siue ad politicam vitam pertinerent, sententiam ferret, à qua nulli appellare fas esset. Cumque dicit toti Synedrio: Admonebitisque eos, & non delinquent contra Dominum, nec veniet ira super vos & fratres vestros: hoc intelligit, scilicet ipsos debere de iure dubitantes admonere quid sit æquum, iustum & legi Dei consentaneum, vel iniquum, iniustum & cum lege Diuina pugnans. Sic enim inquit, vitabitis iram Dei, dum rectè eos docebitis iudicare, ne sontes dimittant & innocentes puniant: quæ res iram Dei prouocat.

Sed excipis, Moses dicit iuxta Legem, quam docuerint te,

&

& iuxta iudicium, quod dixerint tibi. Item, Ioſaphat, ait, Summum Sacerdotem in cauſis omnibus Domini, Zebadiam autem in negocijs Regijs Principes fuiſſe. Ergo diſtincta fuerunt Synedria. Tantundem hæc probant, ac ſuperiora omnia. Quo pacto probabis, non fuiſſe totius Synedrij, quod ab vtroq; (Moſe ſcilicet ac Ioſaphato) coniunctim deſcribitur? Videlicet legem docere, hoc eſt, docere, quid iuxta præfinitionem legis rectum & iuſtum ſit, vel iniuſtum: quid mandatum aut prohibitum: quid faciendum omittendúmue eſſet. Moſes certè non tribuit hoc ſeparatim quibuſdam, ſicut nec Ioſaphat, ſed coniunctim toti Iudicio: tametſi Sacerdotes non inficior peritiores fuiſſe, ac rectius ſæpè iudicare potuiſſe. Etenim iudicando etiam docere legis ſententiam iuſſit Moſes, ſicut ipſe ſeipſum feciſſe ſcribit. Exod. 18. his verbis: Iudico inter virum & ſocium ſuum, notaque facio ſtatuta Dei & Legis eius.

Qua etiam ratione oſtendes non fuiſſe totius Synedrij ſimul & indiuiſè ſententias ferre? Moſes dicit, indicabunt tibi ſententiam: facies quod indicauerint: obſeruabis quæ docuerint: iuxta legem quam docuerint: & iuxta ſententiam, quam tulerint: non diſcedes ab eo quod pronunciauerint. Omnia, inquam, coniunctim ponit: nunquam diuidit. Quod autem dicitur, ſi quis contumaciter recuſet obedire ſummo Sacerdoti aut iudici, propter diuerſa tempora dictum fuit. Quippe Principes ſiue Iudices non ſemper fuerunt ijdem: ſed ſæpè ſoli Sacerdotes gubernarunt. Qua eadem ratione quoque non dicit, aſcende Hieroſolymam, ſed in vrbem, quam ſibi Deus elegerit. Quippe non in vna ſemper vrbe arca fuit ante captam Hieroſolymã. Eodẽ modo loquitur Deut. 19. cum de teſte falſo loquitur. Et ſtabunt, inquit, coram Iehouah, id eſt, coràm Sacerdotibus & Iudicibus, qui tempore illo futuri ſunt. Quis hic arbitretur diſtincta iudicia proponi, & non potius vnicum? Sed huic aliquando Sacerdos, vt Heli & Samuel, abſque Iudice: aliquando cum Iudicibus præſodit. Sic cum ſummus Sacerdos dicitur in negotijs Dei præeſſe, Zebadius autem

in

in rebus Regijs, non facit distincta Synedria, sed vtrumq; eidem Synedrio præfuturum dicit: ita tamen, vt aliter Dei causas, aliter Regis negotia præcipuè curet.

Quicquid verò per negotia Domini, ac Regis intelligendum contendatur, semper hoc permanet firmum, Iudicia non fuisse à Iosaphato duo distincta instituta, sed vnicum: cui iussit præesse simul Sacerdotem & Zebadian. Etenim ad lectos Iudices simul omnes dicit Rex: Super vos erit summus Sacerdos in omni causa Domini, & Zebadias, in omni negotio Regio. Non hic distinguit, vt dicat vni parti ipsorum præficiendum Sacerdotem, parti alteri Zebadiam: sed omnibus vtrumque. Vnde Iosephus, qui harum rerum minimè fuit ignarus, cum & Sacerdos, & Legum atque cõsuetudinum Iudaïcarum (vt ipse de seipso testatur in fine librorum de antiquitate) scientissimus fuerit, in lib. Antiquit. 9. Cap. 1. eos nominat ἱερεῖς, cum sic scribit. ἀρχιερεῖς δ' αὐτῶν ἀποδείκνυσιν Ἀμαρίαν τὸν ἱερέα, καὶ Ζαβαδίδην ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, ἱερέως. Sanè ἱερεῖς eos non vocasset, si diuersis Senatibus seorsum præpositos fuisse singulos putasset. Intelligitur idem ex eo quoque quod dicit, & praefecti coràm vobis erunt Leuitæ. Certè Ministros facit Leuitas vtriusque ex æquo. Pari igitur potestate præsidebant in eodem iudicio: licet alteri causæ Dei, alteri negotia Regia diligentius commendata fuissent. Quanquam non peccet fortè, qui Senatores hos per officia distributos dicat, vt alij magis hæc, alij illa negotia tractarint. Sed communi tamen nomine omnes suum officium administrauisse, ac politici Magistratus partes fuisse, certissimũ est.

Porrò fuisse Leuitas veluti Ministros Magistratus tum ex Cap. 26. lib. 1. Paralip. tum ex Iosephi historia, tum etiam ex 5. Cap. Act. perspici potest. Lucas in Actis vocat horũ principem, quem etiam Synedrio & cõsilijs interfuisse colligimus, στρατηγὸν τοῦ ἱεροῦ. Constat autẽ ex Mose & historia Regum Leuitis curam siue custodiam Templi demandatam fuisse. Quæ idcirco dico, vt, quantum erres, intelligatur, cum hic sentire videris, Leuitas per singula oppida collocatos

fuisse praeter alios Iudices, vt ibi etiam peculiare Iudicium Ecclesiasticum exercerent. At huius rei Scriptura ne vnica quidem syllaba commeminit, sed tantum Iudices causarum omnium per oppida ordinatos dicit: vt per Mosen Deus præceperat. Nec sacrorum iudicum mentionem facit, nec quas causas tractare debuissent vel hic vel alibi exponit: sed, vt ante dixi, Leuitas tam dicit esse coràm Zebadia, quàm coràm Sacerdote.

Verum enimuero quid verbis opus est amplius? Rex Iosaphatus hac in re à scripto Dei ac Mosis discedere nec potuit, nec debuit, nec voluit. Quare cum declaratum sit, duas distinctas istas iurisdictiones à Deo nō esse mandatas: & à Mose nullo in loco instituras, per se patet, Iosaphatum tale nihil cogitasse. Ideo non anxiè hic nobis quærendum videtur, quid per negotia Domini & Regis sit intelligendum. Per negotia Dei idem hoc intellexit, quod supra dixit, Non homini iudicabitis, sed Iehouæ, qui erit vobiscū in iudicio. Non dissentiunt ab his, quæ Rabini annotarunt, qui iudiciū causarum capitalium asserunt vocatum fuisse iudicium animarum. Scriptura omnia iudicia frequentissime vocat Iudicia Dei. In 1. Cap. Deut. de politicis Iudicibus hæc legimus. Non timebitis vobis à quoquā: quia Iudicium Dei est. Sic Exod. 18. Moses socero interroganti cur totos dies ibi sederet, respondet. Quia venit ad me populus ad quærendum Deum, hoc est, ad quærendum Iudicium. Hac de causa toties vocantur Iudices in Scriptura Dij, vt ex Cap. 22. Exod. & Psal. 82. liquet. Significat ergo hic causa Dei, causam quamlibet in Lege Dei expressam, & Iudicibus ad dijudicandum propositam. Regis autem negotium eas notat causas, quę ad Regem propriè pertinebant.

Quæ quales essent, paulò supra ex Rabinis diximus. Si per illas libet res ad cultum Dei spectantes, per hæc res ciuiles accipere, non pugnabo. Etenim Sacerdotem imprimis decebat operam dare, ne in fide & ceremonijs, error admitteretur. Pertinebat hoc ad Regē non minus (vt ex 17. Deut. vnusquisq; videre potest) sed peculiariter tamē Sacerdoti

doti hoc mãdatur: quem verisimile est Regibus omni tempore diligẽtiorem fuisse in lectione ac meditatione Legis. Vt hic non excluditur Zebadias, ita non remouetur à negotijs Regijs Amasias: sed commune fuit vtrobiq; munus.

Si magis placet per causas Dei accipere causas appellationum: per Regis negotia iudicia alia, ne hic quidem tecum litigabo. Rectè hic præficitur Sacerdos, cum in Lege sit exercitatus magis, & causæ tales obscuræ sunt ac difficiles iudicatu. Si Sacerdotem in Dei nomine, Zebadiam autem Regis præsedisse affirmetur, non refragabor: etsi prius dictas expositiones (maximè verò primam) veriores putem. Ad huius loci intellectionem conferet plurimum inspectio 26. Cap. lib. 1. Paralip. vbi scribitur Hasbias cum fratribus Regioni vltra Iordanum versus occidentem præfuisse in omni opere Domini & Ministerio Regis. Item Iediam constituit Dauid prefectum Rubenitis, Gaditis, & dimidię Tribui Manasis in omni re Dei & Regis. Eadem propè verba sũt, quæ postea repetuntur in historia Iosaphati: & tribuitur manifestè vtraq; potestas eisdem: non mandatur diuersis. Quare hic etiam vni Iudicio imperatur vtrumq;, licet alteri hæc, alteri illa magis negotia commendentur. Conducet fortasse nonnihil & loci alterius illius ex 19. Deuter. consideratio: Et stabunt duo illi, quibus lis est, coràm Iehoua, id est, coràm Sacerdotibus & Iudicibus, qui erunt tempore illo. Nũc tempus est, vt videamus quomodo probes Iudaicum Synedrium ciuilem iurisdictionem non habuisse.

CAP. IIII.

Vtrum Synedrium politicus fuerit Magistratus.

CVm Sacerdos, inquis, Ieremiam Prophetã reum ageret blasphemiæ, nõ sedit inter Iudices Sacerdos, Iere. 26: sed egit accusatorẽ apud Regios Magistratus. Ergo Synedrium tempore Christi caruit coercitione ciuili. Non animaduertis quàm lubrica sint,

quæcunq; ex theca tua promis? Concedo tibi Synedrium tuum caruisse iurisdictione ciuili: quoniam est figmentum, & in populo Iudaico nunquam fuit, nisi fortè aliquis somniauerit tale quidpiam. Sed ad tua propius. An fuisset æquum, vt Sacerdos simul accusator esset ac Iudex? An non in quolibet Iudicio accusatores, etiamsi aliàs ex numero sint Iudicum, è Consessu aliorum exire coguntur dū suam agunt causam? Inepta ergo est tua isthæc argumentatio. His adde illud etiam, quod Ieremiæ tempore regnabat Hierosolymis Rex, penes quem, vt in Monarchia fieri solet, omnis potestas erat: Christi tempore regebantur ea specie Reipub. quam Aristocratiā Græcè Iosephus nominat. Quid quæso, potest te in disputando infoelicius esse?

Quæris etiam, vnde Caïaphæ & eius Collegarum potestas in Christum fuerit? Hoc à me supra fusè & firmiter est declaratum: in præsentia breuiter respondebo à Deo primum fuisse. Deinde à Persarum Regibus, atq; alijs illis, qui Iudeam sibi subiecerant. Demum etiam à Romanis permittentibus. Quod Deus post reditum ex captiuitate non voluerit Rempub. per Regem aut monarcham gubernari, declarat Ezechiel. Cap. 44. de Sacerdotibus loquens: Et in controuersia ipsi stabunt ad iudicandum: iuxta iudicia mea iudicabunt eam. De Persarum Regibus ac Romanis declarant Esdras, Nehemias, ac Iosephus. Sed quid disputo tecum? Tu ipse scribis vos non negare, quin habuerint præhensionem & cohercitionem in illis, quae ad ipsorum ritus spectabant. An tibi praehensio & coercitio pars nulla videntur ciuilis iurisdictionis? Sed, inquis, non licuit hoc ipsis ex verbo Dei: sed fuerunt reliquiæ confusionis, quæ sub Macchabæis coepit. Hoc vnde probabis? Sane Christum & Apostolos nihil tale reperies in Sacerdotibus reprehendisse. Quinetiam ex verbo Dei contrarium probaui: quod non minus clarè ex historia Iosephi cernitur. Quid dicam amplius? Nihil habes, quo te sustentes.

Quàm infœliciter Synedrium per id tēporis, quo Christus docuit,

docuit, ciuilem iuriſdictionem habuiſſe neges, vidimus: nunc quomodo rationes noſtras refellas, quibus iudicia capitalia penes illud fuiſſe demonſtrauimus, inſpiciendum. Romani, inquis, nulli Regioni in Prouinciam redactę gladij poteſtatem permiſerunt. Ego hoc dico ipſa falſitate falſius eſſe, ſi de illis rebus intelligi etiam velis, quæ ad Religionem ſeu ἀνλονομίαν, patrioſuè ritus ſpectabant. Et vt nunc de alijs nihil dicam, de Iudæa ſic probaui, vt mirer an aliquis ſanæ mentis porrò ſit negaturus poſt auditas noſtras probationes. Cur ergo Chriſtum, inquis, ab ipſis prehenſum, vinctum, blaſphemiæ accuſatum, damnatum, non occiderunt, niſi quia ius gladij non habuerunt? Reſpondeo tibi, multas cauſas concurrere, & ſibi inuicem ſuccedere. Prima eſt, quod ſic Deo viſum fuerat, vt Gentilibus traderetur. Matth. 20. Propior eſt, quod propter feſti propinquitatem non poterant occidere: nec tamen viuere eum diutius volebant. Ob eandem hanc cauſam non introierunt in Prætorium, Iohan. 18. Huc accedit, quod intelligebant ſe hoc pacto facilius iram populi euitaturos. Ideo ſcribit Lucas, eos quæſiuiſſe, hoc eſt, captaſſe occaſionem occidendi. Et Iudam ait quæſiuiſſe rationem, qua ſine turba eum traderet, Luc. 22. Sic enim ratiocinabantur. Si nos eum occidemus iuxta legem blaſphemi Leuit. 24. lapidibus à populo erit obruendus: in quo concurſu populus facilè mouebit turbas. Si Romanus Præſes fecerit, nullus ſe opponere audebit. His adde, ſi lubet, quod eum cupiebant crucifigi (Sic enim mori eum oportebat) quod clamoribus ſuis apud Pilatum abundè probant: Lex autem blaſphemum lapidibus necare iubebat. Poſtrema eſt, quod apud Pilatum eum accuſarunt præcipuè, quod populum aduerſus Cæſarem concitaret, quod tributum dare prohiberet, ſeque Regem faceret. Quæ cum falſa comperiſſet Pilatus, & damnare ob id nollet, veriti ne eum abſolueret, addunt blaſphemum eſſe, & ſecundum eam legem ei moriendum eſſe. Cum ne ſic quidem proficerent, ſed multò magis nutare Pilatum cernerent,

hoc obiciunt, eum Cæsaris amicum non fore, si eum, qui contra Cæsarem se Regem faceret, impunitum dimitteret. Quare cum propter hanc causam, propter quam præcipuè accusarant, ipsi punire neminem possint, rectè dicunt, sibi nullum occidere licere. Propter blasphemiam occidere potuissent, ideoque Pilato dicunt Legem se habere, secundum quam moriendum ei esset. Cum à Pilato, qui ob eam causam damnare eum nollet, iuberentur secundum eam legem necare, propter dictas causas noluerunt. Etenim Prophetias impleri oportuit, ipsis etiam nescientibus? Habes causas, vt hic nec Chrysostomi nec Augustini defensionem frustra suscipiam.

Ad id, quod dixi, Pilatum permittere, vt secundum legem suam ipsimet eum condemnarent, ideóque fateri Pilatum, ipsis licuisse patriarum legum transgressores capite plectere: Respondes, negando Pilatum illis capitale iudicium concessisse. Ratio tua est, quod Iudæi cupidè arrepturi fuissent hanc occasionem, cum nihil magis exoptassent. Item per sarcasmum dixisse Pilatum, tollite eum vos & crucifigite eum. Haec est egregia tua ad argumentum nostrum responsio. Nego tibi Pilatum non concessisse ipsis capitale Iudicium, quod ex permissu Caesaris habebant, cum dixit, Accipite eum vos, & secundum Legem vestram iudicate eum. Item cum dixit: Tollite eum vos, & crucifigite eum. Non fuit sarcasmus hac in parte: sed quum capitale crimen in eo non inueniret, atque ideo secundum Leges Romanorum interficere non posset, iussit vt secundum suas Leges ipsi eum occiderent.

At, inquis, cupidissimè hanc occasionem arripuissent. Imò verò habebant iam potestatem: sed quoniam Deus volebat Christum à Gentibus necari, factum quoque est, vt non antè caperetur, quàm instaret iam, imò incepisset parasceuë Paschatis. Hanc ipsemet Christus causam esse dixit, Matth. 26. quod eum in Templo docentem non coeperint. Praeterea iniecerat Deus ipsis

metum

metum populi. Matth. 26. Mar. 14. quae res fecerunt, vt cum viuum ferre amplius non poſſent mortemque differri longius nollent, à Pilato contenderint, vt eum de cruce ſuſpenſum necaret. Certè ſi debuiſſet à populo lapidibus obrui, vt Stephano poſtea accidit, blaſphemique occidi ſolebant, vix abſque tumultu futurum praeuidebant.

Stephano exemplum produxi, vt in cauſis ad Religionem attinentibus capitalia iudicia penes Synedrium fuiſſe monſtrarem. Hunc etenim captum & coràm iudicio accuſatum (ſed falſò) libera reſponſione eius exaſperati extra vrbem lapidari iuſſerunt. Et, quod Lex iubet, teſtes primos lapides in damnatum iacere, factum hoc fuiſſe ex eo dixi apparere, quod ſcribitur, teſtes depoſuiſſe veſtes ſuas ad pedes Sauli Actor. 7. & 22. Ex his concluſi Stephanum non ſic per tumultum occiſum, quomodo qui à vulgo interficitur, quod interficiendi ius non habet. Per tumultum complura hìc ſunt facta, & quidem iniuſtè, fateor: attamen hiſtoria docet, eos habuiſſe poteſtatem prǽhendendi, iudicandi, condemnandi, & demum occidendi. At, inquis, cum nondum peroraſſet, ac priuſquam eum condemnaſſent ex vrbe eiectum lapidarunt. Concedo de condemnatione nos nihil legere: at ſecundum ſuam opinionem manifeſtum erat ipſius crimen, ſcilicet blaſphemiæ, cum ſe diceret, Ieſum videre à Dextris Dei. Quod de eiectione dicis, indignum eſt reſponſione. Quis enim non videat falſum eſſe hanc propoſitionem: Quicunque iuſſu & permiſſu Iudicum eijcitur ex loco aliquo & exciditur, is per tumultum occiditur ab ijs, qui ius interficiendi nullum habent? Cum apertè falſa hæc ſit enunciatio generalis, quomodo tu ſubiectione ſingularis concludere te credis?

Conaris & illud eludere, quod de Apoſtolo Paulo legimus, eum accepta poteſtate à Principibus Sacerdotum ad Synagogas, viros & fœminas in carcerem coniecisse, atque ſuo etiam ſuffragio occidiſſe, Actor. 26. Quem

locum miraris à me non prolatum. At non mirareris, si Theſes correctas vidiſſes: & cogitaſſes me non ſperauiſſe Theologos inuentum iri adeo audaces, qui negare eiuſmodi vellent. Si potuerunt dare facultatem Apoſtolo pios etiam alibi viuentes, (vt Damaſci) comprehendēdi, in carcerem conijciendi, Hieroſolymam pertrahendi, ſuffragioque ſuo interficiendi, certè habuerunt ipſi quoq; eandem. Sanè Apoſtolus ingenuè coràm Prȩſidibus Romanorum fatetur ſe iſta feciſſe, ac poteſtatem faciendi à Sacerdotibus & Senioribus accepiſſe, Actor. 22. & 26. nec reprehenſos vel Pontifices vel Paulum hanc ob rem legimus, quaſi aliquid contra Romanorum voluntatem ac iuſſa egerint. Puto te Cap. 5. Act. non ſatis attentè legiſſe, cum iſta reprehenderes. Etenim ſolum nobis ſufficere poſſet. Capiunt ibi Apoſtolos palàm, & quidem per publicos Miniſtros, per Templi στρατηγὸν & ſuos ὑπηρέτας: collocant in cuſtodia publica: conuocant totum Cōcilium: iubent dicere ſententias: deliberant de interficiendis, καὶ ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν αὐτούς: & à Gamaliele aliter perſuaſi, cædi eos imperant. Quid quæſo amplius petis? Si non habuiſſent poteſtatē tollendi, Gamaliel dicturus certè videtur fuiſſe, non debere eos hoc facere, ne irritarent Romanos. At neq; alij neq; ipſe tale aliquid dixiſſe legitur: tantum cauere monet, ne tādem θεομάχοι reperiantur. Quæ cum nobis omnia ſacræ literæ præſcribant, quomodo nō te pudet negare, capitalia iudicia penes Synedrium illum fuiſſe? Sed age videamus quid reſpondeas.

Coercitionem modicā & præhenſionem, inquis, cauſa religionis habuiſſe non negamus. Sed hæc licentia orta eſt ex cōfuſione vtriuſq; iuriſdictionis: quas Chriſtus poſtea ſeparauit. Si verum eſt, quod dicis, peſſimè contendunt alij tui ſocij in praeſente cauſa, non poſſe vllum excommunicari à Miniſtris & adiunctis ipſorum, niſi accedat conſenſus Magiſtratus. Hi ergo coniungunt iterum, quæ Chriſtus te iudice ſeparauit. At multò te hic ſentiunt rectius. Vbi, rogo te, diſtinxit externam gubernationem in Eccleſiaſticam & ciuilem, eo modo ſcilicet quo vos diſtin-

diſtinguitis? Aut quo in loco tribuit presbyterio ius publica de moribus iudicia habendi à Sacramentis arcendi? ac magiſtratus, quibus parere debebant, ſibi ſubijciendi? Excipies fortaſsè, te id ſupra probauiſse, cum cap. 18. Matth. tractares. At verò ſic probaſti, vt me atque omnes intelligentes adeoque temetipſum neceſſe ſit tui miſereri. Ego autem veris & indiſsolubilibus argumentis & teſtimonijs tum ſacrae tum prophanae hiſtoriae demonſtraui, Synedrium Iudaicum ius & poteſtatem habuiſſe de capite iudicandi, adeoque verum fuiſſe magiſtratum: idque ex voluntate atque ordinatione Diuina. Legito Ezech. Eſdram, Nehemiam, Ioſephum, ſi adhuc dubitas. Vides ergo Paulum, cum ſe ſuffragium atque ſententiam de morte & capite Chriſtianorum à ſe captorum dixiſſe profitetur, non hoc ſolum voluiſſe dicere, ſe aſsenſum fuiſſe, ſed hoc quod verba ipſa verè ſonant. Fruſtra igitur producis ex hiſtoria, quae Iudaei, vel tunc vel aliquot poſt ſeculis per impotentiam egerunt.

Verum ſi poterat, inquis, à Synedrio damnari capitis, quid erat neceſse concipi votum de eo interficiendo in via? Reſpondeo ob id factum, quod in ſua poteſtate eum non amplius haberent. Votum ergo illud coneeperunt mali nebulones, vt gratificarentur Senioribus illis, quos videbant vnicè cupere Pauli mortem. Sciebant ijdem Romanos non temerè occiſuros quenquam propter religionis cauſas, ſi in ſua poteſtate haberent. Lyſias quoque non de Religione quaerit, ſed num Aegyptius ille ſit, interrogat, qui ſeditionem excitaret. Deinde cum propter excitatam inter Iudæos diſsenſionem periclitari eum videret ne diſcerperetur, rapi iuſsit è medio illorum. Quod cum vidiſsent Iudaei, facilè intellexerunt, non ſibi datum iri poteſtatem eum occidendi, praeſertim cum ad ſui defenſionem abſque vinculis productum conſpicati fuiſſent. Et cum Paulus ait. 23. Actorum, Tú ſedes iudicans me ſecundum Legem, an non agnoſcit eum Iudicem? Et paulò poſt, cum diceret: Neſciebam quod eſset Pontifex, ſcriptum eſt enim, Principi populi tui non maledices, an non pro Principe agnouit Pontificem? Cur ergo accuſant coram

Felice

Felice, & non potius sibi dedi postulant? Causa ex historia nota est, & ex epistola Lysiæ: quia nolebat occidi hominem Romanum, in quo crimen mortis aut etiam carceris nullum reperiebatur. Paulus quoque negabat se contra legem aliquid fecisse: & rem ita habere probabat, Act. 24. & 25. Miror ergo cur putidas hasce interrogatiunculas nobis obijcias. Ego ex te hic multò iustius quaero, cur non verba Tertulli oratoris cap. 24. notaueris? aut si notauisti, cur dissimulaueris. Hunc Paulum, inquit, à nobis comprehensum voluimus secundum legem nostram condemnare: nisi Lysias superueniisset, magnaque vi eum è manibus nostris eripuisset. Audis hic conquerentes, quod Lysias per vim, nullo iure, ipsis eum eripuerit? ac proinde in causa fuerit, quò minus eum potuerint secundum legem suam condemnare? Patet ex his & petiuisse Iudæos eum sibi dedi, quod etiam à Festo petiuisse videntur: at non erat in more Romanorum positum, vt Romanum hominem, quem in sua tenerẽt potestate, facilè alijs traderent.

Quod de Festo obijcis interrogante num Hierosolymis vellet apud se iudicari, miror quomodo obiicias, cum apertè in textu dicatur, Festum voluisse hac in re Iudaeis gratificari. Ergo falsò dixit, apud me, cum Iudaeis vellet concedere: quod & Paulus intellexit, cum sic respondit. Sto ad Caesaris tribunal, vbi me oportet iudicari: Iudaeos iniuria nulla affeci. Quod si non hoc cogitasse Festum contendas, id saltem meminerat Apostolus, in quanto periculo fuisset antea Hierosolymis. Sed interpretare hæc vt libet, semper hoc constabit nihilominus, eos potestatem habuisse de capite iudicandi in causa religionis ac rituum suorum. Probaui hæc omnia fusius in superioribus: quæ hic repetere non est opus.

Quæ de Gallione Præfecto Corinthiorum, & de Ephesiis hic commemoras, ad rem praesentem nec tibi vsui esse possunt nec mihi. At illud, cuius causa ego protuli, pulcherrimè declarant: nempe non potuisse Synedrium Iudaicum in causis iniuriarum, & ad religionem non spectantibus parere nolentes cogere: quod idem tu supra de Corinthiis

rinthiis quoque rectè affirmabas. Ergo permittit Christus iniuria affecto, si quidem iniurioſus nolit deſinere iniurius eſſe, poſtquam ab Eccleſia admonitus fuit, ſic cum aduerſario agere, atque si cum Ethnico vel cum Publicano lis ei eſſet: qui coràm alio magiſtratu conueniri tunc non poterant, quam Romano. Sic dum malè conſutæ laceræque veſtis tuae partem vnam infeliciter ſarcire ſtudes, aliam imprudenter laceras.

Synedrium Eccleſiaſticum apud Iudaeos nullum fuiſſe, ſic, puto, declarauimus, vt omnes homines intelligentes infelices tuos conatus miſeraturi ſint. Argumentum vnicum ex Ioſaphati hiſtoria perperam expoſita protuliſti, quod falſiſsimum eſſe oſtendi: ſimulque mea contra veſtrum Presbyterium firmiſsima permanere demonſtraui. Iam ergo quomodo probes Iudaico Synedrio ſucceſſiſſe Presbyterium noui Teſtamenti videamus. Quanquam ridiculum eſt velle videre, an hoc illi ſuccedere debuerit, cum indiſſolubiliter monſtratum ſit, illud nunquam fuiſſe vel à Deo inſtitutum, vel à Iudæis vſurpatum: attamen ne querare nos aliquid omiſiſſe, agè hæc etiam percurramus.

CAP. V.

Confutatio argumentorum pro Presbyterio, ex nouo Teſtamento conquiſitorum.

PRimo loco ſic ratiocinaris. Neceſsaria fuit initio naſcentis Eccleſiæ cognitio de doctrina, de offendiculis: In ſumma opus fuit, vt aliqui Iudices conuenirẽt ad eligendos miniſtros, ad conſtituenda Diaconorum & viduarum Collegia. Ergo Presbyterium excommunicantium ſucceſsit Synedrio Iudaeorum. Reſpondeo cognitionem fuiſſe neceſsariam: ſed tuum modum fuiſſe neceſsariũ, nego. Etenim ſcriptura nõ neglexiſſet nobis eum exponere, ſi neceſſarius fuiſſet. Quẽ nobis tradidit, eum ego ſolum neceſsariũ eſſe iudico. Docuit ea nos quid, quomodo, per quos, agendum ſit cum falſis Doctoribus & impu-

impuræ vitæ hominibus: at non docuit vestrum Presbyterium instituere, multò minus docuit peccatores poenitentes tantisper à Sacramentis arcere, dum vestris Presbyteris digni censeantur. Et quo pacto sequitur, oportet aliquos esse Iudices in Ecclesia, qui de his rebus cognoscant, ministros eligant, Diaconorum & Viduarũ Collegia curent: Ergo presbyterium excõmunicantium successit in locum Synedrij Iudaici? Hoc perinde est, ac si quis concludat, hoc esse animal, & proinde canem esse: cum possit equus esse aut auis, aut aliud quodpiam. Legimus Apostolos dedisse ministros Ecclesijs: & eosdem non totis Ecclesijs: sed earum ministris præcipisse, vt eis prospicerent cap. 1. ad Titum: at non legimus excommunicantium Presbyterorum Collegium hoc facere debuisse.

Quid post tempora Apostolorum sit factum, non valdè laboro in huius litis explicatione: quam solis scripturæ testimonijs dirimi oportet. Hoc interim ex te velim audire, vbi gentium hoc tuum presbyterium fuerit? Equidem in Orientis Ecclesijs non fuisse, clarissimè docet historia Ecclesiastica: quæ hanc potestatem non tribuit presbyterorum aut aliorum consessui, sed Episcopis. His enim solis dictum fuisse putarunt Veteres, quicquid ligaueritis &c. Et sanè 18. Matth. (de altero loco nemo ambigit) tametsi Ecclesiæ mentio facta fuisset, non ad hanc, sed ad Apostolos verba hæc locutus est Christus. Si considerare voles quæ historiae de presbytero poenitentiario vocato tradunt, omninò tibi displicebis. Si quod tale vnquam in Ecclesijs exstitit Presbyterium, in sola Africa fuit: in aliarum orbis regionum nulla. Quare nec veteris Ecclesiae exemplis te defendere poteris: de quibus tamen parum solliciti nunc sumus. Hoc enim solum quærimus, quod scriptura iubeat. Ad ministrorum electionem quod attinet, etiam tunc, cum excommunicatores in Ecclesia essent, non ab his, sed ab Ecclesia post Episcopos electos fuisse eos nouimus.

Quan-

CAP. VI.

De Presbyterorum electione, ex quibus iudicium constare debeat, & quando institutum fuerit.

QVanquam verò de nominibus nõ valdè sum anxius, cum de re constet, tamen obseruandum est, magnum esse discrimen inter iudices, qui, an aliquis ad ministerium sit aptus, & quomodo pauperibus atque Viduis sit subueniendum, iudicant: & illos Censores, qui in consessu publico cum authoritate & coactione sententias dicunt de repellendis vel admittendis ad Sacramenta: quique verè poenitentes à simulatoribus dignoscere posse putantur. Ergo nullo in loco dixi, Ecclesiam scelerato debere interficere, cum magistratu caret. Hoc autem dixi, licere Ecclesiæ comprecari Deum, vt qui enorme aliquod scelus perpetrauit, puniatur, quomodo ipsi videatur. An non semper in publicis precibus hoc solet Ecclesia facere, scilicet orare Deum, vt hostes Euangelij vel conuertat, vel perdat? Cur non idem contra immaniter facinorosos facere possit? Certè Apostolus Corinthios non reprehendit, quod non interfecerint incestuosum, sed quod non rogarint Deum, vt eum è medio sui tolleret. De cæteris, quæ hîc præterea scribis, soepè iam est dictum.

Secundo loco probare conaris, Presbyteros excommunicatores à Paulo non fuisse tunc institutos, cum in 1. Cor. 6. aliquos litibus πεῖ βιωτικῶν præfecit: quod libenter tibi concedo: quia verum est, & à me firmius probatum, quàm hoc in loco tu probes.

Tertiò, ne Diaconos quidem ad hoc eligi affirmas, vt vestri Presbyterij munus gerant: quod & ego sentio ac dico.

Quartò contendis non solis ministris hanc demandatam esse prouinciam, tametsi ad hos præcipuè spectet veram doctrinam tueri, offendiculis priuatis & publicis mederi, arguere, monere, increpare, adeoque ligare & soluere. Concedo hæc quo-

quoque omnia, nisi quod nec solis ministris nec vnà cum alijs data est authoritas excommunicandi. Quomodo soluant ac ligent ministri & alij, supra exposui. Quinam igitur iudicio tuo sunt ministris adiungendi? Pastores, inquis, seu Prophetæ, &c. peculiariter nominati Doctores. Sed quomodo hoc probas? Respondes, te sequentibus argumentis probaturum: quæ priusquam consideremus, argumentum quoddam meum me defendere oportet: quod hoc loco tu pro tua consuetudine immeritò equidem sugillas. Est autem tale.

In nouo Testamento, quoties nomen Presbyteri pro munere seu officio sacro, non pro ætate, ponitur, nusquam positum inuenimus pro alijs, quàm pro ministrantibus verbo. Ergo falsum est, Apostolos præter verbi ministros alios quosdam Presbyteros eligi mandasse, quorum aliud esset munus. Excipio interim hîc, vt aliàs semper, Arbitros litium apud Corinthios ordinatos: si quis fortasse velit hos Presbyteros nominare. Hoc argumentum tu sic refelli putauisti. Non magis efficax, inquis, est hoc argumentum, quàm si pariter concludas, nullos fuisse alios Presbyteros, quàm Apostolos, quoniam & isti interdum Presbyteri dicuntur. Mirificus es disputator. Non sic argumentatus sum: ministri aliquando vocantur presbyteri. Ergo præter ministros nulli alij sunt presbyteri. Sed ad tua. Negare non potes, quin presbyteri vocentur in scriptura alij quidam præter Apostolos: & nihilominus affirmare audes, simile tuum esse argumentum meo. Ego sic dico: vbicunque presbyteri fit mentio, semper significat eum, qui verbum tractat. Ergo præter hos nullus reperitur presbyter in nouo Testamento. Si tuum vis simile esse, sic erit formandum. Vbicunque nomen presbyteri ponitur in nouo Testamento, semper significat Apostolum. Ergo præter Apostolos nulli nominantur presbyteri in nouo foedere. An non vides Antecedens tuum manifestè falsum: meum autem perspicuè verum esse? Apage cum istis refutationibus. Si voles, quod post Apostolorum tempora Ecclesiae fecerint, obseruare, intelliges nunquam Veteres

nomen

nomen presbyteri aliter vsurpasse. Quippe historia Ecclesiastica presbyteros præter ministros verbi nullos nouit. Sed nec Africani Iudices, de quibus loquuntur, presbyteros vocarunt: nisi re vera tales, hoc est, verbi ministri simul essent. Figmentum igitur hoc vestrum vobis relinquimus.

Primum argumentum tuum hoc est. Ad Synedrium Iudaeorum legebantur praeter Leuitas & Sacerdotes aliarum Tribuum praecipuae authoritatis viri. Ergo praeter ministros continet presbyterium Prophetas & Doctores. Mirandum est, si non aduertisti, quàm hîc sis miser. Primum enim negasti supra ad Prophetas testamenti veteris pertinuisse hanc potestatem, sed fuisse eam Sacerdotum duntaxat ex institutione Mosis. Proinde locum te monstrare conuenit, qui Prophetis noui foederis tribuat hanc facultatem, quam prioribus Deus negauerat. Deinde nullos hodie habemus Prophetas, præter scripturarum interpretes, id est, publicos Ministros & doctores. Tertio si adiungendi sunt Ministris Doctores, ne solis illis vrbibus institui poterit presbyterium vestrum, in quibus scholæ publicæ sunt. Nam alibi vix reperies Doctores seu docentes Theologiam publicè præter ministros. Quid igitur vrbibus atque regionibus alijs fiet? Quarto pugnant hæc expressè cum eo, quod supra dixisti, scilicet de cõtemptoribus verbi Dei & Sacramentorum cognoscere, ad illos necessariò pertinere, quorum sit Sacramenta & verbum dispensare. Nam Doctores non administrant Sacramenta, quicunque non sunt etiam ministri. Quinto non satis conueniunt cum ijs quae ad Galliæ principes in quadam præfatione scribis, vbi Magistratus quoque participes facis huius dignitatis. Sexto, aduersatur his tuis verbis, quae in Epistolis tuis post hoc scriptum exaratis leguntur. Presbyterium partim ex pastoribus partim ex Presbyteris propriè sic appellatis, quos Paulus gubernationes vocat, compositum est. Septimo non habemus etiam pastores alios quàm ministros & Magistratus.

Iam

Iam ad argumentum tuum venio. Nec antecedens, nec conſequens, nec conſecutio vera eſt. Etenim apud Iudaeos Synedrium ſacrum tale nullum fuiſse demonſtrauimus, quale nobis Presbyterium vos fingitis. Deinde quomodo tibi conſtas? Supra volebas Synedrium hoc Iudæorum à Moſe inſtitutum & mandatum fuiſse Leuit. 10. vbi Aharoni & filijs eius mandat, vt populum doceant legem intelligere, & munda ab immundis diſcernere: quae verba ſoli Aharoni & filijs ac ſucceſſoribus eius dixit: nec in ſe continent praeceptum de erigendo Iudicio publico de moribus. Hîc autem vis etiam Leuitas, & praeter hos Principes aliarum Tribuum ſeu familiarum coniungi: quod etiam ſupra in hiſtoria Ioſaphati ſimili errore dixiſti. Conſequens falſum cenſebunt omnes homines, niſi teſtimonium ex ſacris literis producas. Conſequentiam etiam pueri intelligent falſam eſse.

Alterum eſt tale. Si non ex toto corpore aliqui delecti ſedeant, vix illis conueniet nomen vniuerſale Eccleſiæ. Ergo Prophetas & Doctores ibi ſedere cum miniſtris oportet. Vt antecedens verum ſit, quis vel conſecutionem tibi largiatur, vel conſequens admittat. Falſum eſt conſequens: nec ex Antecedente vllo pacto ſequitur. Puto obliitum te eſse, quod ſupra dixiſti, Eccleſiae nomen in Chriſti verbis ſignificare Synedrium, non turbam totam. Quid ergo vetat, quo minus aliquot miniſtri ſufficiant, cum apud veteres ſoli Epiſcopi repreſentarint hac in parte Eccleſiam?

Tertium, hoc velut fræno cohercetur Paſtorum & populi poteſtas. Ergo Deus iuſsit Prophetas & Doctores cum miniſtris diſtinctam iuriſdictionem ab ea, quæ magiſtratui debetur, de vicijs cohercendis exercere. Puto nunc tandem omnes riſuros, cum ego ſummè cogor miſerari vicem fortunamque tuam. Non vides falſa eſse vniuerſa? Alij contendunt hanc poteſtatem Eccleſiae ſeu populi eſse: tu hac ipſa populi poteſtatem quaſi fraeno vis coherceri.

Quartum & quintum tale eſt. Apoſtolus in Epiſt. ad Romanos

manos, & in 1. ad Corinth. 12. meminit τῶν προϊσταμένων καὶ τῶν κυβερνήσεων manifeſtè à cæteris donis diſtinguens. Ergo ad Miniſtros allegi oportet ad Presbyterium excõmunicantium Prophetas & Doctores. Reſponſio eadẽ eſt, quæ ſupra. Nam conſecutio impoſſibilis eſt probatu. Quoniam vt in præſentia cætera ſileam, quibus teſtimonijs probabis, Paulũ per gubernationes intellexiſſe tale Presbyteriũ, de quali vos loquimini? Potius cœlum terra erit, quam iſtud ex ſacris literis tu ſis demonſtraturus. Valde namq; multa ſunt genera Gubernatorum. (Miror cur non etiam τὰς δυνάμεις adduxeris. Etenim nulla maior eſt δύναμις ſub cœlo facultate Excõmunicandi: quæ omnes poteſtates orbis Chriſtiani terruit) Sed nec verius eſt conſequens. Quî namque probabis Prophetas & Doctores ſignificatos fuiſſe per προϊσταμένους & κυβερνήσεις? Imò verò quomodo te ipſũ à contradictione vindicabis? Supra dixiſti prouinciam hanc à Deo per Moſen ſolis Sacerdotibus impoſitam fuiſſe: quando Leuit. 10. eos iuſsit munda ab immundis diſtinguere, ac populum legem voluntatemq; Dei docere. Poſtmodum etiam Leuitas & Patriarchas addidiſti veteribus. In nouo fœdere negas ſolis Miniſtris conceſſum eſſe ius hoc Presbyterij ſeu excõmunicandi: ſed cooptandos eſſe præterea Prophetas & Doctores. Deinde his etiã adiungis τὰς κυβερνήσεις apud Paulum & τὰς προϊσταμένους, velut alios à Miniſtris, Prophetis, Paſtoribus, & Doctorib'. Quod ſi Prophetæ & Doctores docent, non fuerunt addendi velut diuerſi à Miniſtris & docentibus: niſi fortè ob hanc cauſam diſtinguas, quod non adminiſtrant Sacramẽta. At hoc quomodo verum defendes, τὰς προϊσταμένους alios eſſe à Miniſtris? An non Apoſtolus Miniſtros vocat προϊσταμένους in 1. ad Tim. 5. & 1. ad Theſſ. 5. cap. Poſtremò an in Presbyterio Allobrogico ſoli Prophetæ & Doctores cum Miniſtris ſedeant, (Audio non ita eſſe) affirmare non poſſum: alibi non obſeruari certo ſcio. Fideli opus eſt memoria falſa defendentibus. Nam vt vera vbique conſonant, ſic falſa paſsim diſcordant.

Vltimum argumentũ (niſi deinceps alia inueniam: quæ non ſint in margine annotata) hoc eſt. Paulus in 1. ad Tim. 5.

ſcribit, Presbyteros, qui bene præſunt, duplici honore dignos eſſe, maximè verò τὸς κοπιῶντας ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Ergo ad Presbyterium noſtrum iuſſit Deus cum Miniſtris allegi Prophetas & Doctores. Hæc enim tua fuit Propoſitio, cuius nobis probationem pollicebare. Proinde optima fide tua argumenta recitaui: quod ideo moneo, ne quis, cum parũ venuſta & appoſita videbit, arbitretur me non rectè repetiuiſſe. Antequam reſpondeam ad argumentum, illud obiter tantum monebo, te ſupra dixiſſe, προεστῶτας inter eos non poſſe numerari, qui docent: hic autem Paulus ex tua ſententia ipſos numerat non tantum inter eos, qui diligenter docent, ſed & inter eos, qui pulchrè & benè præſunt ſiue gubernant. Nam in doctrina & verbo ſedulò laborantes, dicit, benè præeſſe. Iam ad rem.

Hoc argumentum in Theſibus refutaui, dicens, κοπᾶν conſignificare diligentiam & laborem adeoque defatigationem: vnde Græci κόπον appellant affectum quem Latini laſsitudinem nominant. Hinc Chryſoſtomus non κοπιῶντας vocat delicatos aut remiſſos, qui contra gelu & ſpinas iugum non ſuſtinent. Ad id tu reſpondes: non negare te emphaſin hic eſſe in verbo κοπᾶν minimè negligendam: at ſi mea expoſitio valeat, fruſtra addita hæc eſſe, ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Abſurdam enim hanc eſſe orationem. Omnibus verbum Dei docentibus benè cupio, præſertim verò diligenter verbum Dei docentibus. Loquendum ſic eſſe potius: omnibus verbum Dei docentibus benè cupio, ijs præſertim qui diligenter docent. Primò quidem non propoſui ego exemplum orationis tale, quale tuum eſt. Hæc namque mea ſunt. Paſtoribus omnibus benè volo, ijs præſertim, qui ſumma fide, induſtria, labore, oues ſuæ fidei creditas paſcunt. Omnes ſtudioſos amo, præſertim verò dies & noctes ſtudijs ſuis inuigilantes. Non prorſus eadem verba ſunt, Paſtor, & paſcere: item ſtudioſus, & ſtudere. Itaque non eſt talis verborum ταυτολογία qualem tu proponis. Sic Apoſtolus diuerſa ponit, καλῶς προεστῶτες, & κοπιῶντας ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. Vides iam, non meam expoſitionem, ſed tuam accuſationem,

vanam

vanam & inanem eſſe?

Quod ſi etiam quis hoc modo loquitur: omnibus qui verbum Dei rectè ſincereque docent, benè cupio, ijs præſertim, qui id magna ſedulitate docent, an abſurdè locutus videbitur? Non puto. Sic enim loqui ſolemus omnes aliquando. Hoc tantum diſcrimen eſt, quod voculæ, verbum Dei, non repetuntur, ſed pro ijs ponitur pronomen, Id. Quia rectè docere omnes Miniſtri poſſunt, & inter hos nihilominus alij alijs in munere ſuo diligẽtiores eſſe poſſunt, ideo dicit Apoſtolus omnes tales duplici honorario dignos eſſe: illos præſertim, qui in ſuo officio docendi, & exhortandi ſint magis ſeduli, imò ad defatigationem vſque laborent. Docui pluribus ex ſcriptura locis, non poſſe nec debere aliter locum hunc exponi: præcipuè verò id probat clarè is, qui in 1. ad Theſſ. 5. habetur. Rogamus autem vos fratres εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν κυρίῳ, &c. Qui non videt hunc locum exponere illum, ſiue vnum eſſe alterius interpretem, is plusquàm cæcus eſt.

Quem habes (quæſo te) tuæ expoſitionis authorem apud Veteres? Nullum. Quoniam duplex hoc Presbyterorum genus ignorarunt, ſed ingenuè confitentur omnes Presbyteros eſſe Sacerdotes. Legito Athanaſium, Chryſoſtomum, Theophylactum, Oecumenium, Ambroſium. Etſi enim hic Seniorum facit mentionem, attamen & de longè alijs intellexit, & Paulum de ijs hic loqui non dicit. Ipſe namque in lib. de dignitate Sacerdotali aſſerit omnes Presbyteros eſſe Sacerdotes. An non ſatis indicat Apoſtolus, ſe de eiuſdem ordinis hominibus loqui, dum idem & æquale omnibus præmiũ tribuit? Ineptit qui putat ipſum voluiſſe eodem præmio honorari veſtros Presbyteros, quo Miniſtros iudicauit dignos. Quaſi verò quiſquam hodie idem vtriſque ſtipendium decernat. Denique ipſum quoque teſtimonium de boue triturante, quod alibi quoq; Miniſtris verbi accommodat, nonnihil ſententiã declarat. Taceo iam, quod plerique omnes recentiores, veſtris exceptis, duplicẽ hunc Presbyterorũ ordinem reijciunt: quod nuper admodũ

Wirtenbergenſes Theologi contra Ieſuitas præclarè teſtati ſunt, Sic vides tertium cauſæ veſtræ fundamentum te prorſus perdidiſſe, ac proinde ſpe omni excidiſſe.

Sex argumenta tua, quibus probare volebas, ad Presbyterium veſtrũ prẽter verbi Miniſtros allegendos eſſe Prophetas & Doctores peculiariter vocatos, in fumum abierunt, & nuſquam comparent amplius, à veritatis lumine diſſipata. Quare de alijs tibi cogitandum noris.

Ab his tuis argumentis tranſis ad reprehenſionem eius, quod dixi, nõ debere duos Magiſtratus ſeu duas iuriſdictiones in vna Repub. poni, quæ coactionem ambæ habeant. Eſſe enim Excommunicationem velut exilium quoddam. Cum ergo primũ hic quæris, an biceps fuerit populus Iſraeliticus præcipuè ſub Rege Ioſaphato, cum vnus Regis, alter Dei negotijs diſtinctè præeſſent: reſpondeo tibi non fuiſſe bicipitem. Addo etiam diſtincta de moribus Iudicia neque aliàs neque tunc in illo populo fuiſſe: vt ſatis ſuprà declaraui. At iudicia, inquis, de mundis & immundis oſtendimus apud Synedrium fuiſſe. Quo loco oſtendiſti? Leuit. 10. Ezech. 44. demonſtratur Sacerdotibus hoc iudicium eſſe commiſsum: At Iudicium de moribus cum eorundem coercitione Sacerdotibus permiſsum eſſe in æternum non docebis. Dico ſic, vt haberent Iudicium hoc diſtinctum à politico iudicio. Nam Sacerdotes etiam fuiſſe Iudices & Præfectos: muneraque obiuiſſe Politica omnia, & per ſe ſolos, & cum alijs, & ſub Regibus, ſic eſt notum, & à nobis ita demonſtratum, vt qui deinceps negare audeat, meritò iudicetur ſimulare, vt leniſſimè dicam.

Adfers etiam exemplũ Vzziæ Regis ſuffire volentis, & Sacerdotis prohibentis. Vetũ quorſum hæc Deus apertè vetuerat omnib⁹ prẽterquã Aaronitis ſacrificare & ſuffire aliaq; talia agere: cauſam expoſui iam ante. Iuſſit etiã Deus Sacerdotibus, vt legem alios docerent, & quid quiſq; facere deberet, indicarent omnib⁹. Rectè ergo dixit Azarias: Non eſt tuum ſuffire Iehouæ: Sed Sacerdotum filiorum Aaronis, &c.

Oſtende

Ostende tu nobis eodem modo à Deo institutum vestrum Presbyterium, vt ordinatum legimus Aaronis Sacerdotiũ: Deinde commonstra sic esse ei imperatum distinctum iudiciũ à Iudicio Magistratus de moribus coercendis instituere, vt nos munus suffiendi imperatum ostendere possumus. Horum si nihil potes, quid nobis ista obijcis?

Dauidem, dixi ego, nec per Prophetam Nathan, nec per Sacerdotes, aut alium quemlibet iussit Deus excommunicari. Respondes, Prophetam non habuisse ius hoc. Rectè: sed nec ius habuit puniendi: tamen denunciauit ei sententiam Domini: denunciaturus etiam excommunicationem erat, si iussus fuisset. Quod si aliud non est, quam promulgatio Excommunicationis in cœlo factæ, qui magis conueniebat alijs, quam Prophetis? Certè Prophetæ sœpius talia denunciarunt iudicia, quam vlli alij. Nugaris igitur. Iccirco rectius alij respondent, ideo non Excommunicari debuisse, quia resipuerit. At de Manasse alijsque talibus quid dicent? Item quomodo excusabitis Prophetas, quod nullo in loco Sacerdotes hoc nomine accusarunt, quod videlicet promiscuè omnes ad Sacrificia admiserint, nullum repulerint, aut repelli iusserint mundum iuxta Legem?

Ex Psalm. 51. ais, liquet manifestè, eum à Sacrificijs abstinuisse, vt immundis præscriptum erat vsquedum expiaretur. Hoc quia supra, vt apertè falsum neglexi, confutandum hic erit, cum sit à te, vt verum, repetitum. Quis tibi dixit, Dauidem toto illo tempore, quo in adulterio vixit, (quod ex historia colligimus propè annum durauisse) nunquam in Tabernaculum fuisse ingressum? nunquam sacrificasse, aliaque Sacramenta celebrauisse? An interea negocia nulla expedijt? An in mensa cum suis non edit? An pro Tribunali ius nulli dixit? An denique tum non regnauit, sed velut immundus solus sedit? Si affirmabis absque scripturis, vt te facere oportet, nemo tibi credet: præsertim cum ex scriptura coniecturæ diuersum indicantes desumi possint. Si factum fuisse occultum contendas, rursus absque scriptura loquêris: quæ indicia & argumenta nobis

præbet diuersum affirmandi. Nam quod 2. Samuel. 12. dicitur: Tu feciſti clàm, ego coràm toto faciam Iſraele, de eo dicitur, quod Abſalon palàm fecit, 2. Samuelis. 16. (vbi palàm cum concubinis patris ſui rem habuit) ac non ſtuduit celare, vt Dauid. Hic enim tegere ſuum factum reuocatione mariti Vriæ voluit.

An non poſt denunciationem Prophetæ ſcribitur ægrotauiſſe puerum, Dauidemq; ſtatim à morte eius, ingreſſum fuiſſe Templum vt oraret? Certè qui in Templum oratum ingredi poterat, idem etiam ſacrificatum introire poterat. His iam illud adde, quod non dicit Dauid in Pſal. 51. ſe non audere ſacrificare: ſed dicit, Libera me Domine de ſanguinibus, vt lingua mea prædicet laudes tuas. Quoniam ſi ſacrificijs delectaueris, dediſſem vtiq; : ſed magis corde pœnitente oblectaris. Manifeſtè oſtendit licuiſſe ſibi Sacrificium offerre Domino, ſéque facere paratum fuiſſe, niſi ſciuiſſet Deum magis delectari corde contrito, quam holocauſtis. Confutat ergo Dauid, non probat, tuam opinionem. Poſtea orat, vt Hieroſolymæ muri perficiantur, (Qui tum nondum perfecti fuerunt, neque ſuos hoſtes tum integrè deuicerat, vt Vriæ hiſtoria declarat.) quo poſſint omnes tutò cultum à Moſe inſtitutum ſolenniter celebrare. Mirificum diſputatorem eſſe oportet, qui ſeriò ſe putet ex his conficere poſſe, Dauidem inſtar immundorum ſecundum Legem à Templo & ceremonijs abſtinuiſſe. Probaui etiam ſupra, improbos non prohibitione Templi, ſed pœnis alijs coercitos fuiſſe: Hi enim non polluebant Templum & res alias, ſicut immundi Legis. Quę præterea hic allinis, ad rem nihil faciunt, aut falſa ſunt.

CAP. VII.

Vtrum penes Presbyterium fuerit poteſtas Excommunicandi.

TV probaturus Presbyterium illud tuum poteſtatem habere excommunicandi, ad argumenta quędam mea prius reſpondes: deinde ad rem accedis. Quāquam non erat neceſſe, vt ad hęc refellenda deſcenderē, cum oſtende-

oſtenderim planiſſimè, hoc Presbyterium à Deo nunquã inſtitutum eſſe, ac proinde poteſtatem hanc accipere non potuiſſe, attamen vt facilius tuam infelicitatem in defendendo falſo dogmate perdiſcas, agè hunc quoq; laborẽ deuoremus. Argumentũ meũ hoc fuit. Apoſtolus Paulus cum de caſtigationib' loquitur, vt traditione Satanę, & ſimilib', ſibi eam ſoli tribuit: alijs nullis cõmendat: Ideo paſsim, ſcribit ſe duriter delinquentes tractaturũ: in virga & authoritate venturũ: cum poteſtate à Deo ſibi tradita acturũ: cum luctu redituruũ: ſe ait tradidiſſe Satanę: ſe decreuiſſe Corinthiũ tradere: ſibi iubet non obedientes indicari, non alijs vllis: verbo nullo in omnibus ſuis Epiſtolis huiuſmodi caſtigationes alijs mandat. Ad hæc tu vide ne pro more tuo reſpondeas.

Nos verò quærimus, inquis, an nõ mortuis Apoſtolis illa poteſtas ſeu virga fuerit æquè neceſſaria? Deinde ad quos fuerit tranſlata? Tu videris quid ſis ex hiſtoria reſponſurus. Ideo autem non meminit Collegij huius, quoniam illi ipſi præcipuè minatur, vt quod non fungeretur officio ſuo. Reſpondeo, nobis multa videri neceſſaria, quæ Deo talia non ſunt viſa. Etenim ſi hęc potentia viſa ei fuiſset neceſſaria, Eccleſiæ tradidiſſet. At traditam nullo in loco legimus. Potuit interim Deus extra ordinem poteſtatem dare Apoſtolis improbos puniendi, ſicut aliorum miraculorum virtutem dedit, quib', quatenus, quando, vbi, quomodo, voluit. Initio data eſt Apoſtolis, vt doctrina, quæ videbatur noua, confirmaretur. Deus nouit melius nobis, quid vtile ſit ac neceſſarium. Ergo reſpondeo tibi apertè, poteſtatem tradendi Satanę, quę Paulo fuit data, neceſsariam ſic non fuiſſe Eccleſiæ, vt eſset ordinaria poteſtas. Nam ſi talis exſtitiſſet, commendata alicubi Eccleſię fuiſset. Etenim neceſſariorum nihil omiſit ſcriptura. Et cauſa cur non meminerit Collegij Presbyterorum hęc eſt, quod tale nec inſtituerat nec inſtituere cogitabat: id quod ex precedentibus ſatis patet. Supra ex hoc loco volebas nos colligere Presbyterij veſtri inſtitutionem, hic non meminiſſe eius Apoſtolum rectè aſſeris: quæ quomodo ſis conciliaturus, vi-

deris ipſe. Quam belle in huius loci expoſitione vobis conſtetis, alibi obiter indicaui: quemadmodum de hiſtoria quoque multa iam ante diximus: quam ſi tuæ opinioni patrocinari oſtenderis, virum te eſſe dicemus.

Cum ergo quæris, cur etiam cæteros iubeat in nomine Domini congregari? Reſpondeo, Apoſtolum hæc verba, in nomine Domini non referre ad congregationem, ſed dicere: Ego decreui patratorem huius ſceleris in nomine Domini tradere Satanæ collectis vobis & ſpiritu meo, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quod ſi deinde etiam potuiſſent Corinthij & ſpiritus Pauli eodē modo affecti cum virtute Chriſti colligi, potuiſſent plures alios ita tradere, quomodo hunc traditurí fuerant, ſi non ignouiſſet ei Apoſtolus. Cæterū non ſic habuerunt Pauli ſpiritum ſecū poſtea: quod quidem conſtare nobis poſsit ex ſacris literis. Quontā nullo in loco eos ſic iuſsit colligi: nec ſpiritus ſui hoc modo affecti præſentiam promiſit. Ideo autem voluit eos eſſe præſentes, vt abſterrerentur cæteri à ſceleribus, quod in facto Petri aduerſus Ananiam, & Pauli contra Magum vſuuenit. Metuebat enim ne hoc ſcelus impunitum manens inſtar fermenti cæteros contaminaret. Quocirca non iuſsit Presbyteros ſolos, ſed totam Eccleſiā colligi cum ſuo ſpiritu. Quam longiſsimè differunt hæ duæ orationes: Decreui vobis & meo ſpiritu cum virtute Chriſti collectis hunc in nomine Domini Satanæ tradere: & ſtatui hunc hominem veſtro conſenſu & ſuffragio Satanæ tradere. Multò longius recedit hæc à veritate: Volo vos Satanæ vel hunc vel alios tradere.

Cur ergo illos obiurgat, quod non pridē feciſſent? Reſpondeo, non obiurgat, quod nō tradiderint Satanæ hoc modo, quo ipſe tradere in animo habebat: ſed quod non comprecati Deum fuiſſent, vt enorme hoc ſcelus puniret. Si hoc feciſſent, ſiue Deus exaudiſſet eos, ſiue non exaudiſſet, fuiſſent ipſi ſuo munere perfuncti. Saltem conſtitiſſet omnibus, ſibi turpe ſcelus illud ex animo diſplicuiſſe.

Cur ergo de flagicioſis à cōuictu priuato arcendis agens, & quidem occulta Dei iudicia à manifeſtis diſtinguens,

diſertè

diſertè ſcriberet, An non de ijs, qui intus ſunt iudicatis? Cur eos iubet vitari? Cur σημειῶσθαι praeciperet? Haec tua ſunt. Neſcio quae nobis occulta Dei iudicia hic narres. Apoſtolus loquitur de apertis iudicijs membrorum Eccleſiae. Nec aliud dicit, quàm ſi dixiſſet hoc vel ſimili modo: Cum vos dixi fugere debere Scortatores, Adulteros &c. intelligo eos, qui inter vos ſunt, & fratres nominantur. Horum debetis vitam & mores obſeruare, & quos impuros eſſe cognouiſtis vitare, ne vos quoque inficiamini: ipſi autem pudefiant & in viam redeant. Hoc eſt iudicium de quo ibi loquitur Apoſtolus: nempe fuga priuatae ſodalitatis teſtificari, illum talem nomine ſuo indignè viuere. Sic iudicare ſuos iubet, non exteros, cum ſuo iudicio hic nihil profeciſſent, ſed derifi magis fuiſſent. Iubet autem per Epiſtolam indicari tales (Quanquam apertè falſum eſt, σημειῶσθαι διὰ ἐπιστολῆς non etiam ſignificare hoc, nempè per epiſtolam indicare, tamen permitto tibi, vt quod velis, ſignificare arbitreris. Eſto enim, ſignificet ſemper cum infamia indicare, aut atro colore notare: Quid tuae ex hoc opinioni accedit, vel noſtrae ſententiae decedit?) vt eos obiurget atque caſtiget prout Deum velle cognorit. Et quia indicare per Epiſtolam iubet, manifeſtè patet, non conceſſiſſe ipſum Eccleſiae poteſtatem eo modo aliquos caſtigandi.

Poſthaec concludis rem perinde ac ſi prę clarè tuam cauſam egiſſes. At non vendes poſthaec vel nobis, vel alijs, fumos tuos. Didicimus per Dei gratiam non pendêre ab hominibus, ſed verbum Dei conſulere. Presbyterium veſtrum oſtendi ſcripturis ſacris ignotum eſſe, ac fuiſſe ſemper. Dicis quidem tu, Presbyteros fuiſſe, qui auguſtiorem functionem in Eccleſia haberent, & Eccleſiaſticis iudiciis cum Miniſtris praeſiderent: at nos probationis exſpectatione ſeu deſiderio fines, vt video, contabeſcere ac mori. Iniuriam facis Apoſtolo maximam, cum eum Excommunicatores veſtros, quos ignorauit, ſcribis alicubi Presbyteros appellauiſſe. Non neſcio, Apoſtolum Presbyterij mentionem facere in 1. ad Timoth. 4. cap. at veſtrum Preſ-

byterium

byterium eum intellexisse, ne tu quidem, puto, dixeris: qui affirmare quiduis soles, vt Dominatum illum tuearis.

Libri quarti finis.

Liber quintus incipit.

CAP. I.

De vsu Excommunicationis.

NVllum posse ex sacris literis vsum in Ecclesia ostendi eius rei, quae falsò Ecclesiae obtruditur, vt praeceptum Diuinum, cum à Deo imperata nunquam fuerit, omnes, credo, sani intelligunt. Facilè ego dixero, quantum mali pepererit. Vniuersam Religionẽ ferè sola, aut certè praecipuè foedissimè conspurcauit, & tantum non euertit. Quot hominum millia æternùm perdiderit, nouit Dominus: ex historia constare posse arbitror, in Imperio Germanico propter Excommunicationem supra quinquies centena hominum millia diuersis temporibus trucidata fuisse. Ingenue profiteor, me persuasum esse, si quidem exstet hodie Deus ille fortitudinum Danielis, aliud esse non posse, quàm Excommunicationem. Haec enim verè fortis Deus fuit, qui omnes Reges & Principes, omne robur, omnes conscientias, ipsam etiam sacrosanctam scripturam Pont. Romani pedibus subiecit. At uos, inquies, aliter instituimus: Pontificum factum non probamus. Audio quidem hoc dici: sed contrarium video & experior. Permulta alia in Pontificibus rectè reprehendimus: at eadem deinde fecimus ac facimus: postquam nobis paulum confirmati videmur. Nolo exempla dissipatarum Ecclesiarum, iniquorum iudiciorum, & aliarum confusionum atque malorum, quæ ætate nostra ex hac vel sola vel praecipuè orta sunt, commemorare: quia sunt odiosa. Hoc autem dicam, non debere nos, vt preceptum Diuinum,

Eccle-

Eccleſijs obtrudere, quod Deus non praecepit.

Quod dicis eam conſeruare Eccleſias, & ſanare hominum conſcientias, falſum eſſe liquet ex dictis. Si per hanc voluiſſet Deus Eccleſias conſeruari, non omiſiſſet eius fundationem. Niſi fortè Deus hoc non vidit vtile fore ſuæ Eccleſiæ: quod Excõmunicatores iſti tam ſalutare eſſe experti ſunt. Si quid perdidit Eccleſias, Excommunicatio perdidit. Sanandæ ſunt hominum conſcientiæ vulneratæ, non Excõmunicatione, quae meros parit Hypocritas (animalia Deo inuiſa ſupra omnia:) ſed illis remedijs, quae ſapientiſſimus Deus noſter nobis praeſcripſit. Iactas tu in præfatione & aliàs etiam experientiam huius rei, fortè quia ſoli Allobroges ſapiunt. Vidi ego permultos Viperas manibus ſine incommodo, ſed cum lucro tractantes. At non ideo non erant illae venenatae, quia earum virus induſtria ſua iſti cauebant. Non vitupero, vt Magiſtratus in quouis loco eligat viros aliquot prudentes & pios, atque his etiam adiungat Miniſtros verbi æquiores & prudentiores, qui in vitam moreſque hominum inquirant loco Magiſtratus, licenter viuentes ad ſe vocẽt, pro delicti ratione increpent & obiurgẽt, adeoq; cũ res poſtulare videbitur, ad Magiſtratũ factum deferãt. Nõ hoc improbo, ſi fiat, ſed ſumme laudo. Et prodeſt ex Senatu ordini huic aliquos intereſſe, vt fideliter narrare omnia poſſint, cum opus eſt. Hoc primum accuſo, quod Eccleſia ſibi ſumit ius & poteſtatem eligendi. Deinde quod nõ Magiſtratus nomine, ſed contra aut præter eius voluntatẽ atq; mandatũ tales eliguntur. Tertio, quod ipſum quoque Magiſtratum ſibi ſubijciunt. Imprimis verò impium eſſe dico, dixi, & dicã tãtiſper, dum rectius ex verbo Dei edoctus fuero, quod Preſbyteriũ hoc (ſi ſic libet nominare) ſibi arrogat ius homines Sacramentis ritè cupientes vti ab eis arcendi, & ea facere prohibendi, quae Deus facere iuſſit.

Falſũ & illud eſt, ne quid dicã grauius, non ſufficere Magiſtratus gladium cohercendis malis. Qui Pſa. 101. legit, atq; hiſtorias ſanctorũ Regũ, qui populũ ſibi ſubiectũ Deo ſeruire coegerũt, & abominationes omnes ſuſtulerunt, adeoq;

Deum

Deum non quaerentes interfecerunt, attentè considerauit, vt iam Mosen taceam, parum piè haec à te affirmari cogitabit. Sed rari sunt tales Magistratus. Nouit haec omnia Dominus antequam nos moneamus. Nostrum est ab eo precibus nostris flagitare tales: non autem aliam formam fingere, cuius deinde ipsum authorem & fabricatorem faciamus. Sed Pontifex quoque sedebat, inquis, de ijs ipsis πνευματικῶς iudicans, quae πολιτικῶς fuerant dijudicata. Si de moribus eum iudicauisse asseris seorsum à Iudicibus politicis, quomodo scilicet vestrũ Presbyterium nunc sedet in suo conciliabulo iudicans, falsũ fuit, est, erit, quod dicis. Probatione opus nulla est. Inspiciat vnusquisque locos, quos pro te citas, ex 4. & 5. & 6. Leuit. & infinitum discrimen esse perspiciet. Sanè videtur ideo Deus leges de puniendis delinquentibus non tradidisse seorsum, vt nunc apud nos fit, ne nobis imaginaremur distinctas iurisdictiones externas. Sed de his supra egimus. Hortaris tu Principes vt instituant: at boni & pij Ministri omnes, vt ab ea sibi caueant, monebunt cunctos Magistratus Christianos.

Quam sit praeposterum subditos habere & exercere iurisdictionem externam, in qua publicè per sententias in cõfessu damnent suos Magistratus inflicta poena, nullus est intelligens, qui non videat. In sacris literis nullum exemplum reperitur. Quocirca summè miror ego, quod Dauidis exemplum adducere te non pudet, cum à Propheta iussu Dei solus à solo obiurgatus fuerit. Vbi Presbyterij sententiis damnatus, aut damnari iussus est? Aut quis vnquam dubitauit, an Ministris liceat improbè agentes Magistratus, ex verbo Dei obiurgare, arguere, reprehendere, increpare, adeoque soluere & ligare? Dico autem ex verbo Dei, ne de vestris ligaturis me loqui opineris. Expressius exemplum in Vzzia Rege & Azaria Sacerdote cum nos habere dicis, pro tuo more loqueris. Sacerdos hunc obiurgauit rectè ex verbo Dei, cum contra manifestum eius mandatum in sacrario suffire vellet. Iussit eum ex loco exire, in quo Sacerdotibus solis licebat Sacrificare & suffire.

Deinde

Deinde cum lepra in fronte apparuiſſet, coactus eſt iuxta Legem vitare Templum. At vbi ſcriptum eſt hunc ſententijs Presbyterij damnatum? Nulla vel Iudicis vel Iudicum hic mentio: ſed tantum ſcribitur octoginta robuſtis Sacerdotibus ſtipatum Azariam Sacerdotem.

Et qui tandem magis rectiuſque cum Apoſtolo Iudicentur τὴν κυριότητα ἀθετεῖν, καὶ τὰς δόξας βλασφημεῖν, quàm Excommunicatores? Certè nulli ſuos Magiſtratus deſpiciunt, maioreque contumelia afficiunt. Sed non Excommunicatur Magiſtratus, reſpondent ad hoc argumentum aliqui, quatenus magiſtratus eſt, ſed ſcelera ſolum ipſius reprehenduntur: ac debent alioqui omnes etiam Excommunicato Magiſtratui obedientiam. Haec illi. Ego vero Magiſtratui ſubditos ne maledicere quidem aſſero debere Leuit. 22. multò minus poenis afficere. Neque interim hoc ſentio, non eſſe eos ex verbo Dei increpandos, monendos, docendos & vrgendos: ſed non eſſe eos poteſtati & iuriſdictioni ſubditorum viſibili ſubijciendos. Et putida eſt reſponſio, non Excommunicari Magiſtratum, quoad Magiſtratus eſt. Nam qui hoc ſibi licere exiſtimat, Catabaptiſta eſt. Quod ſi reſponſio valet, poterit vnuſquiſque ſuam nequitiam excuſare ac dicere, ſe non Magiſtratum, quia talis eſt, vlciſci, ſed iniurioſum vel Tyrannum perſequi. Si excipias, Scripturam hoc vetare: illud non minus prohibere reſpondebo: id quod me abundè demonſtrauiſſe puto. Dicitis quidem Magiſtratui excluſo nihilominus obedientiam deberi. Sed quis credat me illi parêre velle, cui ego vitae totius modum cum poteſtate & coactione praeſcribere me poſſe arbitror? Facilè eſt obedientiam praeſtare ei, qui contra voluntatem tuam facere nihil auſit. Sanè Magiſtratus, quem ſibi ſubiecit Presbyterium, nihil aliud eſt, quam ſeruus Presbyterij: dum pro eius arbitratu cogitur in quoſlibet molliter, duriter, cruciatu corporis, exilio, vinculis, morte &c. animaduertere.

Tacebo nunc, quod alij Excommunicationis Patroni rectius contendunt, nullum omninò Excommunicandum abſque

que consensu Magistratus. Satis porrò constat, nullum consensurum in sui Excommunicationem. Nec Theodosius nec alius vllus volens Excommunicatus fuit, teste historia. At boni, excipiat aliquis, volent. Ego autem ne dicentibus quidem credam, si quidem Excommunicationem putent esse poenam talem, qualem vos eam esse dicitis: vel saltem tale existiment esse testimonium. Aliud est dicere, cum es extra periculum, & aliud, cum vides periculum praesens. At cupiunt resipiscere. Si ita est, possunt non Excommunicati resipiscere. Non puto vos satisfactiones veterum reducere velle. Ergo ne hic quidem veritati consentanea, aut aliorum opinioni consentientia dicis. Nec plus veritatis aut iudicij in eo est, quod dicis, Magistratum non sanare conscientias dum punit. Etenim pius Magistratus puniendo non minus sanat, imò multò magis, quam vos Excõmunicando. Quippe Deus multos ad se per tribulationes & afflictiones vocauit, qui secundis rebus omnia neglexerunt. Vt vt hoc habeat, Deo non debemus videri velle sapientiores. Nouit ipse qua ratione ac via vnumquẽlibet ad se pertrahere debeat.

Si Azariae exemplum secutus fuisset Ambrosius, rectè feciſſet. Fecit enim ille, quod Deus facere in Lege sua iusserat: hic autem fecit, quod Deus vetuit facere. Etenim arcuit eum à Templo, à Sacramẽtis, à verbi auditione. Quo, quæso te, iure aut cuius mandato ausus est hoc tentare? Ipse tu non semel affirmas, non debere quenquam excludi à verbi prædicatione, si præsertim audire cupiat. Qua ratione ergo factum illud defendis? Factum hoc ipsius vt tyrannicũ meritò exaggerandum, damnandum, & exsecrandum censeo. Quoniam tumet inficiari, vt maximè velis, non possis, eum contra Dei præceptum Imperatorem pœnitentem, culpam deprecantem, verbum Dei audire cupientem prohibuisse à templi aditu, precibus & verbi auditione tot mensium spacio. An sic velles tecum agere Deum? Quid multis est opus? Hoc facto suo, quod vt iustũ defendi à nemine veritatis studioso poterit, non tantum initium fecit Tyrannidi Romanæ, verumetiam fundamentum posuit. Imitatus præclarè

fuit

fuit ille, qui etiam collum pedibus calcare proſtrati Imperatoris eſt auſus.

Cur non ex epiſtolis eius potius, inquis, hauſiſti hiſtoriã, quàm ex impuris lacunis? Cur me vis ex ipſo Ambroſio hiſtoriam recitare, quam is nunquam, quod ſcimus, integram ſcripſit? Certè non reperies apud eum cauſã iræ Theodoſij expreſſã: & rectè quidẽ omittunt in ſua cauſa Rhetores, quæ nocere ipſis poſſunt. Didicerat in præfectura Mediolanenſi imperare: nec dum dedidicerat factus Epiſcopus. Non enim ſubitò mutantur mores, cum radices egerunt in nobis. Ego Ambroſium credo non negaturum, ſi viueret, cauſam iræ habuiſſe Theodoſium, quam referunt Nicephorus alijque hiſtorici ab odio Ambroſij & cauſa eius alieniſſimi. Habes ad ſcriptum tuum plenam & ſolidam reſponſionem, qua Theſium mearum veritas ita declaratur & defenditur, vt meritò ſperem, imò perſuaſiſſimum habeam, nullum ex omnibus pijs, ſi modò, quæ contra diſputaui, rectè intellexerit, tuam poſthac ſententiam de illã veſtra Excommunicatione probaturum. Quod vt facere vnuſquiſque rectius pariter ac tutius poſſit, illa quoq; argumenta, quæ ab alijs obiecta partim legi in ſcriptis eorum de hac controuerſia, partim aliàs cognoui, examinare breuiter conſtitui. Sic enim apparebit, nihil Dominatus huius defẽſoribus præſidij opiſq; relictum eſſe.

CAP. II.

Confutatio aliorum quorundam argumentorum, quæ pro Excommunicatione ab alijs excogitata ſunt.

Adferunt iſti pro Excommunicatione ex veteri teſtamento locos complures, ex cap. Eſaiæ 1. 52. 66. Ieremi. 6. & 7. Ezech. 23. 33. Pſal. 50. & ſimiles alios. Sed facilis eſt reſponſio. Quod ad rẽ ipſam attinet, nõ damnat Deus Sacrificia, ſed abuſum. Putabant enim Iudæi, ſe præclarè ſatisfeciſſe Dei volũtati, ſi externa ſacrificia obtuliſſent, quomodocunq; animis affecti eſſent: cum

cum longè aliud Deus ab ipsis postularet. Itaque non absolutè reiicit Deus cultum impiorum à se institutum, sed hactenus solum, quatenus eo non sic vtebantur, vt ipse iusserat. Vt enim qui indecorè edenti modestiam commendat, comestionem turpem vituperat, non simpliciter abstinentiam à cibo imperat: ita Deus quoque non omninò ritus à se ordinatos aspernatur, sed abusum eorum damnat. Sic etiam Christus Matth. 6. non voluit Ieiunia, orationes & pecuniae seu opum iustam collectionem prohibere, sed abusum voluit tollere. Nam vt caetera mittam, quis neget licere nobis opes liberis nostris honestè citraque proximi detrimentum colligere, vt ex 2. Cor. 12. cap. liquet? Addam, quod à viro excellenter pio & docto, linguaeque Hebraicae non imperito didici, morem esse Hebraeorum, vt, quum duo proponunt recta & iusta, quorum alterum probent, alterum negent, comparatio solum inter ea facta intelligatur. Sic cum Oseae. 6. dicitur, Misericordiam volo, non Sacrificium, sensus est, magis misericordia delector. Ita Prouerb. 8. dicitur: Accipite castigationem meam, non argentum. Eodem modo Christus prohibet colligere thesauros, & sollicitum esse pro victu: non quia omnem de his rebus nos velit curam abiicere, sed quoniam vult nos maiore studio coelestia consectari.

Iam ad argumentum venio, quod tale fuerit. Deus exsecratur Sacrificia impiorum. Ergo eligendi Presbyteri, qui malis prohibeant sacrificare. Si bona est consecutio probabo ex eisdem locis, non licere alicui malo praestare eleemosynam: quiescere die Sabbathi: inuocare Deum: agere ei gratias: & quae huiusce modi sunt alia. Constat enim Deum in eisdem locis ostendere omnia haec sibi displicere in impiis. Quocirca si non valet, Deus auersatur impiorum orationes: Ergo Presbyteri sunt eligendi, qui nullum sinant inuocare Deum, gratias ei agere, Sabbatho quiescere, eleemosynam praestare, nisi quos dignos esse iudicauerint: Si non valet, inquam, proximè dicta

ratioci-

ratiocinatio, ne illa quidem valere poterit. Etenim eodem modo omnia hæc in eiſdem locis prohibentur mala. At ſi quis tunc, cum prophetae talia concionarentur, in die Sabbathi auſus fuiſset opus facere, certè ipſorum etiam Prophetarum ſuffragio necatus fuiſset. Quare longè aliter hæc intellexerunt, quàm Aduerſarij mei intelligere ſe ſimulent.

Vrgent nihilominus locum Ezech. 23. cap. in quo Deus queritur, tàm fuiſſe eos impudentes, vt, quo die filios ſuos Idolis mactauiſsent (horrendum dictu) auderent etiam in templum ingredi, quaſi re benè geſta, cum Moſes 31. Num. in caſtra ante ſeptimam diem nollet intromittere, qui hoſtes ſuos occidiſsent, idque iuſsu Domini. Fruſtra verò vrgent, propterea quod hanc rem ſupra fusè expoſuimus. Etenim ſi profanatio fuit legalis ſiue ceremonialis, ad nos non pertinet. Si moralis, ſupra iam oſtenſum eſt, aliam huic poenam conſtitutam fuiſse. Adde, quod Propheta hic nullos accuſat presbyteros aut Seniores, quod tales non arcuerint, ſed cum probis omnibus ad eadem Sacramenta admiſerint. Si praeceptum huis rei aliquod habuiſsent, ſaltem veſtigium aliquod in reprehenſione Dei appareret. Locus in 33. cap. hoc tantum habet: Cum te iubeo, inquit Deus, impio dicere, eum moriturum, niſi emendet vitam, nec ei indicaueris, morietur ipſe quidem, at tu non impunè feres: Sin autem ei dixeris, nec ille tamen fiat melior, peribit ille quidem, verum tu extra culpam eris. Non loquitur hic Deus de excommunicatione, ſed de reprehenſione peccatorum, quae Miniſtris commendata eſt.

Argumentantur praeterea ex 23. cap. Deuter. Deus vetuit ſibi offerri mercedem meretricis & precium canis, multò minus voluit ad Sacrificia admitti meretricem. Reſpondeo, multis modis non valere argumentum. Primum non ſequitur conſequens ex antecedente. Non enim ſcortum poenitentiam prae ſe ferens Deus voluit arceri à Templo, quia pecuniam turpiter acquiſitam offerri ſibi

vetuit. Deinde voti nomine duntaxat offerri sibi prohibet tale precium: quod alijs omnibus Sacrificijs aptari fortasse non potest. Nam Deus animal, cui vel desit aliquid vel supersit, offerri sibi voti nomine prohibet: pro spontaneo sacrificio tale offerri non prohibet Leuit. 22. Quod si non sequitur, Deus non vult hoc voti nomine, ergo nullo alio modo vult sibi offerri: quomodo sequetur, ergo ipsum offerentem repudiat? Item Leuit. 2. in oblatione ignita prohibet mel offerri: at non in cunctis alijs oblationibus. Non potuit meretrix de suo patrimonio, aut honestè acquisitis offerre? Certè nullibi scriptum hoc inuenimus. An ex se natum primogenitum Deo non potuit offerre ac circumcidere? An quia mutilum animal Deo offerre in plerisque oblationibus non licebat, mutilum quoque hominem Deus abominabatur sic, vt in Templum venire non posset? Alia est hominum, & alia rerum Deo offerendarum ratio. Non probat Deus Zizaniam in tritico: attamen externos ministros ante messem non vult euellere.

An etiam illum, qui canis precium possidebat, excluſum dicent? Multa detestatur in nobis Deus, nec tamen nos mox abijcit, aut abijci ab alijs præcipit. Imperauit scorti mercedem canisque præcium sibi non offerri, vt turpe lucrum se detestari ostenderet: ex quo non poterit concludi, Presbyteros quosdam eligendos, qui ipsas etiam personas à rectè faciendo absterreant. Pharisaei Iudae precium in ærarium sacrum reponere noluerunt, ipsum è templo non eiecerunt: quod sanè facturi fuerant, vt erant magni externarum ceremoniarum obseruatores, si legibus imperatum sciuissent.

Quidam praeterea ex 27. cap. Deuter. generalis excommunicationis formulam mutuatur hoc modo: Sicut in hoc loco iussit Deus Leuitas malè malis, & benè bonis precari cum assensu populi: Sic & nos malos generatim excludimus, dicentes, excludimus adulteros, fures, idololatras. Primum nullius meminit Moses vel hic, vel 11. Deuter. vbi eiusdem rei fit mentio, excluſionis à Sacramentis &

Sacri-

Sacrificijs. Deinde sacrificare & conuiuari prius omnes coram Domino oportuit: quod nõ erat aliud quàm sacramẽto vti. Nec multò antè, quàm hoc feciſsẽt, quod hîc iubet Moſes, circumciſi à Ioſua omnes fuerant, ac Paſcha ſimul omnes cõcelebrauerant. Tantum igitur abeſt, vt imprecatio illa fuerit excõmunicatio, vt manifeſtiſsimè contrarium ex hoc ipſo loco probetur. Poſtremò nõ debuit hoc ſæpius fieri, ſed ſemel tantum, poſt ingreſsum in terrã promiſsam: quod Ioſuæ 8. peractum legimus: poſtea nunquam amplius. Non enim vbique erant montes Gerizim & Ebal. Semel igitur tantum generalis illa excommunicatio facienda fuerit. Quod ſi nunc quoque volunt Aduerſarij miniſtros hoc duntaxat modo excommunicare, vt malis iram & iudicium Dei, bonis eiuſdem clementiam declarent, quomodo hic factum fuit, nulla erit inter nos lis amplius.

Ethnici, dicunt praeterea, non admittebantur in Templum. At facinoroſus eſt Ethnicus. De his enim ſcribitur Ezech. 16. Patres veſtri ſunt Amorrhæi. Item, ſi tranſgreſſor fueris legis, circumciſio tua verſa eſt in præputium, Rom. 2. Item, infidele eſt deterior 1. Timoth. 5. Ergo arcebantur ſcelerati à Templo & Diuinis ritibus. Miror quod illud Phariſæorum tacuerunt, Samaritanus es. Si Dei iudicium ſpectabimus, non inficiabimur, quin impij fratres deteriore ſint loco & conditione infidelibus. At ſi externam Eccleſiæ faciem intuebimur, multa reperiemus in improbis, quæ non cõpetunt Paganis & Turcis. Quod quia eſt notum, nolo in hoc hærere diutius: præſertim verò cum ſupra demonſtratum ſit circumciſis malis etiam licuiſſe in templum ingredi, cum Gentili non liceret, qualisqualis eſſet moribus. Falſiſsima igitur eſt argumenti Aſsumptio, cum de externa & viſibili Eccleſia loquimur. Nunquam enim circumciſus fuerit incircumciſus: nec baptizatus vnquam fuerit non baptizatus, (externè ſcilicet) is præſertim, de quo nobis ſermo eſt.

Proferunt hoc etiam: Deus iubet Sabbathũ ſanctificare. Ergo vicioſi à ſacramẽtis arcebantur. Quot erit opus fulcris

& ſubſtructionibus, vt ſuper hoc fundamento turris illa Babel, Excommunicatio ſcilicet, firmetur? Sabbathum eſt ſanctificandum. Sabbathum eſt quoddam Sacramentum. Ergo Sacramenta (concludamus nunc, ſi libet vniuersè) ſunt ſanctificanda. At verò licenter viuentes contaminant, non ſanctificant. Tali aut neganda. Ergò diſſolutè viuentibus neganda ſunt Sacramenta. Non poſſunt autem improbi arceri, niſi à delectis ad eam rem presbyteris. Hi ſunt igitur eligendi, vt hoc munus gerant. Niſi modo aliquo tali forment argumenta, quomodo propoſitum concluſuri ſint, equidem non video. Errores ingentes nolo reprehendere, quoniam an ſic forment ignoro. Hoc ſolum reſpondebo: Si quid ex praecepto Decalogi confici poſſet, hoc efficeretur, turpiter viuentibus non eſſe concedendum, vt in Sabbatho quieſcant à laboribus, atque orationi, nominis Diuini inuocationi, verbi Dei auditioni, lectioni, meditationi vacent. Nam ſi ita inquinant Sacramenta, vt ad ea admitti nequeant, non poterant tales, ad iam dicta, quibus Sabbathum ſanctificabatur, admitti. Deus autem ob has ipſas cauſas iubet ſeruari ab omnibus bonis & malis, atque non ſeruantem mandat interfici, mandato hoc ſoepè repetito. Exemplum extat Num. 15. de eo, qui ligna collegerat. An poteſt aliquid talibus abſurdius cogitari argumentis? Poena capitis erat poſita non ſeruantibus Sabbathum: tantum abeſt, vt alicui interdiceret eius obſeruatio. Hæc ſunt, quæ ex veteri foedere probata adhuc cognoui pro excommunicatione ab aduerſarijs: quorum videlicet ſupra non ſit mentio facta. Nunc eadē breuitate percurremus, quæ ex nouo Teſtamento producunt. Ex cap. 5. Mat. ſic arguunt. Chriſtus iubet munus oblaturum prius reconciliari fratri, relicto ad altare munere. Ergo non vult nos vti Sacramentis priuſquā fratri ſumus reconciliati. Non puto accurata hic opus eſſe reſponſione. Quippe nec inuocare Deum, nec erratorū veniā ab eo petere debemus, niſi prius remiſerimus omnibus, qui iniurij nobis fuerint, Marci. 11. Quis me ſic ferat

ratio-

ratiocinantem? Deo munus quod offers integrè non placet, si iniurius fratri fuisti, nec eum placauisti. Ergo vult eligi presbyteros, qui tibi oratione & inuocatione Dei interdicant. Etenim munera nostra, quæ nunc ferè offerimus Deo sacrificia sunt laudis & gratiarum actionis. Si hæc absurda est, inutilis & illa est. Nam non minus hoc, quàm illud, mandatum nobis est. In summa, vt, quæ agimus, Deo placeant, animum oportet ab omni praua cogitatione vacuum purumque esse. Non differit ibi Christus de externa Ecclesiæ gubernatione, sed de Christiani hominis perfectione: vt cum ad hunc perfectionis gradum nos pertingere non posse perspeximus, de nobis desperemus, & in vna Dei misericordia propter meritum Christi acquiescendum nobis intelligamus. Alioqui si nihil Deus probaret, quod ab hac perfectione recessit, nihil omninò facere nobis liceret boni & recti: & essemus omnes excommunicandi. Ideo non dicit, si presbyteri te iubebunt relinquere munus, relinquito: sed si apud teipsum fueris recordatus. Non loquitur ergo de prohibitione, qua alij nobis vetant cultum à Deo institutum, sed de eo, quod noster nobis animus dictat. Citius ex hoc loco Missam Pontificiam probaueris, quàm excommunicationem.

Qui rectè inter Ecclesiæ gubernationem internam & externam distinguit, facilè se ex plerisque obiectionibus explicat. Internae solus Deus beneficentissimus præest: nec tantum sapienter, iustè & benignè ad salutem suorum omnia administrat, sed etiam cogitationes solus rectè citraque errorem iudicat. Ipsi lex posita non est, sed sibimet ipse lex est, vt qui errare nescit. Longè aliter in externa rectione res habet, in qua falli infinitè omnes possumus. Quamobrem facere hic nihil debemus, quàm quod mandatum expressè nobis legimus. In hoc locum habet illud Christi, qui non est aduersarius nobis, hic nobiscum est Marci. 9. Et vt semel omnia dicam, in hac ita tenendum est, Quod Deus facere iussit, ab eo reuocari aut retrahi nullus ab hominibus debet: si modo externè sic fiat, vt præcepit Deus. Nam

boni sunt externi actus omnes, quoad nos, quicunque iuxta præfinitionem verbi diuini fiunt, licet Deo, qui agentis animum intuetur & iudicat, non ex omni parte probentur. Multi hodie, vt olim Pharisæi, & Pauli tempore alij, verbum Dei docent vel quaestus, vel ambitionis, vel contentionis causa: quos tamen, dum veritatem docent, tam nullus prohibere debet, quam non prohibuit Christus Pharisaeis Matth. 23. vel æmulis suis Apost. Paulus. Philip. 1. Gaudebat Apostolus, quod Christus annunciaretur, tametsi non ignoraret, parum sincerè ab ipsis fieri, quod faciebant. Sic nullus vituperandus est, si in aduersis opem Diuinam imploret: si Deo gracias agat: si nomen eius laudet ac praedicet: si Eleemosynas praestet, egenosque re, opera, consilio subleuet: in concionibus frequens adsit: aliaque à Deo imperata faciat, quocunque animo talia faciat. Animum enim iudicabit Deus: nos externa hæc damnare non conuenit.

Homines illa solum possunt rectè laudare & vituperare, quae diiudicare possunt. Idcirco cum actiones internas seu cogitationes intelligere, & sine errore iudicare nulli possunt, nullæ his poenae à legibus constitutae sunt. Solus Deus vt sine errore eas iudicat, ita easdem quoque punit. Externorum porrò actuum alij sunt boni, alij autem vicioſi. Illis laus & premium, hisce vituperatio & poena debetur. Boni sunt, quoscunque Deus exerceri iussit: mali autem, quicunque cum lege praeceptoque Dei pugnant. Et horum alij sunt leuiores, & ferè nominantur peccata: alij grauiores, & frequenter scelera vocantur. Vtrosque vult Deus à magistratu coherceri, imprimis autem scelera. Quanquam verò actus prohibiti ex consensu & dissensu voluntatis magis minúsue redduntur vicioſi, nunquam tamen fiunt laudabiles. Homicidium, exempli gratia, inuitum non eadem poena punitur quidem, qua voluntarium punitur, attamen non efficitur ob id laudabile & bonum. Par ratio est bonorum actuum. Etsi namque non eadem mereretur laudem, idemque praemium, qui vel inuitus vel inscienter aliquid boni

boni egit, & qui idem hoc volens ac prudens fecit, nunquam tamen ille, ac ſi vicioſi aliquid patrauiſſet, reprehendi poterit.

Ergo ſi non poſsunt mala, quæ praeter voluntatem euenerunt, commendari, nec bona, quae ab inuito maloque animo profecta ſunt, damnari, quomodo, quaeſo, licebit alicui vetare, quod eum Deus iuſsit facere, ac facere ipſe cupit? Aliter legimus ſanctos Reges atque alios magiſtratus egiſſe. Coegerunt enim ſubditos, vt ritus à Deo inſtitutos, externè ſaltem, obſeruarent, aliterque facientes interemerunt. Nam vt alios locos nunc omittam, ſic ſcriptum inuenimus. 2. Paralip. 15. Et quiſquis non quæſierit Iehouam Deum Iſrahelis; interficiatur à paruo vſque ad magnum, & à viro vſque ad mulierem. Patet igitur quantum à ſcopo aberrent, qui peccata Sacramentorum interdictione volunt plectere. Nam praeterquam quod rem à Deo omnibus praeceptam, &, quatenus ſub iudicium noſtrum cadit, id eſt, quatenus externa eſt, bonam prohibent, etiam falcem in alienam mittunt meſsem. Quoniam ſcelerum caſtigatio, quatenus externi actus ſunt vicioſi, ad magiſtratum pertinet: quoad autem à deprauata voluntate promanant, ſoli Deo ſubijciuntur rectè cognoſcenda & punienda. Peius adhuc faciunt, cum, quæ Deus facere iuſsit, prohibent, quia videlicet externa actio bona, quod ad nos attinet, latens videatur vicium habere coniunctum.

Obijciunt etiam ex Iohanne de Synagoga aliquid. Eccleſia & Synagoga, inquiunt, ſignificant idem. Ergo ab hac pelli, eſt ex illa eijci. Hoc autem eſt ab vſu rerum ſacrarum arceri. Reſpondeo, nomen Eccleſiæ ſiue cõgregationis interdum ſignificare totam concionem: aliquando particularem cõuentum. Nonnunquam ſenatum totius congregationis. Quod poſterioribus etiam locum ſeu ædificium denotet nullus neſcit. Eodẽ ferè modo nomẽ Synagogæ plura ſignificat. Quippe & pro tota cõgregatione populi ponitur apud ſeptuaginta Interpretes. Sumitur quoq; pro particulari

concione, vt Matth. 6. & alias ſoepius. Item pro Senatu, vt Deut. 35. Ioſuæ 20. pſal. 82. Sic Matth. 10. & Mar. 13. poſitum videtur. Idem enim in his locis videntur ſignificare duo hæc nomina συνέδριον & συναγωγὴ. Probatur idem ex eo, quod in Synagogis nocentes virgis aut plagis caedebantur. At in 25. Deuter. iubetur plagis dignus coram Iudice proſterni & caedi. Erant ergo ibi iudicia. Notandum in his locis obiter illud etiam fuerit, quod adduntur ἡγεμόνες & βασιλεῖς: quod Lucas quoque cap. 21. fecit, cum antea 12. cap. τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας pro eiſdem poſuiſſet. Nam conijcimus ex his, ſic intelligendum per συνέδριον & συναγωγὴν in his locis magiſtratum Iudaeorum, quomodo per τὰς ἀρχὰς, per τὰς ἐξουσίας, per τὸς ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς intelligimus magiſtratus Gentilium. Hic enim vnus, vel vnius nomine plures ſedebant: ibi plures ſimul iudicabant. Frequenter notat ædificium: vt cum Ieſus in Synagogam ſcribitur ingreſsus, ibique docuiſſe. Tales erant in ſingulis vrbibus Iudææ: & extra Iudæam vbicunque Iudæi multi habitarent. Fuerunt quoque in aliquibus vrbibus plures vna, vt ex ſacris libris colligimus.

Ergo cùm idem ſignificare dicuntur Eccleſia & Synagoga, videndum eſt, in quo ſignificato ſumatur vtrunque. Hoc enim non obſeruato, neceſse eſt rem confundi & obſcurari: nec verum eſse poterit, eandem vtriuſque rationem eſse. Nam ſi Eccleſia ponatur pro concione vel ſocietate fidelium: Synagoga autem ſumatur vel pro ædificio, vel pro ſenatu, vel pro vtroque, non poterit eadem eſse vtriuſque conditio. Planius intelligit hoc, quiſquis duo hæc apud ſe conſiderabit: nempe apud Iudæos potuiſſe aliquem ex particulari Synagoga eijci, ex vniuerſali ſeu ex toto populo non potuiſſe eijci. Non potuit enim ex inſtituto Dei per Moſen circũciſus, aut ex Gente Iudæa natus, eijci ad Gentiles, ſeu in exilium ex tota Iudæa exturbari. Interfici improbos iuſsit Deus: non iuſsit extrudi ex populo ſuo, aut cogere vt ſe dicerent non eſſe Iudæos. Imò

mò si qui Iudaismum siue coactè siue sponte abnegassent, hos ipsos vbicunq; deprehẽdere potuerunt, occiderunt. Sic enim in AEgypto fecisse legimus in 3. lib. Macchabęorum. Ideo non arcebatur à Templo, qui ex Synagoga aliqua eiectus fuerat, vt mox apertius declarabo. Alterum quod considerandum diximus, hoc est, Magnum fuisse discrimen inter gubernationem externæ Ecclesiæ Iudæorum & nostræ. Nam non est Ecclesia nunc vni loco alligata, vt tunc erat: sed par est ratio & potestas ęqualis cuiusq; particularis & totius Ecclesiæ. Secus habebat res in Ecclesia Iudaica: quæ sic erat vni loco astricta, vt, quod alibi fieret, non rectè fieret, in rebus & ceremonijs plurimis.

Quis non incipiat videre nunc, aliud fuisse ἀποσυναγωγὸν fieri apud Iudæos, quàm excommunicari apud nostros? Etenim excommunicatus à particulari Ecclesia, putatur ex tota & Vniuersali Ecclesia eiectus. Eadem enim est forma regendi, & similis potestas totius & particularis Ecclesiæ. At hoc apud Iudęos non erat. Nam Sacrificia (& Sacramenta, excepta circumcisione, expiatione &c.) tantum Hierosolymis celebrari poterant: in particularibus Ecclesijs seu Synagogis celebrari non poterant. Quomodo igitur Sacramenta negauissent, quibus ipsimet carebant? Si negandi aliquid ius habebant, hoc negare poterant, quod in eorum potestate erat. In Synagogis legebatur singulis Sabbathis Moses. Ab huius auditione prohiberi nullus poterat, qui audire cuperet. Nam fuisset hoc factum contra præceptum Mosis. Vnde etiam videntur Ethnicos admisisse in Synagogas, vt ex 13. & 14. præterea ex 12. & 18. Cap. Actor. colligimus. At hisce in Templum introire fas non erat. Ergo cum iussisset Moses omnes mundos ascendere Hierosolymam sacrificatũm, non potuit vlla Synagoga hoc vetare. Aliud ergo fuit ἀποσυναγώγους facere, quàm Templo, Ceremonijs & Sacrificijs à Deo præceptis alicui interdicere.

Qui exempla huius rei petit, Christum & Apostolos sibi proponat. Christum Ioh. 8. Samaritanum vocant. Nazaretani

retani non ſolum extra Synagogam & vrbem expulerunt, verumetiam de montis ſupercilio precipitare voluerunt. Et quis dubitat Chriſtum ἀποσυνάγωγον factum à Iudæis, qui decreuerant ἀποσυνάγωγους facere confitentes Ieſum eſſe Chriſtum? An propterea ei vel Templo vel Ceremonijs interdixerunt? Si prętextu Legis hoc potuiſſent facere Phariſęi, cupidiſſimè occaſionem hanc tàm ſpecioſam arripuiſſent. At non reperimus in ſacris literis vllum verbum, ex quo nobis vel ſuſpicandi detur occaſio, tale quid eos cogitauiſſe: aut tale quid ei ab vllo homine obiectum exprobratumq; fuiſſe. Quis vnquam ei dixit, In Templum introire tibi non licet, cum ſis ἀποσυνάγωγος factus? Fruſtra excipis, arcano Dei conſilio ſeruatum, quoniam ſœpè legimus quid in animo habuerint facere Iudæi, etſi perficere non potuerint. Huius autem rei nullum omninò veſtigium exſtat. Proinde figmentum eſſe meritiſſimò dicimus, quod ſic objcitur.

Ad Apoſtolos quod attinet, ex 4. & 5. Cap. Act. liquet, quod dicimus. Cum enim ex ſumma Synagoga, cæſi prius, exturbati fuiſſent, mox in Templo docuerunt, Sacramentiſq; pro more ſuo vſi ſunt, vt ex 21. Act. apparet: nec legimus eos hoc nomine ab vllo homine accuſatos aut reprehenſos. Ex quot Synagogis eiectus fuit Paulus? Legat qui vult, Acta, & 2. ad Cor. Cap. 11. Quis huic cum Hieroſolymam redijſſet, inq; Templum ſacrificaturus pro ſe & pro alijs ingreſſus fuiſſet, idq; ſuadentibus Apoſtolis faceret, obiecit, quod non licuerit ei ritibus & ceremonis ſacris vti? Hoc accuſarunt, eum docere Legem non eſſe ſeruandam: item eum profanauiſſe Templum, non ingreſſu ſuo, ſed Gentilium introductione: quod mentitum erat. Paulus certè cum in Iudicio ſe excuſat, apertè dicit, ſe contra Legem nihil feciſſe. Proinde non faciebat contra Legem, qui ἀποσυνάγωγος factus in Tẽplum introibat & Sacrificijs iuxta Moſis preſcripta vtebatur. Quomodo ergo non falſum eſt ἀποσυνάγωγον γίγνεσθαι idem fuiſſe, atque illud eſt, quod hodie vocant excommunicari?

Patet

Patet igitur facilius eſſe dicere, quid non fuerit ἀποσυνάγωγος fieri, quàm oſtendere quid fuerit. Quod non fuerit hoc, quod Aduerſarij dicunt, planiſſimè demonſtratum eſt. Quid fuerit, difficile hic dictu eſt, vt diuerſum non poſſit affirmari. Etſi verò nobis ſufficit indicaſſe, non id eſſe, quod noſtris hominibus eſt excommunicari, attamen non pigebit aliquid hac de re amplius proponere. Ergo videtur ignominia quædam fuiſſe, ac ſi quis hodie infamia aliqua notaretur. Ioh. 12. Videtur etiam particularis fuiſſe relegatio, vt ſi quis ex vrbe aliqua ſolummodo relegaretur: vt cum Luc. 4. relegatus eſt à Nazaretanis. Videtur quoque negatio fuiſſe iuris ciuitatis Iudaeorum: vt nimirum ἀποσυνάγωγος factus, non amplius haberetur pro vero Iudæo, ſed velut Proſelyta. Quippe hi non recenſebantur inter Iudæos, tametſi à Templo & ceremonijs propterea non arcerentur.

Equidem Proſelytas, qui inter Iudæos habitarunt, conſtat ſemper à veris Iudæis diſtinctos fuiſſe, tempore Moſis, Prophetarum, & ipſiuſmet Chriſti: tametſi eiſdem cum Iudæis vterentur Sacramentis, atque in idem ingrederentur Templum. Proinde fuit vel idem, vel ſimile quidpiam cum eo, quod apud Eſdram Cap. 10. legimus, ex ſocietate redueum ex captiuitate delere. Conſentit hoc cum eo, quod in 23. Deuter. legimus, de recipiendis in Eccleſiam, hoc eſt, in nomen, Gentem, & Genus Iudæorum. Valde namque abſurdum foret cogitare, Deum nolle compreſſum, exſectum, ſpurium, Ammonitam, Moabitam in regnum ſuum recipere: qui non eſt acceptor perſonarum, ſed omnes inuocantes ſe recipit. Non igitur noluit Deus hoſce circumcidi, & in Templum atque ad Sacramenta admitti: ſed noluit pro veris Iudaeis eos haberi. Aegyptios autem & Idumæos vult poſt tertiam generationem recipi: quod certè intelligendū eſt de illis, qui patrem, auum, abauumq; habuerunt circumciſos.

Aliàs

Aliàs enim nec poſt milleſimam generationem recipiendus aliquis fuiſſet. Ergo qui tales erant, Inquilini, Peregrini, Proſelytæ, vocabantur, pro veris Iudęis non reputabantur, nec ad Synagogam propriè pertinebant, quantumuis interim Sacramentis communibus cum Iudæis vterentur.

Sed vt paulò ante dixi, quicquid tandem exiſtimetur fuiſſe ἀποσυνάγωγον fieri, conſtat ex prædictis omnibus, non idem fuiſſe cum eo, quod hodie vocant excommunicari. Nec videtur prorſus prætereundum eſſe, quod ſcriptura non vtitur alijs verbis, quàm ἀποσυνάγωγον ποιεῖν, & ἀποσυνάγωγον γίγνεσθαι: quę ſanè verba mitius aliquid ſignificare videntur, quàm condemnare, eijcere, perdere, pro deplorato habere, excommunicare. Vltimò illud etiam addam, Phariſæos contra Moſis Deique prȩcepta excluſiſſe à Sacramentis circumciſos, ſiquidem eo, quod ἀποσυναγώγους aliquos fecerunt, à Sacramentis excluſiſſe (quod falſum eſſe demonſtraui) pertinaciter affirmentur. Nobis autem non malorum exempla, ſed Dei mandata ſequenda ſunt. Expoſui hanc rem pluribus, quod mirificè quidam ſibi in hoc argumento placent: & quia à Beza non eſt tractatum, tametſi pem nobis eius rei feciſſet.

Libri quinti finis.

Liber

Liber Sextus incipit.

Cap. I.

Confutatio duorum Libellorum Latinorum pro Excommunicatione.

DVm superiora scriberem, commodùm oblata mihi sunt tria de excommunicatione scripta: duo Latina, & Germanicum vnum: quę illustriss. Principi aduersus me à primarijs suis Theologis oblata fuerunt. Ad Latina non est necesse, vt aliquid præcipuè dicam. Alterum enim planè puerile est, & hoc præcipuè argumento nititur. In diuersis societatibus diuersam oportet disciplinam & diuersas esse pœnas. Ergo in societate Christiana oportet esse interdictionem Sacramentorum & excommunicationem. Ratiocinatio est talis: Animal est, Ergo Gallus. Cur non vel Asinus, vel Hircus, vel aliud quidpiam? Item, Christus cum remittendi dedit potestatem, etiam ligandi dedit. Non inficiamur. Sed ita dicimus dedisse verbo ligandi facultatem, quomodo dedit remittendi potestatem. Rursus est argumentatio à Genere ad speciem affirmando. Tale etiam est tertium, Ecclesia est communio, Ergo etiam communionis priuatio. Simile & illud est, Qui credentes admittunt in communionem, etiam contumaces eijciunt. Quomodo admittendi potentiam à Deo acceperunt, sic etiam eijciendi facultatem habere libenter concedo. Nemo, puto, ægrè feret, quod talibus argumentatoribus pluribus non respondeo.

Alterum iactantiæ plus habet, veritatis non amplius. Si enim aliquid habet veri, ad rem non pertinet: quod breuiter etiam indicabo. Primum exponit vlum Presbyterij

in

in Eccleſia, quæ mihi meritò licet contemnere, cum ſcripturas nullas proferat. Hoc tamen reprehenſione digniſſimum eſt, quod Miniſtros neminem habere aſſerit, à quibus ex officio corrigantur. Nam Deus hoc Magiſtratui mandauit. Nec excipiuntur Miniſtri, cum ſcribitur, omnem animam ſubiectam debere eſſe poteſtati. Verum bene habet, quod ſeipſos produnt. Quæram ego, quis Preſbyteros peccantes corriget? Reſpondebit, opinor, Miniſtrorum hoc eſſe. Sic muli mutuum ſcabent, dum alteri alteris dicent, tu parcito vnguibus, parcam ego dentibus. Contendit idem, Magiſtratum ſubijci Presbyterio, & nihilominus in excommunicatione ait neceſſarium eſſe conſenſum Magiſtratus. Si ſubiectus eſt Iudicio Presbyterij, ab eoque poteſt excommunicari Magiſtratus, cogetur conſentire, velit, nolit. Quid iſtis opus eſt laruis? Locũ, quo probet, citat ex 1. Cor. Cap. 5. Quis non videat quid agatur hic? Sed de iſta re ſupra ſatis.

Argumentatur idem à comparatis hoc modo, Immundi legaliter arcebantur. Multò igitur magis arcendi ſunt immundi moribus. Contendit hic author, ſolos contumaces excommunicandos. Quod ſi eſt ita, quomodo valebit argumentum ab immundis? Etenim cum primũ aliquis immundus fuiſſet redditus, ſiue volens ſiue nolens talis eſſet factus, ſtatim erat ad purificationem vſq; excluſus. Si ergo valet hoc: Corpore immundus excludebatur, Ergo moribus impurus multò magis eſt excludendus. Si, inquam, hoc valet, etiam illud valebit: Corpore immundus etiamſi non eſſet in hac re contumax, excludebatur. Ergo multò magis moribus immundus ſecludendus fuerit, licet minimè ſit in ſcelere pertinax. Igitur ſi verum eſſet, quod verum nunquam fuit, eſt, erit, Chriſtum Matth. 18. voluiſſe illum excommunicari, qui Iudicium Eccleſię deſpexiſſet, hoc eſt, contumacem, non poſſet argumentum ab immundis non contumacibus deſumi. Conſequens etiam eſt, vt Apoſtolus malè iuſſerit Corinthium illũ excommunicari, vt quem ab Eccleſia conſtet non fuiſſe iſto modo admonitũ, quomodo admonẽ-

dos

dos aiunt: & proinde neq; contumax videtur fuisse. Præterea, Petrum aiunt excommunicasse Ananiam & Saphiram, ac Simonem Magum: qui certè non fuerunt solenniter prænoniti, sed statim castigati. Adde, quod crimen Ananiæ & Saphiræ occultum fuit prorsus, Sed & de Simone Mago nõ videtur constitisse Petro, num esset contumax futurus, vt ex textu colligimus. Item citant ex Augusst. quæst. 39. super Deuter. Excommunicationem subijsse in locum interfectionis. At interficebãtur olim, (sicut & hodie Magistratus faciunt) qui crimen patrauerant, tametsi eos sceleris pœnituissent. Postremò probãt factum Ambrosij, qui Theodosiũ tot mensibus non passus est in Templum venire, tametsi factum suum doleret, miniméque contumax esset.

Hoc etiã nomine peccat argumentũ ab immundorũ cõparatione, quod his non negabatur salus: quod non habebãtur pro improbis, sceleratis, ac damnatis: quod admittebãtur ad Sacramentorũ quorundam celebrationẽ, scilicet Sabbathi & expiationis cõmunis, quę quotannis semel fiebat & præcipuũ erat mortis ac meriti Christi simulachrũ, sicut Paul. ad Hebræos dilucidè ostendit. Cogebãtur enim hæc Sacramẽta etiã immundi obseruare, (etsi ad Templũ non possent venire) luctu, ieiunio, precibus, cessationeq; ab operibus: quẽadmodũ alios quoq; ritus nihilominus obseruare tenebantur. Non ergo reputabatur immũdus, etiãsi talis moreretur, pro nõ Iudæo vel non circumciso, vel pro deplorato. At excõmunicati, quãdiu tales sunt, inter condẽnatos censentur.

Peccat tertio, cum rectè se concludere putat: Qui noctu præter voluntatẽ polluebatur, excludebatur ea die è Tẽplo. Ergo multò magis excludendus est, qui cum scorto se volẽs commiscuit. Etenim non valet cõparatio inter duo peccata, quorũ vtriq; sua propria constituta est pœna: sed cũ vtrumq; vna eadẽq; pœna punitur. Tũc, inquã, vel leuius sic punitur; magis ergo grauius sic est puniendũ. Idcirco talis est collectio authoris. Homicidiũ qui præter voluntatem cõmiserat, ad vrbẽ refugij conferre se cogebatur. Ergo multò magis illò confugere debet, qui aliquem sciens ac prudens interfecit.

Item,

Item, Hic aliquid insciens fregit vel contaminauit, vel aliquem pulsauit, vel aliud quidpiam fecit, atque reprehensionem meruit: Ergo si idem sciens aut volens fecerit vel is, vel alius, magis obiurgandus fuerit. Nimis pauca sumuntur in conclusione, præsertim si certa & peculiaris pœna definita sit vtrisque. Potest hoc intelligi clarius in diuersis vitijs, vt si sic colligat aliquis: Ebriosus mulctatur aliquot aureis, multò igitur magis latrocinia exercens sic mulctandus est. Sed de Legis immunditia supra fusè egi.

Adfert posthæc argumenta, quibus probat, ad Sacramenta non esse admittendos vel hæreticos vel pertinaciter in sceleribus perseueraturos: in quo à nobis non dissentit. Nos enim neutros admittendos contendimus. Quæ præter hæc adfert, non sunt digna, quibus confutandis tempus perdamus, cum ex supradictis responsio pateat. Leuia sunt: rem propositam non concludunt: & morbo communi laborant, externæ societatis iudicium à Iudicio Diuino non distinguunt. Preterea habent Apostolum in illis ipsis 2. Capitibus 10. scilicet ac 11. Cor. ex quibus deprompta sunt, apertum aduersarium, vt in Thesibus primum, deinde in superiore confutatione planum fecimus. Vidimus & expendimus cum hęc tum alia talia, antequam de hac re scriberemus Theses nostras. Presbyterium vbi in sacris literis contineatur, non docet: in quo propè totius disputationis cardo versatur.

Vt autem clarius intelligatur, quàm frigidè ad nostra respondeat, ex tribus, quae refellere voluit, duo breuiter attingam. Iudæ namque præsentiam in Coena vltima frustra conor anxiè defendere, cum nec ex defensione commodum, nec ex neglectione incommodum ad nos redeat.

Quanquam si maximè constaret omnibus, quod ambiguum & inexplicatum adhuc est, Iudam nouæ Coenæ non interfuisse, non tamen excusaret eiusdem præsentiam in celebratione veteris Cœnæ, quod isti adferunt, scilicet crimina ipsius occulta fuisse. Nam si potuit Petrus Ananiam & Saphiram, quorum factum erat occultissimum hominibus,

bus, Excommunicare (Aiunt enim hos à Petro tunc fuiſſe Excommunicatos.) cur non potuiſſet aut debuiſſet Chriſtus Iudam ſemouere ab agni eſu? Sed iſta omnia libenter praetereo, vt quae cauſam noſtram vix eminus attingant.

Apoſtolus, inquam ego, iuſſit vnumquemque ſeipſum probare: non imperauit Presbyteris quibusdam alios probare. Reſpondet iſte author, eum de ſecretis conſcientiæ loqui. Deinde, inquit, ſequitur hinc, maximè arcendos eſſe aliquos, cum iubeat examinare ſe vnumquemque priuſquam adeat. Falſum eſt, Apoſtolum de ſolis ſecretis loqui peccatis. Manifeſtè namque loquitur de rixas mouentibus, de ſectas excitantibus, de contemptoribus fratrum pauperum, de inebriantibus ſe in loco coenae, de veſcentibus Idolothytis, (quod peccatum ſanè grauiſſimum erat, à Moſe prius, deinde etiam à concilio Apoſtolorum vetitum) & huiuſcemodi alijs. Hos iubet ſe explorare, ne ſibi Iudicium edant non diſtinguendo coenam Domini à coenis alijs. Ad alterum ſupra copiosè reſpondi. Non ſequitur hinc arcendos lapſos: ſed dandam eſſe omnibus operam, vt dignè vſurpent myſteria Dei. Permittit iudicium noſtris conſcientijs, non praeficit eis veſtrum Presbyterium, de quo nunquam ſomniauit Apoſtolus.

Dixi etiam Sacramenta expetentes hoc ipſo teſtari poenitentiam anteactae vitae & deſiderium emendationis. Nam in Eccleſijs noſtris, qui ad coenam acceſſuri ſunt, ſe peccauiſſe, gratia Dei egere, inque ipſius miſericordia propter Chriſti mortem acquieſcere palàm confitentur, emendationemque promittunt. Etiam Hypocritae, inquit iſte author, accedunt, quos tamen non poenitet. Item Eſa. 1. dicere potuiſſent, nos ſacrificando teſtamur, manus nos ſanguine plenas non habere. Vtrum ſimulatè aliquis agat an verè, iudicat Deus: noſtrum eſt de omnibus bene ſperare, cum neſciamus quo momento Deus corda emollire incipiat. Ad Eſaiae cap. 1. ſupra reſpondimus. Si illi dixiſſent Prophetae, peccauimus,

& madent sanguine manus nostrae: at poenitet nos & porrò alij eximus: comprecare nobiscum Deum, vt nostri misereatur: an amplius aliquid petiuisset? Quid facturus fuerit, exemplum Iohannis Baptistae praeclarè nos docet.

Putat idem author nos plurimum errare, cum asserimus Christum 18. cap. Matth. nomine Ecclesiae Synedrium intellexisse: vt qui contendat, per vocabulum Ecclesiae, totum coetum seu concionem seu congregationem significari. Quod adeo firmum putat, vt non vereatur hac in parte Caluinum, Viretum, Bezam, vniuersam Ecclesiam Geneuensem erroris hac in re insimulare: credo, vt nos oppugnet, quod tamen nulla ratione iusta facit. Ad me quod attinet, constanter aio, rectam & veram etiam esse illorum interpretationem, Dic Ecclesiae, id est, Dic Synedrio. Ab hac sententia cur aliqui eorum, qui publicè priuatímque defenderunt, nunc resiliant, causa quaeri potest, nisi si ea est, quod vident, nos ita probasse Synedrium Iudæorum legitimum fuisse Magistratum, vt negare porrò non ausint. Interim lectorem moneo, me non habere necesse addere, quæ illi, addunt quaeque ineptè dici author noster iudicet: scilicet Christum ijsdem verbis iussisse futuras Ecclesias ad analogiam Iudaicae Presbyterium seu Consistorium instituere, cui offensus dicat. Ego enim verba haec, Dic Ecclesiae, idem significare asserо, quod ista significant, Dic Magistratui tuo, si non est impiae religionis defensor. Hunc esse genuinum Christi verborum sensum, non illum, quem author iste adfert, nunc iam probabo.

Suppono ergo primum id, quod ab omnibus concedi existimo, Christum Ecclesiae praecepisse dicere, quae in Iudaea tunc esset, quámque discipuli esse scirent, hoc est, Discipulos intellexisse, cuinam Ecclesiae Dominus mandaret dicere. Etenim si de Ecclesia fuisset locutus, quæ nullibi inueniretur, & cuius constitutio nondum esset exposita, nec ad sui temporis locique consuetudinem sermonem suum accommodasset, à nullo fuisset intellectus

ctus. At verò Diſcipulos Chriſti verba intellexiſse, cum ex alijs circumſtantijs, tum ex eo maximè perſpicimus, quod, cum aliàs ſoepè ſcribantur quaedam non ſatis percepiſse, hic neque mirati aliquid ſunt, nec dubitarunt, nec declarationem petiuerunt. Hoc ſolum admiratur Petrus, quod toties iuberetur fratri culpam deprecanti ignoſcere: ex quo conijcimus caetera eum rectè intellexiſse. Ac de Iudæorum Eccleſia Diſcipulos accepiſse verba Magiſtri, docet Petri interrogatio. Cum enim quaerit, quoties fratri in ſe peccanti teneatur ignoſcere, oſtendit ſe de Iudaeis verba Domini accepiſse: vt qui Gentilem nullum reputaret fratrem. Nam de ſpirituali Gentilium fraternitate nihil intellexerunt Apoſtoli ante reſurrectionem Domini. Adde, quod ab ipſomet Chriſto iuſſi fuerant Gentiles & Samaritanos cauere, atque ad ſolas perditas oues domus Iſraelis quaerendas proficiſci, Matth. 10. Et quod de eadem Eccleſia Chriſtus fuerit locutus, verba haec, ſit tibi velut Ethnicus & Publicanus, abundè oſtendunt. Quippe Iudaeis Ethnicos opponit, eiſque Publicanos coniungit: quod iurati eſſent Romanorum Miniſtri contra ſuam Gentem: ac proinde ſub ſola Romanorum protectione inſtar Ethnicorum tuti viuerent. Equidem odio eos ita proſequebantur Iudaei, vt, ſi Romanorum potentia non protexiſset, diſcerpturi ac dilaniaturi viuos viderentur. Moleſtiſſimè ſeruitutem iugúmque Romanorum, imprimis autem tributi exactionem ferebant: vt vel ex vnica interrogatione, qua, vtrum Caeſari tributum ſoluere liceat, quaerunt, liquere poſſet, ſi alia omnia ignoraremus.

Suppono ſecundo, nomina, quibus apud Hebraeos ſignificatur Eccleſia, bifariàm vſurpata fuiſse. Etenim ſignificarunt aliquando concionem ſeu multitudinem vel totius populi vel vnius vrbis aut loci: aliquando autem huius turbae Senatum, Praefectos, Magiſtratum, aut quocunque modo libet appellare: praeſertim quando non vnus

aliquis, ſed plures ſimul præeſſent. Scio Eccleſiam interdum etiam poni pro collectione, quae in vna domo eſt: ſed haec ad inſtitutum noſtrum non pertinet. Chriſtus enim hic de Eccleſia vel vrbis vel pagi alicuius loquitur. Ac quod totam nomina illa concionem plerumque deſignent, extra controuerſiam pono. Quod autem pro Senatu & Magiſtratu nonnunquam ſumantur, manifeſtum eſt ex cap. 35. Num. vbi quater, & 20. Ioſuae, vbi bis, & Pſal. 82. vbi ſemel reperimus. Septuaginta interpretes nomen, quod in proximè dictis locis Magiſtratum ſeu Iudices ſignificat, & alijs in locis propè omnibus, in quibus totam multitudinem denotat, ferè expreſſerunt nomine τῆς συναγωγῆς. (Obiter tantum hic monebo, idem nomen hoc, quod in modo citatis locis Magiſtratum ſignificat, in exemplari Syriaco legi cap. 18. Matth. vbi Græcè ſcriptum eſt ἐκκλησία.) Eſt hic loquendi modus nobis admodum familiaris & vſitatus. Dicimus enim Imperium feciſſe, dixiſſe, decreuiſſe, quod Imperator cum Imperij ordinibus fecit aut decreuit. Dicimus hanc vel illam Eccleſiam ſic vel ſic ſentire, cum, qui in ea praecipui ſunt, ſic ſentiunt. Dicimus indicauiſſe aut conqueſtos eſſe aut offerre ſeu dedicare Reipublicae, quod eius Senatui indicauimus. Dicimus nos à Repub. abſolutos, iudicatos, offenſos, donatos, quoties à Senatu aliquid tale tulimus. His ita declaratis, propoſitum ſic argumentor.

Chriſtus vel intellexit Eccleſiae nomine totam multitudinem Hieroſolymae, vel eiuſdem Preſides ſiue Principes ac Magiſtratus: hoc eſt, vel accepit in primo ſignificato, vel in ſecundo. (Nam praeter notiones haſce duas nulla eſt alia, quae noſtrae cauſae aptari poſſit.) Caeterum non potuit multitudinem intelligere. Nam pugnat hoc expreſsè cum Lege & ſtatutis Dei per Moſen promulgatis: contra quae Chriſtum nihil aut feciſſe aut iuſſiſſe, omninò certum eſt. Equidem tantum abeſt, vt in externa Reipub. gubernatione Iudaeorum aliquid muta-

mutarit aut reprehenderit, vt prorsus nullum nobis nouum praeceptum de exercendis iudicijs reliquerit. Consulit Apostolus Corinthijs, vt Arbitros ex suo corpore eligant, ne coràm profano Magistratu de rebus minimis litigare cernerentur: at longius hoc valere non voluit, quàm dum sub tali Magistratu ageret Ecclesia. Quod si igitur in ratione gubernandi apud Ethnicos nihil praecepit mutari, quomodo censeri possit aliquid nouare voluisse in administratione ab ipsomet Deo Patre suo imperata? Iussit porrò Deus omnes controuersias & lites, quae inter priuatos amicè componi non possent, coràm delectis iudicibus explicari. Sanè à tempore Mosis vsque ad excidium vrbis constantissimè hoc seruatum est, vt publica Iudicia, non à populo, sed à Magistratibus exercerentur. Constat igitur iam Christum intellexisse per Ecclesiam, non turbam, sed Synedrium.

Confirmat iam dicta, pariterque propositum probat, quod Discipuli, quos patriarum legum ad obitum vsque obseruantissimos fuisse ex Act. perspicimus, nihil contradicunt: qui non videntur tacituri fuisse, si contra Mosis instituta receptumque morem aliquid imperari sibi arbitrati fuissent. Quod Christi mentem perceperint, ex eo liquet, quod de re alia nulla vel dubitasse vel interrogasse eos videmus, quàm de crebra iniuriarum remissione. Deinde, quod de alia Ecclesiae gubernatione, quam vsitata & sua, intelligere non potuerunt. Quomodo enim de Ecclesia post Christi mortem fundanda & ordinanda intellexissent, qui nec moriturum nec reuicturum Christum credebant? Ne tum quidem persuadere ipsis Dominus potuit, cum Hierosolymam ascendens apertissimis eis verbis praediceret, Luc. 18. & alibi. Quinimò post resurrectionem quoque ignorarunt, quale Christi Regnum esset futurum, quod prorsus mundanum & Iudaico simile expectabant, adeoque hoc ipsum restituendum putabant, priusquam Spiritu-sancto coelitus induerentur. Quocirca non de alia Ecclesia verba Christi acceperunt, quàm de

Senatu siue Synedrio, quod nomine aliàs Ecclesiam quoque significante nominari non nesciebant. Acceperunt autem rectè cum nullus in totis sacris scripturis apex inueniatur, qui non rectè eos hoc loco Christi sententiam percipisse indicet.

Probat illud etiam, quod Christus iussit Ecclesiae dicere, quae potestatem haberet iniurioſum ad se vocandi, testes examinandi, causam cognoscendi, sententiamque dicendi. Etenim iubetur ob eum finem is, qui iniuriam patitur, post primam admonitionem duobus aut tribus sibi adiunctis animum iniurioſi pertentare, vt, si nihil proficiat, coràm Ecclesia causam suam idoneè probare testibus possit. Testes autem coràm iudicibus examinantur, vt de controuersia pronunciari iustè possit. Certè oportet tales esse, qui testes audiunt, vt imperare possint. Alioqui enim aut venire, aut testimonium dicere facile recusauerint. Caeterum non habuisse populum, vel turbam, vel aliàs, vel Christi ætate authoritatem vocandi, audiendi & examinandi testes per se, vel mandandi alijs quibusdam, nullus est, qui nesciat. Rursus igitur patet, eum non turbæ, sed Synedrio siue Magistratui iussisse indicare: qui ex præscripto Mosis hanc potestatem solus obtinebat.

Præterea iussit Ecclesiae dicere Christus, cui tum dicere offensus posset. Sed turbæ seu concioni indicare quî potuisset? Non poterat conuocare populum: quia neque Magistratus tulisset, neque illa paruisset. Quis non videt in contrarias partes mox scindendam multitudinem, vbi nullis legibus cohercita liberè agit? Iterum ergo sequitur, ipsum iussisse dicere Iudaicae Ecclesiae Praesidibus & Rectoribus. Si excipias, aliquos à multitudine ad hanc rem deligendos fuisse, frustra excipias. Primum, quia impossibile est docere, populum potestatem habuisse tales iudices eligendi, aut tales post Mosen habuisse. Si Christum dedisse ius hoc in praesente loco dicas, rursus nihil dixeris. Nam non potest hoc ex verbis doceri verum esse. Deinde contra Mosis legem hoc fuisset præceptum. Tertiò,

quid

quid Pharisaeos ad hoc dicturos fuisse censes? Certe omnes occasiones obseruabant, vt eum contra Legem docere aut facere deprehenderent. Si verè de eo potuissent affirmare, eum Leges Mosis conuellere: populo dignitatem & ius gubernandi contra Magistratum, cui Deus per Mosen hoc imperium tribuisset, aserere: contra Magistratum subditos armare: si, inquam, verè potuissent haec dicere, an non seditionis reum peregissent?

Age vero concedamus haec de Christianorum Ecclesia sola dicta esse (quod falsum esse prorsus certum est.) Demonstare nihilominus oportet, Deum alicubi mandasse huic Ecclesiae, vt ex suo corpore certos aliquos ad hoc munus eligat, licet Magistratum Rectoremque pium nacta à Deo fuerit. At hoc quibus testimonijs demonstrabitur? An dicent, Dic Ecclesiae, idem significare, quod significat, Constitue aliquos, qui nomine Ecclesiae talia administrent? At verò probanda erit haec interpretatio scripturae testimonijs. Haec autem vbi inuenient? Deinde quod in alijs isti reprehendunt, hoc ipsum faciunt. Nisi enim concedant Christum in hac dicendi formula, & loci in quo versabatur, & temporis illius consuetudinis, quae tunc vigebat, & auditorum captus rationem habuisse, impossibile est, vt his verbis adiuuentur. Oportet ergo vt confiteantur, Christum iussisse Senioribus dicere, qui tunc erant, vt secundum analogiam nunc intelligamus dicendum illis, qui nunc sunt. Cum esset docturus Deo sacrificia nostra non placere, si odium aleremus aduersus fratrem, iubet munus ad altare relinquere, & fratri prius reconciliari: non quod nesciret sacrificandi morem illum mox habiturum finem suum: sed quod per ἐπιείκειαν & analogiam intelligere nos vellet, quid à nobis postulet Deus, quando exaudire eum nostras preces cupimus. Ergo ipsismet testantibus iussit Synedrio dicere. Tunc enim Ecclesia nulla erat, post turbam, cui possent homines conqueri, & causas suas testibus productis probare.

Postremò nunquam demonstrare nobis poterunt, quosnam eligi ex Ecclesiae corpore oporteat: de qua re hodie ingens inter Excommunicatores est controuersia.

Sed donemus hoc etiam in praesentia, & quæramus illud potius, vtrum delectis illis concedant potestatem admonendi, obiurgandi, & Excommunicandi, an non concedant? Si facultatem habent Excommunicandi, ipsi sunt Ecclesia, cui Christus iussit, dicere. Proinde verum est, quod dixi, causas tales non debere toti Ecclesiæ proponi dijudicandas, sed solis ab Ecclesia delectis: quibus Iudaeorum Synedrium respondebat. Si Excommunicandi facultatem non permittunt, saltem authoritatem audiendi testes, examinandi, admonendi & obiurgandi non negabunt. Etenim non poterit istis negari, quod testibus ante hos conceditur, & post hos Ecclesiae: praesertim cum testes examinare eos oporteat, vt rem excussam, explicatam, difficultatibusque omnibus liberatam Ecclesiæ proponant expendendam & iudicandā. Concedit eis hoc author hic noster his verbis. Quod si fratres priuatis horum admonitionibus non resipiscant, ad extremum officium fuerit totius Presbyterij, nomine Ecclesię significati, tales accersere, & coràm toto Presbyterorum cœtu obiurgare, corrigere, monere. Notandum hic est obiter, quod dicit, ad extremum: & quod Ecclesiæ nomine ait significari Presbyterium: quæ apertè cum ante dictis pugnant. Constat autem id, quod dixi, hosce potestatem habere monendi, obiurgandi, corrigendi. Quo posito, quatuor fuerint gradus, non tres solum, vt in Christi verbis cernimus. Primū enim priuatim arguendus erit iniuriam faciens: deinde cum duobus aut tribus alijs admonendus: tertio à delectis Presbyteris audiendus & obiurgandus: quarto, si horum dehortationem despiciat Ecclesiæ accusandus: ac demum, si ne hanc quidē audiat, velut Ethnicus & Publicanus erit habendus. Etenim pro eiusmodi haberi nequit, nisi qui Ecclesiae obiurgationem spreuit: non autem, si Presbyteros illos despexerit; nisi Presbyteri sint illa Ecclesia.

Non praetereundum est hoc loco, quod ex Aduersarijs aliqui

aliqui dicunt, Magiſtratum tales eligere debere ſaltem ab initio, etiamſi Eccleſia nec petat, nec iubeat, nec conſentiat. Quomodo, rogo te, poterunt iſti vice Eccleſiæ ſedere, qui nolente ea ſedent & iudicant? & non ab ea, ſed inuita ea electi ſunt? Si verum eſt, Chriſtum nomine Eccleſiæ intellexiſſe totam multitudinem, falſum eſt', Magiſtratui hoc permitti, vt nolente Eccleſia hos ei Presbyteros imponat. Quanquam enim Magiſtratus præcipuum eſt Eccleſiæ membrum, tamen ipſismet interpretibus non iuſsit Chriſtus membro primario & principi indicare, ſed Eccleſiæ toti: in qua non facit alios alijs potentiores, quod ad hanc rem attinet. Nam ſi principali membro iuſſiſſet indicare, aut facultatem dediſset illum Senatum eligendi, Magiſtratui dediſſet, hoc eſt, Synedrio: quod iſti negant. Quare ſi tota Eccleſia poteſtatem hanc accepit, non habet eam Magiſtratus, niſi populus ei vnanimi & expreſſo conſenſu conceſſerit, aut ipſe ſibi vſurpauerit. Neque excuſat, quod ſemel tantum hoc ei volunt licere. Nam ſi Deus non dedit, nullo poteſt iure vel ſemel vel ſœpius ſibi vendicare. Si autem ſemel iure poteſt, ſemper poteſt: niſi expreſſum Dei verbum demonſtretur, quod ſemel duntaxat permitti mandet. His rationum pugnis & contradictionibus neceſſariò ſe inuoluunt iſti falſa ſua interpretatione.

Reſtat alia difficultas. Conſtat ex ſupradictis & ipſorum pariter conceſsione, multitudinem nihil poſſe ordine decenter iudicare, niſi eligat, qui cauſas quaſlibet audiant, examinent, explicent, iudicent, ac tandem Eccleſiæ perſpicuè proponant. Ergo vt iſta aptè peragantur, & confuſio caueatur, Presbyteros eligendos eſſe clamant, qui ius habeant excommunicandi. Nos verò vnde hoc efficiant nondum videmus. Eſto enim poteſtatem hanc habeat propter iam dictam cauſam cœtus Magiſtratu carens: An propterea conſequetur hoc turbæ in illo quoque cœtu conceſſum eſſe, qui pium ſortitus eſt Magiſtratum? Minimè gentium. Inſcitè namque ratiocinantur à genere ad ſpeciem affirmando, qui ſic colligunt. Vt ordine peragantur cuncta

&

& confusio vitetur, eligendi aliqui sunt, qui res regant: Ergo tales quidam ex plebe eligendi sunt. Cur enim hi potius, quàm alij fuerint eligendi? An quoniam animal est, quod mouetur, mox canis est, & non homo aut aliud quodpiam? Ordine in Ecclesia sicut in rebus alijs vniuersis opus est, fateor. At vbi ordinem nobis præscripsit Deus, ordinem alium quærere non habemus necesse. Hic autem præscripsit. Frustra igitur laboramus, vt alio res ordine meliore administremus.

Certum est, Deum Magistratui externæ gubernationis imperium & ius omne credidisse: nec res politicas tantum, sed etiam sacras ita ipsius potentiæ subiecisse, vt has ex præscripto verbi Dei, illas iuxta scriptas leges & æquitatem administret. Quod cum sit in veteri Testamento à Deo mandatum, à pijs omnibus Iudicibus & Regibus vsurpatum, & in nouo non reperiatur mutatum: meritò dicimus Ecclesiam, quæ Magistratum habet pium, non posse ex voluntate Dei nouum sibi eligere Senatum, qui publica exerceat iudicia. Sanè si exstaret aliqua permissio aut concessio talem Senatum eligendi, non posset hæc longius extendi, quàm ad Ecclesias Magistratu carentes: ad alias illas non posset, quæcunque aliàs potestate Magistratus suos eligendi carent. Non enim armauit Deus vspiam subditos contra suos Magistratus: nec præcepit partem eis gubernationis adimere, alijsque imponere, qui ipsum quoque Magistratum in ordinem redigant, suoq; Dominatui externo subijciant. Itaque vt maximè sit verum, Ecclesiam pro tota concione positam fuisse à Christo, sequetur nihilominus Magistratui, vbi is pius est, indicandum fore. Nam multitudini dici non potest. Ergo eligendi aliqui in eius locum. At in nouo Testamento nulli tales iubentur eligi, multò minus definit scriptura, qui sint eligendi. Quare si ordo est seruandus, optimus erit diuinus ordo. Hic autem est, vt Magistratus iudicijs de moribus præsit.

CAP.

CAP. II.

Refutatio alius libelli pro Excommunicatione.

CONſequens nunc eſt, vt de Germanico ſcripto aliquid inſuper dicam. In hoc plus eſt, arbitratu meo, ingenij, doctrinæ, iudicij, induſtriæ, probabilitatis & veritatis, quam in alijs omnibus, quæ mihi videre adhuc contigit. Idem quoque acerbius & aſperius eſt alijs. Etenim non Vrſinis ſolummodo vnguibus, quibus immeritos dilaniet, ſed etiam Viperinis dentibus, quibus cor ad viuum vſque pungat, armatum eſt. Verum multò me delectat magis venuſta tractatio, & ad veritatem acceſsio, quàm offendat aſperitas diſputationis. Quam ob rem omnibus illis, quæ in nos dicit, omiſsis, de ipſa re agemus. In toto fermè ſcripto contendit nos velle, ad cœnam admittendos omnes, modò ſe nominent Chriſtianos, illos etiam, qui à ſceleribus ſuis diſcedere nec velint, nec cogitent, ſed in eiſdem ſe perſeuerare velle palàm profiteantur. Quin etiam vrgere nos, vt hæc doctrina populo inculcetur. Ad hanc accuſationem reſpondeo, ſummam nobis iniuriam fieri. Semper enim ita de hac re diſputauimus, vt Eccleſiæ noſtræ conſuetudinem obſeruandam cenſeremus. Deinde ſemper adiecimus, nos de ſolis illis loqui, qui doctrinam rectè intelligunt, eandémque probant & amplectuntur, & denique Sacramẽtis rectè vti deſiderant cum cęteris. Rectè intelligo, quod ad externa attinet, de quibus ſolis iudicat Eccleſia: cum animus vni Deo rectè notus ſit. Hæc cum vbique inculcemus, immeritò inſimulamur alterius ſententiæ. An enim poteſt is doctrinam Chriſtianam intelligere, probare, amplecti, qui ſe in ſceleribus prouoluere ſtatuit inſtar porci in cœno ſe volutantis? An poteſt talis deſiderio teneri Sacramentis ritè cum cæteris Eccleſiæ membris eodémque modo, ſaltem externè, vtendi? Qui ſtatuit malus eſſe non prodibit in Eccleſiæ faciem,

vt ſe pœnitere prioris vitæ teſtetur, ac meliorem promittat.

Semel dicam: hoc nec dixi nec cogitaui vnquam. Illud autem ſcripſi & cogitaui, ſi quis veniat ac ſe pœnitere profiteatur, correctionemque morum promittat, hunc, ſi cum cæteris de Eccleſia rectè cupiat particeps fieri Sacramentorum, repelli à Presbyteris quibuſdam non debere. Idem hoc cum apertis verbis hic Scriptor teſtetur, nulla eſt, nullaque fuit inter nos hac in parte diſſenſio. Sic enim ſcribit: Vbi populus rectè docetur rectéque admonetur, pauci inuenientur, qui fidem & pœnitentiam non profiteantur, quantumuis multi ex his ſint Hypocritæ: præſertim ſi intelligant non liberum ſibi fore, vt ſe Chriſtianos vocitent ac contra Chriſti inſtituta in contemptum Dei pertinaciter viuant. Quod ſi obijciat aliquis, nullum ita forè impudentem, qui admonitus non polliceatur emendationem & reſipiſcentiam: ac proinde excommunicatione minimè opus fore: huic reſpondendum eſt, vehementer de hoc lætandum, & nulla vtique tunc excommunicatione opus fore. Hæc ille.

Itaque in vno ex præcipuis diſputationis noſtræ capitibus pulchrè inter nos conuenit. Non enim concedet author ſcripti, opinor, vt Sacramenta illis negentur, quicunque ea petunt, & cupiunt rectè cum Eccleſia vſurpare, nec excommunicati adhuc ſunt, ſiue quos ipſe iudicat non eſſe Excommunicandos. Etenim palàm ſcribit, Sacramentorum negationem teſtimonium duntaxat eſſe excommunicationis. Quocirca cum teſtimonium alicuius rei, vt eruditionis, nulli demus, aut dare debeamus, niſi cui ipſa competit res ſiue eruditio, ne Sacramenta quidem negare poterunt illi, qui rem, cuius hæc nego teſtimonium eſt, ſcilicet excommunicationem non habet. Aliarum pœnarum ſimilis eſt ratio. Non enim teſtimonio notari debet exilij, niſi qui declaratus eſt exul. Ex his manifeſtè patet, non diſcordare nos in hac parte.

Alterum caput eſt de Magiſtratu & Presbyteris, (ſiue

de

de duplici iuriſdictione in vna Republica) in quo leuiter diſſentire videmur. Quippe nos dicimus, Deū nullibi imperauiſſe Eccleſijs ſub pio Magiſtratu agentibus, Presbyteros eligere, qui diſtinctam iuriſdictionem exerceant à iuriſdictione Magiſtratus: ſiue qui publica iudicia de moribus habeant cum coactione & pœnis, quibus ipſos etiam Magiſtratus ſuos in ordinem redigant. Quippe à Deo ſoli Magiſtratui omnem externam Reipub. gubernationem commendatam eſſe affirmamus: quam tamen ad præſcriptum & Regulam verbi Dei adminiſtrare teneatur. In hoc capite, ſi non omninò ſentit nobiſcum, non tamen prorſus diuerſum ſentit. Etenim in parte nulla ſcripti ſui affirmat, Presbyteros tales ex mandato Dei neceſſariò eligendos (Qui videlicet iudicent, num ij, qui ſe pœnitere peccatorum ſuorum aſſeuerant, ſeriò id aſſerant, an ſimulatè & fictè dicant.) Etenim duobus in locis liberum videtur Eccleſiæ relinquere: in tertio Magiſtratui hoc ius tribuit. Primus locus ſic habet. Nullus ne pertinax quidem excommunicari debet vel à Miniſtris, vel ab ijs, qui fortè ipſis adiungantur, contra voluntatem & ſine conſenſu totius Eccleſiæ aut maximæ partis eiuſdem. Alter verò ita habet. Proinde vt etiam aliqui melioris & neceſſarij ad executionem ordinis cauſa ad hoc Iudicium deſtinentur, &c. Tertius hic eſt. Oportet inſuper contumaces authoritate publica ex mandato & ordinatione Magiſtratus per conſiſtorium Eccleſiaſticum, aut per alios, quos ad hoc munus deligere volet, ad pœnitentiam ſedulò reuocari. Duobus præterea locis alijs dicit, nihil referre, ſiue ijdem, ſiue diuerſi vtramque iuriſdictionem exerceant, dummodo vtraque exerceatur. Proinde neceſſum eſt, vt vel Miniſtris verbi gladium inſuper concedat, (quod eum velle non arbitror) vel Magiſtratui tribuat poteſtatem Excommunicandi. Aliter enim non poterit vtrumque munus ab vnis eiſdemque adminiſtrari. Confitetur ergo author, hanc iuriſdictionem non eſſe partem tertiam Miniſterij, vt alij contendunt. Item ex eiſdem teſtimonijs, in quibus

quibus ſolis Presbyterij videtur mentionem facere voluiſſe, manifeſtè perſpicitur, eum non putare, Deum imperauiſſe horum electionem expreſſo mandato, ſed ordinis ſolum cauſa probare. De ordine ſupra ſatis dictum eſt: nunc ſufficiat monuiſſe, nihil poſſe verius dici, quàm Presbyterium illud à totis ſacris literis ignorari, nullóue in loco imperatum eſſe. De magiſtratus autem officio longiſſimè diſcedit hic author ab aliorum propè omnium opinione. Quippe contendunt omnes ferè alij, ipſum quoque Magiſtratum Presbyterij iudicio ſubijci: conſenſum eius non requirunt, dum Excommunicari eum à Presbyterio poſſe confidenter affirmant. Sed quia noſtram ſententiam euidentibus ex ſcriptura & Ioſepho rationibus ac teſtimonijs ſupra demonſtrauimus, non eſt neceſſe, vt hoc iam loco pluribus eadem repetamus.

Quod ſi de his inter vos conſentitis, interroget fortaſſe aliquis quid ergo eſt, de quo controuerſamini? Reſpondeo, in paucis, & ad rei ſubſtantiam non valdè pertinentibus: nempe in particularibus quibuſdam vel ſententijs vel loquendi formulis, & quorundam ſcripturæ locorum interpretatione. Dico ingenuè, ſi tam propè ad veritatem acceſſiſſent alij, me contra neminem diſputaturum fuiſſe. Nunc quia in campum hunc deſcendimus, explicanda nonnulla ſunt, quæ aliàs omitti facilè potuiſſent. Primum dicit, quæſtionem iam non eſſe amplius, qui ſint ad Sacramenta admittendi, ſed qui ſint pro viſibilis Eccleſiæ membris habendi. Puto ſe hac ratione, vt arbitror, definitionem noſtram infirmare. Sed non eſt ita. Nam viſibilem ſocietatem ab inuiſibili ſeparauimus: & de illa ſola nos loqui monuimus. Cum ergo in hac ſocietate omnes illos contineri putemus, qui præterquam quod eandem fidem profitentur, eandémque doctrinam nobiſcum approbant, laudant, amplectuntur, ijſdem quoque Sacramentis ritè cum Eccleſia participant, apertè patet, pro excluſo ex hac externa communione nullum haberi poſſe, niſi qui vel omnibus

prædictis

prædictis, vel aliquibus, vel vno priuatur. At duo priora eripi nec debent nec poſſunt. Conſequens igitur eſt, vt pro ciecto ex viſibili Eccleſia is tantum habeatur, cui Sacramentis interdicitur. Nam & mali, fratres noſtri ſunt propter communia Sacramenta: vt Catholici Donatiſtis rectè reſponderunt apud Auguſtin. in Collatione 3. diei.

At negatio Sacramentorum, inquis, eſt ſolummodo appendix & teſtimonium Excommunicationis: quæ eſt ipſum-met iudicium Dei in verbo eius expreſſum, & Eccleſiæ contra impœnitentes ad promulgandum commiſſum. Reſpondeo, nos de excommunicatione agere, non Diuina, ſed humana ſeu externa: itemque de ea, qua quis à Presbyteris quibuſdam ex viſibili cœtu ſecluſus intelligitur ac videtur, ſiue ſpiritualis Chriſti Eccleſiæ membrum ſit, ſiue non ſit. Cæterum vehementer ſcire velim, quo in loco ſcriptum ſit, Excommunicatos à Deo in ſanctis Scripturis, debere à certis Presbyteris arceri à Sacramentis ab ipſo inſtitutis? Ebrioſos, Hypocritas &c. (niſi reſipiſcant) excommunicauit Deus. Vbinam autem tales circumciſos aut baptizatos iuſsit à Sacramentis, præſertim ſi pœnitentiam vitæ anteactæ præ ſe ferant, repelli? Quocirca nugas & fabulas nobis obtrudunt, qui putidis eiuſcemodi Sophiſmatis illudere nobis ſtudent. Ad Eccleſiam viſibilem quod attinet, pro excluſo nullus habetur, qui Sacramentis nobiſcum vtitur rectè, quantumcunque ex verbo Dei dicatur propter vitia ſua à Deo excluſus. Aliud enim eſt à Deo excludi, & aliud ex viſibili cœtu piorum eijci. Quomodo autem & per quos promulgatio ſententiæ Dei fieri debeat, ſupra declaratum fuit, vbi de hac re multum egimus.

Sed pugnat cum voluntate Dei, vt per verbum alicui remiſsio peccatorum negetur, & eadem per Sacramenta confirmetur. Non inficior. Cui verbum Dei abſolutè negat remiſsionem, ei certè Sacramenta non ſunt concedenda. Cæterum verbum Dei pœnitentiam profitentibus

tibus non negat peccati remiſſionem. Quare ne Sacramenta quidem talibus negari poterant. Poſtulat Deus in vſu Sacramentorum fidem à nobis & reſipiſcentiam: nec rectè his vtitur, qui abſque his vtitur, fateor. At ex hoc non ſequitur, Deum velle Presbyteros eligi, qui fidem & pœnitentiam profitentem tantiſper à Sacramentis abſtinere cogant, dum ipſis videatur verè reſipuiſſe. Fateor illud etiam, Sacramenta Eccleſiæ eſſe inſtituta, non alijs. Sed Eccleſiam oportet cogitare viſibilem ſeu externam & internam: verbum externum & internum: Miniſtrum externum & internum: in Sacramentis quoque eſſe res externas & internas. Secundo ſcire oportet, quæ vnius ſyſtoechias ſunt, non cohærere neceſſariò & ſemper cum rebus alterius ſyſtoechias. Poſſunt enim externa ſine internis eſſe, quod ſæpiſſimè fit: & hæc nonnunquam etiam ſine illis. Iccirco non ſequitur, ad illum non pertinere Sacramenta, qui non eſt in ſocietate Eccleſiæ interioris: modò membrum ſit exterioris Eccleſiæ. Sed quemadmodum exterioris tantum ſocius eſt communionis, ita res tantum externas ab externo Miniſtro ſuſcipit: interna dona non percipit, propterea quod inſtrumento ſuſcipiendi ſeu ore animæ caret.

Poſt hæc ad id, quod ex Moſe adduxi, reſpondere conatur. Moſes, dixi, nullos iuſsit à Sacramentis arceri circumciſos, præter legaliter immundos: cæteris autem ſi ea negligerent excidium interminatus eſt. Ergo non habet excõmunicatio præceptum apud Moſen. Deus, reſpondet is, in Teſtamento veteri mandari cuiuſlibet pertinacem violatorem interfici iuſsit, Num. 15. Deut. 17. vt ne profanarentur ab eis Sacramenta. Item, Admirabile eſt, quod Deũ præcepiſſe affirmant, manifeſtos Dei contemptores ad Sacramenta eſſe admittendos: cum in omni ſuo populo talem nullum ferri voluerit: & prophetæ omnes contra hanc Sacramentorum deformationem concionentur. Sed nec aduerſatur quicquã magis huic opinioni, quam quod Deus cũ pertinacia aduerſus mandatũ aliquod (cuius violatio aliàs non eſſet capitalis) peccantẽ, excindi ex populo ſuo mandat.

Nullo

Nullo igitur pacto sequitur, Deus aperte impios occidi iubet, Ergo voluit eos eijci ex suo populo. Contrarium huius palàm & firmiter cõeluditur: quod apostatarũ exemplũ declarat, ipsismet Aduersarijs testantibus. Quocirca nõ fuit opus peculiari mãdato de depulsione à Sacramentis: cũ in illo de corporali poena afficiendis cõprehensũ inclusúmue contineretur. Quid porro egerit ac dixerit Deus, cũ tales ex negligentia non sunt occisi, sed ad cultum Diuinũ nihilominus sunt admissi, in citatis Prophetarũ locis perspicitur. Illud etiam non sequitur, omnes in falsa doctrina prauisq; moribus pertinaces, qui aliter non cõmeruerint mortẽ, nunc esse occidendos: sed nouũ hoc est dogma. Et vt ita esset, moterẽtur tamen impoenitentes, non vt Christiani, sed vt excõmunicati & præcisi à corpore Christi. Itaq; de hac re lõgè rectius scripsit Augustinus, dicens: Hoc enim nunc agit excõmunicatio in Ecclesia, quod tunc agebat interfectio. Hęc iste: quibus addi potest eiusdem August. testimonium ex 2. Cap. lib. de fide & operibus: vbi asserit factum Mosis & Phinehæ in transgressores gladijs animaduertentium præfigurauisse malorum in Ecclesia coercitionem, quando visibilis in ea gladius cessaturus esset.

Ad hæc respondendum iam est. Pertinaces mandatorum Dei violatores occidi iussisse Mosen, fateor: & cum Deũ mutauisse consilium nullibi legamus, eosdem nunc etiam absq; peccato interfici posse puto. At non hoc in quęstione erat, sed illud, An scilicet Deus præceperit scelere inquinatos, si quidem à Magistratu iuxta decretũ Dei non puniantur, vel à Sacerdotibus, vel à Presbyterio illo cõmentitio, à Sacramentis remoueri? Hoc illud est, cuius probationem postulauimus: & nunc etiam postulamus. At probatum est, inquies. Expendamus igitur argumenta. Primum hoc est, Deus pertinaciter contra mãdatum, cuius transgressio aliàs non esset morte mulctanda, peccãtes, iussit necari, vt non deformarẽt Sacramẽta. Ergo voluit eos arceri à Sacramẽtis per delectos ab Ecclesia Presbyteros. Secundũ, Deus manifestos suorum mandatorum contemptores non voluit in suo populo ferri,

vt non possent Sacramẽta polluere. Ergo si Magistratus eos non occideret, iussit eosdẽ Moses à delectis quibusdam alijs ab aditu Templi & ceremoniarum sacrarum vsu prohiberi. Tertium, Omnes Prophetæ accusant abusum istum Sacramentorum. Ergo Moses non rectè vsurpantibus iussit eorum vsu interdici à delectis ex toto coetu ad eã rem Presbyteris.

Respondeo ad primun, falsissimum esse, quod dicitur, ideo Deum vel pertinaces vel aliter malos pœna capitis afficere iussisse, vt ne profanarent Sacramenta. Vehemẽter velim locum Scripturę citatum, qui sic esse demonstret. Alias causas nobis refert: huius nullo in loco meminit. Non ideo iussi sunt occidi, vt Sacramenta non polluerent: sed quia occidebantur, polluere ea non poterant. In 15. Cap. Num. non adducitur Sacramentorum pollutio pro causa: sed quia talis Iehouam probro afficiat, verbum eius spernat, & præcepta irrita faciat. In Deut. eædem ferè causæ adferuntur, cum sic scribitur. Qui Sacerdoti aut Iudici restiterit, è medio vestri tollatur, vt populus tot' audiat & timeat: nec porro superbè seu pertinaciter agat. Quæ hic mentio pollutionis Sacramentorum? An eadem prędicta valent, ac si scriptum esset, Occidite talem, ne ad Pascha vel Sacrificia admissus ea polluat? Non puto. Ergo manebit argumentum nostrum, quantisper non fuerit Antecedens probatum. Et si possibile foret, vt probaretur, non tamen sequeretur ex eo consequens: quod per se est merum purumq; figmentum.

In secundo asperè loquitur, vt nobis inuidiam conflet. At nihil tale nos diximus. Hoc affirmamus, Moses in suo præcepto non excipit licenter viuentes, modò sint circumcisi & secundum legem mundi. Ergo non iussit aliquem Iudæũ arceri. Cum tantum circumcisos & legaliter mundos admitti præcipit, clarè hoc indicat, se eos intelligere, qui Iudaicam religionem patriosq; ritus probarent & obseruarent, saltem externè. Nam eo fuerũt ingenio Iudęi, vt Mosis decreta oppugnantem, aut manifestè Deum despicientem, vnguibus potius dilaniaturi fuerint, quam eum ferrent: cuius rei illustre exstat exemplum (Præter ea, quæ apud Iosephum, Esdram,

dram,& Nehemiam legimus)in lib.3.Machabæorum. Qui in alijs rebus peccarent, & contra Deũ, Mosen, Templum, Patriam Religionem apertè nihil dicerent aut facerent, facilè tollerabantur, quoties Magistratus non rectè officium faceret. Nullum in toto veteri Testamento verbum reperitur,quo demonstrari queat, vllum vnquam circumcisum & Mosaicos ritus obseruare volentem ab eorundem obseruatione prohibitum fuisse à Sacerdotibus, qui propter cõmissum scelus aliquod à magistratu non fuisset punitus. Nihil enim tale eos iussérat Moses facere, si Magistratus negligens esset. Quare non est cur nobis affingant asperos istos sermones, aut obijciant Apostatas atq; alios tales. De illis ergo agamus, qui pro Iudæis habebantur, & ritus Mosaicos obseruabant, atque mandata Diuina minimè contemnere videre volebant, tametsi non sic viuerent, vt ea præscribebant.

Cum dicimus Mosen hominem Iudæum, si peccatum mortè dignum admisisset,occidi quidem mandasse, at à Sacramentis repelli, si non puniretur, (Quod sæpè futurum non nesciebat)non mandasse:cum,inquam,hoc dicimus,respondent isti,ob hanc causam iussos esse tales occidi,ne Sacramenta polluerent.Hoc ego considerem⁹. An non occidendus erat, quisquis adulterium vel homicidium, vel crimen aliud,cui capitis pœna constituta fuerat,admisisset, etiamsi eum deinde facti sui ex animo pœnituisset? Non potest negari. Cæterum vos conceditis Sacramenta nequaquam pollui à verè pœnitentibus, & de emendatione seriò cogitantibus. Ergo ob aliam causam occiditur, qui sic affectus est. Igitur si ex occisione eorum, quibus pœna capitis à Deo imposita est, probetur, tales à Sacramentis arcendos, concedi & illud oportebit, nullum ad Sacramenta admittendum esse, qui crimen morte dignum patrauit: siue admissi sceleris eum pœnituerit, siue non poenituerit. (Etenim tales occidebantur tunc mandato Diuino, & occidedi etiam nunc sunt, siue doleant factum suum, siue non doleant) At

istud est inconueniens. Ergo ne prius quidē rectè affirmatur.

Secundo, non potuit hac via profanatio Sacramentorum præcaueri. Etenim facinora hæc soepè sunt occulta. Item soepè puniri nequeunt, vt, homicium Ioabi, quod Dauid punire non est ausus 2. Sam. 3. Sœpè ob alias causas negligentur, quemadmodum eundem cernimus incestum filij, ac cædem, quam Absalon fecit, impunita reliquisse. An hos in Templum non veniisse & Sacramentis vsos non fuisse censebimus? Aliorum malorum tanta fuit turba, vt Psal. 14. affirmet ne vnum quidem repertum fuisse bonum. Ergo nihilominus erat opus exceptione, vt videlicet tales, siquidem à Magistratu non punirentur, à Sacramentorum participatione submouerentur. At hanc exceptionem Deus Mosen non iussit addere: tametsi præclarè nosset, quomodo quouis tempore Magistratus officium essent facturi. Ex quo rursus efficitur, Deum nihil tale mandauisse.

Tertio contendunt Aduersarij, quosdam esse excommunicandos, qui capitis poenam non meruerunt: vt si quis propter leuem iniuriam admonitus priuatim & publicè quiescere tamen nolit, quia vel sit ita obstinati ingenij, vel quia se iustè facere putet, quod facit: is, inquam, propter pertinaciam excommunicandus, at non interficiendus fuerit. Quod si ergo contendatur, Deum voluisse tales (vt qui secundum ipsos non comprehendantur in numero interficiendorum) à Sacramentis abigi, monstrandus est locus, in quo mandatum hoc continetur. At monstrari in veteri Testamento non potest. Manet ergo firmum, quod diximus, Deum sceleratos occidi mandasse, à Sacramentis arceri non iussisse: modò non essent legis immunditia contaminati. Certè qui aliter sentit, non potest à contradictione Mosen vindicare. Nam contradictoriæ sunt orationes: Omnis mundus secundum legem celebret Pascha: &, Aliquis mundus secundum legem (nempe qui licenter vixit, at legaliter mundus est) non celebret Pascha.

Ad tertium reſpondimus ſupra: ideo hic paucis nos expediemus. Prophetæ reprehenderunt abuſum & dehoneſtationem Sacramentorum: at nulli circumciſo interdixerunt vſu eorum. Sacrificia impiorum Deo non eſſe gratiora, quam ſi vetita animalia ipſi offerentur teſtati ſunt: at nullo in loco docuerunt debuiſſe tales à Sacerdotibus repelli. Accuſant Sacerdotes quod præuaricentur, & populum non rectè inſtituant: ſed non accuſarunt hoc nomine vnquam & vſquã, quod indecorè viuentes ad Sacrificia & Templum admiſerint. Loquor de mundis iuxta legem. Inuehuntur in Magiſtratus, & negligentiam eorum in puniendis ſceleribus damnant, adeoq; ſtudium in fouendis exſecrantur: interim non iubent Sacerdotibus, vt publica exerceant ſua quædam de moribus iudicia, criminiſq; conuictos iubeant à Sacramẽtis abſtinere. Deniq; dicunt ſemper hęc turpia & mala eſſe coram Domino: in oculis Domini: in conſpectu Dei: nõ autem in facie Eccleſiæ. Nos autem non quid Deus iudicet hic quærimus: ſed quid in hac re pręceperit in Eccleſia externa facere, inueſtigamus. His nũc addamus, quod ante diximus etiam, ſi ex his locis probare aliquis conetur, eligendos qui turpitudine morum inquinatos à Sacramentis arceant, concedendum & illud fore, eligendos qui malis interdicant oratione, lectione, Eleemoſynarum diſtributione. &c.

Patet ex prædictis, manifeſtè ſequi, quod author ſequi negat. Deus flagitioſos interfici iuſſit: & ſi fortè non interficerentur, non iuſſit eos ab vſu ceremoniarum à ſe in Eccleſia ſua inſtitutarum abſterreri. Ergo non voluit aliquem propter huiuſmodi cauſam à recto vſu ceremoniarũ repelli à quibuſdam alijs, qui non eſſent in Magiſtratus loco & munere. Hoc, inquam, rectè, verè, neceſſarioq; ſequitur, non contrarium, vt is exiſtimat, quicquid de manifeſtis Idololatris & Apoſtatis nos ſcribere affirmet. Hi enim ſi non interficiantur, à Magiſtratu, non à fictis illis Presbyteris ſunt coercendi. Verum de his in præſentia non diſputamus, ſed de illis diſſerimus, qui doctrinam amplectuntur veram, quoſque dolor & pœnitentia peccatorum ſuorum tangit,

etiamsi sœpè in hac pugna succumbant.

Cum deinde addit, Non fuisse opus mandato peculiari de submouendis flagitiosos à Sacramentorum vsurpatione, quia hoc in illo de interficiendis talibus, velut pars in toto, aut angustius in patentiore contineretur, manifestè secum pugnat. Quoniam supra dixit, Iudaicum Synedrium ætate Christi vtramque iurisdictionem tenuisse: & fuisse necessarium, vt vtraque ex Mosis decreto administraretur: & ob id putat, Iudices ex Sacerdotibus ferè ac Leuitis constitisse. Quod si ergo vtramque iurisdictionem habuit & exercuit, etiam excommunicauit absq; gladio. At hoc fecit vel sine mandato Mosis, vel cum mandato. Si absq; mandato fecit, verè nos diximus, mandatum à Deo per Mosen nullum fuisse propositum hac de re. Si mandatum habuerunt, falsum est, in illo de interficiendo sic fuisse comprehensum, vt seorsum non esset opus ponere. Hoc enim modo solo gladio & morte excommunicabant. At positum est, eos absq; gladio, vt hodie solent quidam, excommunicasse. (Si aliter intelligunt Synedrium vtramque iurisdictionem habuisse, nempe absque hac excommunicatione, ad argumentum nostrum non respondent: ac planè ridiculi sunt (Ergo expressum habuerunt mandatum sine interfectione excommunicandi: quod non potuit in illo de interficiendo contineri. Pugnant ergo quæ supra dixit cum præsentibus.

Supra etiam ostendimus, fieri non potuisse, vt excommunicationis huius præceptũ contineretur in illo de interfectione. Sequeretur enim, omnes illos excommunicandos, qui crimen admisissent, etiamsi minimè pertinaces essent: quod noster author cum alijs quibusdam expressè negat. Item, solos illos excommunicãdos, & omnes illos, quos Moses iusserat occidi. Item, cessante gladio cessaret excommunicatio. Si negetur, ostendere mandatum oportet. Si exstat seorsum, falsum est in illo comprehensum sic fuisse, vt peculiari nullo res egeret præcepto. Nam Magistratu officiũ non faciente, non potuerunt vlli alij excommunicare, cum mandatum non exstaret. Ideo Prophetas neminem hoc nomine repre-

reprehendisse ostendimus. Ex omnibus perspicuè patet, si Deus voluisset excommunicationem in Ecclesia regnare, peculiari eam mandato fuisse instituendam. At non fecit, testibus etiam Aduersarijs. Ergo exerceri eam noluit ab alijs quàm quibus gladium commendauit.

Vidimus quantum valeat ista ratiocinatio. Deus turpiter viuentes iussit occidi. Ergo voluit eos à Sacramentis arceri, quia interdictio Sacramentorum contineatur in mandato de interficiendis improbis. Nunc quę deinceps sequũtur, perpendẽda sunt. Non satis intelligo, quo hęc dicantur: Illud etiã nõ sequitur, omnes pertinaciter malos, si aliter non peccarint capitaliter, morte mulctandos esse. Est hoc nouũ dogma. Et vt ita sit, moriuntur nihilominus, qui absq; pœnitẽtia supplicium capitis adeunt, non vt Christiani, sed vt mẽbra à corpore Christi præcisa. Primum quidẽ, non disputaui ego, vtrũ, qui à Mose iubentur interfici, hodie quoq; sint omnes capite plectẽdi. Hoc dixi, quod negari à nemine potest, illos omnes, quos aduersarij asseueranter affirmant excõmunicandos, apud Mosen iuberi non excõmunicari, sed interfici: ac proinde excõmunicationem eam, de qua inter nos litigamus, à Deo non fuisse mandatam Iudęorum Ecclesiæ. Hoc illis erat refutandum, non quærendum, an ijdem omnes nunc quoq; morte sint mulctandi? Deus vult scelera coherceri, ac poenas constituit sceleratis, vt earum metu cæteri à malè agendo deterreantur. Hanc suam voluntatem vult expleri, etiamsi non omninò & præcisè eisdem poenis in quouis loco & tempore pręceperit vti.

Cęterum ex antegressis & concessis ab authore, eadẽ illa sequi, nisi isto modo, quo dixi, exponamus, haud est difficile monstratu. Probauit is ex 15. Num. & 17. Deut. cum contumacia peccantes, licet aliàs peccatum non sit capitale, occidendos esse. Præterea scripsit, nihil magis nostram sententiam refellere, quam quod Deus pertinaciter peccantes omnes voluerit interfici. Ex his certè sequitur, aut Deum in nouo Testamento aliud imperasse, aut sententiam mutasse, aut concedendum est, quod diximus à Ma-

giſtratu gladium tenente eoſdem nunc etiam caſtigandos: licet alijs pœnis eos ad obedientiam reuocare ſeu cogere nunc poſſit: vt ego quidem arbitror. Equidem ſi ita præceptum de repellendis ſceleratis à Sacramẽtis, in edicto de tollendis ex hac vita improbis continetur, vt peculiari mãdato nullo egeat, neceſſum eſt, vt, quicunque excommunicandi ſunt, occidendi etiam ſint. Si id neges, conſequetur peculiari de his mandato opus eſſe: nec complecti hoc totum illud, ſed partem quandam ſolum. Si autem aſſeueres, efficitur quod dictum eſt, nempe cum peruicacia peccantes, tametſi peccatum non mereatur capitis pœnam, capite plectendos eſſe.

Auguſtinum, ſcribit, prudentius de hac re locutum, cum in locum interfectionis ſucceſſiſſe ſcribit excommunicationem. Magna profectò prudentia eſt abſque ſcripturis loqui ſcilicet. Quo loco iuſsit Deus excommunicationem hanc vice interfectionis in Eccleſiam inducere? Nullum de hac re verbum in omnibus ſacris libris reperitur. Et vt maximè largiamur eis, quod hic dicit Auguſtinus, quid hoc ipſis proderit? Cogentur nihilominus concedere conſequentia omnia:

1 Primum, in Eccleſia Iudaica nunquam fuiſſe excommunicationem. Succeſsit enim interfectioni: quę ad excidium vſq; vrbis penes eam remanſit, ſaltem ex parte.

2 Deinde omnes, qui capitale crimen patrarunt, excommunicandi fuerint. Tales enim omnes interficiendi erant, ſiue pœniteret eos facti ſiue non pœniteret.

3 Præterea ſoli illi excommunicari poterant, qui pœnam mortis apud Iudæos meruerant.

4 Item falſum erit, quod aſſerunt, ſolos contumaces excludendos. Nam qui capitale crimen patrarat, occidebatur, licet minimè pertinax eſſet.

5 Poſtremò non habebit ea locũ in noſtris Eccleſijs, quibus Deus largitus eſt piũ Magiſtratũ, ſiue gladiũ. Quippe cedit Vicarius, cum is, cuius vicẽ ſuppleuerat, per ſeipſũ officium ſuum

ſuum facit. Fieri hoc tanto magis oportet, quia interfectio eſt ordinatio Diuina: Excommunicatio non eſt. Idcirco diſceptatio hæc tota iudicari ocioſa & ſuperuacanea poterit.

Sed aliter videtur Aduerſario, qui excommunicatione opus eſſe cenſet, tametſi magiſtratus probè ſuo fungatur munere: propterea quod huius & Eccleſiæ officia diſtincta ſint, & magiſtratus externam ſolum modeſtiam quærat, animæ ſalutem negligat. At pugnat ſecum. Quoniam paulò ſupra dixit, præceptum excommunicationis contineri in mandato de interficiendis improbis: nec peculiari ob eam rem iuſſu opus fuiſſe. Quomodo ergo iam nihilominus opus eſſe affirmat, etſi magiſtratum ſedulò puniat nocentes? Formam Reipub. cuius inter ſe partes aptius cohæreant, ſapientiuſque diſpoſitæ ſint, excogitare nullus poterit ea, quam Deus ipſe fundauit, conſtituit, ordinauit. In hac non fuit neceſsarium peculiare de excommunicandis flagitioſis mandatum, propterea quod capitis ſupplicio punirentur. Igitur ne nunc quidem fuerit neceſsarium, dum vitia, quae apud Iudaeos capitalia erant, propè omnia ſunt capitalia, aut certè alijs grauibus poenis coherceantur. Item, ſi vicem gerit interfectionis, vbi ea non eſt in Eccleſia, quomodo locum habebit vna cum interfectione?

Adde quod non animaduertunt iſti, ſe tacitè Deum accuſare, qui improbos à magiſtratu puniri iuſsit, excommunicari non iuſsit. An ſolam externam modeſtiam & non ſimul ſalutem populi ſui quaeſiuit Deus, cum praeceptum excommunicationis ſeorſum nullum propoſuit, ſed in praecepto de interficiendis facinoroſis comprehendit? An fortè poſtea eum huius conſilij ſui poenituit, & quæ coniunctim à magiſtratu adminiſtrari tunc voluit, poſtea diſcreuit, partémque alijs quibuſdam à magiſtratu commendauit? Sacræ literæ hoc nullo in loco referunt. Quippe ſigillatim ſcelera recenſent, quae capitis ſupplicio coherceri debent, excommunicationis eius, de qua diſputamus, nunquam & nuſquam meminerunt. Ergo pius magiſtratus officio ſuo fungens

ſolam

ſolam externam modeſtiam in Repub. plantabat, ſubditorum & peccantium ſalutem non procurabat? Mira certè res ſit, ſi Deus per magiſtratum apud Iudæos non ſolum externam modeſtiam, verumetiam ſalutem ſuorum quæſierit: per noſtros autem magiſtratus prius ſolum efficiat, alterum per preſbyterium ab eo nullibi inſtitutum procuret.

Quærat hic fortaſſe aliquis, quid tunc faciendum ſit, cum magiſtratus in ſuo munere negligens eſt, ac ſcelera non ea ſeueritate punit, qua oportet? Reſpondeo, id eſſe faciendum quod in ſacroſancto verbo ſuo nos docuit. Non docuit autem hanc excommunicationem: quare non eſt haec pro mandato Diuino Eccleſiae obtrudenda. Quid docuit autem? Quoties Reges non fecerunt officium, miſit Prophetas, qui eos increparent, ad diligentiam cohortarentur & ad obedientiam Dei tum Magiſtratus, tum Sacerdotes, tum ſubditos alios quouismodo impellerent, exhortationibus, obteſtationibus, minis, denique bonorum promiſsione malorumque denunciatione. Tales conciones Prophetarum non legimus habitas ſub pijs Regibus, Dauide, Salomone & alijs: ſed ſub impijs & officium ſuum negligentibus. Non legimus etiam, eos tunc vel excommunicaſse aliquos, vel excommunicari ab alijs iuſsiſſe: ſicut nullo in loco eos reprehendiſse inuenimus vel Sacerdotes vel alios, velut hac in parte negligentes. Idem igitur Miniſtri noſtri imitari debent, & caetera Deo committere: eumque cum pijs cunctis comprecari, vt pro ſua miſericordia rebus afflictis opem ferat, quomodo ipſe nouit eſse ſalutare atque vtile.

Etſi enim nos iudicamus remedium huius mali praeſentiſsimum & ſaluberrimum eſſe poſse excommunicationem: non tamen ita iudicauit Deus, cuius ſtatutis addere nos nil debemus. Ipſe namque homine longè ſapientior non omiſiſſet, ſi quidem vtilem ſuae Eccleſiae cognouiſset. Praeuidit is ac praedixit ſoepè ſuo populo, quales eſſent habituri magiſtratus: at nunquam iuſsit, vt cum non facerent ipſi officium, ſubditi iudicia peculiaria de cenſendis moribus impro-

improbiſque cohercendis poenarum inflictione inſtituerent, quibus ipſi praeſiderent. Vidit prorſus omnipotens & ſapientiſsimus Deus Eccleſiæ multò pernicioſiorem fore abuſum excommunicationis, quàm abuſum imperij magiſtratus. Docuerunt hoc nos ſuperiores ætates. Docet idem ratio, vt noſtras experientias taceam. Nam ſi presbyteri illi in re aliqua non rectè ſentiant, de qua non magnoperè ſolicitus ſit magiſtratus, nunquam quieſcent, priuſquam totam Eccleſiam ſecum ſentire coëgerint: quod & antea factum, & nunc etiam fieri videmus.

Quod praeterea dicit author à magiſtratu caſtigatos non fore meliores, aut non morituros Chriſtianos, mihi non probatur. Primum, quia Dei mandatum eſt, vt, qui aliquid morte dignum patrauit, moriatur, nullóque modo abſoluatur: ſiue doleat propter factum ſiue non doleat. Deinde, quia apud Chriſtianos ſumma diligentia tales ſimul eruditur ex verbo Dei: multò, inquam, diligentius inſtituuntur, quàm vlli alij. Tertio, quia ex rebus mundanis & externis nihil eſt ſub hoc coelo, quod magis nos ad agnitionem & inuocationem Dei perducat, modò recta inſtitutio accedat, quàm afflictio, crux, & aduerſarum rerum ſenſus. Qui tunc, cum moriendum ſibi videt, non deſiderat cum Deo redire in gratiam, is nullis excommunicationibus huc pertrahetur. Omnium ætatem & locorum exempla nos doceant, in mortis diſcrimine plurimos ad Deum ſeriò confugiſſe, qui nullis antea exhortationibus mouebantur. Non fruſtra ſub cruce detinet ſuos Dominus.

At non omnes, inquies, reſipiſcunt in ſupplicio. Sed nec omnes in Domino moriuntur, qui domi ſuæ pacatè ex morbo decedunt. Nec omnes excommunicati corriguntur, imò plurimi efficiuntur magni hypocritæ: & ſub ea ſpecie multo plus nocent, quàm alij indiſsimulanter mali. Nullum eſt ſub hoc ſole animal, quod Deo & coelitibus cunctis magis inuiſum ſit, Hypocrità. Verum vt-uti iſta habeant, non decet nos inquirere in ſtatuta Dei, ſed

eius

eius voluntati obedire, nec ſupra ipſum ſapere velle. Definiuit in ſuo verbo ſceleribus omnibus ſuas poenas: definitæ etiam ſunt in legibus Cæſarum, & iure, quo nos hodie vtimur. Pius magiſtratus ſic res temperabit, vt à voluntate & regula verbi Diuini minimum abſcedat, atque ad eius gloriam & iuſsum omnia dirigat.

Reprehendit praeterea, quod dixi, Iohannem omnes admiſiſſe ad baptiſmum, qui cuperent baptizari: Phariſæos, Publicanos: nec omnes tamen fuiſſe verè bonos & pios, ſed multos extitiſse improbos. Dicit confeſſos fuiſse peccata ſua, ſcio. Nam ſi quis non fateretur peccatum, quî poterat is baptizari baptiſmo poenitentiæ? Non enim pœnitere nos debet ſanctæ & incorruptæ vitæ, puto. Hoc volebam: Iohannem publica peccati confeſsione contentum fuiſse: non poſtulauiſſe neſcio quam ſatiſfactionem: nec arrogauiſſe ſibi facultatem inter verè & ſimulatè confitentes dijudicandi. Si imitari tuos voluiſsent presbyteros, non tam cito ac facilè admiſiſsent Phariſæos nonnullos, quos pro Hypocritis vt viperarum progenie habebat, vt ex verbis eius patet. Sed cum in hac parte non diſcrepet authoris huius ſententia à noſtra, magis miror, cur hæc carpere voluerit.

Contra id, quod dixi, non arcendos à ſacramentis qui rectè eis vti cupiant cum Eccleſia, obijcit cap. 66. Eſaiæ & Salom. Prouerb. 15. de qua re ſatis eſt dictum ſupra. Miror, quod inter Dei & viſibilis Eccleſiæ iudicium iſti homines non diſtinguant, cum plus differant, quam coelum à terris diſtat. Non dicimus nos, Sacramenta Chriſtum & Belial vnire debere: ſed hoc contendimus, non debere ea diſiungere à viſibili ſocietate, quos Deus iſta via ſeparari nõ iuſsit. Faciunt præterea nobis iniuriam (imò vera calumnia eſt) cum dicunt, nos omnes ſine vllo examine velle admitti, qualesquales ſint ac eſſe velint. Quippe ſic volumus vnumquemque admitti, quomodo Eccleſiæ noſtræ conſuetudo & regula iubet. Dixi quoque, fieri poſse, vt repentè aliquis mutetur, qui antè fuerit non bonus, vt exemplum habemus Publicani Luc. 18. item Zachaei, item mulieris

pecca-

peccatricis Luc. 7. Dixi autem, vt oſtenderem, non ſemper malos permanere, qui ſemper antè mali fuerint? benéque ſperandum de eo, qui ſe poenitere affirmet. Hæc cur accuſet, non video. Non ſecretum Dei conſilium, ſed peccatoris confeſſionem ſpectare debet Eccleſia.

Accuſat etiam nos inconſtantiae, & Theſes ſibi ipſis repugnare ſcribit, quia Haereticorum & Apoſtatarum excommunicationem admittant. Vtinam verò ipſi non magis ſecum & cum veritate ipſa pugnarent. Equidem in Theſibus ab initio monui, me de ſola illa excõmunicatione agere, qua aliqui doctrinam intelligentes, probantes, amplexantes & ſacramentis rectè vti cupientes, quod ad externum vſum attinet, ab eiſdem propter anteactæ vitæ turpitudinẽ à quibuſdam presbyteris repelluntur: quia ſcilicet non videtur eis ſeriò dolere, qui lapſus fuit, ac ſibi dolere id profitetur. Sanè vt Idololatrã & Apoſtatam negamus membrum eſſe Eccleſiæ Chriſti, ſic etiam nequitiam ſuam defendentem negamus inter membra Eccleſiæ cenſendum eſſe. Et quemadmodum illos ex Chriſtiano coetu iudicamus exterminandos, ſic hos quoque putamus in eo coetu non eſſe ferendos. Verum neque de his, neque de illis quæruntur noſtræ Theſes: ſed diſputatur in eis de ſolis doctrinam amplexantibus, & ſacramentis ritè cum eccleſia vti cupientibus, hoc eſt, poenitentiam eodem modo, quo alij, profitentibus. Quare non pugnant meæ Theſes, dum, quod præter hoc eſt, non oppugnant. An eodem modo ſua ipſi defendere poſsint à contradictionibus, iudicium ſit penes lectores. Malim eos vbique ſibi & inter ſe in veritate conſtare.

Laus Deo. Heidelbergae Prid. Natiuitatis Domini.
CIↃ IↃ LXIX.

QVAEDAM EX EPISTOLIS SVMMORVM THEOLOGORVM AD ERASTVM EXARATIS AD hanc rem maximè congruentia, fideliter desumpta.

Clariss. viro D. Thomae Erasto doctori Medico, Domino meo honorando, fratri & amico intimo, Heidelbergam, S. D.

SPero vltimas meas, Domine obseruande, & frater charissime, redditas esse tibi: quibus, inter alia, reuocauimus, per te aliquot studiosos nostros Erasmum Kauffman, Stephanum Aberli, & Ioannem Heinrichum Locherum. Quòd si literae meae tibi nondum sunt redditae, valdè oro vt eos moneas festinent, & reditum non protrahant, sed rectâ domum veniant. Gratissimum mihi foret officium, si Ioannes Iacobus Frisius apud vos esset, aut in vicinia, id ipsum ei significares, vt & ipse domum rectà redeat. Sunt causae iustissimae, & necessariae, ob quas reuocantur. A postremis verò meis ad te datis, mox accepi Theses tuas, insuper & Tractationem de Excommunicatione. Legi, & auidè quidem. Dedi legenda D. Vuolphio, Lauatero, Hallero, Zuinglio, & imprimis Gualthero, & Simlero, &c. Placent illa nobis. Neque enim existimamus negotium coenae Dominicae implicandum huic negotio. Diu cum Anabaptistis nostris contendimus hac de re, & ostendimus Ecclesiam veram posse esse, & dici Ecclesiam, quae excommunicatione hac careat. Rursus tamen contendimus disciplinam esse debere in Ecclesia, ac satis esse, si ea administretur à magistratu. Interim nunquam damnauimus Ecclesiam Geneuensem, quae suam habet disciplinam. Nos si talem inducere vellemus in nostras Ecclesias

ſias, perderemus certò has citius, quàm ſeruaremus. Vide quid in Confeſsione noſtra hac de re ſcripſerimus. Sentimus nos praeterea vobiſcum, non facere ad ædificationem Eccleſiarum Palatinatus, neque ère vel bono ſore Principis, ſi talis inſtituatur diſciplina, id eſt, Excommunicatio, qualem nonnulli volunt: quos optaremus diligentius apud ſe expendere illud Apoſtoli: Data eſt mihi poteſtas ad ædificationem, non deſtructionem &c. Multa ſanè ſunt hic, maximè exulceratiſsimo hoc tempore conſideranda. Breuiter, tecum, mi Domine, & frater, ſentimus. Multum hæc cauſſa nos exercuit.

Vt ad priorem cauſſam redeam, prudentiſsimus & piiſsimus Princeps Elector, pro religioſo ſuo animo, curabit, vt ſcelerati puniantur, & diſciplina ſit moderata in populo ſuo: at vt excommunicationem inſtituat talem, qualem quidem volunt, videt haud dubiè non admodum facere ad incrementum & conſeruationem Eccleſiæ. Dominus benedicat illi, & ſeruet ipſum.

Sed ſi nos id obtinere poſſemus, vt magiſtratus peccata ſerio puniret, & ſcandala auferret, abundè nobis ſatisfactum eſſet. Non cupimus noua iudicia, neque maiore fungi poteſtate, & miſeros homines exagitare, & ex abalienatis, longe magis abalienatos reddere, &, ſicuti aliquando accidiſse vidimus: inferiores gradus conſcendere, ſuperiores verò intactos relinquere. &c. Aeternum vale. Tiguri 17. Octobris. 1568.

Bullingerus Senior tuiſsimus.

Clariſsimo viro D. Thomæ Eraſto Doctori Medico, *Domino meo honorando, & fratri longè* chariſſ. Heidelbergam,

S. D.

BInas à te, Domine honorande, & frater chariſsime, literas accepi, priores ſcriptas menſe Septembri: poſteriores. 9. Octobr. Prioribus interrogabas, quando primum homines cœperint propter delicta ſola vitæ excõmunicari?

Ego

Ego verò hic nihil certi poſsum tibi reſpõdere. Satis vetuſtum hoc eſse video. Quia cum Eccleſia careret magiſtratu, cito conſilia inijt, quomodo ſceleratos coherceret. Nec tum illis aliud viſum eſt commodius remedium, quàm excommunicationis. Et ne quid hic apud te intimum, & optimum meum amicum, & fratrem dilectiſsimum diſsimulem: Gualtherus, Vuolphius, & ego ſcripſimus literas ad illuſtriſsimum Principem Palat. Elect. ſatis longas, in quibus eius Celſitudini exponimus: Audire nos, propter excõmunicationem, quam alij inductam, alia electam velint, exoriri odia, & diſsidia inter doctos, atque miniſtros. Orare itaque ſi quid huius ſit, ipſius authoritate interpoſita, diſsidentes componat, & ne in apertum certamẽ erumpere ſinat malum hoc: cum hoc tempore aliâs ſatis afflicta ſit Eccleſia. Exponimus item eius Celſit. Quanta ſuper hac re ſuſtinuerimus contra Anabaptiſtas, certamina: quibus nunquam concedere voluimus, vt diſciplinam, & coenam commiſcerent. Coenam eſse publicam & laetam gratiarum actionem, & non poenam. Diſciplinam verò comprehendere monitionem, & correptionem, adeoque poenam. Coherceri debere ſcelera & ſceleratos per magiſtratum Chriſtianum. Proinde obſecrare nos, ne noua iudicia erigat in Eccleſia: ſed curet potius, vt coena ſit libera omnibus peccata ſua agnoſcentibus, & veniam à Chriſto petentibus &c. Mulctet vero & coherceat petulantes, & offendentes Eccleſiam alia ratione commoda. Teſtamur, quod res eſt, inſcijs partibus, & ſecretò nos ad illuſtriſſ. Principem illa ſcribere. Interim tamen ſcripti tui De excommunicatione facimus mentionem: id quod à ſtudioſis noſtris huc ad nos reuertentibus acceperimus: indeque occaſionem acceperimus ſcribendi ad ipſum. Probamus autem ſcriptum tuum tanquam ſalutare, & Eccleſijs vtile, veritatique conſentaneum &c. Hæc te neſcire noluimus, vt ſi huius aliquid audieris, ſcias quid ſit. Quanquam arbitramur illuſtriſſ. Principem admonitionem noſtram ſibi ſoli reſeruaturum, qua duntaxat diſsidia manifeſta in Eccle-

ſia

sia præuenire voluimus. Dominus benedicat nostro consilio, & labori. Nemo est alioqui, cui hoc nostrum communicauerimus consilium. Et præstat hoc, quod plurima sint irritabilia valdè ingenia, & quæ cum semel odisse coeperunt, nunquam in gratiam reduci possunt. Dominus medeatur talibus & conseruet Ecclesias in pace, & auèrtat scandala, præcidátque aduersarijs sua gaudia, quæ capiunt ex nostris dissensionibus. Noua memoratu digna non habemus hîc vlla. A te expecto quid habeas. Studiosi nostri omnium vestrûm beneuolentiam prædicant. Proinde maximas tibi, omnibúsque vobis ago gratias. Quod si pestis ingruerit, tu nostris sis bonus consultor. Si schola non migrauerit in alium saniorem locum, tum illis da salutaria cõsilia, si fortè locum mutent, & ascendant Argentoratum, aut ad alia tutiora loca, in quibus tamen non negligantur, sed in literis progrediantur. Apparent etiam in vrbe nostra aliqua pestis initia. Dominus faciat, quod bonum est in oculis suis. Vale aeternum: Dominus benedicat tibi, & seruet te. Tiguri 29. Octob. 1568.

Bullingerus Senior tuissimus.

Clariss. viro D. Thomae Erasto Doctori Medico, *Domino meo honorando & fratri chariss. Heidelberg.* S. D.

ACcepi literas tuas, honorande Domine, & frater charissime, quas scribebas die Purificationis, mittebásque per Albinum nostrum. Ea exhilararunt me, & contristarunt vehementer. Multa mecum Zuleg. contulit de infelice illa excommunicatione. Ego illi respondi pluribus. Intellexi illum omnino ex ijs esse vnum, & quidem non postremum, qui illam cuperet inductam. Tandem hoc consilij dedi: si vestri dissident, conuocentur, qui dissident, & amicè inter se conferant, valeatque in collatione veritas. Sit libera coena Domini, gratulatio, & non supplicium, sit in Ecclesia disciplina, sed quam administret bonus Magistratus. Tuã responsionem, cuius in literis meminisli expecto, cupidè.

Zuleg. nihil dixi de literis noſtris ad Principem. Si nouit, pulchrè diſſimulauit.

Non diſsimulaui me vidiſſe Theſes tuas, eaſque mihi non diſplicere, vt ne reliquis quidem. Scripſi præterea ad Bezam noſtrum, admonens ne quid contra te in hac cauſſa vulget. Si velit, priuatis literis conferat: ac ſpero ipſum ea quæ pacis ſunt, quæſiturum. Zanchus ad generum meum ſcribit, ſe nolle huic negotio immiſceri: Vuillingus conſtanter videtur meliores ſequi partes. Annitimini omnes, vt quantum fieri poteſt, pax in Eccleſia ſeruetur, & capita, de quibus eſt concertatio, placidè excutiantur. Vale. Saluta D. Thomanum in Cancellaria, & excuſa me, quod nihil ſcripſerim ei. Accepi quas ille ad me miſit Calend. Februarij. Saluta fratres & amicos, imprimis Ioannem Miſcouium, & Caſparem Malinium meos illos Polonos. Tiguri 20. Febr. 1569.

Tuiſsimus Bullingerus.

Clariſſ. viro D. Thomae Eraſto Doctori Medico, *Heidelbergæ agenti, Domino meo honorando & fratri chariſſ.* S. D.

HAc ipſa hora exoptatiſsimas tuas literas vna cum reſponſione ad Argumenta excommunicatorum, accepi, libenter hanc lecturus exhibiturúſq; eandem alijs quoque ſymmyſtis, & fratribus. Quid nobis de ea videatur, breui, ſi quidem tabellionem commodum aſſequuti fuerimus, datis ad te literis exponemus. Nunc verò tot mihi ſunt negotia, vt vix breuiſsimum tempus alimento concedere poſſim; Spero breui plus otij me habiturum. A diſceſſu Zulegeri ſcriptis ad Bezam literis, hortabar ne ſineret animum ſuum exacerbari contra te, vt, quod nonnulli ſperent, publicum ſcriptum edat in tuas Theſes, quibus & alia quædam adieci &c. Ad ea ſecunda Martij his mihi verbis reſpondit: Miror quis illum ſparſerit rumorem, me aliquid

editu-

editurum in Eraſtum, ac eius Theſes. Eas mihi diſplicere neque apud te, neque apud illum diſſimulaui. Addidi etiam ad illum ſcribere me miſſurum confutationem, ſed priuatim & amicè ſcriptam. Sic enim ab eo diſſentio, vt valdè probem in eo eximia Dei Dona. Et eum ſpero, re tota expenſa, multa ſaltem in ſua ſententia mutaturum: vtpote veritatis amantem. Vtinam verò, quicquid hoc rei eſt, cum ſolis amicis contentus fuiſſet communicare. Quam reſponſionem omnino ſequi decreueram, & multò etiam magis tuis acceptis literis, ſeruare decreui. Quod eum quoque idem deinceps facturum mihi polliceor. Ipſius libellum contra Aſtrologiam diuinatricem, curaui his diebus hîc excudendum &c. Hæc ille ad me. Proinde te etiam atque etiam hortor, ne quicquid eſt huius contentionis in publicum extrudatur, ſi vlla ratione per aduerſarios fieri poteſt. Nemo credit, quantum gaudium inde conciperent hoſtes noſtri communes. Vale & commenda me bonis & amicis noſtris.

Tuiſsimus Bullingerus Senior.

Ornatiſſ. viro D. Petro Datheno in Palatinatû *Concionatori aulico, Domino meo honorando & fratri* dilecto. S. D.

VLtimis illis tuis ad me datis literis, Petre Dathene, frater in Domino dilecte, quereris quod approbarim Theſes D. Eraſti, contra Diſciplinam Eccleſiaſticam ſcriptas, quas tu non tantum impias eſse dicis, ſed inſuper etiam viam ſternere ad atheiſmum. Vnde me hortaris & obſecras, vt data aliqua occaſione, publicè teſter, me nouas illas Theſes improbare. Quod niſi faciam, futurum vt videar diſſentire non tantum à docta illa vetuſtate, ſed etiam à Zuinglio & Oecolampadio alijſque, adeoque & cum memetipſo pugnare. Qua re nominis mei celebritatem, non tam

obſcurandam, quàm apud bonos quoſlibet penitus ſepeliendam fore, atque ita pariter vniuerſos meos labores perituros, vnà cum fructu ipſorum, qui tamen aliquando toti profuerint Belgico, doctique me plurimum amarint, & de me honorificè loquuti ſint: at nunc &c.

Ego vero mi Petre frater vehementer admiratus ſum hoc tuum conſilium, quo me cum clariſſ. viro Eraſto veterc meo amico & fratre dilecto committere contendis. Satis alioqui & plus ſatis eſt contentionum in Eccleſia Chriſti, tametſi nos duo in hac cauſa diſciplinae non committamur. Non ignoras proculdubio, frater, quot nobis ſint hoſtes ijq; implacabiles prorſus, non tam ob cauſam ſacramẽtariam, quam ob Papiſticam ſuperſtitionem proculcatam.

Laborandum itaque & tibi & alijs fuerat, vt qui amici & fratres inter nos ſumus, neq; cõtra veram religionẽ quicquã attentamus, ſed illam modis omnibus ſaluam & propagatam volumus ac cupimus, amici & fratres inter nos eſſe & permanere perſeueremus, neque efferatis mutuum animis impetamus. Cum etiam cauſa hæc talis non eſſe videatur, propter quã vinculũ fraternitatis & amicitiæ abrũpamus.

Quæ noſtra ſit ſemperque fuerit ſententia de Diſciplina Eccleſiaſtica, ignorare non potes, cum quaſi nuper edita Confeſsione Helueticarum Eccleſiarum, eam attigerimus breuiter. Nunquam docuimus nos nullam in Eccleſia eſſe debere diſciplinam: quam ſane neceſſariam eſſe fatemur. De modo & ratione huius diſciplinæ, non vnum vel idem omnium eſt & ſemper fuit iudicium. Noſtra Eccleſia nunquam diſciplinæ eccleſiaſticæ immiſcuit coenam Domini myſticam. Neque ea de cauſa ab vllo vnquam, quod ſciam, impietatis eſt accuſata. Neque habuimus vnquã presbyterium, vel talem ſenatũ eccleſiaſticum, qui examinauerit cõmunicaturos, & ad communionem admiſerit, aut ab ea excluſerit peccatores, illos inquam qui vel ſuo acceſſu ad cœnam, poſt admonitiones ſerias & graues, emendationem vitæ veluti promittunt, & gratias agere pro redemptione totis animis deſiderant. Sceleratos & offendentes eccleſiam,

alia

alia ratione cohercendos esse, & in viam reducendos arbitramur, qui existimamus & credimus coenam dominicam à Domino esse institutam, non vt sit ventilabrum aut cribrum, quo cribrentur aut dispergantur ab inuicem homines, sed synaxim, id est, coagmentationem, societatem, cõmunionẽ & coniunctionem, ad colligendos congregandosque homines peccatores, eos putamus, qui peccatorum suorum mole depressi, peccata sua agnoscunt, hæc sibi remissa per mortem Christi credunt, ideo iam ad coenam Domini accedunt, gratias acturi &c. Hæc sane non debet tibi, mi frater, noua videri opinio, nuperà nobis inuenta: cum in superiore Germania, inter ecclesias reformatas, Tigurina, quæ semper sic sensit, facilè fuerit & sit omnium prima, vt quæ anno 19. supra 1500, plantari cœpit.

Ergo dum clarissimus vir D. Erastus, diuersum ab his, quoad summam totius causæ huius, quantum ego quidem in Thesibus eius videre potui, non sentiat, nec nullam in Ecclesia disciplinam esse velit, sed magistratui Christiano suum ius vendicet, atque ita viam oligarchiae ecclesiasticæ (quæ alicubi suppullulare queat) dissidijs in Ecclesia suppeditanti, intercludere, studio pacis & concordiæ, satagat, scelera interim non impune grassari, sed legitime coherceri postulet, ac sacram coenam, sancte non prophane, iuxta canonem Apostolicum, Probet autem seipsum homo, & sic de pane hic edat, & calice bibat, celebrari, & ab ea nõ temere arceri homines peccatores cupiat, neque admonitionem ecclesiasticam, aut alia ad emendationem Ecclesiæ vtilia & necessaria dissoluat & abijciat, non video quomodo atheismo, vt ais, viam sternat, maxime cum nullum fidei articulum, tota illa sua disputatione, vel in dubium vocare, vel conuellere euerteréque cogitet. Quod loca aliquot scripturae, vt Math. 18. & 1. Corinth. 5. aliter interpretatur, quam alijs nonnullis videatur, id quidem non ignoras, Petre frater, ipsum commune habere cum alijs scriptoribus, cum veteribus tum neotericis, quibus tamen eam ob diuersitatem, nemo vnquam atheismum impegit.

Modeſtiam ergo in te, mi frater Dathene, requiro, ne forte, non ſine cauſa, eam nobis inijcias cogitationem, ſi quando poteſtatem conſequamini in Eccleſia excommunicandi, fore vt omnes, quotquot per omnia veſtra nõ approbarint, atheiſmi ſitis condemnaturi, aç expulſuri ad ipſos vſque religionis noſtrae hoſtes truculentiſsimos. Quæres quem finem tandem conſequutura ſit, & quam graues inde turbæ & omnium ordinum conuulſiones ſint exorituræ, res & tempus ipſum docebunt. Si meliora conſequantur libenter vanus fuero vates, interim puto ſolicitudinem illam meam, non eſſe impiam, & de nihilo conceptam.

Niſi vero Theſes D. Eraſti improbauero, exiſtimas tu me mihi ipſi repugnaturum, hoc eſt, ſcriptis meis contradicturum. Cæterum ſi mecum repetiuero omnia, quæ hac de cauſa in libris meis editis, ſcripſi, non video me vel tantillũ à mea diſcedere ſententia, quã ab initio mei miniſterij, per annos circiter 48. tenui, aç vltimò in Confeſſ. noſtra expoſui.

Etenim vt huius aliquid repetam in 1. ad Corinth. cap. 5. principio demonſtro cõtra Anabaptiſtas (cum quibus hac de re perpetua ſint nobis certamina) excõmunicationem non eſſe exercendam à toto Eccleſiæ cœtu, ſed à delectis ad hoc hominibus. Deinde oſtendo excommunicationem quidem apud veteres fuiſſe excluſionem à cõmunione Sacramentorum. Adijcio tamen ſupplicium eſſe temporale & diſciplinam externam, ad medendũ inſtitutam. Tradere ſathanæ nihil aliud eſſe, quam in aduerſitatem conijcere. Ad interitum carnis, ſignificare ad mortificandum externũ hominem adeoque ipſum ſcelus deſignatum. Item eſſe Ethnicum & Publicanum ſignificare, eſſe haberique inter facinoroſos, quibus nihil neque officij neque ſynceri committas: vt nos ſolemus mœchos, ἐν αὐτοφώρῳ deprehenſos, honore, honore & trabea exutos, publicè dedecorare. Addo Paulum in 2. ad Cor. 2. cap. vſum ἐπιτιμία, pro ἀτιμία, id eſt, mulcta: & poſteriore hoc loco Apoſtolum expoſuiſſe, quid in priore intellexerit per traditionem ſathanæ.

Concludo & hortor omnes, curent, vt ſalutare hoc pharmacum

macum, è cœtu sanctorum, Pontificis auaritia eliminatum, reducatur: hoc est, vt scelera offẽdentia plectantur. Et sub finem capitis, subijcio S. Augustini, de vsu disciplinae, sentẽtiam, ex tertio libro cõtra Epistolam Parmeniani, vehemẽtem quidem illam, non tam cõtra Donatistas, quam contra Anabaptistas, & Anabaptistas nostro sæculo similes.

In 2. ad Thessalonicen. cap. 3. abstensionis meminit. Nam habemus abstensionem seu exclusionem, qua à tribuum societate, & publicorum pascuorum vsu-fructu excludimus contumaces & omnes admonitiones contemnentes. Interim nõ dissimulo eundem locum etiam aliter posse interpretari. Ab his omnibus, quoad summam rei, nihil dissidet, quod scripsi in Comment. meis ad 18. cap. Matth. Sub finem enim inter alia dico, Finis consilij Domini est, (in negotio disciplinæ) vt corrigantur scelerati in Ecclesia, & auferantur scandala. Proinde si illi corrigi possunt & hæc auferri, alio modo, pro temporis loci personarumque ratione prudenter, sancte & vtiliter ordinato, nihil prohibet. &c. Et mox, videant qui hodie cupiunt ecclesiasticam disciplinam reductam, ne nimium seueri sint, & imprudenti zelo suo, & ipsam Domini coenam omnibus reddant inuisam, & Euangelij cursum plus impediant, quàm promoueant. Adde, ne dum certos aliquot excommunicare pergunt, non modo hos non sanent, verumetiam totam cõmunionẽ, maximo cum bonorum detrimẽto & luctu, dissoluãt.

Ab his nihil variant quae 10. Sermone Decadis. 5. exposui. Eas audio, vt hoc obiter quoque referam, paulo ante typis Heydelbergæ excusas, & admodum laudatas, nunc vero prohiberi, ne vel legantur vel distrahantur. Quod si verum est, non video quomodo illi, qui hoc faciunt, factum hoc suum excusare, & leuitatis Papisticaéque tyrannidis crimen à se propulsare possint. An enim non oportuerat prius admoneri authorem, amicum praesertim & fratrem, & si qua re peccarat, indicare, eiusque responsionem audire? Verum haec sunt nostra illa tempora, in quibus refrixit charitas, abundauit iniquitas.

libro contra Anabap. 6. Postremis duobus capitibus, ita perspicue, opinor, hac de causa disero, vt si quibus videar in prioribus aliquid dixisse obscurius, in hisce posteriorib. lucidissimè me loquutum esse, fateri cogantur.

Quod si qui mea scripta mihi malicioſè peruertere instituerint, & antilogias contexere, quod & in contumeliam maiorum nostrorum ab aduersarijs factum scimus, perrexerint: pergam & ego mea rectè interpretari. Interpretatio enim ei competit, qui id, de quo controuertitur, edidit. Hæc quidē copiosius quam ipse ab initio me facturum existimaueram, exposui, quo tibi fratri meo commonstrem, me, si quis mea rectius expendat, mecum non pugnare.

Quæ tu verò refers de celebritate & obscuritate nominis mei, nihil prorsus moror. Scit, qui corda nouit Dominus, quid laboribus illis meis quæsiuerim. Non meam vnquam illis quæsiui gloriam, sed Dei ac Christi eius ecclesiæque & ministrorum eius profectum. Vnde certissimè scio, viros bonos, qui in Belgio alijsque locis, meis vsi sunt scriptis, & vtuntur adhuc fortè, & propter ea me amarunt, suasque preces pro me effuderunt ad Dominum, ideo hoc feciſse, & facere adhuc, quod viderunt scriptis illis meis, me recta adducere ad vnicum mundi saluatorem Iesum Christum, in quo fideles pleniſsimè omnia inueniunt, quæ veræ salutis sunt, cui & charitate & vitæ innocentia seruiendū esse docui: præterea qua potui euidentia, & Antichristum, & hunc mundum oppugnaui, erroresque plurimos detexi.

Hi si intellexerint, in his constanter me adhuc progredi, neque in his vel iota immutare aut retractare (id quod si necesse sit, improbitásque aduersariorum compulerit facilè demonstrauero) licet non probem, quæ nonnulli de excōmunicatione disputant, & vel nolentibus obtrudere volunt, tamen talem me proculdubio non iudicabūt esse, qualem me nonnulli esse, præter meum meritum, deferunt. Quod si vero vnam hanc ob causam illi me oderint meaq; spreuerint, susq; déque fero. Satis mihi fuerit, si meos labores approbauerit Dominus. Ei enim probari summum mihi est gaudiū, improbari mundo nulla prorsus solicitudo.

Quantum verò attinet ad doctam, vt ais, vetuſtatem, non malè cum illa mihi congruit. Scio enim illam ſuis feciſſe temporibus, quod potuit, & ad Eccleſiæ ſui temporis conſeruationem facere putauit. Scio item vetuſtatem illam ſanctam, in vſu euchariſtiæ multa obſeruaſſe & eam ad multa attraxiſſe, quæ hodie nec in vſu ſunt, neque probare poſſumus, licet interim cum ipſa non male congruamus. Quomodo temporibus Apoſtolorum Corinthij cœnam celebrarent, nemo neſcit. Et quamuis Paulus eum modum reprehenderit atq; abrogarit, nihilominus tamen vetuſtas illa, Agaparum vſum in coetus ſacros induxit, qui hodie non vſurpatur, nec per omnia & in omnibus probari poteſt. Tertullianus de Monogamia & Cyprianus oſtendunt mulierculas euchariſtiæ reliquias in ſuas aſſeruaſſe ciſtas. Heſychius in Leuiticum commemorat reliquias euchariſtiæ eſſe à priſcis ad templa combuſtas. Nicephorus Eccleſiaſt. hiſt. lib. 17. Cap. 25. teſtatur euchariſtiæ relliquias Conſtantinopoli à pueris è ludo vocatis eſſe conſumptas. Hieronymus atteſtatur coniuges in nuptijs ſuis, in ſuas edes deferri euchariſtiam voluiſſe. Euſeb. Eccleſ. hiſt. lib. 5. Cap. 24. ex Irenæo commemorat, Romæ fuiſſe morem, vt ex alijs Eccleſijs aduentantibus Epiſcopis, paſtor Romanus mittere ſolitus ſit euchariſtiam, pacis vnitatiſq; fidei ſymbolum. Satyrus Ambroſij frater (vt ipſe Ambroſius refert in Oratione habita in funere fratris) agens in naui vel mari, euchariſtiam vel collo ſuſpenſam circumportauit. Cypriani, Auguſtini & Caroli magni Francorum regis ſeculo, data eſt infantibus euchariſtia, & ea de re noſtro ſæculo diſputauit doctiſs. & nobiliſs. vir D. Ioan. à Laſco. Iam etiam ſumpta eſt antiquitus euchariſtia ad conteſtationem innocentiæ & purgationē criminis obiecti. Baptizati ſunt prętereà mortui antiquitus, & impoſita eſt eis euchariſtia in os. Quod tamen abrogatum conſtat Conc. Carthaginen. 3. canone 6. De viatico alijſq; ſimilibus nihil dicam nunc.

Hæc, inquam, omnia vſurpata ſunt à docta illa & ſancta vetuſtate, vt mirum non ſit, ſi eadem diſciplinę Eccleſiaſticę immiſcu-

immiſcuerint eandem euchariſtiam. De qua interim in ſcriptis Apoſtolicis nullũ habemus diſertum & expreſſum mandatum: ſicut & de illis omnibus, quæ apud veteres obſeruata audiuimus, nullum Dei mandatum habemus. Vnde non irreligioſe illis hodie caremus, licet veteribus fuerint in vſu. Neq; vero idcirco male nobis cum docta vetuſtate conuenit. Quid quod apud eoſdem veteres legimus, ſuper pœnitentes conſtitutos Presbyteros iudices (id quod propter Nouatianos circa Cypriani tempora, anno circiter Domini 250. coepiſſe apparet) ad quorum iudicia & iuſſum, ad communionem fideles vel acceſſere, vel ſuſpenſi in coetu ſacro non communicarunt? Atq; ritum hunc apud pleraſq; Eccleſias Chriſti vſurpatum, magna religione, abrogarunt alij viri ſancti in Eccleſia, reducentes libertatem veterem, vt quilibet iuxta canonem Apoſtolicum, ſuę relictus conſcientiæ, ad cœnam accederet, dicente videlicet Apoſtolo, Probet autem ſeipſum homo &c. Neq; Epiſcopi pauci vel obſcuri, aut paucę Eccleſiæ hunc ritum ſunt ſequutæ. Extant huius rei aperta teſtimonia in Eccleſiaſtica hiſtoria, apud Socratem lib. 5. Cap. 19. & apud Sozomenum lib. 7. Cap. 16. Illa ergo cum ita habeant, eaq; ipſa quæ iam vltimo cõmemoraui apud doctam vetuſtatẽ ſint vſurpata, nec paucis in locis aut obſcuris in Eccleſijs, quę hodie in noſtris vſurpatur & nos profitemur, ſine cauſa & in vanum mihi obijcitur docta vetuſtas.

Quantum vero attinet ad clariſs. virum D. Huldr. Zuinglium B. M. primum harum Eccleſiarum Helueticarum reſtauratorem, nihil ille nobis reliquit in hac Eccleſia exercendum, quod non hodiernum vſq; in diẽ fideliter cuſtodiamus. Neq; enim vnquam nouandis permutandiſq; aut alterandis rebus in Eccleſia ſtuduimus, ſcientes quanta inde mala exoriantur in populo, quãta deniq; ſchiſmata & offendicula inde exſtant, & quantam inde anſã conuiciandi ſibi arripiant aduerſrij. Nunquã vero Zuinglius diſciplinæ Eccleſiaſticæ miſceri voluit cœnã myſticam. Nunquam voluit cœnam Domini gratulatoriã & lętam redemptionis cõmemoratioa-

morationē vertere in triſte ſuppliciū peccatorū, eorum inquam, qui peccata agnoſcentes, ad Chriſtū feſtinant, quem credūt tradito corpore & ſanguine ſuo fuſo, ipſis peccatorū remiſſionem impetrauiſſe, & credentes hoc, inuitare ad hoc conuiuium ſacrum & myſticum. Addebat, apertum eſſe ſatis, quales ipſe Dominus primæ ſuæ cœnæ, quæ haud dubie omnium fuerit abſolutiſs. adhibuerit conuiuas. Neque decere vt nos Dei filio, qui ſolus corda filiorum hominum perſpecta habet, acutiores nobis ſumamus oculos, aut nobis-ipſis in cœna ſumamus iudicium, quod ille nobis neq; præcepto neque exemplo dedit. Attigit huius cauſę aliquid in amica ſua ad Lutherum exegeſi, Tomo operum eius 2. Fol. 359. 6.

Præterea diſputatum eſt in vrbe Bernenſi cum Anabaptiſta Piſtore Meyero, Aprilis 19. anno 1531. viuente adhuc Zuinglio. Cumque vehementer Anabaptiſtæ, vt hodie quoque excommunicationem vrgerent, ſine qua nulla poſſit dici & eſſe vera Eccleſia, rogareturque à Berchtoldo Hallero, qui primus Euangelium ampliſs. reipub. Bernenſ. annūciauit, & quid contentioſiſſimis & turbulentiſs. hominibus hac in cauſa reſponderi poſſit, reſpondit Zuinglius, quod & Berchtold' Anabaptiſtæ reddidit, id quod in Actis folio d.2.b. ſic refertur, **Die Apoſtel ſind vnder der heidiſchen oberkeit geſin, welche die laſter nit geſtrafft, ſo ein Chriſt ſchuhen ſol. Da mit nun ouch die kirch ein ſtraff der laſteren hette, hat ſy die warnung vnd vſſchlieſen an die hand genommen, dan mit dem Schwert, das inen nit beuolhen, kontend ſy nit ſtraffen. Das iſt die vrſach des bannſ, by inen geſin. Nachdem aber die Chriſtenlich oberkeit die laſter ſelbs ſtrafft, wirt der Bann nit me von nothen ſin.**

Rurſus diſputatū eſt cum Anabaptiſtis Zofingę municipio vel oppido Bernatum in Argonia, menſe Iulio, anno 1532. ac inter alia in Actis fol. 68. & 10. hæc leguntur; **Es mag ein andere ſtraaff vnd zůchtigung in der kirchen gottes gebrucht werden, dan für ein heiden vnd publicanen halten.**

halten. Denn Christus nitt anderk reil, dan d die lasser gestraafft reerdind. So ist ie nit vnbillich, so man glich iezt ouch ein andere straaff benampset, alls so man es der oberkeit befilcht &c.

Neq; variat ab his tantillum D. Musculus, egregium Christi organum, & celebris Ecclesiæ Dei doctor, Bernensis Ecclesiæ minister & professor Theologus. Quid enim scripserit de Disciplina Ecclesiastica, in locis illis suis communibus, sub Titulo, de Ministris verbi Dei fol. 257. nemini est obscurum. Ex his autem omnibus claret, me hac in causa nihil sentire, vel à Zuinglio vel ab Ecclesijs vel doctoribus Helueticarum Ecclesiarum, qui nunc viuunt & iam inde vixerunt, in Ecclesiarum gubernatione, ab annis 50. diuersum &c.

Quamuis vero incomparabilis vir D. Ioan. Oecolamp. minister Basilienſis Ecclesiæ, in ea Ecclesia excommunicare cœperit magis, quam opus cœptum absoluerit, nunquam tamen alijs per Heluetiam Ecclesijs (licet in publicis Heluetiorum fidelium comitijs frequentibus Aromniæ in Argouia celebratis, attenta esset) persuadere potuit, vt excommunicationem ex coena Domini excludentem, recipere vellent. Et quanquam Zuinglius suis rationibus, quibus hodie adhuc vtimur, niteretur, easq; Oecolamp. suo exponeret, ac diceret vereri se ne ædificium hoc Oecolampadij diuturnum & stabile foret &c. deniq; hortaretur illum ne nimis rigide ageret, & mysticam coenam plerisq; redderet ingratam adeoq; difficilem & onerosam &c. nunquam tamen regessit illi ea, quæ nunc impinguntur nobis, nunquam ille dixit Zuinglium impium esse & atheismum fouere, quinimo nihilominus cõcordes inter se vixere, & mutua in pace ædificarunt, sibi à Domino creditas Ecclesias, non discissi inter sese, mutuis sese lacerárunt vulneribus, quo nunc proh dolor, res inclinare videntur.

Accedit his illud quoq; quod Basileę anno 1536. mense Februario, in Comitia publica vocati, coiere præcipui omnes Helueticarum Ecclesiarum ministri, qui cum præsentibus

bus etiam beatę memoriæ D. Capitone & Bucero Argentoratensis Ecclesiæ ministris, & Legatis Neocomensis Ecclesiæ &c. inter se diu & multum, & diligenter de omnibus Christianæ fidei dogmatibus, etiam de excommunicatione contulissent, in hanc tandem sententiam conspirauere omnes, quæ & nostra Confess. vltima, cuius & antea meminimus, est exposita.

Quid quod nulla vnquam fuit concertatio de excommunicatione inter nostram Tigurinam & Geneuensem Ecclesiam nobis prędilectam. De qua miror te scripsisse. Neq; putes nos ita esse dementes vt hic omnia ad rigorem illum Geneuensis Ecclesiæ exigere & reuocare velimus &c. Etenim cum ante annos aliquot turbæ essent in illa exortæ Ecclesia graues: & nos ea de re requisiti, occasionem habuissemus nostra obtrudendi aut commendandi saltem, attamen sequuti sumus, vt par erat, pacis consilia. Itaq; neq; illorum inchoatam disciplinam voluimus impedire, rigidam aut lentam nuncupare, neq; occasionem aduersarijs offerre sæuius tumultuandi. Nam vt in alienas Ecclesias nullum nobis sumimus imperium, ita sanè si qui in suis Ecclesijs, quorum ratio illis rectius quàm nobis perspecta est, aliquos citra turbam & querelas, à coena, per disciplinam suam, splendido cum fructu, excludunt, id iudicio Ecclesiæ ipsorumq; fidei permittimus. Interim vero nos, plurimas ob causas, neq; coenam Domini gratulatoriam, disciplinę Ecclesiasticæ immiscemus, neq; dissimulamus rogati palàm profiteri (si modo nullum pręsens periculum iam aliquos exerceat) melius videri nobis, talem exclusionem omittere, quam exercere, si videlicet periculũ sit conturbationis schismatisq;, atq; adeo eam plus Ecclesiæ obfuturam quam profuturam.

Hæc vsque huc exposui tibi, Petre frater, copiosius quam ab initio me facturum putaueram, vt intelligeres me non ob paucas nec iniustas ob causas, nolle in arenam descendere cum D. Erasto, quem pręterea noui iam ab annis aliquot, fideliter & permultum laborasse in propagando Euangelio,

gelio, præsertim apud vos in Palatinatũ, adeo vt si fideles eius labores non præcessissent, tibi alijsq; exulibus vix tale patuisset hospitium, quali nunc frueris, vnà cum alijs multis. Beneficia eius tum in peregrinos, tum domesticos collocata, eruditio item eius eximia & singularis, deniq; vera eius & syncera pietas, ob quæ à bonis laudatur omnib⁹, aliud sanè ei destinarat premium, quam nunc ipsi repẽditur à nonnullis. Aut si in hoc negotio videbatur errare tam turpiter, quare non protinus ab initio collatum est amicè cum ipso? Quin audio hoc ipsum multoties ab ipso frustra esse postulatum.

Aperta est autem area sponte, homini peregrino, cui ne cum suis quidem bene conuenire potuit, vt is intempestiua sua de excommunicatione disputatione, Eridis pomum vobis relinqueret. Aut cur maluerunt nonnulli apud vos, aliena etiam auxilia ex alijs petere Ecclesijs, quam sine alieno auxilio, vt concordes vtrinq; manerent Ecclesiæ, cum ipsomet conferre Erasto, qui ad omnia æqua, vt audio, recipienda, se semper obtulit? Videte ne vestra illa imprudentia aperueritis fores nunquam terminandis litibus, ac inter se commiseritis viros in Ecclesia opt. doctiss. atq; præstantiss. quos magis oportuerat, si qua visa oboriri nubecula dissensionis, dispellere & in concordiam redigere, quam ad arma & prælia concitare. Beati pacifici, inquit Dominus, quoniam filij Dei nuncupabuntur. Non tantum, mihi crede, vtilitatis vestra illa exclusione conferetis Christi Ecclesiæ, quantum mali dedistis, si noua & acerba inter doctos & pios viros, ob hanc causam exoriantur certamina. Ita sanè luctus grauis pios & pacificos in Ecclesia viros torquebit, & tripudiandi insultandiq; nobis dabitur communibus aduersarijs occasio. Apostolus semper & in omnibus, ea quæ ad ædificationem & pacem faciunt, sectari vult ab omnibus, qui etiam palam fatetur, potestatem sibi datam esse ad ædificandum, non destruendum. Dominum Deum nostrum pacis & concordiæ amatorem, ex animo oro, vt omnibus sopitis dissensionibus, in vnitate sancta & charitate

ritate, ſyncera nos coniungat, & in pace conſeruet. Vale Tiguri 1. Iunij. Anno 1570.

Bullingerus tuus.

Clariſſ. viro D. Thomæ Eraſto Doctori Medico, *Domino meo honorando, & fratri chariſsimo* Heidelberg. S. D.

LEpuſculus noſter omnia tua mihi, Domine colende, & frater chariſſime, tradidit. Pro quibus omnibus maximas ago gratias. Legimus reſponſionem tuam poſteriorem, neque diſplicuit cuiquam noſtrûm. Omnes probarunt. Et ego libentius eam legi, quàm priorem, id eſt, proximè Theſibus adiunctam. Non quòd aliquid in ipſa diſpliceret: ſed quòd videatur implexior, & difficilis intellectu. Id quod aduerſariorum tribuo confuſaneis argumentis. Poſtremo hæc expeditior, & facilior eſſe videtur. Ex iſtorum ſcriptis vix me expedio. Diſplicet autem omnibus, & dolet vehementiſſimè; quòd iſti hanc mouent tragœdiam, & ad arma, præter omnem neceſsitatem conclamant. Scripſimus Principi literas, & quidem ſoli. Quòd ſi ipſe eis illas communicat, vt eos nobiſcum committat, dolet nobis eò recidiſſe res. Non libenter cum vllis, nedum cum Symmyſtis, committimur, & concertationum pertæſi, non libenter pugnamus. Ego imprimis, qui iam ſenex, & propè valetudinarius, certaminibus minus ſum idoneus. Continuis propè calculi doloribus diſtringor, ac puto me hoc anno excreuiſſe ſupra ducentos. Exiſtimo me per annos miniſterij mei quadraginta ſeptem propè militaſſe abundè. Dominum itaque oro, vt pacem mihi concedat, aut ſi omnino in pugnam me extrudere ſtatuit, ampliores concedat vires, quàm nunc me habere experiar. Vigor enim animi, & vis memoriæ plurimùm me deſtituunt quotidie. Quia tamen hæc res

videtur

videtur ſpectare ad conturbationem Eccleſiarum pernitioſiſſimam, ſcribimus iam iterum Principi illuſtriſsimo, & aliquanto copioſius, exponentes illi pericula varia, & grauiſſima: quæ oritura timemus ex hac excommunicationis inſtitutione. Hortamur item, quàm poſſumus grauiſsimè (tres Eccleſię Tigurinæ paſtores, Gualterius, Vuolphius, & ego) ne quid temere nouent, & miniſtros inter ſe committant &c. Non poſſum ſingula commemorare. Quæ ſcribimus, neque exemplum noſtrę Epiſtolæ tibi mittere, ne fortè Princeps indignè ferret alijs quoque eſſe communicata, quæ nos-ipſi ſoli noſtro ſigillo obſignata mittimus, ſi quando intelligeret, nos eius exemplum ad te quoq; miſiſſe. Pręterea vix ipſum exemplum Principi deſtinatum potui commodè deſcribere. Ergo cum vnum modo ſupereſſet exemplum, quod ipſe quoque ſcripſi, non potuimus illud amandare, & ipſo carere. Necdum planè conualui ex morbo, qui me diu, & multum, grauiſsimeq; exercuit. Proinde boni conſule, quod exemplum, vel copiam, quam vocant, ad te non mitto. Hoc autem crede, ſummam fidem, & diligentiam eſſe adhibitam pro noſtris viribus, ne quid omitteretur, quod ad hanc cauſam maximè pertinere videtur. Quod reliquum eſt, oremus Dominum, vt apud Principem illuſtriſſ. efficiat, quod Eccleſiæ Dei ſit ſalutare. Ad quod vnicè reſpeximus. Id tamen ſignificandum tibi putauimus, initium nos feciſſe à gratulatione. Gratulamur enim Principi de noua nupta, & optamus, vt illa exprimat moribus Heſteram &c. ſi fortè Epiſtola noſtra in manus veniat Principiſſę, inueniat, quod moueat, & iuuet. Sed & vnicè in hoc intendimus vt ipſe conſtituat diſciplinam legitimam, quę melius poſsit conſtitui, ſi coena non miſceatur, ſed libera permittatur, vt ſit communio, coniunctio, & læta gratulatio, conſolatióue hominum fidelium peccatorum, non autem excommunio, non ſeparatio, & triſtis querela; denique dirum ſupplicium, & poena &c. Dabit fortaſsis Dominus aliâs, vt commodè tibi mittamus exemplum. Aut habes, haud dubiè in aula, inter Principis optimos, & intimos, qui

tibi

tibi noſtram poſsint cõmonſtrare Epiſtolã. Hæc dum ſcribo, en adferuntur literæ à fratre noſtro Beza, qui ſub finem Epiſtolę addit: Reſpondi Theſibus Eraſti, & miſi Heidelbergam: mittam etiam exemplum ad vos, ac ſpero, id neq; tibi neq; fratribus diſpliciturum. Illico ergo reſcripſi, id eſt, hodie prima Auguſti, & ſignifico illi, nos expectare, & libenter lecturos, quæ miſerit. Interim quomodo affecti ſimus erga hanc cauſam, non diſsimulamus: hortantes illum, ne oleum addat camino. Eos qui ipſum inſtigent ſubinde ad pugnam, non tales eſſe, quales ipſe exiſtimat. Nec diſsimulamus, nos ſcripſiſſe Principi, eumq; adhortatum, vt diligenter, & prudenter, quid hic inceptet, & quo hæc res tandẽ recidere poſſit, ſecũ expendat. &c. Et multa huius generis alia illi expoſui. Quę fortaſsis illi non probabuntur per omnia. Nos pacẽ Eccleſiarum, & iuſtũ earum incrementum quærimus, & optamus, illúmq; ad ſtudium tale adhortamur, ne, & multos offendat, & noſ-met-ipſos riſui exponamus omnibus noſtris aduerſarijs &c. Habebis ergo, Eraſte frater, quod agas. Hortor autẽ te, mi Domine, & frater, vt & ſynceræ veritatis rationem habeas, & ſanctiſsimæ pacis, coherceáſq; affectus, ſi quos ille tibi mouit, & ſi reſpondere volueris, reſpõdeas perſpicuè, breuiter, & diſpoſitione illuſtri ad rẽ, præterita perſona aduerſariorum omniũ, quantum quidẽ hoc fieri poterit. Modeſtia ſẽper, & ab omnib⁹ probata eſt, & probatur adhuc. Dominus ſuam gratiã tibi, & nobis omnibus concedat. Scis alioqui Bezã eſſe fratrem noſtrum, & virum eruditiſſimum, & de Eccleſia Dei bene meritũ. Ergo ſi cubi videatur vehementior, amore potius, & cõmoda, claráq; necnon euidenti reſponſione lucrandus, quàm odio & conuitijs perſequendus, ſæuiúſq; excipiendus erit, omniáq; huc collimanda, vt ſi fieri poteſt, in pace, ſicuti Dei filios decet, coaleſcamus, & non ſinamus ſemina diſcordiæ, & inuidiæ in corda noſtra ſpargere Sathanã. Verum ſat ſcio, hæc te aliâs ſedulò facturum, pro tua pietate inſigni. Certè me hæc cauſa ita torquet, & vrit, vt nunquam deſinam patrem orare cœleſtẽ, vt noſtri miſertus, affectus coherceat, certamináq; ſedet, pacemque

concedēs, nos in ſancta concordia vniat, atq; conſeruet. Nūc vale, Domine honorande, amice integerrime, & frater in Domino chariſsime. Dominus benedicat tibi. Plura ſcripſi, quàm ferè vires admiſerint, & ego me ab initio ſcripturum putauerim. Tuas expecto ad nundinas. Si vixero, rurſus ad te ſcribam, volente Domino. Tiguri 1. Auguſti 1569.

Tuus Bullingerus.

Exemplum Epiſtolæ Bullingeri ad Bezam, ab eodem *Bullingero miſſum ad Eraſtum.*

D. Theod. Bezæ, Henricus Bullingerus. S. D.

LEgam libenter, quæ reſpondiſti ad Theſes Eraſti noſtri. Nollem ego illa publicari. Spero te priuato ſcripto iſta agere. Nam vehementer doleo, vt, quod ex animo ſentio, dicam liberè, & te non celem, Cœnam Domini, quæ alioqui plus nimium diutinis diſputationibus eſt conquaſſata, & populo parum grata facta, in nouam rurſus rapi controuerſiā: & quę inſtituta eſt à Domino ad congregandam Eccleſiam, ad communionem, ſocietatemq;, & conſolationem, deniq; ad gratulationem, & gratiarum actionem fideliū, nunc propter diſciplinam fundandā trahi ad diſpergendam Eccleſiā, excommunionē, vt ſic dicam, ad ſeparationē, inquam, & triſte ſuppliciū, deniq; ad querelas, & contentionem fidelium.

Mea quidem ſententia, poteſt in Eccleſia iuſta conſtitui diſciplina, vt interim Cœna Domini libera maneat omnibus illis, qui ſe iuxta Pauli doctrinam probarunt, neq; conuertatur in poenam &c. Et quidem magna cum ſolicitudine audimus quoſdam Heidelbergæ, quos tu fortè meliores, & prudentiores eſſe putas, quam ſint, importuniſſimè excommunicationem illam ſuam diſciplinarem vrgere, ac Principem optimum impellere, vt eam inuitis omnibus obtrudat. Rurſus nobiles, ignobiles, & plebeios hoc indigniſſimè ferre, vt periculum ſit, ne ea res in tumultū aliquem, cum alioqui omnia ſint exulceratiſsima, deſinat. Atq; vtinam falsò

hęc

hæc metuam. Non ſine cauſa murmurant, quod omnia ferè adminiſtret Princeps per Niderlanderos, ſiue Belgas, homines peregrinos, ſuis illis penitus præteritis.

Proinde te oro, atq; obſecro, vt prudenter in hac cauſa omnia expendas, & agas, neq; oleum camino addas, ne dum iſti, qui ſubinde te inſtigant, & purgatiſsimam Eccleſiam (ne quid hic aliud ſuſpicer) volunt inſtituere, breui nullam habeant, doleantq; ſe imprudenter egiſſe, in periculum nihilominus adductis bonis omnibus, vnà cum optimo Principe, maximo item cum infirmorum ſcandalo, & hoſtium noſtorum tripudio inſolentiſsimo.

Prę terito itaq; menſe ſcripſimus ad illuſtriſſ. Principem, hortantes ipſum, vt res ſuas hac in cauſa piè, prudentérq; inſtituat, néue in Eccleſia diſsidijs, contentionibúſq; nouis, & pernicioſiſsimis occaſionem vllam præbeat, quin potius iuſta inſtituta diſciplina, & Cœna Domini in libero, & gratulatorio vſu relicta, pacem Eccleſiarum, Miniſtrorúmq; promoueat, atq; conſeruet. Video enim nunc maximè, ſi vnquam aliás, nobis opus eſſe moderatione ſancta, & concordia firma, prę ciſis omnibus diſsidiorum, & contentionum occaſionibus. Dominus Ieſus dirigat nos ſpiritu ſuo ſancto. Vale Tiguri, 1. Auguſti, Anno noſtræ ſalutis 1569.

Clariſſ. viro D. Thomæ Eraſto Doctori Medico *peritiſs. Heidelbergæ agenti, Domino meo* colendo, & fratri chariſſ. S. D.

SPero vltimas meas eſſe redditas tibi, miſſas per Iacobum Lepuſculum. Oro autem mihi digneris ſignificare, quid factum ſit cum literis noſtris ad Principem Illuſtriſſ. ſcriptis, & quomodo res Eccleſiaſticæ habeant apud vos. Concepi moerorem maximum ex diſsidio illo infelici veſtro, ac peiora ſubinde metuo. Dominum autem oro, vt

omnibus pacatis, ſanctam in Eccleſia pacem conſeruet. Sunt & alia plurima, quæ me contriſtant vehementer. Quibus accedit corporis etiam afflicta valetudo. Subinde enim alijs, atque alijs fatigor. Nunc capitis, & dentium dolor me affligit, ſed & calculus vrit, & curæ me conficiunt, vt iam non commemorem reliquias morbi, quo hac æſtate grauiter laboraui, me ſentire adhuc. Interim agnoſco, Domino ita placere, & ipſum me hoc modo exercere, qui electis ſuis omnia in bonum conuertit. Hunc ora pro me Dominum. Beza nondum miſit, quam promiſit reſponſionem ad Theſes tuas. Expectamus tamen eas. Reſpõdit autem ad meam adhortationem, qua cohortatus ſum ad pacis ſtudium, & ne oleum camino addat, néue illos audiat, qui ipſum ad pugnam incitant, quos vereor, non tam bonos eſſe, quàm ipſe fortaſſis arbitratur. Amiciſſimè mihi reſpondit, & inter alia: Noli dubitare, inquit, de meo animo pacis cupido &c. Dominum ego ex animo oro, vt vtrumq; in vera charitate, & pace coniungat, coniunctoſq; in vnitate conſeruet. Non puto me ſcripturum per Froſchouerum noſtrum, diſcedentem Francofordiam. Vix has ſcribo. Oro ergo, vt boni conſulas hæc. Nam ineptum rebus me fieri indies magis magiſq; ſentio. Sed anni ætatis meæ & corpus exhauſtum hęc adferunt, & fortè adferent magis impedita. Dominus faciat mecum, quod bonũ eſt in oculis ſuis. Cuius bonę voluntati me prorſus ſubijcio, cupiens, ſi velit, diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Benè vale, Dominꝰ benedicat tibi, & ſeruet te. Tiguri. 23. Auguſti 1569. Saluta fratres, & amicos noſtros. Omnes noſtri te quoq; ſaluere iubẽt in Domino.

Tuus Bullingerus.

Clariſs. viro D. Thomæ Eraſto Doctori Medico, Heidelbergæ agenti, Domino meo honorando & fratri chariſsimo S. D.

BInas à tua humanitate literas accepi. Priores quidem datas in Roetelen 19. Septembris. Poſteriores autem

tem Heidelbergæ 10. Octobris. Ac initio Dominum oro, vt ipſe nuptijs illis Sororis vxoris tuæ benedicat, tibiq; & tuis fœlices, & fauſtas eſſe velit. Vtinam verò placuiſſet tibi, quando Baſileam vſq; veniſti, ad nos vſq; penetrare. Sed id propter negotia tua tibi fuiſſet fortè incommodum. Proinde gratias Deo ago, quod ſaltem per literas poſſumus colloqui coram, ſi hîc non datur.

In prioribus illis tuis promittis te formulam iuramenti Miniſtris Eccleſiarum nuper à Principe Illuſtriſſimo præſcriptam, elegantem, & bonam miſſurum. Sed per obliuionem fortè factum eſt, dum poſteriores literas ſubmitteres, illam non adieceris. Niſi ergo tibi graue ſit, oro vt poſthac mittas. Cupio enim videre.

Poſterioribus, vt & prioribus, multa commemoras de infelici certamine excommunicatorio. Id quod me mirum in modum affligit. Metuo enim certamen hoc non tam Principi illuſtriſſ. quàm omnibus alijs Eccleſijs maximum daturum malum. Vnde cum nihil aliud poſſim, Dominum oro, vt ipſe odioſas has altercationes, benignè componat, ne incendium hoc latius ſerpens pacificas Eccleſias quoq; inflammet atq; conſumat.

Petis hac in re à me duo: principio, vt tibi deſcriptam epiſtolam, quam vltimo ad illuſtriſſ. Principem hac de cauſa miſimus, ſubmittam. Ego verò, qui in omnibus, hac etiam in re, ſi fieri poſſet, tibi inſeruire ſum paratiſsimus, hoc tamen, quod petis facere non poſſum. Etenim ſcis Principem Illuſtriſſ. nos ab initio primę Epiſtolæ atteſtatos ſanctè, inſcijs partibus vtriſq; hęc ſcribere, & quidem ſoli. Poſtea tamen ſubmiſimus exemplum eius Epiſtolæ deſcriptum tibi. Quod multis vicibus deſcriptum, & ad varia loca tranſmiſſum intelligimus. Vnde fides, & authoritas noſtra meritò apud Principem laborat. Id quod meritò nobis dolet. Ac ſentimus Principis Illuſtriſſ. animum à nobis ab eo tempore alienatum. Non enim ad priores reſpondit, ſed & ad poſteriores vltimò miſſas nihil reſcripſit, ac ne quidem nunciauit. Condonabis ergo nobis ſi aliquan-

diu adhuc, ferueute contentione mittere illas ad te diſtulerimus. At hoc tibi perſuaſum habebis nihil aliud nos illi ſcripſiſſe, quàm quod breui ſumma literis ad Francofordienſes nundinas miſſis ad te, expoſuimus.

Deinde petiuiſti tibi quoque tranſmitti exemplum reſponſionis Bezanæ, tranſſcriptum. Cæterùm in veritate tibi affirmo, huius ne tantum vidiſſe. Promiſit quidem ab initio tranſmiſſurum ad nos exemplum. Eius autem rei, cùm inde ab eo quinas, vt minimum dixerim, literas acceperim, ne verbo quidem meminerit. Neque nos illum promiſſionis vel admonuimus, vel admodum vrſimus. Proinde nihil mittere poſſumus. Nam, nobis crede, nihil ab illo hactenus accepimus. Improbatur autem nobis vehementer, quod ſcriptum ad te miſſum, tibi non redditur. Cuius culpam ſuſtinent maiorem, qui tibi non reddunt. Qui verò illi ſint, neſcimus. Totam enim cauſam hanc ignoramus. Nunc verò ſcripſi ego veteri meo amico, & fratri D. Zanchio Vrſino, quem ſemper expertus ſum hominem eſſe mãſuetum, & modeſtum. Adhortatus ſum, vt amicè hac de re tecum conferat. Nec diſſimulaui, quæ hic mea ſit ſententia. Dominum oro, vt infœlix hoc certamen, ipſe ſua gratia dirimat, atque componat. Video enim hoc Eccleſiæ noxium valde futurum. Vnde te adhortor, & oro, vt hic te, quantum ſalua veritate fieri poteſt, amica collatione cum Vrſino noſtro committi ſinas. Dominus det ſuam gratiam &c. Optimè vale, frater, & Domine honorande, & dilecte, & reſcribe per primum quemque tabellionem. Tuas enim deſidero. Saluta fratres omnes. Tiguri 5. Nouembris 1569. Noſtri legati à Comitijs Badenſibus nondum rediere. Salutant te fratres omnes.

Tuus Bullingerus.

Appendix epiſt. Bullingeri.

PRomiſerat Dominus Beza ſe miſſurum ad nos confutationem Theſium D. Eraſti, rogans vt diligenter legeremus.

mus. Sed quî factum sit, nescio, quod toto illo anno nihil misit. Anno demum 1570. misit, simul missa est ad nos, & D. Erasti responsio ad D. Bezæ confutationem, scripta. Proinde vtrumque scriptum legimus, & inter se contulimus. Quid verò nobis videatur, scripsit ad D. Bezam tam suo, quàm meo nomine D. Gualtherius. Eodem enim illo tempore ægrotabam. Rogabam ergo, vt scriberet tam suo, quàm meo nomine.

D. Theodoro Bezæ.

DIutius fortasis quam par fuit tuum de excommunicatione scriptum apud me detinui, sed condonabis mihi charissime & obseruande in Christo frater hanc moram, cuius causas multas adducere possem, nisi & tua humanitas mihi perspecta esset, & tu ipse scires, quam multa præter expectationem negotia, incidant ijs qui in Ecclesię ministerio constituti sunt, quæ illos non sinunt, pro suo arbitrio atque instituto agere. Accessit his quod eodem ferè tempore, quo librum tuum accepimus, suam quoque ad illum responsionem misit D. Erastus, quam quia tum tuis omnia conferre oporteret, non ita breui tempore lectio vtriusque absolui potuit. Et quia tam hæc mihi cognitu necessaria videtur in tanta sententiarum varietate vtrumque scriptum auide legi, rationes quę vtrinque afferuntur expendi, & de re ipsa pro mei ingenij modulo non indiligenter cogitaui, quod & alij quidam ex nostris fecerunt, imprimis autem pater & affinis meus, reuerendus D. Bullingerus & Simlerus gener, nec puto te indigne laturum, si quid sentiam, libere & breuiter exponam. Video te mi frater multa erudite, multa bene & pie dicere, de quibus non multa nobis est controuersia. Rursus autem de ijs quæ præcipua sunt huius causæ capita D. Erastus ita disputat vt tuam de illis sententiam rationibus & argumentis meo iudicio minime contemnendis confutet. Sunt ea:

1 Primum, an Cœna Domini, quam is communionis ſymbolum & lętam atq; publicam gratiarum actionem, pro præſtito nobis redemptionis beneficio eſſe voluit, excõmunicationi ſeruire debeat, adeoq; in vſum aliũ conuerti, quam qui nobis à Chriſto monſtratus & ab Apoſtolis traditus eſt.

2 Deinde, an ab eius vſu arceri debeant ad certum tempus qui pœnitentiam profitentur, & cum Eccleſia mortem Domini annunciare cupiunt.

3 Deniq; an ad menſam Domini acceſſuro non ſufficiat ſi ſeipſum probauerit, & fidem in ſeipſo inuenerit viuam cum ſerię contritionis atq; poenitentiæ ſpiritu coniunctam.

4 Poſtremo, an vbi Magiſtratus eſt Chriſtianus Presbyterium inſtitui debeat, cui publica morum diſciplina, & quos illi meruiſſe putarint, à ſacris communibus arcendi poteſtas committatur. Hęc inquam nobis præcipua videntur quę in hac cauſa controuertuntur. Nec enim nobis aliqua (vt puto) lis eſt de alienis à fide, de Chriſtianæ Religionis hoſtibus & poenitere neſcijs, quorum incurabilis contumacia omnibus plus ſatis perſpecta eſt.

De primo autem multi non temerè dubitant, quando vident quam periculoſum omnibus ſæculis fuerit Dei inſtitutis bono etiam zelo abuti. Nec ego videre poſſum, cur conſcientiarum carnificina ex eo fieri debeat, quod vt fidei confirmandæ & recreandis afflictorum conſcientijs ſeruiat à Domino inſtitutum eſt. Et feres nos opinor patienter, ſi hic abs te diſſentiamus. Etenim in lege olim eos qui peccarant non à Tabernaculo & ſacris communibus excluſos, ſed potius iuſſos fuiſſe legimus vt pro delicti ratione ſacrificium facerent. Et cum ob legalem immunditiem, quæ in corpore hærebat à ſacrorum vſu arcerentur, neminem tamen propter delictum aliquod reiectum fuiſſe conſtat. Scio quidem aliquos veſtrum examinis cuiuſdam meminiſſe, quo eorũ qui peccauerant poenitentia probata fuerit, priuſquam victimas offerrent. At nos in cauſa controuerſa non libenter aliquid admittimus quod coniecturis ſolis, non autem expreſsis ſacris ſcript. teſtimo-

testimonijs nititur. Prophetas quidem legimus grauiter eos corripuisse, qui indignè sacris communicabant: at censores constitutos fuisse ab illis, qui sacrificaturos singulos vel publicè vel priuatim probarent, & prout ipsis videretur vel admitterent, vel reijcerent, nuspiam me legisse memini.

In secundo capite maior adhuc difficultas sese offert. Nam vt constet aliquem excludi debere, non videmus tamen, eundem, si poenitentiam profiteatur, diutius debere suspendi, quo minus Ecclesiæ sacramentis communicet. Cum enim Coena Domini publ. sit gratiarum actio, & ad fidei confessionẽ pertineat, durũ nobis videtur alicui obstare, ne quod per se bonum, sanctum & præcipuum est Christiani hominis officium faciat. Nitimini vos loco qui Matth. 18. habetur, de quo multa dici poterant, quæ nunc breuitatis causa omittimus: sed vt demus illic excommunicationem eiusmodi præcipi, eadem tamen eius loci authoritate non poterit longius extendi, quam donec qui excluſus est, se poenitere fateatur, & culpam deprecans cum Ecclesia reconciliari cupiat. Nam qui dixit, sit tibi tanquam Publicanus & Ethnicus, idem fratri peccatori septuagies septies remittere iubet. Quo præcepto Ecclesiam quoque astringi, non opinor negabitis: siquidem illic de excommunicatione agi pergetis contendere. Cur enim Ecclesia quæ solis Christianis constat, rigidior sit in vindicandis iniurijs quam singulos esse deceat? Aut qua ratione illa adhuc alienum ducet à familia Domini, quem ipse paterfamilias in gratiam recepit? Velimus nos exemplum adduci, quo probetur, Deum peccatores ad se conuersos & veniam petentes non absque omni mora recipere. Annon publice in patrem, in fratrem primogenitum, in totam domum, denique in ipsos coelos peccauerat filius ille prodigus? Annon scandalum domi foriſque dederat? Reuerso tamen & scelus confitenti mox ignoscit pater, dignitati pristinæ illum restituit, annulo reconciliationis restitutum ornat, & propter illum mactari vult vitulum illum saginatum, vt conuiuium paret, quo tota domus simul cum illo gaudeat?

Cur

Cur ergo nos diutius arceamus eos à læto illo & salutari epulo Ecclesiæ, qui eandem cum illo confessionem ædunt? Cur satisfactiones praeterea nouas exigemus? At periculum est inquis ne qui penitentiam simulent. Fateor. Num vero periculum hoc euitabimus, si totos annos à communione arceantur? Hypocritam certe impium nulla temporis mora emendabit. Nec est quod nos falli metuamus, dum Dei patris mansuetudinem imitamur. Hypocritae suo periculo nos fallent, sibi ipsis iudicium edent & bibent, nos extra culpam erimus. Te autem rogo, mi frater, an non ipsi quoque falli possumus, & eum zelo inconsulto à Coena excludere quem verè commersum ipse Christus iam suo corpore & sanguine pascere dignatur? Quam vero indignum hoc fuerit, ei tristitiam nouam parere, quem Dei filius in se gaudere vult? Qua ratione rigorem eum excusabimus, si eum reiiciamus quem Dominus noster vlnis expansis complectitur? Hic certè periculum est ne serui illius nequam socij deprehendamur, qui heri in se clementiam expertus, conseruum suum durius tractarit. Et cum constet Ioannem absque curiosiori examine ad baptismum admisisse omnes qui se poenitere dicebant, Apostolos item mox baptizauisse eos, qui fidem in Christum profitebantur, non videmus cur à Coena repelli debeant, qui fidem eandem nobiscum professi sunt: peccato autem aliquo Ecclesiam offenderunt, cum qua nunc in gratiam redire cupiunt.

Ista certè quae infinitis exemplis tam veteris quam noui Testamenti probari poterant, nos mouent, vt priuatum illud examen quo quisque seipsum probet, secundum Pauli praeceptum, sufficere putemus iis, qui ad Domini mensam volunt accedere. Nam si quid praeterea voluisset fieri Apostolus, magna erat illud praecipiendi occasio, cum ex professo de legitimo Coenæ vsu disereret apud eos, qui innumeris erroribus atque vitijs polluti ipsam quoque horribili vsu prophanarant. Sed vidit proculdubiò, quam periculosum sit aliorum conscientias rimari

mari velle, quando nihil facilius est, quàm seuerius in alios animaduertendo sanctitatis maioris existimationem venari: & sæpè tentationum lineis metiuntur per importunos illos censores, qui consolatione potius subleuari & confirmari debebant. Ideo in hac ipsa causa grauiter monebat videndum esse ne à Sathana occupemur, cuius machinationes nemo Christianus ignorat.

Quæ de presbyterio in Ecclesijs constituendo scribis facilè admittimus illic vbi Magistratus non est Christianus. Nam oportet esse aliquos quorum authoritate in officio contineantur, qui ad peccandum procliuiores sunt, ne Religio exterorum ludibrijs exponatur. Sub Christianis autem principibus cura ista ijs commodius & tutius committi videtur, qui ad Reipub. gubernacula sedent: & nescio quam tutò noui Magistratus possint creari, quia multa sequantur incommoda, quæ nunc recensere longum foret. Hoc tamen dissimulare non possum in Palatinatu nulla prius scandala tam atrocia incidisse, quam ea sint quæ Seniorum illic constitutorum culpa acciderunt. Et quis obsecro eos posthac feret correptores, qui sceleratissimum hominē Siculum Sodomitam, & eundem pestilentiss. calumniatorem impune elabi passi sunt, ne ad iudices legitimos traheretur? Putarunt enim lentius procedendum esse vt ipsi eius causæ cognitores esse possent. Hac ratione profecto illos mihi excusauit homo Italus tibi probe notus & vir bonus cum exemplum illud ei obijcerem. Quid vero est Magistratus partes sibi vendicare, si hoc non est? Est equidem insatiabilis hominum ambitio, & rari inueniuntur qui potestate sibi data non insolentiores fiant. Et si veteres historias euoluamus maxima & nocentissima Ecclesiæ scandala ex Episcopis & reliquis ministris enata fuisse patebit. Quod ipsum nunc in Germania quoque fieri videmus inter Lutheranos superintendentes, qui nimia potestate armati nihil non licere sibi putant. Quid vero de ijs qui Heydelbergae hanc causam agunt sperare possimus satis nos vna hæc audacia admonet, qua suae sententiæ subscribere nolen-

volentes atheiſmi accuſant, & eos quidem viros in quorum fide, doctrina, moribus nemo bonus aliquid vnquam deſiderauit. Quod ſi ergo nouam in Eccleſijs tyrannidem his principijs ſtabilire poſſe metuimus, quis nos abſque cauſa id timere dicet? Quod autem alias ſcripſi non obſtamus nos, quo minus ſuo ſenſu fruantur, qui illa diſciplinæ forma ſe vtiliter vti poſſe vident. Hoc ſaltem monemus, ne eundem calceum omnium pedibus induere, vel potius obtrudere conentur, néue ob rem adhuc controuerſam, & cuius eadem formula vbique conſtitui non poteſt, Eccleſias abs ſe inuicem diuellant, & nouas concertationes texendo, laetum communibus hoſtibus ſpectaculum præbeant.

Bene mî obſeruande frater facturos nos putauero, ſi cauſam hanc totam ſilentio poſthac premamus, ne in publicam oſtentationem erumpat, qua de re cum nuper D. Bullingerum ad te ſcripſiſſe ſciam ego prolixior eſſe nolo. Nihil fraterna charitate atque concordia Eccleſijs vtilius & ſalutarius accidere poteſt. Eam nos vobiſcum colemus, quoad vitam Deus dederit, & de nobis omnibus idem vobis pollicemur. Si quid liberius abs me ſcriptum videbitur, tuae humanitatis illud acceptum feres qua fretus ſic mihi agendum putaui. Dolet nobis vehementer vrbem veſtram peſtis flagello indies magis ingraueſcenti affligi, & prae alijs triſte nobis fuit auditû, optimum & clariſs. fratrem D. Remundum periclitari, aut etiam ad Dominum iam nunc commigrauiſſe. Illum quidem ſi iam hac vita defunctus eſt vere beatum viuere, & miniſterij ſui, in quo fideliſſ. fuit, praemia percipere ſcimus, at Eccleſiam membro vtili & neceſſario orbatam eſſe non poſſumus non dolere. &c. Deus pater miſericordiae & conſolationis vobis omnibus adſit, Eccleſiae & ſcholae noſtræ miſereatur, téque imprimis mi humaniſsime Beza & frater obſeruande ſeruet ad ſui nominis gloriam, & ſtudijs tuis benedicat: Amen. Tiguri 3. Auguſti 1570.

Rod. Gualtherus.

D. Carolo Ionuillæo Geneuensi Rodolphus Gualtherus Tigurinus. S.

SEmper te amaui humaniſſime & doctiſſime Ionuillæe, & quidē magno tuo merito: nunc autem te dignum video quem magis amem & colam, qui de ijs quæ de me ad vos perlata ſunt, me tam amice admonendū eſſe putaris. Qui illi ſint qui hinc ad vos profecti iſta narrarent, aut fortaſsis adhuc nobiſcum agentes iſthuc perſcripſerunt, neſcio, hoc autem non ſine dolore iam annis aliquot experti ſumus, pleroſq; fore qui Geneua ad nos veniunt, de diſciplina quidem ſplendidè diſſerere, vix vero vllam vel ſcholaſticam vel domeſticam diſciplinam, qualis apud nos habetur, ferre poſſe aut velle. Interim ijdem nos accuſant, qui diſciplinam omnem ex Eccleſia ſublatam velimus: & non ſine calumnia nos contra diſciplinam pugnare dicunt: quando non omnia probamus, quæ ipſi de excommunicatione aut potius de excluſione à coena Domini myſtica ſentiunt. Quod ad me attinet illos vehementer falli ſatis arguit, quod Homil. in Lucam 193. diſciplinam Eccleſiæ neceſſariam eſſe affirmo. Quod ſi eam abs me in concionibus publicis oppugnari dicunt impudentior eſt eorum calumnia, quam vt aliquam confutationem mereatur. Nec enim puto aliquem apud vos vel etiam in tota Heluetia tam hoſtili in me animo eſſe, vt tale quid de me cogitare poſsit, cum multis æquo ſeuerior & vehementior in corripiendis corruptis hominum moribus atque delictis eſſe videar. Quae autem contra excommunicationem dico aut ſcribo ad Anabaptiſtas maxime pertinent, ſicuti in eiuſdem operis Homilia 160. eſt videre. Quia enim iſti ſub illius praetextu multis fucum faciunt, non poſſumus non noſtros monere, ne ipſorum praeſtigijs ſeſe ſeduci patiantur. Quod ſi de excommunicatione dicendum ſit, nunquam ea nobis prorſus aut in genere dānata eſt: quin & legibus noſtris ea praecipitur, qua à tribuum ſocietate & publicorum paſcuorum

vſu

vsu-fructu excluduntur, qui contemptis admonitionibus tam publicis quam priuatis, aliter viuunt quam homines Christianos deceat. Vt vero aliqui à coetibus sacris aut à coena Domini arceantur, id in nostris Ecclesijs nunquam receptum fuit: vt nec in multis alijs, quas tamen ob neglectam fidei & doctrinae puritatem, aut ob introductam morum licentiam, nemo hucusque merito potuit accusare. Nec enim à quoquam hactenus idoneis & firmis argumentis demonstratum fuisse vidimus, excluſionis aut separationis symbolum ex ea fieri debere, qua Ecclesia colligi & eius vnitas conseruari atque foueri debet, quo nomine illam veteres συνάξιν dixerunt. Miror igitur mi charissime Ionuillæe, qua ratione dicas me istis Ecclesiæ temporibus calamitosissimis nouum quoddam & inauditũ velut paradoxon inuehere praeter omnium expectationem. Cur enim nouum & inauditum dicatur, quod in nostra Ecclesia iam inde ab initio per annos 50 receptum fuit? Zuinglius certe beatæ memoriæ, primus Religionis apud Heluetios instaurator eadem diserte scripsit in amica ad Lutherum Exegesi, quæ hodie nos docemus & sentimus. Idem etsi cum D. Oecolampadio amicitia & amore syncerissimo coniunctus esset, nunquam tamen voluit Excluſionem à coena in Ecclesiam Tigurinam introducere, cum ille aliquam eius formulam, bono zelo Basileæ instituerat, quæ nec ipso adhuc viuente plenè exerceri, nec postea diutius retineri potuit, quod prudentissimi quique viderent, satius esse Christianis magistratibus suam authoritatem confirmare, qua improbi & contumaces, admonitionum diuinarum contemptores facilius simul & tutius coercentur, quam cum publici motus periculo presbyterium quoddam nouum aut senatum Ecclesiasticum instituere, qui fortasis non multo post alio opus haberet, cuius imperio inde enascens tyrannis frenaretur. Quid vero D. Bullingerus, præceptor & pater meus vnicè obseruandus, de hac caussa sentiat, eius aduersus Anabaptistas liber abunde testatur, & ea imprimis quae habentur cap. 9. lib. 6. &c. De Musculo quid

dicere

dicere attinet, qui dum Ecclesiæ Germaniæ superioris magis quam nunc florerent, Augustæ magna cum laude, & nõ minori postea Bernæ docuit? Is vt passim admonet ministros de colligendo potius quam excludendo sollicitos esse debere: ita in priorem ad Corinth. hoc negotium sic tractat, vt non obscurum sit eum à nostra sententia minimè esse alienum. Posem his adijcere Constantiensis Ecclesiae exemplum, quæ illic docente Ambrosio Blaurero, Consulatum vero gerente Thoma fratre eius, socero meo colendo, disciplinam exercuit seueriſsimam in omnes qui dissolutius vixerunt: sed idem exclusionem à Coena sacra admiscendam esse nunquam putauit. Possunt ista opinor sufficere aduersus eos, qui me dogma vel potius paradoxon nouum & inauditum inuehere calumniantur. Adde tamen me nihil vnquam vel docuisse in hac causa, vel scripsisse, quod à communi fratrum, qui in nostris Ecclesijs docent sententia dissentiat. De causa ipsa nunc prolixius disputare nolo. Si qui autem Exclusionem à sacris mysterijs in sua Ecclesia cum fructu exercere posse putant, fruantur illi suo sensu: Et libertatem hanc nemini nos inuidemus. Nos equidem cum ante annos aliquot vester Senatus ad nostrum de hac re retulisset, non nostros modo verumetiam Bernenses, Scaphusianos, & Basilienses fratres monuimus, ne alicuius consilij vestris authores essent, quo inchoatæ tunc apud vos disciplinae formula atque morum reformatio posset impediri. Noluimus enim in alienas Ecclesias nobis aliquod ius aut imperium vendicare. Recte igitur scribis nos omnes qui Ecclesiae Tigurinae gubernacula tenemus, concordiae & pacis Ecclesiasticae studiosos fuisse semper: nec facilè ad certamina prosilire. Istud certe studium nos monet ne temere aliquibus alicuius innouationis authores simus, nec libenter in messem aliorum falcem mittimus, quod sciamus innouationes plerunque cum rixis & contentionibus esse coniunctas. Quae autem nuper in Luca meo scripsi, non contentionis ergô (à cuius libidine hactenus alieniſsi-

alieniſsimus fui) ſcripſi, ſed pacis Eccleſiaſticæ conſeruandae cauſa, quam ego iam pluribus annis perturbatam fuiſſe vidi ab illis qui excommunicationem violenter obtrudendo, aliorum labore collectas & inſtauratas Eccleſias ſua importunitate diſperſerunt. Certè quanta mala Anabaptiſtae noſtro ſæculo dederint, longum eſſet commemorare. Optas tu vt priuſquam via contentionibus aperiatur, cum doctis & amicis conferam. Non aperui ego viam contentionibus, vbi autem & per quos ea aperta ſit, ſatis iam omnes norunt. Quod ſi quis me petulantius aggrediatur, méque ad ſcribendum cogat, faxo vt omnes me modeſtiae ſtudere, nec quicquam abſque Eccleſiæ noſtrae & ampliſsimi Senatus authoritate atque conſenſu facere intelligant. Contulerunt noſtra ætate ſæpius de hac cauſa viri doctrina & pietate eximij, & in eo ſemper conſenſerunt, diſciplinam in Eccleſia neceſſariam eſſe (quod ipſi quoque adhuc fatemur, imò vrgemus & vrgebimus, quoad vitam Dominus dederit) eius vero rationem atque formulam cuilibet Eccleſiæ liberam relinqui debere, vt ea vtatur quæ Eccleſiam ædificet, non concutiat aut euertat. Nunquam item diſsimulauimus Coenam Dominicam illis vbi Magiſtratus eſt Chriſtianus maiori cum periculo quam emolumento cum hac cauſa miſceri. Cogitare me iubes, quàm multa & grauia incommoda ſequantur ſi excommunicatio ab Eccleſia tollatur neque eius vſus retineatur. At ego non minus diligenter & mature cogitandum puto, quanta animorum diſtractio, & quam horribilis rerum perturbatio oritura ſit, ſi qui apud ipſos receptum diſciplinae modum abſque omni diſcrimine omnibus alijs Eccleſijs etiam nolentibus & reluctantibus volunt obtrudere. Nobis certe ſufficere videtur ſi diſciplina inſtituatur quam magiſtratus legitimus exerceat. Etiamſi nulla fiat per certos homines à coetibus ſacris, ab auditione verbi & Coenæ myſticæ vſu excluſio. Hæc liberius ſcribo, mi frater, quia non tam mea quam Eccleſiarum noſtrarum cauſa hîc agitur: & non ignoro qui præcipui ſint huius fabulæ actores

res, cuius vtinam catastrophe sit læta, & quæ ad Ecclesiae communis ædificationem faciat. Te autem mi frater obseruande rogo, vt ista boni consulas, & de nobis omnibus tibi persuadeas, nos nihil minus cogitare, quam vt vestrae aut alijs Ecclesijs turbas demus: & puto vestros homines non ignorare, quo studio & animi candore Ecclesiam vestram simus complexi hactenus: quam in posterum quoque amare & complecti non desinemus. Salutem tibi dicit D. Bullingerus. Tu quaeso ex me salutes D. Bezam, Budaeum, Hessnaltum, & reliquos amicos & fratres mihi in Domino plurimùm obseruandos. Vale Tiguri pridiè Calend. Maij, Anno Filij Dei in carne manifestati. 1570.

Tui studiosissimus Rodolphus Gualtherus.

Ex literis ad generosiss. Comitem Ludouicum *Vuitgensteinium 26. Augusti* 1574.

QVòd autem inter media salutis externa disciplinam ecclesiasticam numeras, etsi per se nequaquam improbem, rogo tamen Excellentiã tuam, ne ægre ferat, si de hac re aliquid dixero, de qua hodie inter multos controuertitur, & nisi quorundam ambitiosus rigor prudenti principum authoritate tẽperetur, turbas aliquando dabit maiores quam vt facilè sedentur, & nouam in Ecclesias tyrannidem inuehet, Pontificia nihilò tolerabiliorem. Ecclesias absque disciplina consistere non posse, fatemur omnes, & vt ea sanctissimè instituatur atque seruetur omnino necesse est. De huius autem formula non inter omnes conuenit. Vestri homines præcipuum disciplinae caput in Exclusione à coena Domini constituunt: Adhaec exclusis certum tempus praescribunt, quo à cõmunione abstinere debeant: vtque suam disciplinam tueantur Senatu ecclesiastico opus esse dicunt, cui omnis loci & ordinis homines, ipsi quoque

principes, ſubijciantur. At iſta eiuſmodi ſunt, vt de eorum veritate pij & cordati non temere dubitent. Etenim non abſque cauſa quaeritur, an cœna Domini, quae vt communionis & ſocietatis Chriſtianæ ſymbolum ſit, vtque fidei confirmandae ſeruiat, à Chriſto inſtituta eſt, in vſum planè diuerſum, adeoque Chriſti inſtituto contrarium, conuerti debeat? vt interim diſſociationis & excluſionis organum & conſcientiarum carnificina fiat? Deinde, annon cum Pauli regula hoc pugnet, qui vt quiſque ſeipſum probet, non vt aliorum conſcientias curioſius ſcrutemur, iuſſit? Item, annon durum & iniquum ſit, peccatorem, qui ſeria poenitentia tangitur, & quem iam proculdubio in gratiam receptum Chriſtus ipſe ſuo corpore & ſanguine paſcit, ab eius menſa arcere, imò prohibere, ne mortem Domini publicè cum Eccleſia, cuius membrum germanum eſt, praedicet? Præterea, annon monſtri inſtar ſit, duos in vno populo magiſtratus inſtituere? Aut enim politicus magiſtratus ab eorum cognitione excludetur, quae ad morum diſciplinam ſpectant: aut vterque ſimul circa hanc occupabitur. Quòd ſi illum excludamus à morum diſciplina, id contra Dei leges faciemus, qui ſua iudicia viris principibus credidit, & ijſdem vt malum è medio populi ſui excindant, iuſſit. Sin verò illam his quoque committemus, vix vitari poterit confuſio, & alter alterum impediet: aut ſaltem ceſſare debebit in hac parte politicus magiſtratus, donec cauſas eiuſmodi Eccleſiaſticus ad illum remiſerit. Ita verò non habebit ille quod agat, niſi prius Seniores illi cauſas cognoſcant, & huic de his decernendi poteſtatem faciant. Emergent ergo hinc nouæ tyrannidis cornua, & paulatim criſtas attollent ambitioſi Eccleſiarum paſtores, quibus facilè fuerit ſuos aſſeſſores in ſuas partes attrahere, cum ipſi inter hos primatum teneant. Et hoc me non abſque ratione dicere intelliget Excellentia tua, ſi quae ſpecimina veſtri illi iam apud vos dederint, diligenter quaeſieris. Etenim à coena abſtinere per illos iuſſi ſunt ſpectatae

pietatis

pietatis & probitatis viri, qui cur hoc iuberentur, nunquam rescire potuerunt: sed sufficiens responsum esse nouis illis alienae fidei dominatoribus visum est, quod ipsi salua sua conscientia illos non possint admittere. Ergo ne propter morosi aut importuni pastoris conscientiam vir pius à sacro epulo abstinere, & in praedicando mortis Christo beneficio suum officium debet negligere. Tolerabilius multò Pontificij praesules agunt, qui cur nos pro schismaticis & excommunicatis habeant, libere edicunt, neque nobis nos purgandi occasionem eripiunt. Quid ergo fore sperabimus, si quando regnum suum stabilierunt, cum hæ sint disciplinae istius primitiae, pro qua illi tantopere digladiantur? Mihi certè consultius videtur, vt ministri intra suas metas sese contineant, magistratibus verò committantur quae ad morum & vitae disciplinam pertinent. Scio illos obijcere, Magistratus non semper officium facere, & proinde alio Senatu opus esse, qui illos in ordinem redigat. Ego verò hanc consequentiam nego, cum quod dicunt nullo exemplo Prophetico siue Apostolico probare possint.

Ministrorum quidem est, principum ac iudicum vitia moresque corruptos corripere, eosdem officij admonere (quod olim Prophetas fecisse legimus) vt verò eosdem, si segnes esse pergant aut mali exempli authores sint alij magistratui mulctandos aut excommunicandos subijciant, nuspiam me legisse memini. Prophetas certè nihil huius fecisse constat. De Apostolis non opus est dicere, quorum tempore magistratus Christiani nulli fuerunt. Quae causa fuit, vt in Ecclesijs necessariò Seniores constituerentur, qui morum disciplinae praeessent: quod hodie etiam fieri oportet sub tyrannis fidei persecutoribus. Alia longè est nostrarum Ecclesiarum ratio, quibus ex singulari Dei beneficio Principes Christiani dati sunt, qui etsi

ſuos naenos habeant, tamen eorum authoritatem miniſtri tueri, non ex illis publica ſpectacula facere debent. Rogo autem Excell. tuam, vt aliquandò priuatim de tota hac cauſa cum D. Eraſto, viro pietate & eruditione ſingulari prædito, conferat, neque eos audiat, qui optimè meritum oderunt & perſequuntur, adeóque ex ijs locis eiectum volunt, in quibus ipſi fortaſsis vix nidum inuenturi fuiſſent, niſi alij primam glaciem fregiſſent, inter quos iſtius viri eruditio & ſtudium præcipuè eluxit. Scripſit hic ſub initium iſtius Tragœdiae Theſes aliquot, quibus totum hoc negotium complexus eſt. Probauit has D. Bullingerus cum toto noſtro collegio. At confutationem earundem D. Beza inſtituit: ſed quod tanti viri pace dixerim, parùm profecit. Nolim tamen apud vos nouas turbas excitari. Hoc potius opto, vt quae per nouatores aliquos inuecta eſt confuſio, paulatim aboleatur. Quod facilè fiet, ſi qui rectius & moderatius ſentiunt, tutò per illos agere, & quod animo ſentiunt, modeſtè proponere alijſque dijudicanda proponere poſſunt: Theologi verò à Reipub. gubernatione & bellorum conſilijs atque aulicis negotijs ad ſuggeſtum & ſcholas remittantur: quæ propria eorum arena & palaeſtra eſt, in qua ſeſe exerceant. &c.

Rodolphus Gualtherus.

Clariſſ. viro D. Thomæ Eraſto Doctori *medico, D. meo honorando, & fratri* chariſsimo. Heidelbergam.

S. D.

HOrreo ſanè ad commemorationem eorum quæ narras de excommunicatoribus, verùm vt-ut res ceciderit, ſemper deteriora metui. Vnde & illuſtriſſ. Principi ſcripſi, ne ſe huic aeſtuoſo credat pelago. Ac mirum eſt homines iſtos Principi inſtillaſſe, non tam meo conſilio, quàm

Gual-

Gualtheri noſtri inſtigatione, ideoque non tam à me, quam à Gualthero omnia eſſe illa profecta, quæ ad Principem Illuſtriſſ. ſunt & ſcripta, & tranſmiſſa. Sanctè enim tibi affirmare poſſum, vtramque ad Principem epiſtolam à me eſſe ſcriptam: & deinde Gualthero, & Wolphio B. M. exhibitam, vt illi, ſi quid videretur addendum, adimendum, aut mutandum, liberè indicarent. At ſimpliciter approbarunt illi vtramque. Id quod non ſcribo, quaſi non libenter audiam confratrum iudicia, & melioribus libenter cedam, atque acquieſcam, ſed quòd, per Dei gratiam, nunc in 51. Miniſterij mei anno abſoluto, ita res meas temperauerim ſemper, vt nunquam à quoquam pependerim, aut circumducendam me permiſerim contra animi mei ſententiam, citráque diuinae ſcripturæ authoritatem. Pluribus D. Datheno expoſui meam de excommunicatione ſententiam. Vnde ille, & fortè complices eius facilè potuerunt intelligere, me ſentire, vt ſentio, non in vllorum hominum gratiam, ſed propter veritatem ſynceram confitendam, & affirmandam. Mihi quidem maximoperè neceſſarium videtur iugibus precibus rogare Dominum, vt ipſe negotium hoc, ſatis alioqui periculoſum, componere dignetur, efficeréque, vt Princeps optimus emergat. Quod ipſi, & nobis omnibus concedere dignetur clementiſsimus Dominus. Cuius gratiae te, tuoſque commendo. Salutant te noſtri Gualtherus, Simlerus, Lauaterus, Hallerus, Funchius, Stuckius, & caeteri fratres tui amantiſsimi. Tiguri XI. Ianuarij ad lucernam, hora noctis IX. Anno, 1574.

Bullingerus ex animo tuus.

Interpretatio eorum quae Germanicè ſcripta *ſunt pag.* 363.

APoſtoli ſub Ethnico Magiſtratu vixerunt, qui tamen ſcelera non puniuerunt, à quibus quiſque Chriſtianus abhorrere debet. Sed vt & Eccleſia poenam ſcelerum aliquam haberet: Admonitionem aſſumpſit, & excluſionem,

quia gladio, quòd ipsis minimè committebatur, punire non poterant. Et hæc quidem caussa, apud eos excommunicationis fuit. Quia verò iam Christianus Magistratus, scelera ipsemet supplicijs cohercet, ideò excommunicatio non amplius necessaria erit.

Potest etiam alia pœna, & cohercitio in Ecclesia Dei esse, quàm haberi pro Ethnico & Publicano. Quia Christus nihil aliud vult, nisi vt scelera puniantur. Atque adeò non perperam fiet, si & hoc quoque tempore aliud poenae genus constituatur: vt ea nempe Magistratui committatur.

Typographus pio Lectori.

HAbemus, pie lector, doctissimorum virorum plures alias literas, quas hisce adiungere possemus, ne quis existimet, clarissimum illum virum & iudiciosissimũ D. Thomam Erastum paucos habuisse in sua opinione suffragatores, & ad suas Theses scriptis defendendas impulsores. Verum prolixitatis euitandae gratia, ne volumen excresceret, multa alia omisimus, quæ huic instituto inseruire poterant. Quod si aduersariorum importunitas eò nos adigat, vt scriniola chartulis plena quæ de hoc argumento clarissimus ille vir suis haeredibus reliquit, euoluamus: intelligent Europeæ Ecclesiæ, quàm erudita & pia huius sæculi ingenia supradictas Theses, tanquam verissimas probent & amplexentur. Interim, orandus est clementissimus Deus, vt per suum Christum nostræ salutis authorem, suas Ecclesias spiritu-sancto gubernare dignetur, pastorumque omnium animos ea modestia imbuat, vt omni tyrannide in conscientias Christianorum sublata, Euangelicam doctrinam indesinenter propagare conentur omnes, qui à Deo vocati, Christique ministri volunt haberi, neq; hoc nomine tantoperè glorientur, vt contradicentem neminem pati velle videantur: quin potius deposito omni Pharisaico supercilio, & inquisitoria authoritate, alios etiam Dei seruos de rebus sacris in cœtu Christianorum disserentes, vti Paulus loquitur, prophetare, non inuitis animis permittant. Vale.

INDEX RERVM, VERBORVM, TEXTVVM, CAPITVM ET Controuerſiarum, quæ in hoc Opere præcipuè *tractantur, agitantur, & diſcutiuntur,* copioſiſsimus.

Prior numerus pag. poſterior lin. notat.

A

Aaron ſacerdos eligitur à Moſe. 16.32

Aaroni Moſes officium præſcribit. 164.25

Aaronis munera Moſes obiuit. 262.18

Aarone mortuo Eleazarus filius in parentis locum à Moſe ſubrogatur 165.6

Aben Ezrae Iudaei teſtimonium nihili. 129.5

Abſalon cum patris concubinis rem habuit. 294.2

Actus externi quotuplices. 310.23

Adamus an à Deo excommunicatus. 126.22

Adamus quarè ex Paradyſo expulſus. 127.24

Adamo Deus ſacrificijs vti non vetuit, ſed imperauit. 127.4

Adamo arbor vitæ ſacramentũ. 126.20

ἀδικίαν & ἀνομίαν operantes in Eccleſia tolerat Deus. 84.12

Adminiſtratores quinam fuerunt in Eccleſia. 58.2

Aduerſarius Chriſti quis. 101.22

Africani, quoſnam presbyteros appellarunt. 287.3

Alexander & Hymenaeus quomodo & quarè Satanae traditi. 238.25

Allegoricum quid & quid non. 245.7

Ambroſius quid de Senioribus. 58.9

Ambroſ. quid de Presbyterio. 258.20

Analogicus ſenſus non argumentatiuus. 244.32

Anathema, ſeu maior excommunicatio apud Pontificios, quid 3.5

Anathema fieri: è ſynagoga eijci: velut Ethnicum & publicanum æſtimari: Satanae tradi: à communi victu arceri: excommunicari: diuerſa. 188.27

Apoſtolus quare potiùs dixerit: poculum quàm ſanguinem, & menſam quàm corpus. 118.11

Apoſtoli priuati homines. 112.15

Apoſtoli neminem à ſacramentis arcuerunt. 224.30

Apoſtoli caco-daemones habuerunt ſibi ſubiectos, & quid per hos fecerunt. 231.22

ἀποσυναγωγὸν fieri quid. 315.8

ἀποσυναγωγὸν fieri aliud quam excommunicari. 313.12

Arbitri litium apud Corinthios ordinati. 286.19

Ariſtocratia erat reſpub. Iudaica tempore Chriſti, 276.11

Argumenta pro presbyterio ex nouo Teſtamento ſumpta confutantur. 283.21

Argumenta contra presbyterium defenduntur. 259

Argumenta pro excommunicatione ex priuato conuictu & 2. ad Theſſ. 3. deſumpta confutata. 247

Auguſt. quid de excõmunicatione. 41.2

Auguſtinus quomodo Eccleſiã abſque immunditia fore intelligit. 138.32

Auguſt. expulſionẽ Adami ex Paradyſo excõmunicationem vocat. 127.36

Auguſtinus & Theophylactus quomodo ligandi & ſoluendi poteſtatem exponant, 205

Auguſtini teſtimonium, hominis teſtimonium. 128.17

Azarias ſacerdos quarè Vzziam obiurgauit. 300.33

Azymos quarè nos dicit Apoſtolus. 12.14

Azymorum feſtum quid ſignificat. 241.37.

Azymorum ſeptem diebus fermentum

Index.

Iudaeis edere non licebat. 12.5.

B

BAptiſma Ioannis, ſacramentum pœnitentiae. 193.20.
Baptiſma contrà Anabaptiſtas quo argumento confirmatur. 17.24.
Baptizatus nullus à ſolenni gratiarum actione excludendus. 20.9.
Baptiſmus corruptionis noſtræ & renouationis ſymbolum. 147.18.
Beza diſputat cum Deo. 146.20.
Beza in vna eadémque pagina ſibi contradicit. 192.12.287.28.289.16.
Beza Paulum, Moſen & Deum ipſum corrigit. 229.4.
Beza pro Scripturae teſtimonijs fabuloſos Gentilium Poetas citat. 247.14.
Beza ſcribit excommunicationem hypocritas reddere. 236.33.
Beza vt libet, ſcripturas interpretatur 225.17.
Beza quod vnius Dei eſt, hominibus tribuit. 91.15.
Beza tres ponit Eccleſiaſticæ cenſurae gradus. 91.25.
Beza vult oſtendere Maiorem Papæ excommunicationem niti ſcripturis 93.1.
Bezae amici de iure gladij penès Synedrium mutarunt opinionem. 185.7.
Bezae Argumenta pro excommunicatione ex vet. Teſtamen. deſumpta confutantur. 126.10.
Bezae argumenta pro excõmunicatione ex Nouo foedere petita conuulſa. 153.
Bezae declaratio de excommunicationis definitione ſibi contraria. 72.4.
Bezae interpretationis verborum Chriſti, Die Eccleſiae, refutatio. 186.
Bonos in vſu ſacramentorum non polluit praeſentia malorum. 115.17.

C

CAin vndè excõmunicatus. 128.14.
Cain quomodo Lutherus dixit excommunicatum, ibid. 32.
Caiaphae poteſtas in Chriſtum, vnde. 276.16.
Catabaptiſta quis. 301.20.
Caſtigatio ſcelerum, quatenùs ad Deum, & quatenùs ad magiſtratum pertinet. 311.29
Chriſtus Rex & ſacerdos. 165.24.
Chriſtus eſt paſcha noſtrum: verba Apoſtoli: exponuntur. 12.27.
Chriſtus iudicia de Moribus nullibi exercuit. 171.24.
Chriſtus an à Iudaeis ἀποσυνάγωγος factus. 314.10.
Chriſtus nullum vnquam excommunicauit. 115.17.
Chriſtus non nouauit formam Iudiciorum & gubernationis ſui temporis. 34.28.
Chriſtus contrà ea quae Moſes rectè ſanxerat nihil fecit aut fieri praecepit 34.30.& 325.1.
Chriſti in membris quot requiruntur. 2.8.
Chriſti membra quomodo fiunt homines. 2.1.
Chriſtum quare non occiderunt Iudaei ipſimet. 277.13.
Chriſtianos omnes ſacramentis vti oportet. 85.5.
Circumciſi celebrant Paſcha ex mandato diuino. 4.15.
Claudij Caeſaris edictum pro priuilegijs Iudaeorum. 177.3.
Coenae Dominicae fines. 24.5.
Coena omnibus ſacrificijs ſucceſſit. 113.4.
Cœna ad ſalutem nõ abſolutè neceſſaria. 223.12.
à Cœna Domini diſcipuli contendẽtes non remouentur. 20.2.
Cœnæ cõmunio nulli neganda. 108.8
Confeſſio exacta à Chriſtianis antequã ad cœnã Domini accedant. 149.10.
Congregationis nomen quid ſignificat. 311.30.
Conſcientia mala vnius non polluit integritatem alterius. 115.9.
κοινόω vel κοινόζω quid ſignificat. 52.4.
Corinthij quam poteſtatem habuerũt inceſtuoſum è medio tollẽdi. 228.20
Cultum impiorum quatenùs Deus reijcit. 304.3.

D

DAuid an toto illo tempore quo in adulterio vixit in templum non ingrediebatur ſacrificare. 294.9.

Dei

Index.

Dei voluntas pro ratione. 145. 18.
Deus an præceperit, flagitiosos, si à Magistratu non puniantur, vel à Sacerdonbus, vel à Presbyterio cõmentitio, à Sacramentis remoueri. 337. 28.
Deus gubernator internæ rectionis hominum, 159. 26.
Deus idem semper iudicat, siue loquatur Ecclesia, siue sileat. 88. 16.
Discipuli Christi totam Ecclesiam in vltima cœna repræsentabant. 97. 2.
Dogma hominis impugnare & hominem damnare, diuersa. 56. 17.
Domini causa, quid significat. 263. 35. & 275. 5.
Donatistæ quomodo eludebant parabolam de Piscibus. 79. 36.
Donatistis quid respondet Augustinus. 80. 2.

E

Ecclesia quotuplex. 336. 9.
Ecclesiæ nomen quotuplex. 34. 18.
Ecclesia & Sinagoga an idem. 312. 27.
Ecclesia quæ & qualis, de qua Christus, dic Ecclesiæ. 32. 20. & 35. 14.
Ecclesia non fert contraria iudicia. 156. 23.
Ecclesiæ dicere: quid vult. 29. 11. 40. 26. 322. 14.
Ecclesiæ visibilis à consortibus quæ requiruntur. 2. 7.
Ex visibili Ecclesia eiectus quis habendus. 335. 3.
Ex Ecclesia in mundum eijcere quid. 234. 21.
Edentium in Coena Domini duo genera. 23. 12.
Eiectio è Sinagoga quid. 10. 1.
Episcopus Constãtinopolitanus de Excommunicatione quid. 59. 13.
ἀποτιμία quænam in Ecclesia & à quibus facta. 120. quid. 49. 17.
Errores multi veterum Catholicorum confutati. 56. 18.
ἀπαρχὰς princeps populi apud Iudæos quam habuit potestatem. 177. 32.
ἐξαιρεῖν ἐκ μέσου τινῶν, & arcere à Sacramentis, differunt. 47. 6.
Exclusio à Templo quid significat. 146. 34.
Exemplis non viuendum sed legibus. 17. 6.
Excommunicatio quid. 1. 1. & 3. 10.
Excommunicatio vnde. 1. 7.
Excommunicatio quotuplex apud Lutherum. 71. 12.
Excommunicatio, eiectio è regno Dei à quibusdam definitur. 77. 13.
Excommunicatio perperam definita salutis negatione. 87. 4.
Excommunicatio maior apud Pontificios quid. 3. 3. & 99. 10.
Excommunicatio minor apud Papistas quid. 3. 3.
Excommunicatio à Põtificijs deriuata. 70. 33.
Excommunicatio quo modo infligenda. 2. 14.
Excommunicatio non fit sine durissima obiurgatione. 214. 9.
Excommunicatio, Deus est Pont. Rom. quo omnia sibi subiecit. 59. 29.
Excommunicatio nõ est ordinatio Diuina. 56. 11. & 345. 2.
Excommunicationem figmentũ Presbyterorum affirmant aliqui. 89. 28.
Excommunicatio humana ex Diuina colligi non potest. 72. 16.
Excommunicatio quos fructus peperit Ecclesiæ. 58. & 59.
Excommunicatio aliquot Imperatorum & Regum centena millia hominum in Germania trucidari fecit. 59. 23.
Excommunicatio, turris Babel, quibus fulcris nititur. 308. 1.
Excommunicatio non damnat. 90. 17.
Excommunicatio humanum inuentũ. 25. 14. 56. 11. 67. 31.
Excõmunicationis definitio vera qualis. 69. 1.
Excommunicationis, Bezæ descriptio. 70. 15. & 89. 32.
Excommunicationis origo. 57. 1.
Excommunicationis executores quinã 68. 4.
Excommunicationis an mandatum extet in sacris literis. 3. 28.
Excommunicationis nulla mentio nec in celebratione nec in institutione Sacramentorum. 25. 28.
Excommunicationis formulam à Mose propos-

Index.

propoſitum voluit quidam. 254.30
Excõmunicationis gradus ſeu partes 91.7
Excommunicationis gradus varij ſecũdum Bezam. 76.24
Excommunicatio in tyrannidem erũpet. 74.16
Excommunicationis neq; finis neque cauſa exprimitur in ſacris literis 52.31
Excommunicationis finis. 57.16
Excommunicationis fulmine Rom. Pont. totum ſibi Occidentem ſubegit. 59
Excommunicationis ſententia à quibus ferenda ſecundùm Bezam. 73.18
Excommunicationis ſententia de quibus ferenda, Beza non dixit. 74.18
De excommunicationis vſu. 298
Excommunicationem quarè veteres exercuere. 21.2.& 52.33
Excõmmunicationem quare metuerũt homines. 57.30
Excommunicationem ſignificauit Deus ille fortitudinum apud Danielem. 59.28
Excommunicationem nec docuêre nec exercuêre Apoſtoli. 21.2.& 52.53
Excommunicatione caruit populus Iſraeliticus. 60.11
De excõmunicatione Petrus Lombardus quid. 70.31
De excommunicatione in ſacris Scripturis nullum mandatum. 67.31
De excõmunicatione abolenda exẽplar decreti Pont. Rom. oblati. 62.& 63
Excommunicatus quibus rebus priuatur. 2.14
Excommunicatur nemo peccans inuitus. 7.29
Excommunicatores quid poſſunt. 90.4
Excommunicati ſacerdotes Sueuiæ miſſas celebrant. 63.33
Excommunicatis an in vitæ diſcrimine conſtitutis coena Dominica adminiſtretur. 226.30
Excommunicati qui ſint à Deo. 335.17
Excommunicandum nullum ſinè conſenſu magiſtratus volunt quidam. 302.1
Excommunicare quempiam an ſit priuatæ authoritatis. 112.9

F

FAcinus quod ad plures pertinet, non poterit ab vno ſolo remitti. 28.7
Facinoroſos in Rep. Iſraelitica penes quem erat punire. 60.13
Fermentum quid ſignificat. 240.18
Fermentum ſimpliciter ſumptum quid ſignificat. 243.22
De Fermento. 240.6
Fermentorum differentia. 12.17
Fermentum quando licebat Iudæis edere. 12.5
Fides Gentes purificauit. 139.12
Fidelium ſocietas quotuplex. 1.15
Figuræ deſinunt cum res figuratæ incipiunt. 135.18
Figuræ non ſunt rerum præſentium ſed futurarum. 136.15
Flagitia, deus, omnia, omnibus & ſẽper prohibet abſolutè. 8.21. & 131.32
Flagitioſi admittuntur ad Sacramenta. 22.19.& 118.28
Flagitioſos quomodo Deus vult punire. 8.23,& 20.19
Flagitioſus quis. 8.30
Flagitioſos negatione Sacramentorum non puniuit Chriſtus. 19.26
Foenerator & mulier Geneuæ excommunicati. 92.4
Fortitudinum Deus apud Danielem, quid. 294.14
Frater peccans in te quomodo reconciliandus & corripiendus. 26.16.& 34
Fratri quoties remittendum. 182.20
Fratres noſtri quarè ſunt etiam mali dicendi 335.5

G

GAbinius ſynedria quinque inter Iudæos inſtituit. 176.22
Gentibus, non Iudæis ad Chriſtum conuerſis, permiſſum eſt ab Apoſtolis ſine Moſis lege viuere. 21.15
Gnoſtici hæretici quales. 21.25. à Coena non excluſi. ibid.
Gnoſtici hæretici quarè ita dicti. 225.30
Gubernatio hominum quotuplex. 159.20
Gubernatorum varia genera. 289.9
Gubernandi forma in nouo teſtamento non mutatur. 171,22

Haere-

Index.

H

HAEreticis communio negata. 57. 15
Heli & Samuel iudicarunt Israelem. 165. 18
Hierosolymæ tantùm Pascha celebrabatur. 2.6
Homo, quotuplex. 88.29
Homo quomodo soluitur aut ligatur. 81.4
Homines quomodo soluant ac ligent. 80.30
Homines quomodo dicantur dare spiritualia. 88.28
Hymenæum & Alexandrum quis Satanæ tradidit. 231.16
Hypocritæ animalia Deo super omnia inuisa. 229.9
Hypocritas parit excommunicatio.. ibid.

I

IDdolothytis vescentes an à Coena remouentur. 117.12
Idololatræ & apostatæ non sunt membra Ecclesiæ Christi. 349.15.20
Imperatores Christiani ius suũ defenderunt contra Antistitem Romanum. 176.2
Imperio Germanico propter excommunicationem suprà quinquies centena hominum millia diuersis temporibus trucidata. 298.11
Impuritas legis quid. 7.12
Impuritatis legis, & sceleris discrimen. 7.13
Impuritas legis quæ nomina sortitur. 130.9
Impuritas legis quomodo accidebat. 131.6
Impuri moribus, iuxtà legem mundi. 105.30
Impuritatem legis omnem absolutè Deus non prohibuit. 8.15
Immundus quis, 6.15.& 131.16
Immundus moribus quem contaminet. 141.5
Immundi & peregrè profecti edunt Pascha cum Iudæis. 4.16
Immundi & leprosi arcentur à Paschate. 6.14
Immundi Sacramentis omnibus non interdicebantur. 9.36
Immunditia legis vbi locum habuit. 8.33
Immunditij pœna. 8.4
Immunditia legis quid fuit. 10.26
Immunditia legis quid figurauit. 138.6
Immunditia, aliud ab actione immundi. 138.1
Immunditia quotuplex. 136.8
Immunditiã legis omnem Iudæis Deus simpliciter non prohibuit. 131.18
Immunditiam legis & morum Moses distinxit. 113.13
Indignus an accedere ad mensam Domini possit. 132.& 123
Iniuria condonanda vt scandalum vitetur. 26.4
Interdictio vsus Sacramentorum quomodo in Ecclesiam irrepsit. 226.19
Interfectio, ordinatio diuina. 345.1
Iohannes summus Sacerdos quarè interfecit Iesum fratrem in Templo. 166.10
Iosaphat vnicum ordinauit hyerosolymis Synedrium. 271.25
Iosephus, scientissimus rerum & consuetudinum Iudaicarum, quid de præsidibus Iudæorum. 273.16
Israeliticus populus, an biceps sub rege Iosaphat. 292.15
Iudae crimen an in Coena occultum. 115.33
Iudae flagitioso & furi ministerium committitur. 19.22
Iudam nouæ Christi Coenæ non interfuisse quidam volunt. 19.2
Iudas à Coena non repulsus. 115.32
Iudas proditor à Paschate non arcetur. 18.30
Iudæi cur absque fermento iussi sunt Pascha celebrare. 245.24
Iudaei tributarij Persarum. 167.2
Iudaica in Ecclesia an fuerit excommunicatio. 344.22
Iudaicæ Ecclesiæ & nostræ gubernatio quatenùs differant. 313.7
Iudaismum negans Iudæus occiditur. 313.1
Iudaicus senatus quæ sortitur nomina. 34.26
Iudices in Scripturis qui vocentur. 274.26
Iudicium Ecclesiasticum nullum instituit Moses. 270.18

Iudi-

Index.

Iudicium politicum quodnam. 271. 1.
Iudicia ciuilia penès Romanos ætate Christi. 159. 9.
Iudicia capitalia penès Synedriũ Christi tempore. 159.9.278. & 279.
Iudicia duo distincta nunquam in Iudaico populo fuerunt. 159. 14. & 167.29.
Iudicia de moribus nullibi exercuit Christus. 171. 28.
Iudicio proprio an standum, vtrum accedamus ad Coenam D. an non. 120. 24.
Iudicialia omnia soli Ministerio non conueniunt. 199.24.
Iureperiti nostri & Iudæorũ quomodo differunt. 262. 7.
Iurisdictiones separatæ siuè iudicia separata in Rep. Iudaica non fuerunt. 262. 7.
Iurisdictiones duas, siuè duo Iudicia discriminata de moribus esse debere in vna Rep. negatur. 258. 29.

L

Leprosus qui mundus, qui immundus. 9.16.
Leprosus, cuius iudicio purgatus. 9. 10.
Legalis turpitudo certo tempori & certæ genti astricta. 135.9.
Legibus non exemplis viuẽdum. 17.6.
Libellorum duorum pro excommunicatione confutatio. 317.1. & 331.
Ligandi & soluendi potestas, quorum. 199. 1.
Ligandi & soluẽdi potestas par. 89.12.
Ligare & soluere apud Matth. quid 42.9.
Ligare & soluere falsò exponunt aliqui, pro, arcere à Sacramentis. 42.26.
Ligare & soluere an possint priuati. 206.26.
Ligare & soluere potest Ecclesia secundum Ambrosium & Augustinum. 206.27.
Lutherus, quid de excommunicatione. 99.10.

M

Macula corporis, legalis impuritas, quomodo punitur. 7.20.
Magistratus moderator externæ gubernationis hominum. 159. 26.
Magistratus vnus & sacer & politicus. 171.10.
Magistratus duo sub Iudicibus non fuerunt. 165.28.
Magistratus gladius an sufficiat coercendis malis. 299.32.
Magistratus dicuntur Dij quidam. 171. 18.
Magistratus an excommunicandus. 301. 9.
Magistratus in sacris literis institutus potestatem habet puniendi. 84. 3.
Magistratus facinorosos excommunicare mandatur. 80. 27.
Magistratus an sanet conscientias puniendo. 302.14.
Magistratus vnus in Rep. Iudaica, & quas res gubernabat. 170.22. & 165. 16. & 164.12.
Magistratus non sacrificauit. 163. 10.
Magistratus Christiani potestas in quo consistat. 61.19.
Magistratuum munus & distinctio. 159.19. & 161.16.
Magistratus politicus an à Deo acceperit totam gubernationem rerum sacrarum & ciuilium. 151.22.
De Magistratu & ministris Petrus Martyr, quid. 171. 32. & 172.3.
Magus quarè argento donum Spiritus. emere voluit. 85.21.
Maior excommunicatio pro poena politica apud Lutherum. 98.24.
Malorum communio bonos non polluit. 55.13.
Manasses impijssimus Rex plè mortuus. 88.12.
Manuum impositio quatenùs Sacramentum. 210.18.
Manuum impositio post Apostolos ceremonia tantùm. 85.10.
Manuum impositione Apostoli Spiritus. hominibus impetrabant. 85.9.
Minister, Episcopus & Presbyter idem tempore Apostolorum. 51.20.
Minister & ministerium quotuplex. 336.10. & 38.
Ministro priùs indicant ad Coenam accessuri. 107.28.
Ministri & concionatores an Magistratui subditi. 172.8.
Ministri à magistratu corrigendi. 318.4.

Ministro

Index.

Miniſtrorum electio à quo. 284. 34.
Miniſterium Iudæ flagitioſo & furi cõmittitur à Chriſto. 19.22.
De miniſtris Apoſtoli Petrus & Paulus quid. 171.33.
Morellus contendit ius excommunicandi non eſſe penès Presbyteros ſed Eccleſiam. 69.33.
Morelli liber exuſtus. 70.1.
Mores praui quo modo polluant Templum. 108.32.
Morum turpitudo ſemper & vbique turpis. 135.11.
Morum improbitas longè deteſtabilior coràm Deo quàm ceremonialis turpitudo. 144.12.
Mori non potuiſſe aliquos priuſquam Cœnæ participes fuiſſent, quorundam ſtulta opinio. 226.31.
Moſes magiſtratus ſupremus Reip. Iudaicæ. 164.14.
Moſes Aaronis munera obiuit. 262.18.
Moſis præcepta à Chriſto non ſublata poſt mortem Chriſti ſeruabant Apoſtoli. 21.11.
Moſaicarum legum obſeruantiſſimi Apoſtoli ad mortem Chriſti. 25.5. & 43.25.
à Moſe & Prophetis abhorrens nihil docuerunt Apoſtoli. 21.19.
Mulier Iſraelem rexit. 165.26.
Mundus, quatenùs Satanas in eo regnat, quid. 233.23.
In mundo qui & qui non. 234.29.
Muſculus, quid de Magiſtratu. 61.16.

N

NAturæ corruptionem generans generato communicat 141.22.
Nouati tẽpore excommunicandi conſuetudo in Eccleſiã introducta. 57.9.

O

OBſtinati tantum excommunicantur. 210.23.
ὄλεθρος quid. 48.26. & 218.3.

P

Παραδίδωμι quid ſignificet. 48.8.
Paſcha celebratur tantum Hieroſolymis. 6.2.
Paſcha celebrare præter immũdos omnes lex iuſſit. 11.17. & 113.9.
Paſchatis eſu mali non arcentur. 5.21.
Paſcha celebrant peregrini cum Iudæis ſecundum Moſis legem. 4.8.
Paſcha negligens qua poena plectebatur. 4.12.
Paulus ſecta Phariſæus Iudæorũ mores optimè nouerat. 96.30.
Petri animalia munda quos figurabãt. 139.10.
Petrus Martyr in quo errore. 172.35.
Phariſæi Sadducæos hæreticos à Sacramentis non remouerunt. 109.25.
Phariſæi participes Imperij Iudaici. 167.7.
Phariſæi ſacerdotio fungebantur. 109.29.
Pœnitentia à nobis flagitat Deus. ibid.15.
Politicæ res ac priuatæ diuerſiſſimæ. 251.3.
Politicus magiſtratus, qualis. 61.25.
Pompeius Iudæam occupauit. 176.13.
Pontificij ciuilem poteſtatem quo modo diuidant. 172.14.
Pontificij commenti ſunt excommunicationem contra apertam Scripturam. 3.7.
Pontificiorum excõmunicatio maior, anathema, quid. 3.4.
Pontificiorum minor excommunicatio qualis. 3.2.
Pontificij quibus deferant excommunicandi poteſtatem. 72.20.
Pontificij qua ratione Pontificem, ſupremum Reip. caput declarant. 161.4.
Pontificij triplicem fidelium ſocietatẽ comminiſcuntur. 1.13.
Presbyteri nomen in nouo Teſt. pro quo poſitum. 286.7.
Presbyteri omnes Sacerdotes apud Veteres. 291.17.
Presbyterorum electio. 285.1.
Presbyteros præter miniſtros non nouit hiſtoria Eccleſiaſtica. 287.1.
De Presbyterio. 258.
Presbyterium quotuplex. 258.
Presbyterium, legitimus magiſtratus Iudæorum, ius gladij poſſedit. 258.10.
Presbyterium excommunicantium an ſucceſſit Synedrio Iudæorum. 284.8.
Presbyterium penès vtrùm fuerit poteſtas

ſtas excommunicandi. 294.30
Presbyterium puniendi poteſtatem in ſcripturis nullam habet. 84.4
Presbyterium excommunicantium ab Autore oppugnatum. 258.2. & quid ibid.
Presbyterium, quod Beza vult ſtabilire, à Deo ordinatum monſtrari nequit. 91.10
De Presbyterio quid in Hiſtoria Eccleſiaſtica & alibi reperiatur. 73.13
Propoſitio hæc: Paruum cui negatur, negatur maius; vbi vera. 250.20
Publicanus quid. 30.27
Sit tibi tanquam Publicanus: verba Chriſti: exponuntur. 30.31
Sit tibi tanquam Publicanus, & ſit tibi tanquam Excommunicatus, multum differunt. ibid.
Publicanus ac religioſus aliquis ſimul eſſe potuit. 190.32
Publicanus quia Publicanus nuſquam à Chriſto condemnatus. 30.32
Publicani nomen nuſquam pro excommunicato vel facinoroſo poſitum. 194.26
Publicani circũciſi à Templo & ſacrificijs non excluſi. 111.10
Publicanum cum Ethnico quare coniunxit Chriſtus. 30.9. & 189 32
Purificatio quid ſignificat. 14.1
Purificatio per aquam luſtralem quid ſignificauit. 10.32
Purificationi certum tempus praeſcriptum. 133.10.

Q

QValitas qualitati, actio actioni cõparanda. 138.4

R

RAbbini, quid Iudicium capitalium vocent. 274.17
Rectionum diuiſio vbi tolerari queat. 162.13
Rectores duo ſupremi in omni rep. quinam. 159.24
Regnum Chriſti in hoc mundo quale. 173.6
Regis negotium quid notat. 274.30. & 275.6
Reſp. Iudaica omnium perfectiſſima. 162.22
Reſp. Iudæorum quando ſub optimâtũm gubernatione. 179.2
Reſp. mõſtroſa in qua plures magiſtratus diſtincti aequè ſummi. 260.30
Reſp. biceps monſtroſa. 172.4
Rex electus iubetur moſis libros propria manu tranſcribere. 61.24. & 166.18
Romani inter Iudæos de quibus iudicabant. 41.25

S

SAcramenta an authoritate & dignitate verbo præſtantiora. 24.25
Sacramẽta inuitamẽta ad pietatẽ. 13 13
Sacramenta & ſacrificia vbi celebrata. 110.30
Sacramenta Veterum quatenùs eadem cum noſtris. 17.21. & 21.9. & 22.16. & 118.23
Sacramenta negare credentibus nullibi mandauit Chriſtus. 43.6
Sacramentorum vſu nullibi interdixit Chriſtus. 18.14
Sacramentorum negatio an teſtimonium excommunicationis. 332.32
Sacramentorum negatio, quâ ratione excommunicatio dicenda. 98.20
Sacramentorum finis. 24.3
Sacramentum donorum ſpirituſſancti omnium Chriſtianorum non commune. 210.23
à Sacramentis arcere aliquem, & in præſentia Eccleſ. arguere, diuerſa. 53.4
à Sacramẽtis nemo in Vet. Teſt. propter morum delicta remouetur. 17.14
à Sacramẽtis vtrùm aliquis remouẽdus ſit propter commiſſum peccatũ. 3.18
Sacerdotes, Iudices & præfecti, munera politica obeunt. 165. 1. & 292.25
Sacerdotes quarè imperabant. 165.22
Sacerdotes Sueuiæ quid docuerunt de excommunicatione. 63.32
Sacerdotis præſentia ad Paſcha celebrandum non requirebatur. 6.3
Sacrificia, vera ſacramenta. 94.8
Sacrificium pro quibus peccatis non potuit offerri. 106.30
Sacrificia pro quibus peccatis imperata. 113.38
Salomon Ebiather ſummum ſacerdotẽ à ſacerdotio remouit & Sadoch ei ſubſtituit. 166.27
Salomon magiſtratus Iſrael quid fecit. ibid.22

Index.

Satanæ traditio & hodierna excommunicatio, diuersa. 50.21
Satanæ traditio, vt castigatio & virga, an necessaria post mortem Apostolorum. 295.16
Satanæ tradere, quid, secundum Veteres. 50.5
Satanæ tradere, maius & aliud quam à Sacramentis ad tempus remouere. 45.33.& 46.18
Satanæ tradere Apostolicæ potestatis proprium, non aliorum. 46.5
Satanæ tradere Corinthium quatenùs Apostolus voluit. 218.28
Satanæ tradidit Paulus neminem ad disciplinam. 221.17
Satanæ tradi, maius quam à Sacramentis amoueri. 215. confirmatur Patrum testimonijs. 216.& 217
Scelera quomodo inuestigata & punita apud Iudæos. 47.1
Scholastic⁹ magistratus qualis. 161.27
Sectarios & rixosos à Sacramentis non remouet Paulus. 22.28
Seniores an Paulus Corinthi instituit. 260.5
Seniores cuius locum tenebant. 58.16
Seniorum in Ecclesia potestas. 72.28
Seniorum meminit Pet. Martyr. 172.23
Seniorũ munus quando cessauit. 58.14
Similitudines, quando nihil probant. 234.2
Societas fidelium quotuplex. 1.14
Societas fidelium quomodo differat. 1.15
à Societate Christi homines separare non possunt. 78.10
Soluitur aut ligatur quis. 81.4
Synagoga quid significat. 15.8
Synagogæ multiplices inter Iudæos. 99.33.& 109.29
ex Synagoga electio quid. 16.1
ex Synagoga eijci, & à Sacramentis repelli, multum differunt. 16.27.& 17.1
Synedrium, an politicus fuerit magistratus. 275.26
Synedriũ summũ quòdnã fuit. 264.26
Synedrium Hierosolymitanum, quale. 263.21
Synedrium & synagoga idem. 15.20
Synedrium legitimus magistratus tempore Christi. 36.19 & 179.21
Synedrium ius gladij nõ habuisse contendunt aliqui. 38.11
Synedriũ quo tẽpore de politicis & sacris rebus pariter iudicauit. 179.30
Synedrium de quibus causis iudicabat. 179.30
Synedrium occidit Herodes. 39.4
Synedrium, de quo loquutus est Christus, quando incoepit. 267.22
Synedrium Ecclesiasticum apud Iudæos nullum. 283.9
Synedrij officium. 272.16
Synedrium penès erat coërcitio scelerũ & ius gladij inter Iudæos. 26.28.& 36.19.& 39.23
Synedrij potestas tẽpore Romanorum. 176.12
Synedria duo distincta nec à Mose, nec à Iosaphat descripta. 269.8

T

TAbernaculũ quid significauit. 10.29
Templũ & Synagoga, diuersa. 99.30
Templum quo modo immundum factum & sordidatum. 10.20
Theodosius Iunior quarè excommunicatus. 59.10
Theodosius Senior excõmunicatus ab Ambrosio. 59.17
Theologi disputarunt contra excommunicationem. 47. plus-minùs annis lapsis. 62.24
Tollere è medio, quid apud Augustinum. 227.32
Turcico vel Pontificio sub Magistratu Ecclesijs quid faciendum. 62.1.& 184.17

V

VErbum Dei quotuplex. 336.10
Veteres, non quid fecerint, sed quid rectè fecerint, attendendum. 101.15
Veterum Catholicorum errores plurimi. 56.19
VVirtenbergenses Theologi duplicem Presbyterorũ ordinẽ reijciunt. 291.36
Vitium nobis congenitum aliud est ab actione eius seu flagitio. 138.3

Laus Deo.

PESCLAVII,
Apud Baocium Sultz ceterum.
CIↃ IↃ XIC.

Ad Lectorem.

ERrata quae inter excudendum irrepserunt, rogamus candidum Lectorem, vt benignè condonare velit. Exemplar enim manu-scriptum, propter crebras lituras & in margine notationes, magnum & Correctori, & Compositoribus characterum magnum subinis de negotium faceſſebat, adeo vt ſi qua irrepſerint, excuſatione maxime digni videantur. Nos verò, ea hic tantummodo errata annotauimus, quae aliquo pacto ſenſui incommodabant: caetera, quae cognitu facilia benigno lectori emendanda reliquimus; orantes vt omnia aequi bonique conſulere dignetur. Vale.

Errata.

Prior numerus pag. posterior lineam notat.

In Epiſtola Typographi.

1. 9. eiuſdam eiuſdem. 12. atque âque. 18. blateis blattis.

In Epiſtola Authoris.

4. 11. quiuerunt quiéuerunt.

In textu.

2. 2. eandem eaedem. 25. inquiat inquiet. 26. 22. ininrium iniuriam. 49. 26. 12. Epiſt. 2. Epiſt. 50. 9. non magis magis. 68. 21. ab eam ob eam. 27. exiſtimant exiſtiment. 84. 6. inuiſibilis in viſibilis. 27. exiſtimam exiſtimem. 94. 12. paenit poenit. 31. vos nos. 32. ἀποσυνάγωγον ἀποσυνάγωγον. 95. 23. enim eum. 101. 24. ſi ex Niſi ex. 105. 11. volunt nolunt. 113. 7. ab ea ad ea. 116. 10. perditurus proditurus. 117. 32. ne nae. 132. 21. conſtat conſtet. 135. 22. nota nata. 137. 1. aliam aliam. 148. 1. contractam contracta. 9. illos illas. 36. repetitur repetetur. 155. 10. & ex. 158. 21. contrareum contrarium. 25. exiget exigat. 164. 29. totum totam. 165. 6. eiſdem eiſdem. 168. 13. aliſque alijque. 179. 18. ligi legi. 180. 14. Reſpub. Reſpon. 15. Reſpub. Reſpon. & ſic deinceps. 23. vales voles. 25. vtere vterere. 183. 2. collocam collocem. 189. 34. illam illum. 190. 6. aijlque alijque. 193. 29. venirent veniret. 199. 4. miror mirer. 201. 23. ceremoniale ceremoniali. 204. 17. ratam ratum. 207. 29. verita veritate. 210. 2. negabit negauit. 212. 17. feciſſe iuſſiſſe. 213. 21. cuim enim. 218. 33. ab aliam ob aliam. 219. 29. ium tum. 220. 14. tradicent. tradicant. 223. 19 ligit legit. 224. 4. notarem notaram. 236. 26. bas bras. 237. 27. toquet torquet. 238. 28. Satanae Satana. 240. 14. quod ego quid ego. 243. 23. & ex. 253. 4 tunoni tutionis. 255. 15. nos vos. 257. 27. at ac. 263. 9. indicare indicare. 264. 26. ego ergo. 273. 2. & 3. aliter alter. 279. 8. Stephano Stephani. 72. falſum falſam. 284. 26. Presbytero Presbyterio. 71. quod quid. 285. 12. Ergo Ego. 287. 19. ne in. 294. 14. delectaueris delectareris. 305. 20. huis huius. 308. 6. Tali aut Tali autem. 310. 35. eadem eandem. 314. 35. γέγνεσθαι γένεσθαι. 316. 22. pem ſpem. 12. γέγνεσθαι γένεσθαι 319. 9. interficebantur interficiebantur. 322. 21. illi, adducunt quaeque illi adducunt, quaque. 332. 32. nego negatio. 326. 4. percipiſſe percepiſſe, 334. 27. Puto Putat. 337. 25. καφαλῆς καφαλῆς. 339. 22. ego ergo. 35. occidedi occidendi. 340. 4. homicium homicidium. 341. 5. offerentur offerrentur. 341. 3. flagitioſos flagitioſis. 347. 24. aetatem aetatum 452. doceant docent. 36. dos nos. 351. 16. quidem quidam. 358. 32. honore, honore honore. 361. 34. aduerſrij aduerſarij. 363. 33. Argonis Argouuis. 36. benden beyden. 364. 1. anderſ anders. reil wſl. d das. 2. reerdind wereind lie ye. 19. Aromniae Arouuiae.